

ΜΜΕ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	9
---------------	---

ΑΑ)ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ

Αα) ΤΑ ΜΜΕ

Α)Το δικαίωμα του εκφράζεσθαι ως ατομικό δικαίωμα

1)Το δικαίωμα του εκφράζεσθαι ως εξειδίκευση της ανθρώπινης αξίας και απόρροια του θεμελιώδους μητρικού δικαιώματος της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (Mutterrecht).....	10
2) η συνταγματική κατοχύρωση του εκφράζεσθαι ως ατομικού δικαιώματος, το άρθρο 14§1.....	12
α) το γράμμα της διάταξης	12
β) το περιεχόμενο της διάταξης. Το άρθρο 14§1, ο ακρογωνιαίος λίθος της εν γένει ελευθερίας της γνώμης και της πνευματικής κίνησης	12
i)θετικό περιεχόμενο του δικαιώματος του εκφράζεσθαι	12
ii)αρνητικό περιεχόμενο του δικαιώματος του εκφράζεσθαι.....	12
γ) διεθνής κατοχύρωση του δικαιώματος του εκφράζεσθαι.....	13
i) στην Οικουμενική διακήρυξη των δικαιωμάτων του Ανθρώπου του 1948	
ii)στο Διεθνές σύμφωνο των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων του 1966	
iii)στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση της Ρώμης του 1950 για την προστασία των Δικαιωμάτων του ανθρώπου και των βασικών ελευθεριών.....	13
δ) σημασία της ελευθερίας έκφρασης – η <i>conditio sine qua non</i> της δημοκρατίας	14

Β)Το δικαίωμα του εκφράζεσθαι ως θεσμική εγγύηση – Τα ΜΜΕ

1) Ο Τύπος

1) η συνταγματική αναφορά στο τύπο	15
2) ορισμός του τύπου	
α) τύπος εν ευρεία έννοια.....	15
β) τύπος εν στενή έννοια.....	16
3)Ο τύπος ως θεσμική εγγύηση (Institutionelle Garantie)	
α) η έννοια της θεσμικής εγγύησης στο συνταγματικό δίκαιο.....	16
β) η θεσμική εγγύηση του τύπου.....	16
γ) οι χαρακτηρισμοί του τύπου ως «δημόσιου λειτουργήματος» και ως «τέταρτης εξουσίας» στερούμενοι νομικής σημασίας	17
i) ο τύπος ως «τέταρτη εξουσία»	17
ii) ο τύπος ως «δημόσιο λειτουργήμα» (öffentliche Aufgabe).....	18
4)οι λειτουργίες του τύπου	19
α) πληροφόρηση- κάλυψη της «έμφυτης ορμής του ειδέναι».....	19
β) άσκηση κριτικής και έλεγχος της κρατικής εξουσίας	19
γ) ο τύπος ως «ομιλούν ουσ» (Sprachohr) της κοινής γνώμης	19
5) η ελευθερία του τύπου	20
α) η σημασία της ελευθερίας του τύπου ως προϋπόθεση της λειτουργίας του μέσα στα πλαίσια του δημοκρατικού πολιτεύματος	20
β) η ιστορία της ελευθερίας του τύπου.....	21

γ) η ελευθερία του τύπου στα ελληνικά Συντάγματα.....	22
δ) η ελευθερία του τύπου στο ισχύον Σύνταγμα	23
αα) το γράμμα της συνταγματικής διάταξης	23
ββ) το περιεχόμενο της ελευθερίας του τύπου σύμφωνα με το Σύνταγμα.....	23
i) <u>ελευθερία έκδοσης</u>	23
ia) απαγόρευση θέσπισης προσόντων ή προϋποθέσεων.....	23
ib) απαγόρευση καθιέρωσης άδειας ή εγγυοδοσίας	23
ic) ελευθερία ίδρυσης και διεύθυνσης επιχείρησης τύπου.....	24
id) ελευθερία καθορισμού είδους, τόπου και χρόνου έκδοσης.....	24
ie) ελευθερία διορισμού προσωπικού.....	25
ii) <u>ελευθερία σύνταξης</u>	25
iia) ελευθερία συγκέντρωσης της ύλης	25
iib) καθορισμός της πολιτικής ή άλλης κατεύθυνσης του εντύπου.....	25
iic) απαγόρευση λογοκρισίας και κάθε άλλου προληπτικού μέτρου.....	25
iid) ελευθερία δημοσιεύσεως αγγελιών και διαφημίσεων.....	26
iii) <u>ελευθερία εκτύπωσης</u>	27
iiia) ελευθερία επιλογής σχήματος, επιφάνειας, έκδοσης και αριθμού αντιτύπων και εντύπων.....	27
iiib) ελευθερία επιλογής μεθόδου και προσωπικού εκτύπωσης	27
iv) <u>ελευθερία κυκλοφορίας</u>	27
iva) ελευθερία αποστολής	27
ivb) ελευθερία διανομής	27
ivc) ελευθερία πώλησης σε όλους με οποιοδήποτε τρόπο, σε οποιοδήποτε δημόσιο τόπο και σε οποιοδήποτε χρόνο.....	27
ivd) ελευθερία διάδοσης εντύπου.....	28
ive) ελευθερία καθορισμού της τιμής	28
v) <u>ελευθερία άσκησης επαγγελματιών τύπου</u>	29
va) απαγόρευση έκδοσης επαγγελματικών αδειών δημοσιογράφου.....	29
vb) απαγόρευση κρατικής κηδεμόνευσης οποιασδήποτε οργάνωσης τύπου.....	29
vc) το ακριβές περιεχόμενο της διάταξης 14§8 του Συντάγματος	29
γγ) Οι περιορισμοί της ελευθερίας του τύπου στο ισχύον Σύνταγμα.....	30
i) το κατασταλτικό σύστημα περιορισμού της ελευθερίας του τύπου ως επιλογή του συντακτικού νομοθέτη.....	30
ii) η κατάσχεση	31
iia) ορισμός κατάσχεσης	31
iib) η γενική απαγόρευση κατάσχεσης στο ισχύον Σύνταγμα.....	31
iic) εισαγωγή εξαιρέσεων από την αρχή της γενικής απαγόρευσης της κατάσχεσης	31
a) η διάταξη του άρθρου 14§3.....	31
b) προσβολή γνωστής θρησκείας	32
c) προσβολή του προσώπου του Προέδρου της Δημοκρατίας	32
d) αποκάλυψη πληροφοριών σχετικά με τις ένοπλες δυνάμεις	33
e) άσεμνα δημοσιεύματα.....	33
iid) η προβολή της προσωπικότητας από το τύπο ως λόγος μη δυνάμενος να επισύρει κατάσχεση.....	33
iie) αυστηρότητα της προβλεπόμενης διαδικασίας, ο εξαιρετικός της χαρακτήρας	34
iii) η παύση του εντύπου.....	35
iv) απαγόρευση άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος από τον καταδικασθέντα.....	35

v) επανόρθωση ανακριβών δημοσιευμάτων όχι ως περιορισμός αλλά ως μέτρο αναγκαίο για την αποκατάσταση της αντικειμενικής αλήθειας	36
va) συνταγματική πρόβλεψη.....	36
vb) σχετικές νομοθετικές διατάξεις	36
vc) η υποχρέωση για επανόρθωση άσχετη με ποινική ή αστική ευθύνη.....	37
6) ποινική και αστική ευθύνη του τύπου	37
α) συνταγματική πρόβλεψη.....	37
β) αστική και ποινική ευθύνη τύπου όχι ως κατασταλτικό μέτρο αλλά ως αναγκαία νομική συνέπεια της δραστηριότητας του στην κοινωνική ζωή.....	37
γ) αστική ευθύνη του τύπου.....	37
δ) ποινική ευθύνη του τύπου- τα αδικήματα του τύπου(Pressedelikte).....	38
i) αδικήματα του τύπου με την στενή έννοια ή αδικήματα του περιεχόμενου του τύπου (Presseeinhaltsdelikte) , 14§7, 97§3.....	38
ii) αδικήματα αστυνομίας ή τάξεως τύπου (Pressepolizeidelikte)	38
7) η περί τύπου νομοθεσία	39
α) γενικά.....	39
β) σχετικά με δημοσιογραφικές ενώσεις	40

II) η Ραδιοτηλεόραση

1) η αποθετική ρύθμιση του 15§1 – η εξαίρεση της Ραδιοτηλεόρασης από τις προστατευτικές για τι τύπο διατάξεις	41
α) το γράμμα και το περιεχόμενο της συνταγματικής διάταξης	41
β) δικαιολογητικοί λόγοι.....	41
i) η μεγάλη δύναμη επηρεασμού ραδιοτηλεόρασης	41
ii) φυσική σπανιότητα συχνοτήτων	42
iii) οι συχνότητες ως μέρος της εθνικής περιουσίας	42
2) η θετική ρύθμιση του 15§2 – η υπαγωγή της Ραδιοτηλεόρασης στον άμεσο έλεγχο του κράτους	42
α) η σημασία της έννοιας «άμεσος κρατικός έλεγχος» -έλεγχος στην κυριολεξία του όρου και όχι απλή εποπτεία.....	42
β) το καθεστώς της προηγούμενης διοικητικής άδειας ως τρόπος έκφρασης του άμεσου κρατικού ελέγχου	43
γ) ο «άμεσος κρατικός έλεγχος» ως όρος που αποκλείει το κρατικό μονοπώλιο	
i) ο «άμεσος κρατικός έλεγχος» ως έννοια πλαίσιο- η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας	43
ii) λόγοι που χαρακτηρίζουν τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας ξεπερασμένη	44
iia) αλλαγή ιστορικών συνθηκών	44
iib) αλλαγή ερμηνείας διάταξης ως αποτέλεσμα της μεταβολής του νοήματος	
a) η έννοια της «μεταβολής του νοήματος» (Bedeutungswandel der Verfassungsnormen) στο χώρο του συνταγματικού δικαίου.....	44
b) η μεταβολή του άρθρου 15§2	45
iic) αλλαγή νομολογιακών δεδομένων, απόφαση ΕΔΔΑ Informationsverein Lentia κατά Αυστρίας	46
δ) Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης – το όργανο άσκησης του «άμεσου ελέγχου».....	46
i) μετακύλιση των αρμοδιοτήτων άσκησης ελέγχου και επιβολής κυρώσεων από την Κυβέρνηση στην Ανεξάρτητη Αρχή	47
ii) σκοπός λειτουργίας του ΕΣΡ	47
3) η θεσμική εγγύηση υπέρ της Ραδιοτηλεόρασης	49

α) πως προκύπτει- η έντονη διάσταση σκοπού	49
β) τι περιλαμβάνει η θεσμική εγγύηση υπέρ της Ραδιοτηλεόρασης	49
i) ελευθερία ραδιοτηλεοπτικής έκφρασης	49
ii) αντικειμενικότητα και ίση μεταχείριση	50
iii) εξασφάλιση της ποιοτικής στάθμης προγραμμάτων	51
iv) ο σεβασμός της αξίας του ανθρώπου και η προστασία της παιδικής ηλικίας και νεότητας	51
4) νομικό πλαίσιο Ραδιοτηλεόρασης	52
α) κρατική Ραδιοτηλεόραση	52
i) νομοθετική ρύθμιση	52
ii) σκοπός και αρμοδιότητες	52
iii) γενικές αρχές εκπομπών	52
β) ιδιωτική τηλεόραση ελεύθερης λήψης	53
i) ελληνική νομοθεσία για την ιδιωτική τηλεόραση ελεύθερης λήψης (v.1866/1989, v.1943/1991, v.2328/1995, v.2644/1998)	53
ii) οι βασικές ρυθμίσεις του v.2328/1995.....	53
iii) διακρίσεις ιδιωτικών τηλεοπτικών σταθμών ως προς την εμβέλεια σε εθνικούς, περιφερειακούς και τοπικούς	53
γ) ιδιωτικό ραδιόφωνο ελεύθερης λήψης	54
5) νομοθεσία κρατικής και ιδιωτικής τηλεόρασης – συγκρότηση και λειτουργία του ΕΣΡ	55
α) γενικά	55
β) νομοθεσία για την προβολή των πολιτιστικών κομμάτων κατά την προεκλογική περίοδο.....	55
γ) κανόνες δεοντολογίας ΕΣΡ	57
δ) Οδηγίες – συστάσεις ΕΣΡ	57

III) Συνταγματικές διατάξεις αναφερόμενες στο σύνολο των ΜΜΕ

1) υποχρέωση επανόρθωσης, 14§5	59
2) ρυθμίσεις για το ιδιοκτησιακό καθεστώς των ΜΜΕ, με τις οποίες επιδιώκεται η καθιέρωση διαφάνειας και η επιβολή ελέγχου, το άρθρο 14§9.....	59

Αβ) ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ

1) η ανθρώπινη αξία ως ο σκληρός πυρήνας του δικαιώματος της προσωπικότητας και ως εκ τούτου η καταστατική αρχή της έννομης τάξης στα πλαίσια του κοινωνικού ανθρωπισμού	61
α) το πέρασμα από το φιλελεύθερο στο κράτος του κοινωνικού ανθρωπισμού61	
β) η ανθρώπινη αξία, η προσωπικότητα ως καταστατική αρχή της έννομης τάξης, το άρθρο 2§1 του Συντάγματος	61
γ) η ανθρώπινη αξία ως πυρήνας της ανθρώπινης προσωπικότητας	62
2) η προσωπικότητα ως έννοια αφηρημένη και σύνθετη	62
3) διάκριση της πλευράς της προσωπικότητας στη «στατική» και «δυναμική» της πλευρά	63
α) η στατική πλευρά της έννοιας της προσωπικότητας- η έννοια του ανθρώπου ως αυταξία	63
i) η εννοιολογικά προσέγγιση της «στατικής» πλευράς της προσωπικότητας	
ii) τα στοιχεία και τα δικαιώματα που προσδιορίζουν την στατική πλευρά της προσωπικότητας	64
iia) το δικαίωμα στην τιμή (Ehrenrecht)	64

iib) το δικαίωμα επί του ονόματος (Namensrecht)	64
iic) το δικαίωμα επί της εικόνας (Recht am eigenen Bild).....	64
β) η δυναμική πλευρά της έννοιας της προσωπικότητας	65
i) εννοιολογική προσέγγιση, το θεμελιώδες άρθρο 5§2- η δυνατότητα	
ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας – (Handlungsfreiheit)	65
ii) τα στοιχεία και το δικαιώματα που προσδιορίζουν τη δυναμική πλευρά	
της έννοιας της προσωπικότητας	66
iia) το δικαίωμα του ατόμου στον ιδιωτικό βίο (Recht der Privat und -	
Intimsphäre)	66
a) η έννοια του «ιδιωτικού βίου»	66
b) ο αυτοπροσδιορισμός του ατόμου (υποκειμενικό κριτήριο) και οι	
επικρατούσες κοινωνικές συνθήκες (αντικειμενικό κριτήριο) ως κριτήρια που	
προσδιορίζουν την έννοια του ιδιωτικού βίου	68
c) οι καταβολές της αναγνώρισης του δικαιώματος επί του ιδιωτικού	
βίου και η διεθνής του κατοχύρωση	69
d) η συνταγματική κατοχύρωση, το άρθρο 9§1 και 93§2	70
e) άλλες διατάξεις της έννομης τάξης που εξειδικεύουν το περιεχόμενο	
της συνταγματικής διάταξης και που προστατεύουν τον ιδιωτικό βίο, 57ΑΚ, 366ΠΚ,	
241ΠΚ, 344ΠΚ	71
iib) το δικαίωμα της επικοινωνίας σε οικειότητα, η κατοχύρωση του.	
απορρήτου	71
a) το άρθρο 19§1	71
b) η προστασία του απορρήτου σε επίπεδο κοινής νομοθεσίας	
αα) τα άρθρα 248-250ΠΚ, 370ΠΚ και 370ΠΚ	72
ββ) ν. 2225/1994, ίδρυση «Εθνικής Προστασίας των Επικοινωνιών	
iic) το δικαίωμα του ατόμου στο δημόσιο βίο	73
a) έννοια του δημόσιου βίου	73
b) το δικαίωμα επί των λεχθέντων (Recht am gesprochenen Wort)...	73
c) δικαίωμα επί των προϊόντων της διανοίας (Urheberrecht).....	74
iid) η ικανότητα αυτοπροσδιορισμού του ανθρώπου, ως απόρροια του	
5§1 και της δυνατότητας ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας του και ο	
περιορισμός της (Gemeinschaftsprinzip)	
.....	674
4) το δικαίωμα πληροφοριακού αυτοκαθορισμού του ατόμου ως νέα έκφανση	
του δικαιώματος επί της προσωπικότητας (Informationelles	
Selbstbestimmungsrecht)	75
α) περιεχόμενο δικαιώματος	75
β) αναγκαιότητα κατοχύρωσης του δικαιώματος αυτού	75
γ) η αναγνώριση του Δικαιώματος από το Σύνταγμα , το άρθρο 9^A	76
δ) η αναγνώριση του δικαιώματος σε επίπεδο κοινής νομοθεσίας, ο ν. 2472/1997	
5) το άρθρο 57ΑΚ, ως εξειδίκευση των αναφερόμενων στην προσωπικότητα	
συνταγματικών διατάξεων	77
6) ο προσδιορισμός της έννοιας της προσωπικότητας μέσω της νομολογίας	77
<u>BB) ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΗ ΜΜΕ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ, ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ-</u>	
<u>ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ- ΘΕΣΜΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ</u>	
1) θεωρία στάθμισης συμφερόντων (Güterabwägung)	79
α) περιεχόμενο	79
β) υπόθεση Lebachurteil	79
γ) προϋποθέσεις εφαρμογής θεωρίας στάθμισης συμφερόντων	80

i) ύπαρξη «δικαιολογημένου συμφέροντος»	80
ia) ορισμός «δικαιολογημένου συμφέροντος».....	80
ib) εκδηλώσεις των MME που καλύπτονται από την έννοια του δικαιολογημένου συμφέροντος	81
a) η δημοσιογραφική έρευνα και η δημοσίευση ειδήσεων ως αποτέλεσμα της αα) έννοια δημοσιογραφικής έρευνας.....	81
ββ) ερευνητική δημοσιογραφία, εξέλιξη της παραδοσιακής έρευνας – ενίοτε παράνομη λόγω του διεισδυτικού της χαρακτήρα	81
γγ) οι κίνδυνοι της ερευνητικής δημοσιογραφίας για την προσωπικότητα ...	81
δδ) η συνταγματική κατοχύρωση της δημοσιογραφικής έρευνας	82
b) άσκηση κριτικής και διατύπωση σχολίων	82
ic) όρος «δικαιολογημένο συμφέρον» ως έννοια του ποινικού δικαίου 20ΠΚ, 367ΠΚ	82
id) η αόριστη έννοια του δικαιολογημένου συμφέροντος ως «πύλη εισόδου» (Einbruchsstelle) των συνταγματικών διατάξεων στο χώρο του ιδιωτικού δικαίου....	84
ie) η έννοια του δικαιολογημένου συμφέροντος κατά τη διαδικασία στάθμισης συμφερόντων.....	85
a) πότε συντρέχει η έννοια δικαιολογημένου συμφέροντος – απαραίτητη προϋπόθεση αλήθεια γεγονότος (περιπτώσεις άγνοιας, ελλιπούς είδησης)	85
b) σκοπός του φορέα των MME η διαφύλαξη του δικαιολογημένου συμφέροντος – επιβαλλόμενο και αναγκαίο μέτρο- ο σκοπός εξύβρισης	86
ii) συνδρομή προϋποθέσεων κατάστασης ανάγκης	87
iii) η παραβίαση των συναλλακτικών υποχρεώσεων από πλευράς MME, η προσβολή του δικαιώματος επί της προσωπικότητας	87
δ) τα στάδια της στάθμισης των συμφερόντων στην περίπτωση «σύγκρουσης» MME και προσωπικότητας	87
ε) κριτήρια που λαμβάνονται υπόψη κατά τη στάθμιση των συμφερόντων	88
στ) η θεωρία στάθμισης των συμφερόντων σε αναλογία με τη θεωρία της «κοινωνικής προσφορότητας» (Sozialadäquanz, Gemeinschaftsprinzip)	88
i) η «κοινωνική προσφορότητα» ως θεωρία του ποινικού δικαίου – το περιεχόμενο της	89
ii) η θεωρία της «κοινωνικής προσφορότητας» στην περίπτωση των «συγκρούσεων» MME και προσωπικότητας – αποτέλεσμα της εφαρμογής της η στάθμιση των συμφερόντων	89
2) θεωρία «διασήμων προσώπων» ή «προσώπων της επικαιρότητας» (θεωρία της Zeitgeschichte)	90
α) ο γερμανικός νόμος περί πνευματικής ιδιοκτησίας του 1907 – η αφορμή για τη δημιουργία της θεωρίας των διασήμων προσώπων	90
β) η ανάπτυξη της θεωρίας της Zeitgeschichte από το Neumann-Duesberg –η διάκριση σε απόλυτα και σχετικά πρόσωπα της επικαιρότητας (Absolute und relative Personen der Zeitgeschichte)	90
γ) η εφαρμογή της θεωρίας των «διασήμων προσώπων» στη «σύγκρουση» MME και προσωπικότητας	91
i) MME και σχετικά πρόσωπα της δημοσιότητας	91
ii) MME και απόλυτα πρόσωπα της δημοσιότητας – η διάκριση σε πρόσωπα «γενικού» και «περιορισμένου ενδιαφέροντος».....	92
3) η θεωρία των θεμιτών αναγκών για πληροφόρηση σε μια δημοκρατική κοινωνία	94
α) η θεωρία αυτή ως προϋπόθεση για την εφαρμογή των δύο προηγούμενων θεωριών	94

β) ο καθορισμός των θεμιτών ή αντικειμενικών αναγκών πληροφόρησης του κοινού σε μια δημοκρατική κοινωνία – τα κριτήρια του γενικού συμφέροντος και του μέσου κοινωνικού ανθρώπου. 94

4) η θεσμική εφαρμογή των θεμελιωδών δικαιωμάτων

α) περιεχόμενο 95

β) ο επηρεασμός του περιεχομένου των θεμελιωδών δικαιωμάτων από την πολυμορφία της ανθρώπινης ζωής (Natur der Sache- σύζευξη Sollen και Sein) 95

γ) η έννοια της αντιπαράθεσης δικαιώματος και θεσμού – έννοια θεσμικής εφαρμογής: από το εντοπισμό της αντίθεσης, στην αποκάλυψη της φυσικής τους σχέσης 96

δ) το κριτήριο για τον περιορισμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων- η έννοια της αιτιώδους συνάφειας – η έννοια του απλού περιορισμού 96

ε) έλλειψη αιτιώδους συνάφειας – αναιτιώδης περιορισμός ή προσβολή δικαιώματος 97

ζ) θεσμική εφαρμογή ή «θεσμοποίηση» των θεμελιωδών δικαιωμάτων και η «φιλελευθεροποίηση» των θεσμών 97

η) η θεσμική εφαρμογή ως απόρροια του κοινωνικού ανθρωπισμού- η αντίθεση της με την παραδοσιακή νομική θεωρία 98

5) κριτική στη θεωρία της στάθμισης συμφερόντων

α) η θεωρία της «στάθμισης των συμφερόντων» ως απόρροια της αντίληψης περί «σύγκρουσης δικαιωμάτων» 99

β) η θεωρία της «στάθμισης συμφερόντων» και η «έμμεση τριτενέργεια» - η χρησιμοποίηση του Συντάγματος ως κατευθυντήριας αρχής με Einbruchstellen τις γενικές ρήτρες και όχι ως καθολικού ρυθμιστή της έννομης τάξης.....100

γ) η προσβολή του δικαιώματος ως προϋπόθεση εφαρμογής της θεωρίας «στάθμισης συμφερόντων» 100

6) η θεσμική εφαρμογή- η αντιπαράθεση MME και προσωπικότητας

α) περιεχόμενο 101

β) η δημοσιότητα ως η φυσική σχέση μεταξύ δικαιώματος επί της προσωπικότητας και των MME και ως εκ τούτου η αιτιώδης συνάφεια που επιτρέπει τον περιορισμό της σημασιολογικής περιφέρειας του δικαιώματος επί της προσωπικότητας.....101

γ) η θεσμοποίηση του δικαιώματος επί της προσωπικότητας και η φιλελευθεροποίηση του θεσμού των MME 102

δ) περιπτώσεις αιτιώδους περιορισμού του γενικού αμυντικού περιεχομένου του δικαιώματος επί της προσωπικότητας 103

i) άσκηση κριτικής 103

ii) δημοσίευση ή μετάδοση ειδήσεων.....103

iii) δημοσίευση φωτογραφιών ή μετάδοση της εικόνας δημοσίων προσώπων

iv) δημοσίευση ή μετάδοση δηλώσεων 104

ε) περιπτώσεις αναιτιώδους περιορισμού του γενικού αμυντικού περιεχομένου του δικαιώματος επί της προσωπικότητας 104

i) προσβολή προσώπου μέσω δημοσίευσης ή μετάδοσης αναληθών ή ψευδών ειδήσεων.....104

ii) προσβολή της προσωπικότητας μέσω δημοσίευσης ή μετάδοσης προσβλητικής της τιμής κριτικής 105

iii) προσβολή μέσω της λήψης και της δημοσίευσης ή μετάδοσης φωτογραφίας άσημου προσώπου 105

ΒΑΣΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....106

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....108

NΟΜΟΛΟΓΙΑ	
α)ελληνική.....	109
β)ξένη.....	110
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	
α)ελληνική.....	111
β) ξένη.....	113
ΔΕΙΓΜΑ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ.....	114

ΕΙΣΑΓΩΓΗ-ΤΟ ΘΕΜΑ

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται το θέμα «ΜΜΕ και Προσωπικότητα», και εκπονείται στα πλαίσια του μαθήματος των Συνταγματικών Δικαιωμάτων.

Ως εκ τούτου, σημασία δίνεται κατά την ανάπτυξη του θέματος αυτού, στην κατά το δυνατόν πληρέστερη ανάλυση του περιεχομένου των δικαιωμάτων, όπως αυτό προκύπτει από τις οικείες συνταγματικές διατάξεις. Τα δικαιώματα που μας απασχολούν, είναι αφενός αυτό της έκφρασης μέσω των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, του Τύπου δηλαδή, και της Ραδιοτηλεόρασης και περαιτέρω η θεσμική λειτουργία που τους αναγνωρίζεται από το Σύνταγμα, και αφετέρου το δικαίωμα της προσωπικότητας, το οποίο ταυτίζεται σε πολλά σημεία των εκφάνσεων του με αυτήν την ίδια την ανθρώπινη αξία, την καταστατική αρχή δηλαδή της έννομης τάξης του κοινωνικού ανθρωπισμού.

Αφού προσδιορίσουμε το φυσικό και το νομικό περιεχόμενο των δικαιωμάτων αυτών, θα προχωρήσουμε στο θέμα της μεταξύ τους αντιπαράθεσης. Θα παραθέσουμε και εν συνεχεία θα αναλύσουμε τις, σχετικά με την αντίθεση των ανωτέρω θεμελιωδών δικαιωμάτων διατυπωθείσες νομικές θεωρίες, για να καταλήξουμε και να υιοθετήσουμε εκείνη τη θεωρία που εξυπηρετεί καλύτερα την άσκηση του περιεχομένου αμφότερον, και δικαιώματος αλλά και θεσμού.

Σκοπός κατά την ανάπτυξη της εργασίας αυτής, είναι να γίνει κατανοητό πως στη έννομη τάξη του κοινωνικού ανθρωπισμού, βασική αρχή του οποίου είναι η άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων μέσα στα πλαίσια της ανθρωπιστικής άμιλλας, δεν μπορεί να νοηθεί σύγκρουση μεταξύ των δικαιωμάτων, των εκατέρωθεν δηλαδή εξουσιών, ούτε προτίμησης της μιας εξουσίας έναντι της άλλης. Συνταγματικά δικαιώματα και θεσμοί έχουν κατοχυρωθεί από το συνταγματικό νομοθέτη προκειμένου να ασκούνται ταυτόχρονα. Θεσμοί και δικαιώματα δεν αλληλοσυγκρούονται, πολλώ μάλλον δεν αλληλοαποκλείονται. Ασκούμενα ταυτόχρονα αλληλοεπηρεάζονται.

ΑΑ) ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ

Αα) ΤΑ ΜΜΕ

Α) το δικαίωμα του εκφράζεσθαι -ως ατομικό δικαίωμα

1) το δικαίωμα του εκφράζεσθαι ως εξειδίκευση της ανθρώπινης αξίας και απόρροια του θεμελιώδους μητρικού δικαιώματος της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (Mutterrecht)

Σύμφωνα με το άρθρο 5§1 «Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητα του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη».

Με την διάταξη αυτή κατοχυρώνεται η γενικότερη ελευθερία του ανθρώπου ως αντικειμενική αρχή και *μητρικό θεμελιώδες δικαίωμα*. Το Σύνταγμα δηλαδή, ως ο «...σε ιδιαίτερο κείμενο γραπτά διατυπωμένος θεμελιώδης νόμος, που έχει τεθεί με ειδική διαδικασία, ρυθμίζει την συνολική έννομη τάξη, έχει αυξημένη τυπική δύναμη και μεταβάλλεται με διαδικασία δυσχερέστερη της προβλεπόμενης για τους κοινούς νόμους, των οποίων ιεραρχικά προίσταται»¹, παρέχει στον πολίτη ως μέρος του κοινωνικού συνόλου, το δικαίωμα να δραστηριοποιείται ελεύθερα μέσα στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο, με μόνο περιορισμό τα δικαιώματα των συγκοινωνών του, τις διατάξεις του Συντάγματος – δηλαδή το μέσο προστασίας της δικής του ελευθερίας και των άλλων καθώς και τα χρηστά ήθη, ως εξασφαλιστικών προϋποθέσεων της ειρηνικής συνύπαρξης μεταξύ των πολιτών.

Το Σύνταγμα θα λέγαμε, διαμορφώνει ουσιαστικά το πρότυπο του συνταγματικού πολίτη. Προστατεύει εκείνες τις δραστηριότητες που αποτελούν βάσει της αντίληψης του συντακτικού νομοθέτη, τις βασικές εξειδικεύσεις αυτής της ίδιας της **ανθρώπινης αξίας**, έννοιας που σε μεγάλο βαθμό ταυτίζεται με την έννοια της προσωπικότητας.

Η ανθρώπινη αξία ως έννοια φυλακίζει μέσα της τις σημαντικότερες πτυχές της πεμπτουσίας αυτής της ίδιας της ανθρώπινης υπόστασης. Δε θα μπορούσε λοιπόν παρά να συνιστά *ανώτατη δικαιοπολιτική αρχή, καταστατική αρχή της έννομης τάξης, εφόσον αυτή η*

¹ Δημητρόπουλος Α., Γενική Συνταγματική Ιστορία, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος α' σ.102

τελευταία διέπεται και διαπνέεται από τις αρχές του κοινωνικού ανθρωπισμού².

Ούσης της ανθρώπινης αξίας κεντρικό σημείο του ευρύτερου δικαικού συστήματος (το άρθρο 2§1, “Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας” εκτός απ’ το ότι αποτελεί μέρος εκείνου του τμήματος του Συντάγματος που ορίζει την μορφή του πολιτεύματος, συμπεριλαμβάνεται μαζί με το 5§1 και ορισμένα άλλα άρθρα στην κατηγορία εκείνων των διατάξεων που δεν υπόκεινται σε αναθεώρηση σύμφωνα με το 110§1 Σ) δε θα μπορούσε και η προσωπικότητα (ως έννοια άρρηκτα συνδεδεμένη μαζί της) καθώς και το δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της να αποτελεί τίποτα άλλο παρά κεντρικό σημείο της συνταγματικής πρόβλεψης.

Ως προσωπικότητα³ νοείται ο ειδικός συνδυασμός των γενικών, υλικών, πνευματικών και κοινωνικών γνωρισμάτων του ανθρώπινου γένους σε συγκεκριμένο άτομο.⁴ Ο Hubmann διατυπώνει σχετικά πως προσωπικότητα «...από νομικής απόψεως τυγχάνει έννοια δυναμική και νοείται ως η ελευθερία του να πράττει ο καθένας ό,τι αποφασίζει, (εφ’ όσον δεν αντίκειται στο νόμο) χωρίς καμία κρατική έγκριση (HANDLUNGSFREIHEIT)»^{5 6}.

Ουσιαστικά αυτό που κατοχυρώνεται με την διάταξη αυτή, είναι το δικαίωμα του ατόμου για αυτοκαθορισμό και αυτοδιάθεση. Ο συντακτικός νομοθέτης έκρινε πως , το άτομο-πολίτης-μέλος του κοινωνικού συνόλου θα πρέπει να είναι ελεύθερος να διαθέτει τον εαυτό του σύμφωνα με την κρίση του και τις δυνατότητες του προς τις κατευθύνσεις που ο ίδιος επιλέγει. Αυτή η δυνατότητα αυτεξουσιασμού έχει καθολικό χαρακτήρα. Περιλαμβάνει οποιαδήποτε εκδήλωση, οποιαδήποτε περιοχή της ανθρώπινης ζωής, είτε υλική , είτε πνευματική ενώ εξειδικεύεται στοιχειωδώς από τα συνταγματικά δικαιώματα, ένα από τα οποία είναι και εν προκειμένω το δικαίωμα στην έκφραση.

---

² Δ η μ η τ ρ ό π ο υ λ ο ς Α. , Κοινωνικός ανθρωπισμός και ανθρώπινα δικαιώματα, ΝοΒ 28 , σελ. 1841

³ βλ. και Π α π α ρ η γ ο π ο ύ λ ο υ Φ. , Η Πληροφόρηση του κοινού δια του τύπου και η προστασία της προσωπικότητας του κατηγορουμένου, ΝοΒ 1977 σελ.282 «...Η ουσία της προσωπικότητας του ατόμου έγκειται στην αυτονομία, την ηθική ελευθερία, τον αυτοκαθορισμό...»

⁴ Δ η μ η τ ρ ό π ο υ λ ο ς Α., Συνταγματικά Δικαιώματα, Παραδόσεις Συνταγματικού δικαίου, Τόμος III σ.131

⁵ Η u b m a n n, Persönlichkeitsrecht, σελ.48

⁶ ομοίως ΑΠ 212/67 ΕΕΝ 34 σελ. 607

2) 14§1, η συνταγματική κατοχύρωση του εκφράζεσθαι ως ατομικού δικαιώματος

α) το γράμμα της διάταξης

Η πρώτη παράγραφος του άρθρου 14 του Συντάγματος αναφέρει «Καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και διά του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νομούς του κράτους»

β) το περιεχόμενο της διάταξης –

«το 14§1, ο ακρογωνιαίος λίθος της εν γένει ελευθερίας της γνώμης και της πνευματικής κίνησης»⁷

i) θετικό περιεχόμενο του δικαιώματος του εκφραζεσθαι

Τη θετική ελευθερία της έκφρασης, όπως προκύπτει από τη συνταγματική διάταξη, μπορούμε να την ορίσουμε ως το δικαίωμα να λαμβάνεις, να διαμορφώνεις, να έχεις, να εκφράζεις και να διαδίδεις γνώμες και ως ένα σημείο, πληροφορίες⁸, χωρίς να υφίστασαι καμία παρεμπόδιση, παρενόχληση ή δυσμενή έννομη συνέπεια. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει επίσης την ελευθερία να εκφράζεται κανείς με όποιο τρόπο, όχι απαραίτητα γλωσσικό ή πάντως με όποια γλώσσα ο ίδιος επιλέγει.⁹

ii) αρνητικό περιεχόμενο του δικαιώματος του εκφράζεσθαι

Στο άρθρο 14§1 κατοχυρώνεται όχι μόνο η θετική, αλλά και η αρνητική πλευρά της έκφρασης. Από τη χρησιμοποίηση του δυνητικού «καθένας μπορεί» συνάγεται εξ αντιδιαστολής ότι κανένας δεν υποχρεούται να εκφράσει τις γνώμες του. Είναι λοιπόν συνταγματικό δικαίωμα του καθένα να μην εξωτερικεύει και να μην δημοσιοποιεί τις απόψεις του, μέσα στα πλαίσια της δυνατότητας ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας. Το δικαίωμα αποσιώπησης της γνώμης προστατεύεται λοιπόν, εξίσου από την συνταγματική διάταξη όπως ακριβώς και το δικαίωμα έκφρασης και διατύπωσης της.

⁷ Χ ρ υ σ ο γ ο ν ο ς Κ, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, σελ 240

⁸ η ελευθερία αυτή τελεί υπό την προϋπόθεση ότι Δε θίγεται κάποιο απόρρητο απαραίτητο για την προστασία άλλων έννομων αγαθών, βλ. Χ ρ υ σ ο γ ο ν ο ς, σελ 241

⁹ Πρβλ. Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π. Ατομικά Δικαιώματα Α', 409-411

γ) διεθνής κατοχύρωση του δικαιώματος του εκφράζεσθαι

i) στην Οικουμενική Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου του 1948

Η Οικουμενική Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου του 1948, που δεν έχει όμως νομική δεσμευτικότητα κατοχυρώνει στο άρθρο 19 την ελευθερία της γνώμης και τη διάδοση της «με κάθε μέσο».¹⁰

ii) στο Διεθνές Σύμφωνο των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων του 1966

Το σύμφωνο αυτό το οποίο κυρώθηκε από την Ελλάδα με το ν.2462/1997 καθιερώνει στο άρθρο 19 παρ 2το δικαίωμα κάθε προσώπου στην ελευθερία έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει κατά την ίδια διάταξη «την ελευθερία της αναζήτησης, της λήψης και της μετάδοσης των πληροφοριών και απόψεων κάθε είδους, ανεξαρτήτως συνόρων, προφορικά, γραπτά, σε έντυπα, σε κάθε μορφή τέχνης ή με κάθε άλλο μέσο της επιλογής του».¹¹

iii) στη Ευρωπαϊκή σύμβαση της Ρώμης του 1950 για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των βασικών ελευθεριών.

Η σύμβαση αυτή ¹² που έχει κυρωθεί από την Ελλάδα με το νόμο 2329/1953 και το Ν.Δ. 53/1974 και που επομένως αποτελεί σύμφωνα με το άρθρο 28 παρ. 1 Συντ.¹³ αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερέχει κάθε αντίθετης διάταξης νόμου, κατοχυρώνει στο άρθρο 10 παρ.1 την ελευθερία της γνώμης και της πληροφορίας. Συγκεκριμένα αναφέρει πως η ελευθερία της έκφρασης περιλαμβάνει και την ελευθερία της λήψης ή μετάδοσης πληροφοριών ή ιδεών «άνευ επεμβάσεως δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων».¹⁴

¹⁰ βλ. Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π. , Τύπος και Σύνταγμα, σελ.41

¹¹ βλ. Χ ρ υ σ ο γ ό ν ο ς Κ. , Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, σελ 241 καθώς και Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π. , Τύπος και Σύνταγμα , σελ 41

¹² βλ. Μ ι χ α η λ ί δ η – Ν ο υ ά ρ ο Γ. , Το Απαραβίαστο Του Ιδιωτικού Βίου Και Η Ελευθερία Του Τύπου, ΤοΣ 1983, σελ 373

¹³ άρθρο 28§1 Συντ. «Οι γενικά παραδεγμένοι κανόνες του διεθνούς δικαίου καθώς και οι διεθνείς συμβάσεις, από της επικύρωσή τους με νόμο και τη θέση τους σε ισχύ σύμφωνα με τους όρους καθεμιάς, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπετισχούν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου. Η εφαρμογή των κανόνων του διεθνούς δικαίου και των διεθνών συμβάσεων στους αλλοδαπούς τελεί πάντα υπό τον όρο της αμοιβαιότητας»

¹⁴ Την ελευθερία αυτή την εξάγει ο σύγχρονος συγγραφέας Th. Fleiner με την ακόλουθη φράση «Εξήγησε μου πως κυκλοφορεί η πληροφορία στη χώρα σου και θα σου πω τι είδους πολίτευμα έχει».

δ) σημασία της ελευθερίας έκφρασης – η *conditio sine qua non* της δημοκρατίας.

Η ελευθερία της έκφρασης αποτελεί πράγματι προϋπόθεση του δημοκρατικού πολιτεύματος και ως εκ τούτου βασική αρχή των εννόμων τάξεων του κοινωνικού ανθρωπισμού.

Το δημοκρατικό πολίτευμα, αλλά και ο κοινωνικός ανθρωπισμός εδράζονται πάνω στην ίδια βασική αρχή, αυτή του σεβασμού και της προστασίας της ανθρώπινης αξίας, η οποία με τη σειρά της βασίζεται πάνω στις αρχές ελευθερίας και της ισότητας.

Η ανθρώπινη αξία ως υπέρτατη δικαιοϊκή αρχή αντιλαμβάνεται τον άνθρωπο ως σύνολο, ως ψυχοσωματική οντότητα, ως υπόσταση όχι μόνο υλική αλλά και πνευματική. Προάγει επομένως και προστατεύει όχι μόνο τις υλικές ή σωματικές του ανάγκες, αλλά και τις πνευματικές, και κυρίως την ανάγκη του να διαλογίζεται, να επεξεργάζεται τα δεδομένα που του παρέχει η κοινωνική συνύπαρξη, να διαμορφώνει απόψεις και αντιλήψεις και ακολούθως να τις εκφράζει και να τις διαδίδει, συμπαρασύροντας τους συγκοινωνούς του σε μια γόνιμη διαδικασία ανταλλαγής απόψεων, ανάλυσης και ζύμωσης ιδεών και τέλος υιοθέτησης συμπερασμάτων και λύσεων μέσα από την αρχή του διαλόγου.

Στη δημοκρατία η ταύτιση κυβερνόντων και κυβερνομένων δεν μπορεί να προκύψει με διαφορετικό τρόπο παρά μόνο με την διασφάλιση εκείνων των εγγυήσεων που εξασφαλίζουν την ισηγορία και την ισονομία, την πολυφωνία και τον πλουραλισμό, την ελευθερία στον κάθε κοινωνό – πολίτη εν τέλει ,της διατύπωσης των στοχασμών και των απόψεων του.

Η ελευθερία λοιπόν της γνώμης συνιστά στοιχείο συστατικό του δημοκρατικού πολιτεύματος¹⁵ και η ένταξη της διάταξης αυτής στο συνταγματικό κείμενο έχει μεγάλη σημασία.

---

¹⁵ Βλ και Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π. , Τύπος και Σύνταγμα, σελ 34

B) το δικαίωμα του εκφράζεσθαι ως θεσμική εγγύηση- τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

I) ο Τύπος

1) η συνταγματική αναφορά στο Τύπο

Ο άνθρωπος μπορεί να εκφράσει τους στοχασμούς του και τις ιδέες του με πολλούς τρόπους, ωστόσο, στο συνταγματικό κείμενο γίνεται ξεχωριστή αναφορά στο τύπο, ως επιμέρους μορφής της εν γένει ελευθερίας της έκφρασης και ως μέσου διάδοσης ιδεών ενώ ο συνταγματικός νομοθέτης δεν παραλείπει να ορίσει –με υπερβολικές για συνταγματικό κείμενο λεπτομέρειες¹⁶–το προστατευτικό πλαίσιο μέσα στο οποίο επιθυμεί να κινείται ο Τύπος αλλά και μια σειρά άλλων επί μέρους θεμάτων που άπτονται του αντικειμένου του Τύπου, ως στοιχείου απαραίτητου της διαμάχης ιδεών και συμφερόντων, καθώς και προαγωγής του δημοκρατικού φρονήματος και πολιτεύματος.

Έτσι σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 14, «Ο τύπος είναι ελεύθερος. Η λογοκρισία και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο απαγορεύονται.»

2) ορισμός του τύπου

α) τύπος εν ευρεία έννοια.

Τύπος εν ευρεία έννοια είναι κάθε προϊόν μέσου μαζικής παραγωγής, στο οποίο απεικονίζεται κείμενο ή παράσταση¹⁷. Ο όρος αυτός¹⁸ περιλαμβάνει όχι μόνο την τυπογραφία, αλλά και την λιθογραφία, τη φωτογραφία και γενικά κάθε μηχανικό ή χημικό μέσο με το οποίο επιτυγχάνεται η παραγωγή μεγάλου αριθμού όμοιων αντιτύπων, γραπτών κειμένων, εικόνων κ.λ.π, σε χαρτί ύφασμα, μέταλλο, πλαστικό, γυαλί ή άλλη ύλη¹⁹.

¹⁶ βλ και Χ ρ υ σ ο γ ο ν ο ς Κ, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, σελ 250

¹⁷ Βλ. Δ η μ η τ ρ ό π ο υ λ ο ς Α., Συνταγματικά δικαιώματα, Αθήνα 2004, σ.271. Κατά το άρθρο 1 του α. ν. 1 0 9 2 / 1 9 3 8 ‘περί τύπου’, ‘τύπος και έντυπο επί των οποίων εφαρμόζονται αι διατάξεις του νόμου τούτου είναι παν ότι εκ τυπογραφίας ή οιοδήποτε άλλου χημικού ή μηχανικού μέσου παράγεται εις όμοια αντίτυπα και χρησιμεύει εις πολλαπλασιασμόν ή διάδοσιν χειρογράφων, εικόνων, παραστάσεων, μετά ή άνευ σημειώσεων, ή μουσικών έργων μετά κειμένου ή επεξηγήσεων ή φωτογραφικών πλακών’.

¹⁸ Βλ. και Σ γ ο υ ρ ί τ σ α ς Χρ, Συνταγματικών Δίκαιον, τ.Β τεύχ.β σ.73 ‘κάθε προϊόν μηχανικού, χημικού, φυσικοχημικού ή ηλεκτρονικού μέσου ικανού για την παραγωγή μεγάλου αριθμού όμοιων εικόνων, παραστάσεων ή συμβόλων επί χάρτου ή άλλης ύλης’

¹⁹ Βλ. Χ ρ υ σ ο γ ό ν ο ς Κ., Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, Αθήνα - Κομοτηνή 1998, σ.251 βλ. επίσης και ΣτΕ ΠΕ 720/1983, ΤοΣ 1984 ,σελ.113 - ΣτΕ ΠΕ 625/1994 ,ΤοΣ 1995, σελ.206 -ΣτΕ ΠΕ 452/1995,ΤοΣ 1995, σελ 960- ΑΠ 669/1985, ΝοΒ 1986 σελ.447- ΑΠ 211/1984 ΝοΒ 32, σελ 902 – ΑΠ 1694/1983 ΝοΒ 32, σελ 727 – ΑΠ 1241/1976 ΤοΣ 1977, σελ.176. Ενδιαφέρουσα είναι η διάκριση που

β) τύπος εν στενή έννοια

Ως τύπος εν στενή έννοια νοείται μόνο η τυπογραφία. Τα κυριότερα έντυπα είναι τα βιβλία και τα περιοδικά έντυπα. Τα τελευταία περιλαμβάνουν αφενός τις εφημερίδες²⁰, αφετέρου τα περιοδικά με την στενή έννοια του όρου. Η διαφορά έγκειται τόσο στην συχνότητα εκδόσεως όσο και στο περιεχόμενο²¹.

3) ο τύπος ως θεσμική εγγύηση (Institutionelle Garantie)

α) η έννοια της θεσμικής εγγύησης στο συνταγματικό δίκαιο,

Με τον όρο θεσμική εγγύηση γίνεται αντιληπτή η συνταγματική εγγύηση η οποία αποβλέπει βασικά όχι στην προστασία του εκάστοτε φορέα του ατομικού δικαιώματος, αλλά στη διασφάλιση του συνταγματικά κατοχυρωμένου θεσμού.²²

Στην σύγχρονη έννομη τάξη δικαιώματα και θεσμοί κατοχυρώνονται παράλληλα, ταυτόχρονα και διαλεκτικά. Η κατοχύρωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων σημαίνει ταυτόχρονα και κατοχύρωση των θεσμών. Παράλληλα η κατοχύρωση των θεσμών εξασφαλίζει τα θεμελιώδη δικαιώματα. Τα συνταγματικά δικαιώματα αποτελούν συστατικά στοιχεία των θεσμών.²³

β) η θεσμική εγγύηση του τύπου

Η διάκριση μεταξύ του ατομικού δικαιώματος του «εκφράζεσθαι δια του τύπου» και της θεσμικής εγγύησης της ελευθερίας του τύπου βρίσκει θεμέλιο στο 14 παρ.1 και 2. Στην πρώτη παράγραφο θεμελιώνεται το ατομικό δικαίωμα, σε αντιδιαστολή προς την δεύτερη

παρατίθεται και στον Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π. Ατομικά δικαιώματα, σελ.472, «Ο τύπος κατά την έννοια του άρθρου 14 παρ. 2 εδ.1 του Συντάγματος περιλαμβάνει όλα τα έντυπα που είναι κατάλληλα και προορισμένα για διάδοση. Αντιθέτως 'τύπος' κατά την έννοια του άρθρου 14 παρ. 1, σημαίνει κάθε μέθοδο εκτύπωσης του λόγου, της γραφής ,ή της εικόνας ανεξάρτητα από το σκοπό της διάδοσης»

²⁰ Ο Α.Ν 1092/1938 ορίζει στην παρ.4 την εφημερίδα ως «παν έντυπον κάθ'εκάστην ή κατά μεγαλύτερα, τακτά πάντως χρονικά διαστήματα μέχρις ενός κατ'ανώτατον όριον μηνός εκδιδόμενον και περιεχόν ύλην γενικού, πολιτικού και κοινωνικού ενδιαφέροντος, ήτοι ειδήσεις, κρίσεις επί ζητημάτων απασχολούντων την δημόσιαν γνώμην, αναγγελίας, διαφημίσεις»

²¹ βλ. Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π. , Ατομικά δικαιώματα, σελ 474

²² Η έννοια της θεσμικής εγγύησης διατυπώθηκε για πρώτη φορά στη γερμανική θεωρία του μεσοπολέμου, C a r l S c h m i d t, Verfassungslehre,1928

²³ βλ και Δ η μ η τ ρ ό π ο υ λ ο ς Α. , Συνταγματικά Δικαιώματα, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος III, σελ 31

παρ. που θεμελιώνει την θεσμική εγγύηση. Χωρίς αυτή τη διάκριση, η δεύτερη διάταξη είναι περιττή και ακατανόητη επανάληψη της πρώτης²⁴.

Ο λόγος θέσπισης της θεσμικής εγγύησης της ελευθερίας του τύπου, είναι η εξυπηρέτηση του κοινωνικού συνόλου για πληροφόρηση. Σκοπός της διάταξης αυτής είναι η παροχή εγγυήσεως για την απρόσκοπτη διαφύλαξη «αλλότριων» συμφερόντων εν όψει της αποστολής κατ των σκοπών του θεσμού²⁵ και όχι για το συμφέρον των ίδιων των φορέων, δηλαδή του ίδιου του τύπου.²⁶

Και από την νομολογία η αναφορά στην ελευθερία του Τύπου γίνεται με στόχο να τονισθεί ο ιδιαίτερος θεσμικός ρόλος του τύπου ως φορέα ενημέρωσης της κοινής γνώμης.^{27 28}

γ) οι χαρακτηρισμοί του τύπου ως «δημοσίου λειτουργήματος» και ως «τέταρτης εξουσίας» στερούμενοι νομικής σημασίας

ι)ο τύπος ως «τέταρτη εξουσία»

Εξαιτίας της μεγάλης σημασίας που επέχει ο τύπος μέσα στα πλαίσια του δημοκρατικού πολιτεύματος και συνακολούθως εξαιτίας της σημαίνουσας θέσης που κατέχει μέσα σ' αυτό το ίδιο το συνταγματικό κείμενο, μέσω των αυξημένων παρεχόμενων εγγυήσεων που εξασφαλίζουν την απρόσκοπτη λειτουργία του μέσα σ' ένα πλέγμα συνταγματικών διατάξεων έντονου προστατευτικού χαρακτήρα, ο τύπος χαρακτηρίζεται συχνά ως «η τέταρτη εξουσία του Κράτους»²⁹.

Αυτός ο χαρακτηρισμός αποδίδει μεν την σπουδαιότητα του τύπου ως θεσμού συνταγματικά κατοχυρωμένου, Δε μπορεί ωστόσο να περιληφθεί νομικής σημασίας, ούτε να θεωρηθεί από πλευράς συνταγματικού δικαίου σωστός, καθώς όπως παρατηρεί ορθά και ο Βλάχος³⁰ «...ο χαρακτηρισμός αυτός είναι εσφαλμένος, γιατί στις χώρες

²⁴ βλ και Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π. , Τύπος και Σύνταγμα, σελ 38 καθώς και την απόφαση ΣτΕ903/81(Ολ), ΤοΣ 1981, σελ701 επ. (704) «Κατά την έννοιαν της συνταγματικής επιταγής, ο τύπος, ως θεσμός, είναι ελεύθερος, δια να δύναται να επιτελεί την δημόσιαν αποστολήν του συνιστάμενη εις την ακώλυτον αλληλεπίδρασιν αυτού και της κοινής γνώμης...»

²⁵ Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π, Τύπος και Σύνταγμα σελ.31

²⁶ βλ και Κ α ρ ά κ ω σ τ α ς Γ, Προσωπικότητα και Τύπος, σελ.28 Στο χώρο του αστικού και ποινικού δικαίου η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 14 που κατοχυρώνει τη θεσμική εγγύηση του τύπου χρησιμοποιείται για την θεμελίωση της έννοιας του δικαιολογημένου του συμφέροντος, που χρησιμοποιείται περαιτέρω στο δικανικό συλλογισμό ως λόγος άρσης του παράνομου χαρακτήρα των άδικων πράξεων που τελούνται δια του τύπου μέσω της διάταξης 367 ΠΚ

²⁷ βλ. ενδεικτικά ΑΠ 794/1976(Ολ), ΠοινΧρον 1977σελ 229, που χαρακτηρίζει την ελευθερία του τύπου ως «την πεμπουσία κάθε ελεύθερου δημοκρατικού πολιτεύματος» ΑΠ 783/1975, ΠοινΧρον1976, σελ214, ΑΠ920/1977, ΠοινΧρον 1978, σελ 211 επ. ΑΠ 653/1977, ΠοινΧρον 1977, σελ 860, ΕφΑθ 9975/1986 ΕλλΔνη 28, 1987, σελ. 299επ.

²⁸ βλ και Μ έ λ φ ο ς Θ. , Ελευθερία Πληροφόρησης του δημοσιογράφου και προστασία της προσωπικότητας, ΔτΑ Νο2/1999, σελ.324

²⁹ Πρβλ Σ γ ο υ ρ ί τ σ α, Συνταγματικών Δίκαιον, τόμος Β', τεύχος β'(συνεργασία Κ.Γεωργόπουλου), σελ 66

³⁰ Β λ ά χ ο ς Γ. Κ. Πολιτική, Γ'1981, σελ 420 σημ.1

όπου ο τύπος δεν έχει ενταχθεί ούτε ελέγχεται από το κράτος δεν αποτελεί εξουσία θεσμικά καθορισμένη, όπως οι άλλες τρεις εξουσίες, αλλά μια πολιτική δύναμη λίγο ή πολύ ανεξάρτητη από το κράτος».

Η σημασία του βέβαια του χαρακτηρισμού αυτού από πολιτική και κοινωνιολογική σκοπιά είναι αναμφισβήτητη. Όπως τόνιζε χαρακτηριστικά ο Σαριπόλος, εν έτει μάλιστα 1923³¹ «σήμερον αποτελεί, ουχί βεβαίως υπό την έποψιν του συνταγματικού δικαίου, αλλά πράγματι, την πρώτην εξουσίαν του κράτους»

ii) ο τύπος ως δημόσιο λειτούργημα (Öffentliche Aufgabe)

Συχνός είναι και ο χαρακτηρισμός του τύπου ως «δημοσίου λειτουργήματος». ³² Αν και αναγνωρίζεται από τη θεωρία πως ο τύπος ασκεί λειτούργημα δεν γίνεται αποδεκτός ο δημόσιος χαρακτήρας του λειτουργήματος που θα προσέδιδε στον τύπο υπερέχουσα νομική θέση. Κατά την κρατούσα άποψη ο τύπος επιτελεί κοινωνικό και όχι δημόσιο λειτούργημα, ασκώντας καθήκοντα τα οποία ο ίδιος επιλέγει βάσει της αποστολής του που συνίσταται συνίσταται στην πληροφόρηση και τη σύμπραξη για τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης.

Αντίθετη τάση εκφράζεται στην σύγχρονη γερμανική θεωρία και στα δικαστήρια της ουσίας, όπου προκειμένου για την προστασία δικαιολογημένων συμφερόντων, αναγνωρίζεται στον τύπο ιδιάζουσα θέση σε σχέση με αυτή των ιδιωτών. Η άποψη αυτή θεμελιώνεται στην διάταξη του άρθρου 5§1 του γερμανικού Θεμελιώδους Νόμου, που κατοχυρώνει την ελευθερία του τύπου, από την οποία συνάγεται ερμηνευτικά ότι ο τύπος ασκεί δημόσιο λειτούργημα (Öffentliche Aufgabe)³³.

Αντίστοιχη διάταξη που να προσδίδει στο τύπο χαρακτήρα δημοσίου λειτουργήματος δεν περιλαμβάνεται ούτε στο Σύνταγμα του 1975 ούτε στο νόμο περί τύπου.³⁴

Αυτό γίνεται δεκτό και από τη νομολογία «με τις διατάξεις 14 παρ 1 και 2 καθιερώνεται και προστατεύεται η ελευθεροτυπία από την τυπική

³¹ Σ α ρ ί π ο λ ο ς Ν.Ν. Σύστημα του Συνταγματικού Δικαίου της Ελλάδας εν συγκρίσει προς τα των ξένων κρατών, Τόμος Γ' 1923, σελ 107

³² Δ α γ τ ο γ λ ο υ Π, Τύπος και Σύνταγμα, σελ 32

³³ L ö f f l e r, Presserecht

³⁴ Ωστόσο, μετά από προτάσεις του εισαγγελέως, το Εφετείο Πατρών δέχθηκε σε δύο αποφάσεις του, ότι ο τύπος και η δημοσιογραφία συνιστούν άσκηση δημόσιας λειτουργίας στο πλαίσιο του δημοκρατικού πολιτεύματος, άποψη που δεν βρίσκει έρεισμα στο νόμο. ΕφΠατρ54,55/1956, ΠοινΧρΑ' σελ 101 επ. «Εις την έννοιαν της δημόσιας λειτουργίας περιλαμβάνεται προφανώς και ο τύπος και η δημοσιογραφία, ως τέταρτη λειτουργία των δημοκρατικών πολιτευμάτων». Ομοίως και Π α π α ρ η γ ο π ο υ λ ο υ – Σ κ ο ρ ι ν η Φ., Η Πληροφόρηση του κοινού δια του τύπου και η προστασία της προσωπικότητας του κατηγορουμένου, ΝοΒ 1977, σελ. 279 σημ 13, «Δημόσιο καθήκον θεωρεί και η δική μας ποινική νομολογία, στα πλαίσια του άρθρου 367 ΠΚ, το δημοσιογραφικό έργο, βλ Α.Π.244/63 ΠοινΧρον ΙΓ' 501, Α.Π. 783/75, ΠοινΧρον ΚΣΤ'214, Πλημμ.Λαρ. 323/64 Ποιν. Χρον. ΙΕ' 57, Πλημμ.Καρδ.38/68, ΠοινΧρον ΙΗ' 504

της και ουσιαστική της μορφή, με την έννοια ειδικότερα πως η δημοσιογραφία δεν ανάγεται μεν σε δημόσια λειτουργία, επιτελεί όμως κοινωνική αποστολή γιατί προσφέρει υπηρεσία σημαντική στο λαό»^{35 36}

4) οι λειτουργίες του τύπου

α) πληροφόρηση- «έμφυτη ορμή του ειδέναι»

Μια από τις κυριότερες λειτουργίες του τύπου είναι αυτή της πληροφόρησης, της παρακολούθησης δηλαδή των τρεχόντων γεγονότων και των τελευταίων εξελίξεων και η εν συνεχεία καταχώρηση τους στο έντυπο. Αυτή η ανάγκη είναι βέβαια έμφυτη, (πρβλ. ορμήν του ειδέναι) και δεν γεννήθηκε βέβαια από την ανακάλυψη της τυπογραφίας και εφεξής, αλλά χιλιάδες χρόνια πριν.³⁷

Ιδιαίτερα, στα πλαίσια του δημοκρατικού πολιτεύματος, όπου κυβερνόντες και κυβερνομένοι ταυτίζονται η λειτουργία του τύπου ως μέσο ενημέρωσης και γνωστοποίησης των γεγονότων είναι σημαντικότερη, γιατί βοηθά στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης.

β) άσκηση κριτικής και έλεγχος της κρατικής εξουσίας

Η λειτουργία του τύπου δεν αρκείται μόνο στη δημοσιοποίηση των δρωμένων του πολιτικού βίου. Ταυτόχρονα και μέσα στα πλαίσια της ελευθερίας του εκφράζεσθαι ο τύπος ασκεί κριτική στα πολιτικά πρόσωπα, σχολιάζει τις εξελίξεις και τα κακώς κείμενα, διασφαλίζει μέσω της δράσης του τη διαφάνεια της πολιτικής ζωής της χώρας, και εξασφαλίζει τις κατάλληλες προϋποθέσεις για τη δημιουργική σύγκρουση ιδεών και συμφερόντων μέσα στο πλαίσιο του ευρύτερου κοινωνικού χώρου με σκοπό την διάδοση και επικράτηση εκείνων των απόψεων που οδηγούν τη Χώρα στην πρόοδο και την ανάπτυξη και που διορθώνουν κάθε κατάσταση που δεν εξυπηρετεί το στόχο που έχει τεθεί από το συντακτικό νομοθέτη, αυτόν της κοινωνικής προόδου.(άρθρο 25 παρ.2)

γ) ο τύπος ως το «ομιλούν ουσ»(Sprachohr) της κοινωνίας

³⁵ βλ Εφαθ 9975/1986, ΕλλΔνη 28, 1987 σελ299επ

³⁶ βλ Μ έ λ φ ο ς Θ., Ελευθερία Πληροφόρησης του δημοσιογράφου και η προστασία της προσωπικότητας, ΔτΑ Νο 2/1999, σελ 326

³⁷ βλ. και Α ι δ α λ ή ς, Αι Παρεκτροπαί του Τύπου, 1966 σελ 10 «Ούτω αναφέρεται ότι η πρώτη εφημερίς υπήρξε η Acta Diurna Populi Romani, η οποία ήταν χειρόγραφη και εκδίδονταν καθημερινά επί εποχής του Ιουλίου Καίσαρα. Περιλάμβανε ειδήσεις πολιτικές, αθλητικές, οικονομικές ενημέρωσιν επί τρεχόντων γεγονότων, όπως για παράδειγμα για διαπραττόμενα εγκλήματα. Μέσω της εφημερίδας αυτής ασκούσαν η επίσημη κυβερνητική προπαγάνδα. Στην αρχαία Ελλάδα συντασσόταν τα «Δημόσια Γράμματα» ή «Υπομνήματα» στα οποία καταχωρούνταν οι πολιτικές και άλλες αξιολογες ειδήσεις, ενώ επί εποχής του Μεγάλου Αλεξάνδρου συντάσσονταν οι «Βασίλειοι Εφημερίδες» από τον Αρχιγραμματέα του.

Ο Τύπος ως θεσμός συνταγματικά προστατευόμενος αποτελεί όπως είδαμε τον αγωγό πληροφορίας προς τον πολίτη. Δεν είναι όμως αγωγός απρόσωπος, μέσα από τον οποίο απλά διέρχεται η πληροφορία, αλλά αποτελεί τον ισχυρότερο παράγοντα επιλογής και αξιολόγησης της πληροφορίας, άρα και διαμόρφωσης της κοινής γνώμης. Είναι λοιπόν εργαλείο, δυναμικό του σχηματισμού της, αλλά και ταυτόχρονα όργανο που την απηχεί, δηλαδή το μέσο με το οποίο η κοινή γνώμη εκφράζεται.³⁸

Η σχέση μεταξύ τύπου και κοινής γνώμης είναι διαλεκτική. Πρόκειται για σχέση αλληλοεπηρεασμού και αλληλεπίδρασης. Ο αντίκτυπος των κοινωνικών αντιλήψεων, των εθίμων, των κοινωνικοπολιτικών συνθηκών που διαμορφώνουν εν μέρει την κοινή γνώμη, επηρεάζουν το τύπο στο τρόπο που ιεραρχεί την σπουδαιότητα των γεγονότων, μεταδίδει της πληροφορίες και σχολιάζει τις εξελίξεις. Ο ίδιος ο τύπος έρχεται όμως πάλι, να τροφοδοτήσει του μηχανισμούς ζύμωσης των ιδεών της κοινής γνώμης με νέα στοιχεία και νέες ιδέες διαμορφώνοντας τη διαμορφωμένος.

Την διαλεκτική αυτή σχέση μεταξύ τύπου και κοινής γνώμης την αποδίδει θαυμάσια ο χαρακτηρισμός του τελευταίου ως «ομιλούν ους, Sprachrohr» της κοινής γνώμης.³⁹

5) η ελευθερία του τύπου

α) η σημασία της ελευθερίας του τύπου ως προϋπόθεση της λειτουργίας του μέσα στα πλαίσια του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Οι λειτουργίες του τύπου όπως τις περιγράψαμε πιο πάνω δε θα ήταν δυνατό να λαμβάνουν χώρα χωρίς την εγγύηση του κράτους –όπως κατοχυρώνεται μέσα από το Σύνταγμα- πως ο τύπος είναι ελεύθερος. Ο τύπος αποτελεί την *sine qua non* της δημοκρατίας μόνο εφόσον δεν κηδεμονεύεται από το κράτος.

Ιστορικά, ελευθερία του τύπου σημαίνει κυρίως την ελευθερία του τύπου από την λογοκρισία και την προηγούμενη διοικητική άδεια. Στη σύνδεση αυτή με την πολιτική γίνεται σαφής η μετάβαση από το φιλελεύθερο ατομικό δικαίωμα (*status libertatis*) στο δημοκρατικό-πολιτικό δικαίωμα του πολίτη (*status activus*).⁴⁰

³⁸ Παπαρηγοπούλου-Σκορίνη Φ, Η πληροφόρηση του κοινού δια του τύπου και η προστασία της προσωπικότητας του κατηγορουμένου, ΝοΒ 1977, σελ 279

³⁹ βλ. και Löffler, Presserecht, σελ 91

⁴⁰ Δαγτογλου Π., Τύπος και Σύνταγμα, σελ 31

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των δικαιωμάτων του ανθρώπου Έχει τονίσει την ιδιαίτερη σημασία του τύπου σε μια φιλελεύθερη δημοκρατία. Στην πρώτη υπόθεση περιορισμού που ήχθη ενώπιον του (υπόθεση Sunday Times) υπογράμμισε τη σπουδαιότητα του τύπου ως μέσου πληροφόρησης του κοινού, θεμελιωμένη στη Σύμβαση, προς εκπλήρωση της αποστολής αυτής εκ μέρους του τύπου.⁴¹

Η μεγάλη λοιπόν σημασία της ελευθερίας ως προϋπόθεσης για τη δημοκρατική λειτουργία του τύπου⁴² έχει αναγνωριστεί μέσα στα πλαίσια της ελληνικής έννομης τάξης. Έχοντας χαρακτηριστεί πολλάκις από την ελληνική νομολογία ως « η πεμπουσία κάθε δημοκρατικού πολιτεύματος »⁴³ κατοχυρώνεται και στο Σύνταγμα του 1975/86 με το άρθρο 14§2 αναβιβάζοντας πλέον τη λειτουργία του τύπου σε θεσμική εγγύηση.

β) η ιστορία της ελευθερίας του τύπου

Η ελευθερία του τύπου ήταν άγνωστη κατά τους πρώτους αιώνες μετά την ανακάλυψη της τυπογραφίας (περί το 1436). Για πρώτη φορά αναγνωρίστηκε στη Αγγλία το 1695, όταν η Βουλή των κοινοτήτων αρνήθηκε να δεχτεί την παράταση της ισχύος του Licensing Act, που ορίζει ότι κανένα έντυπο Δε μπορούσε να εκδοθεί χωρίς άδεια, με συνέπεια να παύσει να ασκείται η λογοκρισία που ήταν συνδεδεμένη με το σύστημα των αδειών. Οι φιλόσοφοι εξάλλου , του 18^{ου} αιώνα κάθε άλλο παρά είχαν διατυπώσει σαφείς γνώμες σχετικά με το θέμα και μόνο ο Mirabeau, ηγετική φυσιογνωμία της Γαλλικής Επανάστασης, ήταν φανατικός υπέρμαχος της ελευθερίας του τύπου και την χαρακτήριζε σε φυλλάδιο του που είχε εκδοθεί τις παραμονές της Επανάστασης «παλλάδιο όλων των ελευθεριών»

Οι ιδέες πάντως του Mirabeau επηρέασαν πάντως σημαντικά και το άρθρο 11 της Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτου, που εκτός από τη γενική αναγνώριση της ελευθερίας της πνευματικής κίνησης, όριζε ότι «κάθε πολίτης μπορεί να ομιλεί, να γράφει και να εκτυπώνει ελεύθερα, αναλαμβάνοντας όμως ευθύνη για την κατάχρηση αυτής της ελευθερίας στις περιπτώσεις που καθορίζει ο νόμος». Από τότε η ελευθερία του τύπου άρχισε να διακηρύσσεται στα συνταγματικά κείμενα και το Σύνταγμα του Βελγίου του 1831- που

⁴¹ Συλλογή αποφάσεων του Δικαστηρίου, τόμος 30, σελ 40επ.

⁴² Ο sir William Blackstone έγραφε ήδη στον 18^ο αιώνα ότι «η ελευθερία του τύπου είναι πράγματι ουσιώδης για τη φύση ενός ελεύθερου κράτους» και ο Chateaubriand έγραφε στις αρχές του επόμενου αιώνα πως χωρίς την ελευθερία του τύπου «το Σύνταγμα δεν είναι παρά ένα παιχνίδι», διότι «δεν υπάρχει συνταγματική ελευθερία χωρίς ελευθερία τύπου» βλ Δ α γ τ ο γ λ ο υ Π. , Τύπος και Σύνταγμα, σελ 30

⁴³ ΑΠ 794/1976(Ολ), ΠοινΧρον 1977 σελ 229, καθώς και ΑΠ 783/1975, ΠοινΧρον 1976, σελ 214. ΑΠ920/1977, ΠοινΧρον, 1978 σελ. 211 επ, ΑΠ 653/1977, ΠοινΧρον 1977, σελ.860

αποτελέσει το πρότυπο των περισσότερων ευρωπαϊκών συνταγμάτων του 19^{ου} αιώνα- όριζε στο άρθρο 18 «Ο τύπος είναι ελεύθερος. Λογοκρισία Δε μπορεί να επιβληθεί. Εγγυοδοσία των συγγραφέων, εκδοτών ή δημοσιογράφων δεν είναι δυνατόν να ζητηθεί».

γ) η ελευθερία του τύπου στα ελληνικά συντάγματα

Η ελευθερία του τύπου διακηρύχθηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα ήδη στο συνταγματικό σχέδιο του Ρήγα Βελεστινλή και με το άρθρο η' του Συντάγματος του Άστρους (Νόμου της Επιδαύρου) του 1823 («Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα να κοινοποιώσιν άλλως Τε και δια των τύπων τας δοξασίας των, αλλά με τους ακόλουθους τρεις όρους, α) Να μη γίνεται λόγος κατά της χριστιανικής θρησκείας. β) Να μην αντιβαίνωσιν εις τας κοινώς αποδεδειγμένας αρχάς της ηθικής γ) Να αποφεύγωσιν πάσαν προσωπικην ύβριν»).

Το άρθρο 26 του συντάγματος της Τροιζήνας του 1827 πρόσθεσε τη ρητή απαγόρευση της λογοκρισίας («προεξετάσεως») και αντικατέστησε τις «κοινώς αποδεδειγμένες αρχές της ηθικής» με τη «σεμνότητα». Το άρθρο 10 του συντάγματος του 1844 ακολούθησε βασικά το υπόδειγμα του άρθρου 18 του βελγικού συντάγματος του 1831, απαγορεύοντας ρητώς και την εγγυοδοσία.

Η σημερινή διατύπωση ανατρέχει στο άρθρο 14 του συντάγματος του 1864. Η διάταξη αυτή κατοχύρωσε πληρέστερα την ελευθερία του τύπου, γιατί απαγόρευσε όχι μόνο τη λογοκρισία, αλλά και κάθε προληπτικό μέτρο, περιόρισε τις περιπτώσεις επιτρεπόμενης κατάσχεσης εντύπων και τις περιέβαλλε με ιδιαίτερες εγγυήσεις. Η αναθεώρηση του 1911 πρόσθεσε στο άρθρο 14 την απαγόρευση δημοσιεύσεως ειδήσεων που ανάγονται σε στρατιωτικές κινήσεις ή έργα οχυρώσεως και καθιέρωσε την αλληλέγγυη αστική ευθύνη του εκδότη εφημερίδας και συγγραφές επιλήψιμου δημοσιεύματος αναφερομένου στον ιδιωτικό βίο. Το σύνταγμα του 1927 επανέλαβε τη διάταξη αυτή, πρόσθεσε στις δυνατότητες περιορισμών την λήψη μέτρων «προς καταπολέμησιν της προσβαλλούσης τα δημόσια ήθη φιλολογίας» και όρισε ότι «τα αδικήματα του τύπου Δε θεωρούνται ως επ' αυτοφώρω».

Το σύνταγμα του 1952 (άρθρο 14) επέτρεψε την κατ'εξάιρεση κατάσχεση εντύπων σε περισσότερες περιπτώσεις, πρόβλεψε για πρώτη φορά την δικαστική παύση εφημερίδας και την απαγόρευση άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος, καθώς και την επανόρθωση ανακριβών δημοσιευμάτων. Αντίθετα με το σύνταγμα του 1927, όρισε ότι τα αδικήματα του τύπου είναι αυτόφωρα. Γενικά το σύνταγμα του 1952 θεωρήθηκε σωστά ότι «χαρακτηρίζεται από πνεύμα δυσπιστίας προς το

τύπο, επηρεασθέν προφανώς από τα γεγονότα της εποχής κατά την οποία κατηρτίζετο».⁴⁴

δ) η ελευθερία του τύπου στο ισχύον σύνταγμα αα) το γράμμα της συνταγματικής διάταξης

Όπως προαναφέρθηκε, το ισχύον σύνταγμα ορίζει σχετικά με την ελευθερία του τύπου: 14§2 «Ο τύπος είναι ελεύθερος. Η λογοκρισία και κάθε άλλον προληπτικό μέτρο απαγορεύονται». 14§3 «Η κατάσχεση εφημερίδων και άλλων εντύπων, είτε πριν την κυκλοφορία είτε ύστερα από αυτή, απαγορεύεται. Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η κατάσχεση, με παραγγελία του εισαγγελέα μετά την κυκλοφορία: α) για προσβολή της χριστιανικής και κάθε άλλης γνωστής θρησκείας β) για προσβολή του προσώπου του Προέδρου της Δημοκρατίας γ) για δημοσίευμα που αποκαλύπτει πληροφορίες για τη σύνθεση, τον εξοπλισμό και τη διάταξη των ενόπλων δυνάμεων ή την οχύρωση της χώρας ή που έχει σκοπό τη βίαιη ανατροπή του πολιτεύματος ή στρέφεται κατά της εδαφικής ακεραιότητας του κράτους. δ) για άσεμνα δημοσιεύματα που προσβάλλουν ολοφάνερα τη δημόσια αιδώ, στις περιπτώσεις που ορίζει ο νόμος.»

ββ) το περιεχόμενο της ελευθερίας του τύπου σύμφωνα με το σύνταγμα

Η ελευθερία του τύπου περιλαμβάνει σύμφωνα με το Σύνταγμα
ι)ελευθερία έκδοσης

ια)απαγόρευση θέσπισης προσόντων ή προϋποθέσεων

Στην ελευθερία έκδοσης συμπεριλαμβάνεται πρώτον, η ελευθερία κάθε ατόμου και κάθε ομάδας ατόμων να εκδώσουν οτιδήποτε, οποιοδήποτε έντυπο, επομένως απαγόρευση θεσπίσεως προσόντων ή προϋποθέσεων, προσωπικών ή πραγματικών, ηθικών ή υλικών προς έκδοση εντύπων. Η απαίτηση ελληνική ιθαγένειας από το εκδότη εφημερίδας που περιεχόταν σ' όλα τα Συντάγματα μέχρι και το 1952, και η προϋπόθεση μη στέρησης των πολιτικών δικαιωμάτων, που προστέθηκε το 1952⁴⁵, δεν επαναλήφθηκαν στο ισχύον σύνταγμα.

ιβ) απαγόρευση καθιέρωσης άδειας ή εγγυοδοσίας

⁴⁴ βλ και Σ γ ο υ ρ ί τ σ α ς Χρ Συνταγματικών Δίκαιον, τόμος Β, τεύχος Β' 1966, σελ 71-72.

Δ η μ η τ ρ ό π ο υ λ ο ς Α., Συνταγματικά Δικαιώματα, Παραδόσεις Συνταγματικού δικαίου, τόμος ΙΙΙ, σελ. 17-19, Δ α γ τ ό γ λ ο υ ΙΙ, Τύπος και Σύνταγμα, σελ 35-38 Χ ρ υ σ ό γ ο ν ο ς Κ, Ατομικά και κοινωνικά Δικαιώματα, σελ 6-10,

⁴⁵ άρθρο 14 παρ 5 Συντ. 1952

Από τα παραπάνω, καθώς και ειδικότερα από ρητή απαγόρευση της λογοκρισίας και κάθε άλλου προληπτικού μέτρου⁴⁶, συνάγεται ότι απαγορεύεται η καθιέρωση οποιασδήποτε άδειας⁴⁷ (διοικητική, δικαστικής ή ακόμη και νομοθετικής) ή εγγυοδοσίας⁴⁸ για την έκδοση εντύπου. Η κατά το νόμο εξουσία της αστυνομίας να λαμβάνει προληπτικά μέτρα για τη τήρηση της τάξεως και ασφάλειας δεν περιλαμβάνει επομένως προληπτικά μέτρα σχετικά με το τύπο. Όπως έκρινε ο ΑΠ⁴⁹ η αστυνομική αρχή δε μπορεί να εκδίδει διατάξεις που περιορίζουν τα ατομικά δικαιώματα και ότι κατά το Σύνταγμα δεν είναι δυνατή η απαίτηση άδειας που να επιτρέπει την κυκλοφορία του εντύπου (προκηρύξεων).

ic) ελευθερία ίδρυσης και διεύθυνσης επιχειρήσεως τύπου

Η ελευθερία εκδόσεως συνεπάγεται την ελευθερία ίδρυσης και διεύθυνσης επιχειρήσεως τύπου. Βέβαια είναι γνωστό ότι η ίδρυση και διατήρηση μιας σύγχρονης καθημερινής εφημερίδας προϋποθέτει μεγάλα κεφάλαια, ώστε η ελευθερία τύπου υπό την έννοια ίδρυσης εφημερίδας μπορεί να ασκηθεί για λόγους πρακτικούς μόνο από λίγους.⁵⁰ Μπορεί όμως και να εκδοθεί ένα σχετικώς αδάπανο φύλλο και, εν πάσει περιπτώσει η δυνατότητα παραμένει για όλα τα άτομα και όλες τις ομάδες.

id) ελευθερία καθορισμού είδους, τόπου και χρόνου εκδόσεως του τύπου

Κάθε συντάκτης είναι ελεύθερος να αποφασίζει και να καθορίζει το είδος, το τόπο και το χρόνο έκδοσης του εντύπου. Κάθε καθιέρωση ειδικών περιορισμών και αδειών είναι αντισυνταγματική.⁵¹

⁴⁶ Η ρυθμιστική παρέμβαση του κράτους σχετικά με την άσκηση της ελευθερίας του τύπου μπορεί να πραγματοποιείται κατά δύο συστήματα, το προληπτικό και τι κατασταλατικό. Κατά το προληπτικό το κράτος και ιδίως η διοίκηση μπορεί να παρεμβαίνει πριν από την άσκηση της ελευθερίας επιτρέποντας ή απαγορεύοντας την εκδήλωση της ή παρεμβάλλοντας προσκόμματα και δυσχέρειες κατά την άσκησή της. Αντίθετα, κατά το κατασταλατικό, η επέμβαση του κράτους πραγματοποιείται μετά την άσκηση της ελευθερίας του τύπου με σκοπό την επιβολή κυρώσεων για τυχόν καταχρήσεις ή παρεμβάσεις. Τα κυριότερα προληπτικά μέτρα που έχουν κατά εποχές εφαρμοστεί είναι η λογοκρισία, η προηγούμενη άδεια της αρχής, η εγγυοδοσία, η βαρεία φορολογία χάρτου, οι περιορισμοί στην κυκλοφορία των εντύπων αλλά και ο καθορισμός των προσόντων.

⁴⁷ Ειδικώς για την άδεια της αρχής είχε σημειώσει ο Ν.Ν. Σαρίπολος ότι απαγορεύεται «υφ' οποιασδήποτε αρχής, και υπ' αυτής έτι της δικαστικής, ήτις παρέχει τας μείζονας εγγυήσεις ανεξαρτησίας...» προσέθετε δε ότι «ουδ' αυτή η νομοθετική εξουσία δύναται να ασκή προληπτικά μέτρα (χορήγησις άδειας δια νόμου)» Σ α ρ ι π ο λ ο ς Ν.Ν. Σύστημα του Συνταγματικού Δικαίου της Ελλάδος εν συγκρίσει προς τα των ξένων κρατών, Τόμος Γ', 1923, σελ.117-118

⁴⁸ βλ ήδη ρητώς στο άρθρο 10 παρ. 3 Συντ 1844 «οι υπεύθυνοι συντάκται, εκδότες και τυπογράφοι εφημερίδων δεν υποχρεούνται εις ουδεμίαν χρηματικήν προκαταβολήν λογω εγγυήσεως».

⁴⁹ ΑΠ 355/1965 ΠοινΧρον 1965 σελ 25

⁵⁰ δεσ Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π. Τύπος και Σύνταγμα, σελ 57 όπου παραπέμπει στον King sley Martin, The press the public wants, Λονδίνο 1947, σελ 32 «Thus the freedom of the press, still immensely important in the sense of the freedom to inform, comment and criticise, has become, in the sense of the right to start and run a daily newspaper, as meaningless as the slumdweller's legal freedom to live in the Ritz or to spend his unemployment pay in touring the Riviera in a Rolls-Royce»

⁵¹ Επομένως η διάταξη του άρθρου 5 παρ. 3 α.ν. 1092/1938κατά την οποία «προς πάσαν μεταβολήν της χρονικής περιόδου, καθ'ην εκδίδονται αι εφημερίδες και τα περιοδικά, ως και πάσαν μεταφοράν

ie) ελευθερία διορισμού προσωπικού

Η ελευθερία διορισμού προσωπικού σημαίνει ότι αντίκειται στα σύνταγμα οποιαδήποτε υποχρέωση ή απαγόρευση πρόσληψης ορισμένου προσώπου ως συντάκτη ή αρχισυντάκτη του εντύπου ή εξάρτηση της πρόσληψης του από κρατική ή συνδικαλιστική συναίνεση. Επίσης η ελευθερία διορισμού σημαίνει και την ελευθερία του διευθυντή του περιοδικού να προσλαμβάνει το προσωπικό με κομματικά κριτήρια, εφόσον θέλει να στηρίζει με τη δράση της εφημερίδας του συγκεκριμένη πολιτική παράταξη⁵².

ii) η ελευθερία σύνταξης

iiα) ελευθερία συγκέντρωσης της ύλης

Η ελευθερία σύνταξης σημαίνει πρώτον ελευθερία συγκέντρωσης της ύλης. Εδώ βρίσκει τη συνταγματική της κατοχύρωση, έστω και εμμέσως η δημοσιογραφική έρευνα. Από την ελευθερία συγκέντρωσης προκύπτει και η ελευθερία χρησιμοποίησης οποιωνδήποτε γενικά νομίμων μέσων και εγκαταστάσεων υποδοχής και μεταδόσεως ειδήσεων. Επίσης στην ελευθερία συγκέντρωσης της ύλης ανήκει και η ελευθερία χρησιμοποίησης οποιουδήποτε ημεδαπού ή αλλοδαπού πρακτορείου ειδήσεων⁵³ και η αποστολή ανταποκριτών οπουδήποτε στην ημεδαπή ή στην αλλοδαπή. Εδώ ανήκει επίσης η ελευθερία προμήθειας, εγκατάστασης και λειτουργίας τηλεφωνικών, τηλεγραφικών, τηλετυπικών και ραδιοτηλεοπτικών συσκευών και των αναγκαίων κεραιών προς συγκέντρωση της ύλης από το εσωτερικό ή το εξωτερικό.

iiβ) καθορισμός της πολιτικής ή άλλης κατεύθυνσης του εντύπου

Η ελευθερία σύνταξης σημαίνει επίσης ελευθερία κατεύθυνσης και περιεχομένου του εντύπου. Η ελευθερία αυτή αποτελεί το καίριο σημείο της ελευθερίας του τύπου. Ο καθορισμός της πολιτικής ή άλλης κατεύθυνσης του εντύπου είναι ανεξάρτητος από τη θέληση, έγκριση ή ανοχή του κράτους. Εντός των ορίων που θέτουν ή αναγνωρίζουν το Σύνταγμα και οι σύμφωνοι με αυτό νόμοι, είναι απολύτως ελεύθερη η επιλογή και παρουσίαση της ύλης. Διατάξεις άλλωστε που απαγορεύουν ορισμένη ή επιτάσσουν άλλη κατεύθυνση και περιεχόμενο του εντύπου αποτελούν απαγορευμένα από το Σύνταγμα προληπτικά μέτρα.

iiγ) απαγόρευση λογοκρισίας και κάθε άλλου προληπτικού μέτρου

της έδρας αυτών απαιτείται ειδική άδεια του Υφυπουργού Τύπου και Τουρισμού», αντίκειται στο Σύνταγμα

⁵² βλ και Δημητρόπουλος Α, Συνταγματικά Δικαιώματα, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος III σελ 280

⁵³ Η υποχρέωση καταβολής συνδρομής σε ορισμένα πρακτορεία ειδήσεων είναι αντισυνταγματική.

Η ελευθερία του περιεχομένου του εντύπου αφορά κυρίως η απαγόρευση της λογοκρισίας και κάθε άλλου προληπτικού μέτρου. Η λογοκρισία συνίσταται στον προηγούμενο έλεγχο, από όργανα της διοίκησης, των χειρογράφων που πρόκειται να τυπωθούν ή των εντύπων που πρόκειται να κυκλοφορήσουν, ώστε η εκτύπωση τους και η κυκλοφορία τους να γίνεται μόνο μετά την άδεια της αρχής. Σκοπός της λογοκρισίας και γενικά του προληπτικού ελέγχου είναι συνήθως η προστασία της κυβέρνησης από από την κριτική της πολιτικής της και η καθοδήγηση της κοινής γνώμης.⁵⁴

ii) ελευθερία δημοσιεύσεως αγγελιών και διαφημίσεων

Η ελευθερία του τύπου περιλαμβάνει και την ελευθερία δημοσιεύσεως αγγελιών και διαφημίσεων, ως στοιχείου απαραίτητου της οικονομικής και επομένως πολιτικής επιβιώσεως και ανεξαρτησίας του τύπου. Χωρίς την ελευθερία δημοσιεύσεως διαφημίσεων η ελευθερία του τύπου είναι ουτοπία. Ωστόσο, αντίθετη άποψη έχει επικρατήσει στη νομολογία, η οποία θα λέγαμε δεν κρίνεται ως σωστή. «το άρθρο 14 του Συντάγματος δεν προστατεύει πάσαν έγγραφον ή προφορικήν εκδήλωσιν, αλλά μόνο την συνιστώσαν έκφρασην γνώμης, σκέψεως, στοχασμού, ήτοι εκείνην ήτις έχει ως κύριον σκοπόν την άσκησιν κριτικής κατά των ενεργειών ή πράξεων ορισμένων προσώπων ή την διάδοσιν και αντίκρουσιν πολιτικών, φιλοσοφικών και επιστημονικών ιδεών, σκέψεων, και εν γένει τας εκδηλώσεις τας έχουσας αντικείμενον ιδεολογικόν, ουχί Δε και τας δια του τύπου ανακοινώσεις, αίτινες αποβλέπουσιν κυρίως εις εμπορικούς και κερδοσκοπικούς σκοπούς, ως η διάδοσις και διαφήμιση προϊόντων...»⁵⁵

⁵⁴ Η λογοκρισία είναι το κυριότερο και δραστικότερο προληπτικό μέτρο και το αρχαιότερο από όσα έχουν επινοηθεί και εφαρμοστεί. Ιστορικά ο αγώνας για την ελευθερία του τύπου ήταν κυρίως αγώνας κατά της κρατικής και εκκλησιαστικής λογοκρισίας. Πραγματικά, αμέσως μετά την ανακάλυψη της τυπογραφίας, πολλοί επίσκοποι της Καθολικής Εκκλησίας που οι μοναχοί της ήταν ως τότε οι κυριότεροι αντιγραφείς των χειρογράφων προχώρησαν στην έκδοση των διαταγών, με τις οποίες καλούσαν τους συγγραφείς να υποβάλλουν τα χειρόγραφα τους, πριν από τη δημοσίευσή για έγκριση σε καθηγητές Πανεπιστημίων και εκκλησιαστικές αρχές, που θα τους εφοδίαζαν με άδειες εκτύπωσης. Εξ' άλλου το 1501 ο τότε Πάπας Αλέξανδρος ΣΤ' Βοργίας, με βούλα για όλες τις καθολικές χώρες, απαγόρευε την έκδοση οποιουδήποτε εντύπου χωρίς προηγούμενο έλεγχο του κειμένου του από τις εκκλησιαστικές αρχές, ανάλογα Δε μέτρα πήραν στη συνέχεια και άλλοι Πάπαι της Ρώμης, όπως ο Λέων Γ' (1515), ο Παύλος Γ' (1546) και ο Πίος Δ' (1563). Ήδη το 1644 ο Milton δημοσίευσε το διάσημο λόγο του «Atheopagitica», στον οποίο επικαλούμενος το γενικά τότε θαυμαζόμενο υπόδειγμα των αρχαίων Αθηνών, υποστήριζε ότι η λογοκρισία αποτελούσε προσβολή για τους ενήλικες ανθρώπους, και ότι το κράτος είχε περισσότερο να ελπίζει παρά να φοβάται από τον ελεύθερο λόγο. Στο τέλος του 18^{ου} αιώνα καταργήθηκε η λογοκρισία στην Αγγλία. Στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες η λογοκρισία συχνά επέζησε μέχρι τα μέσα ή και το τέλος του 19^{ου} αιώνα. Στην Ελλάδα την λογοκρισία απαγόρευσε ήδη το σύνταγμα της Τροιζήνας του 1827 (άρθρο 26). Το σύνταγμα του 1844 (άρθρο 10) ακολούθησε το υπόδειγμα του άρθρου 18 του βελγικού συντάγματος του 1831 που απαγορεύει ρητώς τη λογοκρισία και την εγγυοδοσία. Έκτοτε όλα τα ελληνικά Συντάγματα απαγορεύουν ρητώς λογοκρισία και (από το 1864) τα προληπτικά μέτρα. Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π, Τύπος και Σύνταγμα, σελ 70

⁵⁵ ΣτΕ 536/51 (Ολ), Θέμις ΞΒ' 409

iii) η ελευθερία εκτύπωσης

iiiα) ελευθερία επιλογής σχήματος , επιφάνειας έκδοσης και αριθμού αντιτύπων των εντύπων

Σε όλα αυτά τα σημεία απαγορεύεται οποιαδήποτε επέμβαση του κράτους. Η επέμβαση που ελάμβανε χώρα σε ευρύτατη κλίμακα δια της οδού της χορήγησης ατελούς δημοσιογραφικού χάρτη σε εφημερίδες και περιοδικά υπό όρους αναφερόμενους μεταξύ άλλων στα ανωτέρω σημεία. Έτσι η σχετική νομοθεσία περιόριζε το σχήμα, την επιφάνεια έκδοσης και τον αριθμό των αντιτύπων των εφημερίδων και περιοδικών. Οι ανωτέρω περιορισμοί αντίκειντο απευθείας στην ελευθερία εκτύπωσης και ήταν αντισυνταγματικοί⁵⁶.

iiiβ) ελευθερία επιλογής μεθόδου και προσωπικού εκτυπώσεως

Η ελευθερία αυτή περιλαμβάνει κατά κύριο λόγο την ελευθερία της οποτεδήποτε εφαρμογής οποιασδήποτε μεθόδου εκτυπώσεως του εντύπου , προσλήψεως του κατάλληλου προσωπικού και εγκαταστάσεως των αναγκαίων μηχανημάτων.

iv) ελευθερία κυκλοφορίας

ivα) ελευθερία αποστολής

Το έντυπο τυπώνεται για να διατεθεί, να κυκλοφορήσει. Χωρίς την ελευθερία κυκλοφορίας η ελευθερία του τύπου στερείται πρακτικού περιεχομένου. Ελευθερία κυκλοφορίας σημαίνει ελευθερία αποστολής με οποιονδήποτε τρόπο από το τόπο παραγωγής στο τόπο πώλησης. Η αποστολή αυτή γίνεται είτε με ίδια μέσα, είτε με το ταχυδρομείο ή άλλες μεταφορικές επιχειρήσεις είτε με ειδικά πρακτορεία τύπου. Η ελευθερία κυκλοφορίας καλύπτει όλες αυτές τις περιπτώσεις.

ivβ) ελευθερία διανομής

Η ελευθερία κυκλοφορίας διασφαλίζεται επίσης με την ελευθερία διανομής των εντύπων στους αναγνώστες, με ή χωρίς τη μεσολάβηση πρακτορείων διανομής τύπου.

ivγ) ελευθερία πωλήσεως σε όλους με οποιονδήποτε τρόπο, σε οποιονδήποτε δημόσιο τόπο και οποιονδήποτε χρόνο

Το Σύνταγμα κατοχυρώνει την ελευθερία επιλογής πωλητών και μεθόδων πωλήσεως, συγκεκριμένα την ελευθερία πωλήσεως εντύπων με εγγραφή συνδρομητών, δια μέσου καταστημάτων ή περιπτέρων, με υπαίθριους ή πλανόδιους πωλητές ή με αυτόματα μηχανήματα Έτσι

⁵⁶ Η ΣτΕ 189/64 δέχθηκε όμως τη συνταγματικότητα του νομοθετικού περιορισμού της συνολικής επιφάνειας έκδοσης των εφημερίδων και περιοδικών με την αιτιολογία ότι δεν αντίκειται « εις την συνταγματικήν αρχήν της ελευθεροτυπίας , ην ου μόνον δεν περιορίζει από της απόψεως της ακωλύτου διατυπώσεως και διαδόσεως σκέψεων και ιδεών, αλλ' αντιθέτως προάγει, αφού κατά κοινήν αντίληψιν συντελεί στην αποτροπήν της δημιουργίας εν τούτω μονοπολιακών καταστάσεων υπέρ των οικονομικώς ισχυροτέρων».

διατάξεις νόμων που αναγνωρίζουν αποκλειστικό δικαίωμα πωλήσεως εντύπων, ιδίως εφημερίδων και περιοδικών σε κλειστό κύκλο προσώπων (εφημεριδοπώλες) και εξαρτούν το δικαίωμα αυτό από προηγούμενη διοικητική άδεια είναι αντισυνταγματικές.⁵⁷ Εκδήλωση της ελευθερίας πωλήσεως είναι και η σε κάθε χρόνο και τόπο πώληση του εντύπου. Διατάξεις σχετικές με την προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού και ειδικά την απαγόρευση του αθέμιτου ανταγωνισμού όπως π.χ. η διάταξη κατά την οποία οι απογευματινές εφημερίδες Δε μπορούν να κυκλοφορούν προ της μεσημβρίας κάθε ημέρας, Δε θίγουν την ελευθερία της κυκλοφορίας.

ivd) ελευθερία διάδοσης του εντύπου

Στην ελευθερία κυκλοφορίας των εντύπων συμπεριλαμβάνεται και η διάδοση τους με οποιονδήποτε τρόπο, μέσω τοιχοκόλλησης ή έκθεσης του εντύπου σε δημόσιο μέρος ή σε δημόσια συνάθροιση ή σε μέρος που είναι προσιτό στο κοινό, μέσα στα όρια που θέτει πάντοτε η γενική νομοθεσία του αστικού ή ποινικού δικαίου. Του δικαίου προστασίας του περιβάλλοντος κ.τ.λ. Έτσι π.χ. σε καμία περίπτωση Δε μπορεί να εξαρτηθεί η τοιχοκόλληση εντύπου ή η αφισοκόλληση από προηγούμενη άδεια των διοικητικών αρχών.

ive) ελευθερία καθορισμού της τιμής

Ο κρατικός καθορισμός της τιμής πωλήσεων των εντύπων και μάλιστα των εφημερίδων προσκρούει στην ελευθερία του τύπου. Νομοθετική διάταξη επομένως που εξουσιοδοτεί τη διοίκηση να ορίζει είτε τη τιμή των εφημερίδων είτε τα ανώτατα ή τα κατώτατα όρια της είναι αντισυνταγματική. Το Συμβούλιο της Επικρατείας που δέχεται τις απόψεις αυτές⁵⁸ και κηρύσσει αντισυνταγματικές αντίθετες νομοθετικές διατάξεις, απορρίπτει εύστοχα τις αναφερόμενες στην εξύψωση της στάθμης του τύπου και την καταπολέμηση μονοπωλιακών τάσεων δικαιολογίες της κρατικής παρέμβασης «...οι μεν εκδότης εφημερίδων έχουν ατομικό δικαίωμα να καθορίζουν αυτοί ελευθέρως τη τιμή πωλήσεως των εφημερίδων των, οι Δε πολίται έχουν επίσης ατομικόν δικαίωμα να επιλέγουν προς πληροφόρησιν των την εφημερίδα της προτιμήσεως τους, κατά συνεκτίμηση και του παράγοντα και της τιμής αυτής. Νομοθετική επέμβαση εις τον καθορισμό της τιμής πωλήσεως των εφημερίδων, ανεπίτρεπτος καθ' εαυτήν, δεν δύναται να δικαιολογηθεί ούτε με την επίκληση λόγων αναγομένων εις την εξύψωσιν της στάθμης του τύπου, η οποία επιτυγχάνεται δια των ελευθέρων επιλογών της κοινής γνώμης, μη υποκείμενης εις κρατικήν χειραγώγησιν, ούτε με την επίκλησιν λόγων αναγομένων εις την καταπολέμησιν μονοπωλιακών

⁵⁷ Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π., Τύπος και Σύνταγμα σελ.80

⁵⁸ Το άρθρο 1 παρ. 1 του ν.1072/1980 κηρύχθηκε αντισυνταγματικό από τις ΣτΕ 901, 902/1981 (Ολ), ΤοΣ 1981, σελ. 701, ύστερα από παραπομπή της ΣτΕ 4129/1980 (Τμ. Δ'), ΤοΣ 1981, σελ. 681

τάσεων των εκδοτικών επιχειρήσεων , τάσεων αι οποίαι, συντρεχούσης περιπτώσεως, δύνανται να αντιμετωπισθούν δια της εφαρμογής των εκάστοτε ισχυόντων νόμων περί προστασίας του ελεύθερου και νόμιμου ανταγωνισμού.»⁵⁹

Ελεύθερη είναι μάλιστα και η δωρεάν διάθεση εφημερίδων και περιοδικών που χρηματοδοτούνται αποκλειστικά από τα εισοδήματα που εισπράττουν τα έντυπα αυτά για της διαφημίσεις και αγγελίες που δημοσιεύουν.

ν) ελευθερία άσκησης επαγγελμάτων του τύπου

να) απαγόρευση έκδοσης επαγγελματικών αδειών δημοσιογράφου

Στην ελευθερία άσκησης επαγγελμάτων που έχουν σχέση με το τύπο αντίκεινται διατάξεις που θεσπίζουν διοικητικές άδειες επαγγέλματος δημοσιογράφου, τυπογράφου, εφημεριδοπώλη κ.τ.λ. Προπάντων αν χορηγούνται ή αν ανακαλούνται με κριτήρια σκοπιμότητας ή κατά διακριτική ευχέρεια των διοικητικών αρχών ή μάλιστα των ενώσεων ιδιοκτητών εφημερίδων ή των πρακτορείων τύπου.

νβ) απαγόρευση κρατικής κηδεμόνευσης οποιασδήποτε οργάνωσης τύπου

Από την ελευθερία άσκησης επαγγέλματος προκύπτει η απαγόρευση κρατικής κηδεμόνευσης οποιασδήποτε οργάνωσης τύπου. Έτσι διατάξεις που επιβάλλουν κρατική συμμετοχή στις διοικήσεις των δημοσιογραφικών οργανώσεων ή αναθέτουν στον αρμόδιο Υπουργό δικαίωμα κύρωσης ή τροποποίησης του κανονισμού εργασιών αντίκειται στον ίδιο τον πυρήνα της ελευθεροτυπίας, ως ελευθερίας τύπου από κάθε ανάμιξη του κράτους.

νγ) το ακριβές περιεχόμενο της διάταξης 14§8 του Συντάγματος

Σύμφωνα με την διάταξη 14§8 «Νόμος ορίζει τις προϋποθέσεις και τα προσόντα για την άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος». Η αναφορά του συντάγματος στο καθορισμό των προϋποθέσεων και των προσόντων του δημοσιογράφου δεν έχει την έννοια πως όσοι δε συγκεντρώνουν τις παραπάνω προϋποθέσεις Δε θα μπορούν να δημοσιεύουν άρθρα, σχόλια κ.τ.λ. στον τύπο. Τέτοια ερμηνεία θα ήταν ευθέως αντίθετη προς τις διατάξεις του Συντάγματος, όπως τις αναλύσαμε ως τώρα, εφ' όσον θα περιόριζε σε μικρό αριθμό προσώπων την ελευθερία έκφρασης μέσω του τύπου. Συνεπώς το νόημα της διάταξης αυτής είναι πως με το νόμο αυτό μπορούν να ρυθμιστούν ασφαλιστικά, συνταξιοδοτικά, μισθολογικά και άλλα επαγγελματικά

⁵⁹ ΣτΕ 701/1981 (Ολ) , ΤοΣ 1981, σελ 701 επ.

θέματα των δημοσιογράφων, καθώς και η συμμετοχή τους στις οικείες επαγγελματικές ενώσεις, και να ορισθεί πως όσοι δεν συγκεντρώνουν τις νόμιμες προϋποθέσεις και προσόντα δεν απολαμβάνουν των σχετικών δικαιωμάτων. Δε μπορεί δηλαδή να απαγορευθεί η νόμιμη ή έκτακτη συνεργασία, περιοδικών και εφημερίδων με άλλα πρόσωπα εκτός του κύκλου των επαγγελματιών δημοσιογράφων.⁶⁰

γγ) οι περιορισμοί της ελευθερίας του τύπου στο ισχύον Σύνταγμα

ι) το κατασταλτικό σύστημα περιορισμού της ελευθερίας του τύπου ως επιλογή του συντακτικού νομοθέτη

Η ρυθμιστική παρέμβαση του κράτους σε σχέση με την άσκηση της ελευθερίας του τύπου μπορεί να πραγματοποιείται κατά δύο συστήματα, το προληπτικό και το κατασταλτικό. Κατά το προληπτικό το Κράτος μπορεί να παρεμβαίνει πριν από την άσκηση της ελευθερίας, επιτρέποντας ή απαγορεύοντας την εκδήλωση της ή παρεμβάλλοντας προσκόμματα και δυσχέρειες κατά την άσκηση της, Αντίθετα κατά το κατασταλτικό, η επέμβαση του Κράτους πραγματοποιείται μετά την άσκηση της ελευθερίας του τύπου με σκοπό την επιβολή κυρώσεων για τις τυχόν καταχρήσεις ή παραβάσεις.

Το ελληνικό Σύνταγμα λαμβάνει θέση υπέρ ενός κατασταλτικού συστήματος περιορισμού της ελευθερίας του τύπου, το οποίο άλλωστε «αρμόζει σ' ένα φιλελεύθερο και δημοκρατικό πολίτευμα»⁶¹, όπως προκύπτει από την απόλυτη απαγόρευση των προληπτικών μέτρων πάσης φύσεως και ιδιαίτερα της λογοκρισίας στο 14§2 και της απαρίθμησης των προϋποθέσεων για τις οποίες και μόνο επιτρέπεται η κατάσχεση, το κυριότερο κατασταλτικό μέτρο στο 14§3. Ο συντακτικός νομοθέτης προβλέπει επίσης την παύση έκδοσης του εντύπου καθώς και την απαγόρευση άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος (14§6), ως συνέπεια όμως της κατ' εξακολούθηση διάπραξης εγκλημάτων που επιτρέπουν την κατάσχεση του εντύπου. Τα μέτρα αυτά θα μπορούσαν γενικώς να χαρακτηριστούν προληπτικά. Το γεγονός όμως ότι προβλέπονται από το Σύνταγμα ως εξαιρετικό μέτρο για την αντιμετώπιση εκείνης της δημοσιογραφικής δράσης που έχει επανειλημμένως καταστρατηγήσει τις κείμενες συνταγματικές διατάξεις, καθιστά δικαιολογημένο τον χαρακτηρισμό των μέτρων αυτών ως κατασταλτικών.

⁶⁰ Χρυσόγονος Κ. Ατομικά και Κοινωνικά δικαιώματα, σελ.253

⁶¹ Μάνησης Α., Η συνταγματική προστασία της ελεύθερης κυκλοφορίας των εντύπων και η εφαρμογή της στην πράξη, ΤοΣ 3 (1977) σελ 78 επ. επίσης Τσάτσου Δ.Θ- Σκορπή- Β.- Σπυροπούλου Φ., Ελευθερία του Τύπου και προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών πληροφοριών, Γνωμοδοτήσεις, ΤοΣ 1998, σελ.511

ii) η κατάσχεση

iiα) ορισμός της κατάσχεσης

Η κατάσχεση συνιστά το κυριότερο κατασταλτικό μέτρο. Δεν συνίσταται σε περιοδικά εκδιδόμενο τύπο στην απαγόρευση της μελλοντικής έκδοσής του, αλλά στην αφαίρεση από την κυκλοφορία των φύλλων του που περιέχουν επιλήψιμο δημοσίευμα, μετά από ειδική εντολή των αρμοδίων κρατικών οργάνων. Συγκεκριμένα πρόκειται για ανακριτική πράξη με την οποία επιτυγχάνεται η αφαίρεση των εντύπων από την κατοχή κάποιου και η δέσμευση τους έτσι ώστε να αποκλείεται η κυκλοφορία τους. Πάντως με τον όρο «κατάσχεση» Δε νοείται μόνο η τυπική ανακριτική πράξη, αλλά και οποιαδήποτε ενέργεια έχει το ίδιο αποτέλεσμα.⁶²

iiβ) γενική απαγόρευση της κατάσχεσης στο ισχύον Σύνταγμα

Στο Σύνταγμα του 1975/86 η κατάσχεση απαγορεύεται. Σύμφωνα με το πρώτο εδάφιο του 14§3 «Η κατάσχεση εφημερίδων και άλλων εντύπων, είτε πριν από την κυκλοφορία είτε ύστερα απ' αυτή, απαγορεύεται». Η κατάσχεση δεν αποτελεί απλό περιορισμό αλλά ανατροπή ή απαγόρευση εφάπαξ άσκησης του δικαιώματος. Αποτελεί ισχυρότατο μέσο που έρχεται σε ευθεία αντίθεση με την ελευθεροτυπία. Ορθά επομένως ο συντακτικός νομοθέτης απαγορεύει κατ' αρχήν την κατάσχεση είτε πριν. Είτε μετά την κυκλοφορία του εντύπου.⁶³

iiε) εισαγωγή εξαιρέσεων από την αρχή της γενικής απαγόρευσης της κατάσχεσης

α) η διάταξη του άρθρου 14§3

Η κατάσχεση προβλέπεται μόνο κατ' εξαίρεση και πάντοτε μετά την κυκλοφορία του εντύπου⁶⁴ στις ρητά και περιοριστικά προβλεπόμενες από το Σύνταγμα περιπτώσεις. Η κυκλοφορία λοιπόν του εντύπου καθίσταται έτσι ιδιαίτερος σημαντικό κριτήριο για τον χαρακτηρισμό της κατάσχεσης ως προληπτικής ή κατασταλτικής, τούτ' έστιν ως παράνομης ή ως νόμιμης.

Η διάταξη του άρθρου 14§3 αναφέρει «Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η κατάσχεση, με παραγγελία του Εισαγγελέα, μετά την κυκλοφορία:

α) για προσβολή της χριστιανικής και κάθε άλλης γνωστής θρησκείας

β) για προσβολή του προσώπου του Προέδρου της Δημοκρατίας

⁶² π.χ. η αγορά όλων των τύπων ώστε να καθίσταται αδύνατη η κυκλοφορία του συγκεκριμένου εντύπου, Δ η μ η τ ρ ό π ο υ λ ο ς Α, Συνταγματικά Δικαιώματα, , σελ 274

⁶³ Δ η μ η τ ρ ό π ο υ λ ο ς Α, Συνταγματικά Δικαιώματα, Παραδόσεις συνταγματικού Δικαίου, Τόμος III σελ 274

⁶⁴ «εφόσον έχει δηλαδή καταστεί προσιτό στο κοινό», Δ α γ τ ό γ λ ο υ, Ατομικά Δικαιώματα, Α' 1991, σελ 525

γ) για δημοσίευμα που αποκαλύπτει πληροφορίες για την σύνθεση, τον εξοπλισμό και τη διάταξη των ενόπλων δυνάμεων ή την οχύρωση της Χώρας ή που έχει σκοπό τη βίαιη ανατροπή του πολιτεύματος ή στρέφεται κατά της εδαφικής ακεραιότητας του Κράτους

δ) για άσεμνα δημοσιεύματα που προσβάλλουν ολοφάνερα τη δημόσια αιδώς, στις περιπτώσεις που ορίζει ο νόμος.»

β) προσβολή γνωστής θρησκείας

Η πρώτη εξαίρεση στη γενική αρχή της απαγόρευσης της κατάσχεσης εισάγεται από το Σύνταγμα, για προσβολή της χριστιανικής και κάθε άλλης γνωστής θρησκείας. Τα παλαιότερα συντάγματα επέτρεπαν την κατάσχεση μόνο για προσβολή χριστιανικής θρησκείας (και όχι μόνο της Ορθόδοξης), ενώ σε περίπτωση προσβολής άλλης θρησκείας, μη χριστιανικής, δεν γινόταν κατάσχεση αλλά μόνο άσκηση ποινικής δίωξης, με το άρθρο 199 ΠΚ. Το ισχύον όμως Σύνταγμα εξομοιώνει με τις χριστιανικές και τις άλλες «γνωστές θρησκείες», επιτρέποντας την κατάσχεση σε περίπτωση προσβολής τους. Δεν επιτρέπεται ποτέ η κατάσχεση εφόσον πρόκειται για προσβολή μη γνωστής θρησκείας, η οποία άλλωστε εξαιρείται από τη συνταγματική προστασία και του άρθρου 13. Προσβολή της θρησκείας συντελείται με καθύβριση⁶⁵ αλλ' όχι μόνον. Η προσβολή της θρησκείας δεν πραγματώνεται μόνο με αξιόποινη πράξη.⁶⁶

ε) για προσβολή του προσώπου του Προέδρου της Δημοκρατίας

Η περίπτωση αυτή δεν υπήρχε στο Σύνταγμα του 1927 που καθιέρωνε το πολίτευμα της αβασίλευτης δημοκρατίας, ενώ στο Σύνταγμα του 1952, χωρούσε κατάσχεση για προσβολή του προσώπου όχι μόνο του Βασιλέως, αλλά και του Διαδόχου και των συζύγων και των τέκνων τους.

Σκοπός της διάταξης αυτής είναι η διαφύλαξη της τιμής του ανώτατου άρχοντα του κράτους⁶⁷ και κατ' επέκταση την περιφρούρηση του κύρους του πολιτεύματος της προεδρευομένης κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Η προσβολή του φορέα του δικαιώματος διακρίνεται από την προσβολή του προεδρικού αξιώματος, η οποία συνιστά περιύβριση αρχής (ΠΚ 181) και δεν συνεπάγεται σε καμία περίπτωση κατάσχεση.

⁶⁵ 199ΠΚ «Όποιος δημόσια και κακόβουλα καθυβρίζει με οποιονδήποτε τρόπο την Ανατολική Ορθόδοξη Εκκλησία του Χριστού ή άλλη θρησκεία ανεκτή στην Ελλάδα τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι 2 ετών»

⁶⁶ Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά Δικαιώματα, σελ 274

⁶⁷ 168ΠΚ «Όποιος βιαιοπραγεί κατά του προσώπου του Προέδρου της Δημοκρατίας ή εκείνου που ασκεί την προεδρική εξουσία τιμωρείται με κάθειρξη. Όποιος προσβάλλει τη τιμή του Προέδρου της Δημοκρατίας ή εκείνου που ασκεί την προεδρική εξουσία ή τον δυσφημεί δημόσια ή όταν είναι παρών τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών. Το αξιόποινο των παραπάνω εγκλημάτων παραγράφεται μετά έξι μήνες»

d) για αποκάλυψη πληροφοριών σχετικά με τις ένοπλες δυνάμεις

Η περίπτωση αυτή είναι ευρύτερη από εκείνη του Συντάγματος του 1952 επειδή περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικές με τη σύνθεση, τον εξοπλισμό και τη διάταξη των ενόπλων δυνάμεων της χώρας.

Δεν επιτρέπεται η κατάσχεση οποιουδήποτε εντύπου περιέχει πληροφορίες για τις (εννοείται) ελληνικές ένοπλες δυνάμεις, όπως συμβαίνει με σειρά από ειδικευμένα έντυπα που κυκλοφορούν ελεύθερα, αλλά μόνον όσων «αποκαλύπτουν» τέτοιες πληροφορίες. Η έννοια της αποκάλυψης ενέχει αφενός το στοιχείο του απορρήτου, αφετέρου το στοιχείο του αγνώστου στο ελληνικό κοινό αλλά και στις ξένες δυνάμεις. Κάθε άλλη στρατιωτικής φύσεως πληροφορία μπορεί να δημοσιευτεί ελεύθερα.⁶⁸ Κατάσχεση είναι δυνατή επίσης όταν πρόκειται για δημοσίευμα που έχει σκοπό την βίαιη ανατροπή του δημοκρατικού πολιτεύματος. Τέλος κατά της εδαφικής ακεραιότητας στρέφεται δημοσίευμα το οποίο με οποιοδήποτε τρόπο αμφισβητεί ή αρνείται την ελληνικότητα τμήματος της ελληνικής επικράτειας.

e) για άσεμνα δημοσιεύματα

Τα άσεμνα δημοσιεύματα περιγράφονται από τα άρθρα 29-30 του Ν. 5060/1931, για να χωρήσει όμως κατάσχεση, θα πρέπει η προσβολή της δημόσιας αιδούς να είναι καταφανής. Πάντως άσεμνα δημοσιεύματα δε μπορούν να είναι τα έργα τέχνης και επιστήμης αφού αυτά προστατεύονται με βάση το άρθρο 16 παρ.1 Συντ.⁶⁹, ενώ η προσβολή της δημόσιας αιδούς τεκμηριώνεται σύμφωνα με τις αντιλήψεις του μέσου κοινωνικού ανθρώπου. Επιπλέον δεν αρκεί να υπάρχουν μεμονωμένες «άσεμνες»⁷⁰ λέξεις ή φράσεις, αλλά πρέπει να συνεκτιμάται ο σκοπός και το όλο περιεχόμενο του δημοσιεύματος, ώστε να προκύπτει αν ήταν αναγκαία η χρησιμοποίηση των παραπάνω λέξεων ή φράσεων για την επιτυχή απόδοση του συνολικού περιεχομένου, ενόψει του οποίου κρίνεται τελικά ο άσεμνος ή μη χαρακτήρας του δημοσιεύματος.

iiid) η προσβολή της προσωπικότητας από τον τύπο ως λόγος μη δυνάμενος να επισύρει κατάσχεση

⁶⁸ Χρυσόγονος Κ, Ατομικά και κοινωνικά Δικαιώματα, σελ 256-7

⁶⁹ Δαγτογλου Π. Ατομικά Δικαιώματα Α', 1991, σελ 528

⁷⁰ Για τον καθορισμό του άσεμνου αντιμάχονται η υποκειμενική και αντικειμενική θεωρία. Σύμφωνα με το αντικειμενικό κριτήριο άσεμνο είναι εκείνο που προσβάλλει την αιδώ του μέσου ανθρώπου. Δεν αρκεί δηλαδή να προσβάλλεται η αιδώ συγκεκριμένου ανθρώπου ή η ιδιάζουσα σεμνοτυφία ορισμένων ανθρώπων, αλλά ολόκληρη κατηγορία ανθρώπων. Υπάρχει τέλος και η μικτή θεωρία σύμφωνα με την οποία η έννοια της αιδούς προσδιορίζεται αντικειμενικά και υποκειμενικά βλ Δημητρουπολος Α, Συνταγματικά Δικαιώματα, σελ 276

Οι διατάξεις που διέπουν την λειτουργία του τύπου στο ελληνικό Σύνταγμα διασφαλίζουν την απρόσκοπτη δράση του μέσα σε καθεστώς όσο το δυνατό μεγαλύτερης ελευθερίας και προστασίας. Το μέτρο της κατάσχεσης, προβλέπεται όπως προαναφέραμε κατ' εξαίρεση και μόνο, για περιοριστικά στο Σύνταγμα προβλεπόμενους λόγους, που έχουν να κάνουν με το σεβασμό των πεποιθήσεων των κοινωνιών της Χώρας, με το σεβασμό του πολιτεύματος, την προστασία της χώρας και την προστασία της δημοσίας αιδούς, με έννοιες δηλαδή που είναι απαραίτητες προκειμένου να διασφαλιστεί η κοινωνική οργάνωση και συνοχή. Οι λόγοι αυτοί κρίνονται σημαντικοί και άξιοι προστασίας σε τέτοιο βαθμό, από το συντακτικό νομοθέτη, ώστε καθίσταται επιτρεπτός ο περιορισμός αυτής της ίδιας της ελευθερίας του τύπου προς χάριν των εννοιών αυτών.

Κανένας λοιπόν άλλος λόγος δε μπορεί να επιβάλλει το μέτρο της κατάσχεσης, για το λόγο του ότι αυτό μπορεί να επιβληθεί μόνο για λόγους περιοριστικά αναφερόμενους στο κείμενο του Συντάγματος.

Έτσι λοιπόν δε μπορεί να διαταχτεί ως ασφαλιστικό μέτρο η απαγόρευση της κυκλοφορίας βιβλίου που περιέχει ανακριβείς ειδήσεις και προσβάλλει την προσωπικότητα. Ένα τέτοιο ασφαλιστικό μέτρο θα ισοδυναμούσε με κατάσχεση εντύπου, η οποία απαγορεύεται. Δεν είναι επίσης δυνατή η άρση της προσβολής και η παράλειψη της στο μέλλον καθόσον προϋποθέτουν την απαγόρευση της κυκλοφορίας του εντύπου.

Εφόσον η προσβολή της προσωπικότητας δεν περιλαμβάνεται στους λόγους που προβλέπει το 14§3, δε μπορεί να γίνει δεκτή η κατάσχεση σ' αυτή την περίπτωση.⁷¹ Το γεγονός όμως αυτό δε σημαίνει πως η προσωπικότητα παραμένει απροστάτευτη από τις ενδεχόμενες προσβολές που μπορεί να υποστεί δια του τύπου. Η παράγραφος 5 του άρθρου 14 κατοχυρώνει την υποχρέωση του τύπου να επανορθώνει ανακριβή δημοσιεύματα και η παράγραφος 7 ορίζει τα σχετικά με την αστική και ποινική ευθύνη του τύπου, ο οποίος μπορεί να είναι ελεύθερος, ασφαλώς όμως, όχι ανεύθυνος.

iiδ) αυστηρότητα της προβλεπόμενης διαδικασίας για την κατάσχεση-ο εξαιρετικός της χαρακτήρας

Στο άρθρο 14 παρ.4 αναφέρεται: «Σε όλες τις περιπτώσεις της προηγούμενης παραγράφου ο εισαγγελέας μέσα σε 24 ώρες από την κατάσχεση οφείλει να υποβάλλει την υπόθεση στο δικαστικό συμβούλιο, και αυτό μέσα σε άλλες 24 ώρες οφείλει να αποφασίσει για τη διατήρηση ή την άρση της κατάσχεσης, διαφορετικά η κατάσχεση αίρεται αυτοδικαίως. τα ένδικα μέσα της έφεσης και της αναίρεσης επιτρέπονται

⁷¹ δεξ και Μον.Πρωτ.Ηρ. 345/1979 ΝοΒ (27) 1979 σελ. 1362, «υπόθεση Μαντουβά»

στον εκδότη της εφημερίδας ή άλλου εντύπου που κατασχέθηκε στον εισαγγελέα.»

Η διαδικασία που προβλέπεται είναι εξαιρετικά αυστηρή. Εντύπωση προκαλεί το γεγονός πως η περιγραφή της ακριβούς διαδικασίας γίνεται από το ίδιο το συντακτικό νομοθέτη αφενός, με εξαιρετική λεπτομέρεια για συνταγματικό κείμενο αφετέρου. Το γεγονός αυτό μας δίνει να καταλάβουμε πως η κατάσχεση ρυθμίζεται στο Σύνταγμα ως μέτρο εξαιρετικό, κατ' εξαίρεση εφαρμοζόμενο, εφόσον η διαδικασία που ακολουθείται είναι αυστηρή (διενεργείται από ανακριτικό υπάλληλο μετά από εισαγγελική παραγγελία, το δικαστικό συμβούλιο πρέπει να αποφανθεί σε μια ημέρα για το νόμιμο της κατάσχεσης) και αναφερόμενη λεπτομερώς σ' αυτό το ίδιο το κείμενο του Συντάγματος

iii) η παύση εντύπου

Σύμφωνα με το άρθρο 14§6 εδ. α' «Το δικαστήριο, ύστερα από τρεις τουλάχιστον καταδίκες μέσα σε μια πενταετία για την διάπραξη των εγκλημάτων που προβλέπονται στην παράγραφο 3, διατάσσει την οριστική ή προσωρινή παύση της έκδοσης του εντύπου....»

Η παύση συνιστά και αυτή κατασταλτικό μέτρο της ελευθερίας του τύπου, καθόσον επιβάλλεται ως αποτέλεσμα επανειλημμένων καταδικών σε εγκλήματα που επισύρουν την κατάσχεση. Η παύση μπορεί να καθιερωθεί μόνο σε περιοδικά εκδιδόμενα έντυπα.

Καθιερώθηκε για πρώτη φορά στο Σύνταγμα του 1952, χωρίς όμως τον περιορισμό ότι οι τρεις καταδίκες έπρεπε να έχουν πραγματοποιηθεί μέσα σε μια πενταετία, για να μπορεί να επιβληθεί από το δικαστήριο.

Η παύση μπορεί να διαταχθεί κατά την κρίση του δικαστηρίου από την τρίτη μέσα σε μια πενταετία καταδίκη για οποιοδήποτε αδίκημα του τύπου από αυτά που προβλέπει η παράγραφος η § 3 του άρθρου 14, δηλαδή εκείνα που θεμελιώνουν την κατάσχεση, χωρίς όμως και να απαιτείται να είχε επιβληθεί κατάσχεση. Διακρίνεται σε *προσωρινή* και *οριστική*. Χρονικά όμως όρια για τη διάρκεια της προσωρινής παύσης δεν ορίζει το Σύνταγμα και ο καθορισμός τούτων αφήνεται στον κοινό νομοθέτη με τη φράση «όπως νόμος ορίζει». Η παύση αρχίζει σύμφωνα με τη ρητή διάταξη του Συντάγματος, αφού η καταδικαστική απόφαση γίνει αμετάκλητη, δηλαδή αφ' ότου δεν υπόκειται πλέον σε προσβολή με τακτικό ή έκτακτο ένδικο μέσο. Αντίθετα το Σύνταγμα του 1952 αρκείτο στην τελεσιδικία της καταδικαστικής απόφασης.

iv) απαγόρευση άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος από τον καταδικασθέντα

Σύμφωνα με το άρθρο 14§6 εδ. β' «το δικαστήριο ύστερα από τρεις τουλάχιστον καταδίκες μέσα σε μια πενταετία για την διάπραξη των εγκλημάτων που προβλέπονται στην παράγραφο 3, διατάσσει...σε

βαριές περιπτώσεις την απαγόρευση της άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος, από το πρόσωπο που καταδικάστηκε όπως νόμος ορίζει».

Η απαγόρευση άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος επιβάλλεται μόνο σε βαριές περιπτώσεις και, οπωσδήποτε με προϋπόθεση ότι με την ίδια απόφαση έχει διαταχθεί και η παύση του εντύπου, έστω και προσωρινή. Η απαγόρευση εξ' άλλου, όπως και η παύση, επιβάλλεται μόνο αφ' ότου γίνει αμετάκλητη η δικαστική απόφαση, είτε εναντίον όλων των υπευθύνων του εντύπου, είτε εναντίον μερικών απ' αυτούς.

ν)η επανόρθωση ανακριβών δημοσιευμάτων όχι ως περιορισμός αλλά ως μέτρο αναγκαίο για την αποκατάσταση της αντικειμενικής αλήθειας⁷²

να) συνταγματική πρόβλεψη

Το άρθρο 14§5 προβλέπει τα εξής «Καθένας ο οποίος θίγεται από ανακριβές δημοσίευμα ή εκπομπή έχει δικαίωμα απάντησης, το Δε μέσο ενημέρωσης έχει αντιστοίχως υποχρέωση πλήρους και άμεσης επανόρθωσης. Καθένας ο οποίος θίγεται από υβριστικό ή δυσφημιστικό δημοσίευμα ή εκπομπή έχει επίσης δικαίωμα απάντησης, το Δε μέσο ενημέρωσης έχει αντιστοίχως υποχρέωση άμεσης δημοσίευσης ή μετάδοσης της απάντησης. Νόμος ορίζει τον τρόπο με τον οποίο ασκείται το δικαίωμα απάντησης και διασφαλίζεται η πλήρης και άμεση επανόρθωση ή η δημοσίευση και μετάδοση της απάντησης»⁷³

νβ) σχετικές νομοθετικές διατάξεις

Σχετικές με το θέμα νομοθετικές διατάξεις υπήρχαν και πριν ακόμα από το Σύνταγμα του 1952, αρχικά στα άρθρα 8 και 9 του Ν. 5060/1931 και ύστερα στα άρθρα 37 και 38 του Α.Ν. 1092/1938 που τα αντικατέστησαν. Και το μεν άρθρο του τελευταίου αυτού νομοθετήματος αναφερόταν στην επανόρθωση ανακριβών δημοσιευμάτων σχετικών με τις ενέργειες δημόσιας αρχής ή δημοσίου υπαλλήλου, ενώ το άρθρο 38 στο δικαίωμα απάντησης ιδιώτου –φυσικού ή νομικού προσώπου- σε δημοσίευμα που τον έθιγε με οποιονδήποτε τρόπο. Η άρνηση δημοσίευσης της επανόρθωσης συνεπάγεται καταδίκη σε φυλάκιση και χρηματική ποινή, ο υπόχρεος όμως δικαιούται να αρνηθεί την καταχώρηση αν περιέχει εκφράσεις που στοιχειοθετούν αξιόποιο αδίκημα ή αν έχει περάσει ορισμένο χρονικό διάστημα από τη δημοσίευση του επιλήψιμου κειμένου(ενός μηνός αν αυτός που ζητάει την καταχώρηση διαμένει στην Ελλάδα και τριών μηνών αν διαμένει στο

⁷² Δ η μ η τ ρ ο υ λ ο ς Α, Συνταγματικά Δικαιώματα, σελ. 276

⁷³ Η διάταξη αυτή είναι κατά πολύ αρτιότερη από εκείνη που απαντούσε στο συνταγματικό κείμενο πριν από την πρόσφατη αναθεώρηση, διάταξη που ήταν απίθανα λακωνική και περιορίζονταν να αναθέσει την αντιμετώπιση του προβλήματος στον κοινό νομοθέτη, με μοναδικό περιορισμό την πρόβλεψη ότι η επανόρθωση έπρεπε να είναι πλήρης.

εξωτερικό). Εξ' άλλου εκείνος που αρνείται τη δημοσίευση πρέπει να πάρει σχετική άδεια από τον εισαγγελέα πρωτοδικών.

νϵ) η υποχρέωση για επανόρθωση άσχετη με ποινική ή αστική ευθύνη

Η υποχρέωση για την καταχώρηση επανόρθωσης, ή απάντησης είναι άσχετη με την ποινική ή αστική ευθύνη του ιδιοκτήτη, εκδότη ή διευθυντή εφημερίδας ή περιοδικού για το δημοσίευμα που την προκαλεί. Η δια του τύπου επανόρθωση δεν αποτελεί περιορισμό της ελευθερίας του τύπου, ούτε ποινή, αλλά μέτρο αναγκαίο για την αποκατάσταση της αντικειμενικής αλήθειας. Έτσι χωρεί λοιπόν ανεξάρτητα από οποιαδήποτε άλλη ευθύνη του τύπου.

6) ποινική και αστική ευθύνη του τύπου

α) η συνταγματική πρόβλεψη

Σύμφωνα με το άρθρο 14§7 όπως αντικαταστάθηκε με την αναθεώρηση του 2001 «Νόμος ορίζει τα σχετικά με την αστική και ποινική ευθύνη του τύπου και των άλλων μέσων μαζικής ενημέρωσης και με την ταχεία εκδίκαση των σχετικών υποθέσεων»

β) η αστική και ποινική ευθύνη του τύπου όχι ως κατασταλτικό μέτρο αλλά ως αναγκαία νομική συνέπεια της σημαντικής δραστηριοποίησης του στην κοινωνική ζωή

Η αστική και ποινική ευθύνη του τύπου δεν εντάσσονται στα κατασταλτικά μέτρα που περιορίζουν την ελευθερία του τύπου, όπως για παράδειγμα το μέτρο της κατάσχεσης ή της παύσης του εντύπου. Η ευθύνη του τύπου που απορρέει από τους ειδικούς νόμους και τους γενικούς κανόνες, δε συνιστά περιορισμό της ελευθερίας του, αλλά οριοθέτηση της δραστηριότητας του από τους γενικούς κανόνες που διέπουν το σύνολο της έννομης τάξης, και που εξασφαλίζουν την αρμονική συνύπαρξη μεταξύ των ατόμων, ως μελών του κοινωνικού συνόλου. Ελευθερία δε σημαίνει ασυδοσία, Έτσι λοιπόν ο τύπος θα πρέπει να οριοθετεί τη δράση του με βάση τους νόμους του κράτους και σε περίπτωση που δεν το κάνει να υπέχει αστική και νομική ευθύνη.

γ) αστική ευθύνη του τύπου

Η αστική ευθύνη του τύπου προκύπτει από τις γενικές διατάξεις του Αστικού Κώδικα. Η αστική του ευθύνη θα μας απασχολήσει στην παρούσα εργασία που πραγματεύεται τις σχέσεις του τύπου και γενικότερα των μέσων μαζικής ενημέρωσης με την προσωπικότητα του ατόμου και ενδεχόμενες προσβολές της. Η προστασία της προσωπικότητας έναντι της δραστηριότητας του τύπου αλλά και γενικώς επιτυγχάνεται μέσω των άρθρων 57 ΑΚ επ και των διατάξεων περί αδικοπραξιών 914 επ.

δ) ποινική ευθύνη του τύπου-τα αδικήματα του τύπου (Pressedelikte)

i) αδικήματα του τύπου με την στενή έννοια ή αδικήματα του περιεχομένου του τύπου (Presseinhaltsdelikte)⁷⁴ 14§7, 97§3

Τα αδικήματα του τύπου με την στενή έννοια ή αδικήματα του περιεχομένου του τύπου είναι εκείνα τα εγκλήματα τα οποία θα μπορούσαν να τελεστούν και με άλλους τρόπους, όμως η δια του τύπου τέλεση προκαλεί μεγάλη βλάβη.⁷⁵ Πρόκειται δηλαδή για εγκλήματα του κοινού ποινικού δικαίου, για γενικές απαγορεύσεις, των οποίων η παράβαση επισύρει ποινικό κολασμό ούτως ή άλλως, που μπορούν να διαπραχθούν και δια του τύπου, με τη δημοσίευση δηλαδή των σχετικών πληροφοριών ή εκφράσεων σε έντυπο. Πρόκειται για τα αδικήματα του τύπου που έχουν τη μεγαλύτερη σημασία.⁷⁶

ii) αδικήματα αστυνομίας ή τάξεως τύπου (Pressepolizeidelikte)

Τα αδικήματα αστυνομίας ή τάξεως τύπου συνιστούν αδικήματα μικρής σημασίας και αναφέρονται στην τήρηση των κανόνων που ρυθμίζουν τη λειτουργία και την οργάνωση του τύπου (π.χ. αναγραφή ονομάτων υπευθύνων).⁷⁷ Πρόκειται για αδικήματα που μπορούν να διαπραχθούν μόνο από το τύπο, και που δεν σχετίζονται όπως τα αδικήματα με την στενή έννοια με τα εγκλήματα του κοινού ποινικού δικαίου.

---

⁷⁴ Η διάκριση αυτή ανήκει στον v. L i s t δεξ και Δ η μ η τ ρ ό π ο υ λ ο Α. Συνταγματικά δικαιώματα σελ 277

⁷⁵ Δ η μ η τ ρ ό π ο υ λ ο ς Α, Συνταγματικά Δικαιώματα σελ 277

⁷⁶ βλ. άρθρα 14§7 και 97§3 Συντ. Πρόκειται για τα εγκλήματα της εσχάτης προδοσίας (άρθρα 134-135 ΠΚ), προσβολής ξένων κρατών ή διπλωματικών αντιπροσώπων (άρθρα 153-154 ΠΚ), περιϋβρίσεως συμβόλων (άρθρο 155ΠΚ), περιϋβρίσεως της Βουλής (άρθρο 157§ ΠΚ), προσβολής της τιμής του Προέδρου της Δημοκρατίας (άρθρο 168ΠΚ, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 5 του ν. 10-1975 ΠΚ), περιϋβρίσεως αρχής (άρθρο 181 ΠΚ), επιβουλής της δημόσιας τάξης (άρθρα 183-185 και 190-192ΠΚ), καθυβρίσεως θρησκευμάτων (190ΠΚ), παραβιάσεως μυστικότητας δικαστικών συνεδριάσεων (άρθρο 248-253 ΠΚ), τα εγκλήματα κατά της τιμής (άρθρα 361-369ΠΚ) και διάφορα άλλα εγκλήματα προβλεπόμενα Δε ειδικούς ποινικούς νόμους, συμπεριλαμβανομένων των νόμων περί τύπου βλ και Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π. Τύπος και Σύνταγμα σελ. 107 σημ. 7

⁷⁷ Δ η μ η τ ρ ό π ο υ λ ο ς Α, Συνταγματικά Δικαιώματα σελ 277

7) η περί τύπου νομοθεσία

α) γενικά

1. ν.5060/1931 «Περί τύπου, προσβολών τιμής εν γένει και άλλων σχετικών αδικημάτων»
2. α.ν. της 28.05.1935 «Περί κυκλοφορίας εφημερίδων»
3. ν. 1092/1938 «Περί τύπου»
4. α.ν. 582/1945 «Περί τρόπου χορηγήσεως χάρτου εις τον Τύπον»
5. ν. δ. 2943/1954 «Περί τρόπου πωλήσεως εφημερίδων και περιοδικών»
6. ν. 4041/1960 «Περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως του ν.δ. 3619/1956 «περί συστάσεως και οργανώσεως Ενώσεως ιδιοκτητών Ημερησίων Επαρχιακών Εφημερίδων» του ν.3505/56 ως και άλλων τινών διατάξεων σχετικών προς το τύπον»
7. ν.δ. 1263/1972 «Περί Ημερησίου Επαρχιακού Τύπου»
8. ν 10/1975 «Περί καταργήσεως του ν.δ. 346/1969 περί τύπου, επαναφοράς εν ισχύ των υπό τούτου καταργηθεισών διατάξεων και ρυθμίσεως συναφών θεμάτων μέχρις εκδόσεως νέου και ολοκληρωμένου περί Τύπου και Δημοσιογραφίας νόμου»
9. ν. 927/1979 «Περί κολασμού πράξεων ή ενεργειών αποσκοπούσων εις φυλετικές διακρίσεις »
10. ν. 1178/1981 «Περί αστικής ευθύνης του τύπου και άλλων τινών διατάξεων»
11. ν. 1436/1984 «Σύσταση Εμπορικού Παρεμβατικού Οργανισμού και μερικές άλλες διατάξεις», άρθρα 6 και 7
12. ν. 1446/1984 «Τροποποίηση, συμπλήρωση, κατάργηση διατάξεων σχετικών με τον Ημερήσιο Επαρχιακό Τύπο και άλλες διατάξεις»
13. ν. 1542/1985 «Τροποποίηση διατάξεων του ν. 1798/1951 «Περί συστάσεως και οργανώσεως Ενώσεως Ιδιοκτητών Ημερησίων Εφημερίδων Αθηνών»
14. ν.1746/1988 «Ρύθμιση του θεσμού των επιμελητηρίων και άλλες διατάξεις» άρθρο 24
15. ν. 1806/1988 «Τροποποίηση της νομοθεσίας για τα χρηματιστήρια αξιών και άλλες διατάξεις» άρθρο 40
16. ν. 2225/1994 «Για την προστασία της ελευθερίας της ανταπόκρισης και επικοινωνίας και άλλες διατάξεις»
17. ν. 2243/1994 «Κατάργηση των ειδικών ποινικών διατάξεων περί τύπου»
18. ν. 2429/1996 «Χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων- Δημοσιότητα και έλεγχος των πολιτικών κομμάτων και των

υποψηφίων βουλευτών, κρατικών λειτουργών και υπαλλήλων, ιδιόκτητων μέσων μαζικής ενημέρωσης και εντύπων και άλλων κατηγοριών προσώπων και άλλες διατάξεις»

19. Υ.Α (Τύπου & ΜΜΕ) της 31.10./05.11.1998 «Προϋποθέσεις και διαδικασία διαπίστευσης ανταποκριτών/ συνεργατών και βοηθών ξένου Τύπου στο Υπουργείο Τύπου και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης»
20. ν. 3021/2002 «Περιορισμοί στη σύναψη δημοσίων συμβάσεων με πρόσωπα που δραστηριοποιούνται ή συμμετέχουν σε επιχειρήσεις μέσων ενημέρωσης και άλλες διατάξεις»
21. ν. 3023/2002 «Χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων από το κράτος. Έσοδα και δαπάνες, προβολή, δημοσιότητα και έλεγχος των οικονομικών και πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών»
22. ν. 3115/2003 «Αρχή διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών»

β) σχετικά με τις δημοσιογραφικές ενώσεις

1. α.ν. 1093/1938 «Περί δημοσιογραφικών οργανώσεων»
2. ν. δ. 1004/1971 «Περί δημοσιογραφικού επαγγέλματος»
3. ν. 780/1978 «Περί καταργήσεως του ν. δ. 1004/1971 «Περί δημοσιογραφικού επαγγέλματος»

II) ΡΑΔΙΟΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

1) η αποθετική ρύθμιση του 15§1- η εξαίρεση της ραδιοτηλεόρασης από τις προστατευτικές για το τύπο διατάξεις

α) το γράμμα και το περιεχόμενο της συνταγματικής διάταξης

Σύμφωνα με το άρθρο 15§1 «Οι προστατευτικές για το τύπο διατάξεις δεν εφαρμόζονται στη κινηματογράφο, τη φωνογραφία, τη ραδιοφωνία, την τηλεόραση και κάθε άλλο παρεμφερές μέσο μετάδοσης λόγου ή παράστασης».

Οι διατάξεις των οποίων αποκλείεται η εφαρμογή είναι αυτές των παραγράφων 2 επ. , όχι όμως και η της παρ. 1 του Συντ., διότι εκεί ο τύπος αναφέρεται ενδεικτικά ως ένας από τους τρόπους ελεύθερης έκφρασης. Άλλωστε σκοπός του άρθρου 14 παρ. 1 δεν είναι να κατοχυρώσει ορισμένους τρόπους έκφρασης καθεαυτούς,⁷⁸ αλλά την ελεύθερη έκφραση γενικά, ως προαπαιτούμενο της λειτουργίας του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Έτσι λοιπόν ο συντακτικός νομοθέτης εξαιρεί τη ραδιοτηλεόραση και το καθεστώς της από τις προστατευτικές για το τύπο διατάξεις που διασφαλίζουν την απρόσκοπτη από κυβερνητικές ή άλλες παρεμβάσεις και ελεύθερη λειτουργία του. Αμέσως καθίσταται σαφές πως η έκφραση των ιδεών είναι μεν δυνατή μέσω της ραδιοτηλεόρασης , χωρίς όμως τις εκτεταμένες εγγυήσεις που παραχωρούνται στο τύπο.

β) δικαιολογητικοί λόγοι

ι) μεγάλη δύναμη επηρεασμού ραδιοτηλεόρασης

Ο συντακτικός νομοθέτης όχι μόνο δεν προβλέπει για τη δράση ραδιοτηλεόρασης και τη δυνατότητα έκφρασης μέσω αυτής το ίδιο καθεστώς ελευθερίας που εξασφαλίζει στον τύπο , αλλά όπως θα δούμε και παρακάτω «στενεύει»⁷⁹ το καθεστώς της ακόμη περισσότερο με την υπαγωγή της σε άμεσο κρατικό έλεγχο.

Η στάση αυτή του συντακτικού νομοθέτη δικαιολογείται απόλυτα αν ληφθεί υπ' όψιν πως το ραδιόφωνο και η τηλεόραση, ιδιαίτερα αυτή η τελευταία αποτελούν μέσα που ασκούν μεγάλη δύναμη επηρεασμού, μέχρι του σημείου να υποστηρίζεται πως «η έμμεση τηλεοπτική εμπειρία υπερσκελίζει την άμεση εμπειρία της ζωής»⁸⁰. Εφόσον λοιπόν τα μέσα αυτά έχουν τη δυνατότητα να ασκούν τέτοια επιρροή , είναι όχι μόνο

⁷⁸ Χ ρ υ σ ό γ ο ν ο ς Κ, Ατομικά και κοινωνικά Δικαιώματα σελ. 259, Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π, Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα, σελ 36, Δ η μ η τ ρ ό π ο υ λ ο ς Α, Συνταγματικά Δικαιώματα, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος III, σελ.286

⁷⁹ χαρακτηριστική διατύπωση, βλ Δ η μ η τ ρ ό π ο υ λ ο ς Α , οπ.π

⁸⁰ Χ ρ υ σ ό γ ο ν ο ς Κ, οπ.π. σελ 258 και Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π. Ατομικά δικαιώματα Α' 1991, σελ 550

επόμενη αλλά απολύτως δικαιολογημένη η τήρηση επιφυλακτικής στάσης της Πολιτείας και του Συντάγματος ως Θεμελιώδους Νόμου της απέναντι τους υπό την έννοια όχι του απόλυτου κρατικού παρεμβατισμού, αλλά της θέσπισης κριτηρίων για την λειτουργία τους και του περιορισμού ως εκ τούτου της απόλυτης ελευθερίας ως προς τη χρήση τους.

ii) φυσική σπανιότητα των συχνοτήτων

Το ραδιόφωνο και η τηλεόραση λειτουργούν και εκπέμπουν μέσω συχνοτήτων, ο αριθμός των οποίων είναι φυσικά περιορισμένος. Συνεπώς ελεύθερη ραδιοφωνική και τηλεοπτική έκφραση δεν μπορεί να σημαίνει, αντίθετα προς ό,τι συμβαίνει στην περίπτωση του τύπου, πως ο καθένας δικαιούται να καταλάβει μια συχνότητα και να εκπέμπει μηνύματα κατά το δοκούν. Τούτο θα κατέληγε σε αδικαιολόγητο προνόμιο υπέρ όσων προλάβαιναν να ιδιοποιηθούν τις συχνότητες, αποκλείοντας όλους τους άλλους ενδιαφερομένους.

Το γεγονός πως οι συχνότητες σπανίζουν, μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως η ιδιοποίηση τους θα πρέπει να γίνεται με αξιολογικά κριτήρια, για τον καθορισμό των οποίων δε θα μπορούσε να είναι άλλος υπεύθυνος και αρμόδιος από την Πολιτεία, της οποίας συνταγματική υποχρέωση είναι η αναγνώριση και η προστασία των θεμελιωδών και απαράγραπτων δικαιωμάτων του ανθρώπου (εν προκειμένω του εκφράζεσθαι) με σκοπό την πραγμάτωση της κοινωνικής προόδου σύμφωνα με το 25§2).

iii) οι συχνότητες ως μέρος της εθνικής περιουσίας

Οι συχνότητες αποτελούν από τη φύση τους εθνική περιουσία, η αξιοποίηση της οποίας οφείλει να γίνεται υπό τον άμεσο έλεγχο του κράτους και με σκοπούς όχι τόσο ταμειευτικούς, όσο κυρίως ποιοτικούς, όπως αυτοί περιγράφονται στην παρ.2 του άρθρου 15 Συντ.⁸¹

2) η θετική⁸² ρύθμιση του 15§2- η υπαγωγή της ραδιοτηλεόρασης στον άμεσο έλεγχο του κράτους.

α) η σημασία της έννοιας « άμεσος κρατικός έλεγχος»- έλεγχος στην κυριολεξία του όρου και όχι απλή εποπτεία

Σύμφωνα με το εδ. α' της διάταξης 15§2 «Η ραδιοφωνία και η τηλεόραση υπάγονται στον άμεσο έλεγχο του Κράτους». Με την διάταξη αυτή το καθεστώς της ραδιοτηλεόρασης στενεύει ακόμη περισσότερο. Όχι μόνο δεν της επιτρέπεται να κινείται μέσα στο προστατευτικό

⁸¹ Χρυσόγρονος Κ, οπ.π. σελ 258-9

⁸² βλ Δαγτόγλου Π. Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα σελ 36

πλαίσιο των διατάξεων που κινείται και ο τύπος, αλλά επιπλέον και σύμφωνα πάντα με την συνταγματική επιταγή, υπάγεται στον άμεσο κρατικό έλεγχο.

Πρέπει να τονισθεί πως η συνταγματική επιταγή του άμεσου κρατικού ελέγχου δεν νοείται ως αντικείμενη στην αμεροληψία της ραδιοτηλεόρασης, αλλά ως εγγύηση της αμεροληψίας αυτής, όπως προκύπτει και από την επιτασσόμενη από το ίδιο άρθρο 15 παρ. 2, αντικειμενικότητα και ίση μεταχείριση όπως θα δούμε παρακάτω. Μέτρα επομένως που λαμβάνονται με σκοπό την υποταγή της ραδιοτηλεόρασης στα συμφέροντα του κυβερνώντος κόμματος ή που εν πάσει περιπτώσει καταλήγουν στο συμπέρασμα αυτό, όχι μόνο δεν καλύπτονται από τη συνταγματική επιταγή του άμεσου κρατικού ελέγχου, αλλά είναι ευθέως αντισυνταγματικά.

Κρατικός έλεγχος σημαίνει αρχικά ότι έλεγχος μη κρατικός π.χ. από πολιτικά κόμματα ή από οργανώσεις συμφερόντων δεν επιτρέπεται

Άμεσος έλεγχος του κράτους σημαίνει δυνατότητα επίδρασης εντονότερη από την εποπτεία επί αυτοδιοικουμένων οργανισμών (πρβλ. την εποπτεία επί των οργανισμών της τοπικής αυτοδιοίκησης κατά το άρθρο 102§5 του Συντ., καθώς και την εποπτεία επί των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης κατά το άρθρο 16 παρ. 5). Αντιθέτως προς την εποπτεία ο άμεσος έλεγχος μπορεί να περιορίζει την «πρωτοβουλία και την ελεύθερη δράση» των ελεγχόμενων οργανισμών και δε συμβιβάζεται με την «πλήρη αυτοδιοίκηση» (πρβλ. άρθρο 16 παρ.5), αλλά αντιθέτως αφορά τουλάχιστον τα αντικείμενα και τη διαμόρφωση των εκπομπών της ραδιοτηλεόρασης, όπως ορίζει το 15 παρ.2 του Συντάγματος.⁸³

β) το καθεστώς της προηγούμενης διοικητικής άδειας ως τρόπος έκφρασης του άμεσου κρατικού ελέγχου

Ο άμεσος έλεγχος του κράτους κατά το άρθρο 15 παρ. 2 συνίσταται στο ότι η ίδρυση και η λειτουργία των σταθμών του ραδιοφώνου και της ραδιοτηλεόρασης υπάγονται σε καθεστώς προηγούμενης διοικητικής άδειας και μάλιστα άδειας ορισμένης χρονικής διάρκειας, με κύριους στόχους τη διασφάλιση του πλουραλισμού και της ποιότητας των εκπομπών⁸⁴. Οι άδειες χορηγούνται για την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος και η χρήση τους συνιστά δημόσια λειτουργία (Ν. 2328/1995, άρθρ.1 παρ.1)

γ) ο «άμεσος κρατικός έλεγχος» ως όρος που αποκλείει το κρατικό μονοπώλιο

ι)ο «άμεσος κρατικός έλεγχος» ως έννοια- πλαίσιο – η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας

⁸³ Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π. Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα σελ 38-39

⁸⁴ Χ ρ υ σ ό γ ο ν ο ς Κ όπ.π. σελ259

Ο άμεσος έλεγχος του κράτους δε μπορεί να μεταφρασθεί σε καμιά περίπτωση σε κρατικό μονοπώλιο στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, στο πλαίσιο ενός σύγχρονου δημοκρατικού πολιτεύματος .

Αντίθετα όμως η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας⁸⁵ αντιλαμβάνεται αντίθετα τον «άμεσο κρατικό έλεγχο» ως έννοια-πλαίσιο. Έτσι ο κοινός νομοθέτης μπορεί είτε να θεσπίσει το κρατικό μονοπώλιο, όπως γινόταν με το ν. 230/1975, είτε να χορηγήσει δικαίωμα ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών σε νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου υπό τον έλεγχο βέβαια του κράτους, όπως έγινε με τους μεταγενέστερους νόμους 1730/1987, 1866/1989 και 2328/1995.⁸⁶

ii) λόγοι που χαρακτηρίζουν τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας ξεπερασμένη

iiα) αλλαγή ιστορικών συνθηκών

Η νομολογία αυτή είναι ξεπερασμένη αρχικά για λόγους ιστορικούς .Η «ραδιοτηλεοπτική έκρηξη» των τελευταίων ετών, με την ίδρυση και λειτουργία μεγάλου αριθμού ιδιωτικών σταθμών, που έχουν πια κυριαρχήσει μάλλον ανεπιστρεπτί στο ραδιοτηλεοπτικό τοπίο , κατέστησε πολιτικά ανέφικτη την επάνοδο σε καθεστώς κρατικού μονοπωλίου.

iiβ) αλλαγή ερμηνείας της διάταξης ως αποτέλεσμα της μεταβολής του νοήματος

α) Η έννοια της «μεταβολής του νοήματος (Bedeutungswandel der Verfassungsnormen)» στο χώρο του συνταγματικού δικαίου

«Μεταβολή του νοήματος είναι η χωρίς τη μεσολάβηση αναθεώρησης μεταβολή του νοηματικού περιεχομένου του συνταγματικού κανόνα, μετά από αλλαγή της πραγματικότητας, στην οποία βασίστηκε η αρχική του διαμόρφωση, κατά το μέτρο που επιτρέπεται από τη λεκτική διατύπωση και το νόημα του γραπτού Συντάγματος».

«Η μεταβολή αυτή είναι αποτέλεσμα της αλλαγής της πραγματικότητας στην οποία βασίστηκα η διαμόρφωση του παλαιού, αρχικού περιεχομένου. Εφόσον το περιεχόμενο των νομικών κανόνων προσδιορίζεται από την πραγματικότητα , η μεταβολή της πραγματικότητας συνεπάγεται αναγκαία μεταβολή του δικαίου. Οδηγήθηκε έτσι κυρίως η γερμανική νομική επιστήμη , στην έννοια της

⁸⁵ ΣτΕ 5040/1987, (Ολ), ΤοΣ 1987 , σελ.727 επ., με εύστοχη μειοψηφούσα γνώμη δύο μελών του δικαστηρίου. Το ΣτΕ δέχεται πως η κρατική παρέμβαση μπορεί να λάβει « είτε τη μορφή του κρατικού μονοπωλίου που σημαίνει την αποκλειστική από το κράτος άσκησης της συναφούς εξουσίας , είτε τη μορφή της παραχωρήσεως εις νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου ή ιδιωτικού ή εις φυσικά πρόσωπα ελληνικής ιθαγένειας που υπόκεινται βεβαίως εις τον άμεσον έλεγχο του κράτους»

⁸⁶ Χ ρ υ ο γ ό ν ο ς Κ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, σελ 259 καθώς και Δ η μ η τ ρ ό π ο υ λ ο ς Α, Συνταγματικά Δικαιώματα, σελ 287

μεταβολής του Συντάγματος, της συνταγματικής μεταβολής, ως μεταβολής των συνταγματικών κανόνων χωρίς τη μεσολάβηση τυπικής αναθεώρησης. Η θεωρία της μεταβολής του νοήματος των συνταγματικών κανόνων βασίζεται στην ανταποκρινόμενη στην πραγματικότητα αντίληψη της διαλεκτικής μορφής ενότητας, δέοντος και είναι (Sollen, Sein) συνταγματικού δικαίου και συνταγματικής πραγματικότητας.⁸⁷

b) η μεταβολή του νοήματος του άρθρου 15§2

Η φράση «η ραδιοφωνία και η τηλεόραση υπάγονται στον άμεσο έλεγχο του κράτους» θεωρείτο για μεγάλο χρονικό διάστημα ότι θέσπιζε το σύστημα του κρατικού μονοπωλίου στη ραδιοτηλεόραση. Αυτό το νόημα είχε η διάταξη στις αρχές της εφαρμογής της. Ωστόσο η ραγδαία τεχνολογική εξέλιξη στο τομέα των τηλεπικοινωνιών συνέβαλε στην «απελευθέρωση» της ραδιοτηλεόρασης από την κρατική κηδεμονία. Πριν το ραδιόφωνο και η τηλεόραση θεωρούνταν «φυσικό μονοπώλιο»⁸⁸. Η αναγκαιότητα του κρατικού μονοπωλίου ενισχύονταν από το γεγονός ότι η μετάδοση του ραδιοηλεκτρονικού σήματος ήταν δυνατή μόνο μέσω του ηλεκτρομαγνητικού φάσματος το οποίο είναι εκ φύσεως περιορισμένο. Η οργάνωση της ραδιοτηλεόρασης από το κράτος εθεωρείτο επιβεβλημένη για λόγους δημοσίου συμφέροντος, και συγκεκριμένα για τη διασφάλιση της πολυφωνίας.

Η «ένταξη» νέων υλικών στην παραγωγική διαδικασία έκανε προσιτή στους ιδιώτες την τεχνική υποδομή ακόμη και των τηλεοπτικών σταθμών και άνοιξε νέους ορίζοντες στη βιομηχανία της επικοινωνίας. Η ανάπτυξη νέων μορφών μετάδοσης του ραδιοηλεκτρονικού (μέσω δορυφόρου ή καλωδίου) σε συνδυασμό με την ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιακών δικτύων προσέλκυσαν το ιδιωτικό επενδυτικό ενδιαφέρον που εκδηλώθηκε αρχικά με την άσκηση πολιτικών και οικονομικών πιέσεων προκειμένου να επιτευχθεί η θεσμική αλλαγή του ραδιοηλεκτρονικού καθεστώτος και η προσαρμογή του στα νέα δεδομένα.

⁸⁷ βλ Δ η μ η τ ρ ο υ λ ο Α., Γενική Συνταγματική θεωρία, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Α' σελ 17. Και συνεχίζει «...Το όλο ζήτημα άμεσα συνδέεται επίσης με τη θεωρία της φύσης του πράγματος (Natur der Sache) που τονίζει τον από την πραγματικότητα επηρεασμό και προσδιορισμό του δικαίου. Η βασική αιτία που προκαλεί τη μεταβολή του νοήματος είναι η αντίθεση μεταξύ στασιμότητας του γραπτού κειμένου και εξέλιξη της ζωντανής πραγματικότητας. Ενώ το κείμενο και ιδιαίτερα το συνταγματικό παραμένει αμετάβλητο, αντίθετα η πραγματικότητα είναι ζωντανή και εξελίσσεται. Όμως η εξέλιξη του νοήματος του κανόνα δικαίου δεν εμποδίζεται από την λεκτική του στασιμότητα. Λεκτική στασιμότητα και νοηματική εξέλιξη του Συντάγματος αναγκαία συγκρούονται. Αυτή η αντίθεση αποτελεί τη γενεσιουργό αιτία της μεταβολής του νοήματος»

⁸⁸ Κ α ρ ά κ ω σ τ α α ς Γ, ΜΜΕ και Δίκαιο, σελ 109 σημ. 122 « με την έννοια «φυσικό μονοπώλιο» νοείται η βιομηχανία εκείνη η οποία χαρακτηρίζεται από υψηλό κόστος εγκατάστασης και κέρδη εξαρτώμενα από την αύξηση της ζήτησης του προϊόντος η οποία κατά τεκμήριο δεν υπάρχει στην αρχή και για το λόγο αυτό εμφανίζει ζημιές. Οι βιομηχανίες αυτές δεν παρουσιάζουν επενδυτικό ενδιαφέρον για τους ιδιώτες έως ότου γίνουν επικερδείς. Για το λόγο αυτό οργανώνονται με τη μορφή κρατικού μονοπωλίου. Τέτοιες επιχειρήσεις συνιστούν οι δημόσιες επιχειρήσεις»

Έτσι λοιπόν αργότερα αναγνωρίστηκε η λειτουργία ιδιωτικών ραδιοφωνικών σταθμών και πολύ αργότερα η λειτουργία ιδιωτικών τηλεοπτικών σταθμών. Χωρίς λεκτική μεταβολή της διάταξης προσδόθηκε περιεχόμενο κατά πολύ διάφορο του αρχικού. Ενώ αρχικά εθεωρείτο ότι απαγορεύει, αργότερα ερμηνεύτηκε ότι επιτρέπει ακόμη και την ιδιωτική ραδιοτηλεόραση. Η διάταξη αυτή απαγορεύει πλέον το κρατικό μονοπώλιο. Η αλλαγή ερμηνείας αποτελεί παράδειγμα μεταβολής του νοήματος, η οποία βασιζόμενη στην μεταβολή των συνταγματοπολιτικών συνθηκών εμφανίστηκε ως νέα ερμηνεία καθολικά αποδεκτή.⁸⁹

ii) αλλαγή νομολογιακών δεδομένων, απόφαση ΕΔΔΑ Informationsverein Lentia κατά Αυστρίας

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην απόφαση – σταθμό Informationsverein Lentia κατά Αυστρίας⁹⁰ έκρινε ότι η θέσπιση κρατικού ραδιοτηλεοπτικού μονοπωλίου παραβιάζει το άρθρο 10 ΕΣΔΑ. Ξεκινώντας από το θεμελιώδη ρόλο της ελευθερίας της έκφρασης σε μια δημοκρατική, το ΕΔΔΑ διαπιστώνει ότι το κοινό έχει δικαίωμα παθητικής πληροφόρησης και ότι αυτό ικανοποιείται μόνο με το κατοχύρωση του πλουραλισμού⁹¹ των πηγών πληροφόρησης. Το κρατικό μονοπώλιο αποτελεί τον πιο αυστηρό περιορισμό της ελευθερίας της έκφρασης και κρίνεται ως υπερβολικό μέτρο, αφού δεν εξυπηρετεί κάποια πειστική ανάγκη της κοινωνίας, ούτε επιβάλλεται για τεχνικούς λόγους, ενώ σε κάθε περίπτωση υπάρχουν μέτρα περισσότερο πρόσφορα και λιγότερο περιοριστικά. Συνεπώς η καθιέρωση κρατικού μονοπωλίου συνιστά περιορισμό δυσανάλογο και μη αναγκαίο σε μια δημοκρατική κοινωνία.⁹²

δ) Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης – το όργανο άσκησης του «άμεσου κρατικού ελέγχου»

⁸⁹ Δ η μ η τ ρ ό π ο υ λ ο ς Α, Συνταγματικά Δικαιώματα σελ 286-7 «Η κρατούσα στη θεωρία και στη νομολογία άποψη δέχεται ότι ο συντακτικός νομοθέτης εξουσιοδοτεί τον κοινό να ρυθμίσει ειδικότερα το ραδιοτηλεοπτικό καθεστώς. Η γνώμη αυτή έχει ως αποτέλεσμα την όχι σύμφωνη προς το Σύνταγμα και τα πράγματα ελευθερία του νομοθέτη να επαναφέρει και να καταργεί κατά βούληση το κρατικό ραδιοτηλεοπτικό μονοπώλιο. Αντίθετα σύμφωνα με την υποστηριζόμενη εδώ άποψη (κατά Δημητρόπουλο) κατά την οποί η σχετική διάταξη υπέστη μεταβολή του νοήματος, **δεν είναι δυνατή η επαναφορά του κρατικού ραδιοτηλεοπτικού μονοπωλίου»**

⁹⁰ Απόφαση της 24.11.1993, ΤοΣ 1996, σελ 200

⁹¹ Έτσι και Α ν α γ ν ώ σ τ ο υ Δ., Τα Συνταγματικά Όρια της Κρατικής Επέμβασης στη Ραδιοτηλεόραση (ΣτΕ 5040/1987), ΤοΣ 1987 σελ 719 « Είναι άνευ αντικειμένου η ελευθερία λήψεως πληροφοριών, όταν δεν υπάρχει δυνατότητα επιλογής, και μάλιστα όταν η κρατική εξουσία εμποδίζει μια τέτοια δυνατότητα με το να καρπούται αυτή το αποκλειστικό προνόμιο εκπομπής ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών προγραμμάτων. Η προστατευόμενη από το άρθρο 5 παρ. 1 του Συντ. ελευθερία της λήψεως ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών δεν παρακωλύεται απλώς αλλά αναιρείται. Δε μπορεί να γίνεται λόγος για ελευθερία λήψεως, εάν δεν υφίσταται , έστω σε κάποιο βαθμό τουλάχιστον, ελευθερία εκπομπής. Τα δύο αυτά δικαιώματα συνδέονται άμεσα. Από τις παραπάνω σκέψεις νομίζουμε ότι προκύπτει το μη βάσιμο της αντιμετώπισης του ζητήματος από την πλειοψηφία που σχηματίστηκε στην πρόσφατη απόφαση της Ολομέλειας του ΣτΕ.»

⁹² Χ ρ υ σ ο γ ο ν ο ς Κ, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, σελ 260

i) μετακύλιση των αρμοδιοτήτων άσκησης ελέγχου και επιβολής κυρώσεων από την Κυβέρνηση στην Ανεξάρτητη Αρχή

Πριν από την ίδρυση της ανεξάρτητης διοικητικής αρχής που ασκεί πλέον τον άμεσο κρατικό έλεγχο και επιβάλλει τις κυρώσεις στους φορείς της ραδιοτηλεόρασης, η έννοια του άμεσου κρατικού ελέγχου είχε εντελώς διαφορετική σημασία. Συνίστατο στον *αμιγή κεντρικό πολιτικό έλεγχο* ασκούμενου από την Κυβέρνηση μέσω του αρμοδίου Υπουργού. Τόσο η Κυβέρνηση στο σύνολο της για την γενική πολιτική ελέγχου της ραδιοτηλεόρασης, όσο και ο αρμόδιος Υπουργός για τη συγκεκριμένη διεξαγωγή του ελέγχου, ήταν υπεύθυνοι έναντι της Βουλής.⁹³

Όπως αναφέραμε ο άμεσος έλεγχος υπερβαίνει σε έκταση και σε περιεχόμενο την έννοια της κρατικής εποπτείας και επιτρέπει τη βαθειά επέμβαση του Κράτους⁹⁴ Προκειμένου να διασφαλίζεται και η υλοποίηση των σκοπών που προδιαγράφει και το 15 παρ.2 και τους οποίους θα αναλύσουμε πιο κάτω. Βέβαια η άσκηση της ελεγκτικής αυτής αρμοδιότητας είναι προφανές ότι θα προκαλούσε έντονες αμφισβητήσεις, αν ανετίθετο σε όργανα εντεταγμένα στο πλαίσιο της υπαλληλικής ιεραρχίας, με ευθεία εξάρτηση από την κάθε Κυβέρνηση. Για να αποφύγει το κόστος μιας συχνής αντιπαράθεσης με τα ισχυρά ιδιωτικά μέσα μαζικής ενημέρωσης η πολιτική εξουσία προτίμησε, τόσο στην Ελλάδα όσο και σε πολλές άλλες χώρες, να επιφορτίσει μια *ανεξάρτητη διοικητική αρχή* με τον έλεγχο τους.⁹⁵

Ιδρύθηκε έτσι και με το άρθρο 1 του ν. 1866/1989 το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, το οποίο δεν υπόκειται σε έλεγχο ή κρατική εποπτεία κατά την άσκηση του ανατεθειμένου σ' αυτό έργου

ii) σκοπός λειτουργίας του ΕΣΡ

Το εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης ανήκει στις Ανεξάρτητες Αρχές (άρθρο 15§2 του Συντ., άρθρο 1§1 ν. 2863/2000) Τα μέλη του απολαύουν προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας και κατά την άσκηση των καθηκόντων τους δεν υπόκεινται σε διοικητικό έλεγχο.

Το ΕΣΡ συγκροτείται από επτά μέλη⁹⁶, εκ των οποίων ένα ορίζεται ως Πρόεδρος και ένα ως Αντιπρόεδρος. Τα μέλη του ΕΣΡ, όπως και όλων των Ανεξαρτήτων Αρχών που προβλέπει το Σύνταγμα, επιλέγονται με απόφαση των Προέδρων της Βουλής. Διορίζονται με απόφαση του Υπουργού Τύπου και Μ.Μ.Ε. για τετραετή θητεία, η οποία μπορεί να ανανεωθεί μία φορά (άρθρο 3 παρ.2 ν.3051/2002)

⁹³ Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π, Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα, σελ 38

⁹⁴ ΣτΕ 5040/1987, (Ολ), ΤοΣ 1987, σελ727 επ.

⁹⁵ Χ ρ υ σ ο γ ο υ ς Κ, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, σελ 261

⁹⁶ Αρχικά το άρθρο 2 του ν. 1866/1989 προέβλεπε ενδεκαμελή σύνθεση. Με το άρθρο 1 ν. 2173/1993 τα μέλη ορίστηκαν σε εννέα που παρέμειναν ως το τέλος της μεταβατικής περιόδου του άρθρου 11 παρ. 5 ν. 2863/2000

Σύμφωνα με το άρθρο 101^A παρ.2 εδ.β' του αναθεωρημένου Συντάγματος, τα πρόσωπα που στελεχώνουν τις Ανεξάρτητες Αρχές πρέπει να έχουν τα ανάλογα προσόντα, όπως νόμος ορίζει. Ως μέλη του ΕΣΡ επιλέγονται άτομα εγνωσμένου κύρους και επιστημονικής κατάρτισης ή επαγγελματικής εμπειρίας σε τομείς που έχουν σχέση με την αποστολή και τις αρμοδιότητες της Αρχής.⁹⁷

Οι αρμοδιότητες⁹⁸ του συνίστανται στην χορήγηση, ανανέωση και ανάκληση αδειών λειτουργίας ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών, στον έλεγχο τήρησης των όρων και των προϋποθέσεων νόμιμης λειτουργίας των αδειούχων ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών, στον έλεγχο της Διαφάνειας με αντικείμενο τη τήρηση του Μητρώου Επιχειρήσεων⁹⁹ καθώς και η εκτέλεση όλων των ελεγκτικών και λοιπόν εργασιών που είναι απαραίτητες για την εφαρμογή των διατάξεων που διέπουν τον έλεγχο της διαφάνειας¹⁰⁰. Περαιτέρω η εκτέλεση των εργασιών για τον έλεγχο της ποιότητας των παρεχόμενων ραδιοτηλεοπτικών υπηρεσιών, για την εξέταση των αιτήσεων επανόρθωσης, για τον έλεγχο της καταβολής των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας καθώς και η επιβολή των κυρώσεων στις περιπτώσεις μη καταβολής του νομίμου ανταλλάγματος, μη συμμόρφωσης στις τεχνικές προδιαγραφές, της εκπομπής χωρίς άδεια, παραβίασης της εθνικής και κοινοτικής νομοθεσίας καθώς και τις διεθνείς συμβάσεις που αφορούν τη λειτουργία της ιδιωτικής τηλεόρασης, την προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας και τη δεοντολογία εκπομπών και διαφημίσεων, ανεξαρτήτως ποινικής ή αστικής ευθύνης.¹⁰¹

⁹⁷ Τα κωλύματα διορισμού σε θέση μέλους του ΕΣΡ και τα ασυμβίβαστα με την ιδιότητα αυτή έργα ορίζονται στις διατάξεις του άρθρου 3 ν. 2863/2000 και του άρθρου 3 ν. 3051/2002. Έτσι λοιπόν η ιδιότητα του μέλους του ΕΣΡ είναι ασυμβίβαστη με την ιδιότητα του μέλους του Υπουργικού Συμβουλίου, του Υφυπουργού του βουλευτή, του Γενικού ή Ειδικού Γραμματέα Υπουργείου ή αυτοτελούς Γενικής Γραμματείας, του στρατιωτικού εν ενεργεία, του υπηρετούντος στα σώματα ασφαλείας, του δημοσίου υπαλλήλου καθώς και με την ανάληψη αξιώματος ή θέσης σε οποιοδήποτε πολιτικό κόμμα. Εξ άλλου τα μέλη δεν επιτρέπεται κατά τη διάρκεια της θητείας τους, καθώς και για τρία έτη μετά τη λήξη της με οποιοδήποτε τρόπο, να είναι εταίροι, μέτοχοι, μέλη, διοικητικού συμβουλίου ή να απασχολούνται με ή χωρίς αμοιβή και με οποιαδήποτε νομική σχέση, αμέσως ή εμμέσως, στην εποπτεία του ΕΣΡ.

Κώλυμα διορισμού στη θέση μέλους του ΕΣΡ αποτελεί η καταδίκη με τελεσίδικη δικαστική απόφαση για τα εγκλήματα της κλοπής, υπεξαίρεσης απάτης, εκβίασης, πλαστογραφίας, δωροδοκίας ή δωροληψίας, παράβασης καθήκοντος, συκοφαντικής δυσφήμισης σποράς δια του τύπου ψευδών ειδήσεων, καθώς και για αδίκημα που αποτελεί έγκλημα κατά των ηθών ή κακούργημα.

⁹⁸ Βλ Κ α ρ ά κ ω σ τ α α ς Γ., ΜΜΕ και Δίκαιο, σελ 55-89 Α ν τ ω ν ό π ο υ λ ο ς Μ., Εθνικό Ραδιοτηλεοπτικό Συμβούλιο: Η πρώτη Ανεξάρτητη Διοικητική Αρχή Στην Ελλάδα, ΝοΒ 1991, σελ 1193-1200 «σκοπός του ΕΣΡ (άρθρο 1 παρ. 3) η εξασφάλιση της ελευθερίας της έκφρασης και της πολυφωνίας, η τήρηση της δημοσιογραφικής δεοντολογίας και η προαγωγή της ποιότητας των ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων κατά της συνταγματικές επιταγές»

⁹⁹ Προβλέπεται στο άρθρο 1 παρ. 2 Π.Δ.310/96

¹⁰⁰ Π.Δ. 310/96

¹⁰¹ άρθρα 4 παρ.1 και 5 ν. 2328/1995 και 12 παρ.1 και 8 ν. 2644/1998

3)η θεσμική εγγύηση υπέρ της ραδιοτηλεόρασης

α) πως προκύπτει - η έντονη διάσταση σκοπού

Το γεγονός πως ο συντακτικός νομοθέτης όχι μόνο εξαιρεί τη ραδιοτηλεόραση και την έκφραση μέσω αυτής απ' την εφαρμογή των προστατευτικών περί τύπου διατάξεων, αλλά επιπλέον την περιορίζει περαιτέρω υπάγοντας τη στον άμεσο κρατικό έλεγχο και στις λειτουργικές αρμοδιότητες του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης υποδηλώνει πως ο σκοπός της διάταξης δεν είναι η κατοχύρωση του ατομικού δικαιώματος της έκφρασης μέσω της Ραδιοτηλεόρασης, αλλά η κατοχύρωση αυτής της τελευταίας ως θεσμού δημοσίου δικαίου, με σκοπό την εξυπηρέτηση του κοινωνικού συνόλου μέσα από τη λειτουργία της, ανεξάρτητα από το συμφέρον των ίδιων της των φορέων.¹⁰²

Όπως αναφέραμε πιο πάνω, η Ραδιοτηλεόραση εκπέμπει μέσω τον συχνοτήτων που συνιστούν εθνική περιουσία. Το γεγονός αυτό καθώς και η φυσική σπανιότητα των συχνοτήτων οδηγούν στο συμπέρασμα πως δε μπορεί να γίνει δεκτή μέσα στα πλαίσια του δημοκρατικού πολιτεύματος η ιδιοποίηση των συχνοτήτων αυτών από ιδιώτες και η λειτουργία της Ραδιοτηλεόρασης μέσα σε καθεστώς απόλυτης ελευθερίας προσιδεάζουσας σ' αυτή του τύπου.

Αφετέρου το ραδιόφωνο και η τηλεόραση συνιστούν μέσα που μπορούν να ασκήσουν έντονη επιρροή στο κοινωνικό σύνολο. Το γεγονός αυτό συνιστά λοιπόν επιβεβλημένη την αναγωγή τους σε θεσμό, εφόσον σκοπός της λειτουργίας τους υπό αυτές τις προϋποθέσεις θα πρέπει να είναι η πραγμάτωση της κοινωνικής προόδου και η εξυπηρέτηση του συμφέροντος των πολιτών.

Για αυτούς τους λόγους ο συντακτικός νομοθέτης αντιμετωπίζει τη ραδιοτηλεόραση ως θεσμό και για αυτό το λόγο την υπάγει σ' αυτό το περιοριστικό θα λέγαμε καθεστώς. Αυτό προκύπτει από την έντονη διάσταση σκοπού την οποία προσδίδει το άρθρο 15 παρ. 2 στη λειτουργία του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης. Οι δύο αυτές λειτουργίες δεν αποτελούν παρά μέσα για την ανάπτυξη της κοινωνικής προόδου, όπως επιβάλλει η «κοινωνική αποστολή» τους και «η πολιτιστική ανάπτυξη της Χώρας».

β) Τι περιλαμβάνει η θεσμική εγγύηση υπέρ της ραδιοτηλεόρασης

ι) ελευθερία ραδιοτηλεοπτικής έκφρασης

¹⁰² βλ και παραπάνω, «η θεσμική εγγύηση του τύπου» και για την έννοια της θεσμικής εγγύησης στο χώρο του συνταγματικού Δικαίου Δ η μ η τ ρ ό π ο υ λ ο ς Α. Συνταγματικά δικαιώματα σελ 31

Η θεσμική εγγύηση υπέρ της ραδιοτηλεόρασης μπορεί να αναλυθεί περαιτέρω στην *ελευθερία της ραδιοηλεκτρονικής έκφρασης*, με την έννοια πως ο νομοθέτης υποχρεούται, με βάση κυρίως το άρθρο 14§1, να προβλέψει τη δυνατότητα ίδρυσης και λειτουργίας ιδιωτικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών. Ο άμεσος έλεγχος του Κράτους συνίσταται στο ότι για την ίδρυση και τη λειτουργία των παραπάνω σταθμών είναι απαραίτητη η έκδοση διοικητικής άδειας ορισμένης χρονικής διάρκειας (ν. 2328/1995, άρθρα 6 και 7).

ii) αντικειμενικότητα και ίση μεταχείριση

Σύμφωνα με το άρθρο 15 παρ.2 εδ.γ' «Ο άμεσος έλεγχος του κράτους ...έχει ως σκοπό την αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων, καθώς και των προϊόντων λόγου και τέχνης».

Η αρχή της αντικειμενικότητας¹⁰³ έχει την έννοια της προβολής όλων των απόψεων με ίσους όρους. Πρόκειται βασικά για την αντικειμενικότητα απέναντι στα πολιτικά κόμματα και γενικά την επιλογή, την παρουσίαση και τον σχολιασμό εκείνων των πληροφοριών και των ειδήσεων που παρουσιάζουν πολιτική σπουδαιότητα . Αλλά η αντικειμενικότητα μπορεί και πρέπει να αφορά επίσης και τα προϊόντα του λόγου και της τέχνης , δηλαδή και πάλι την επιλογή, την παρουσίαση και την κριτική τους . Η αρχή της αντικειμενικότητας κατά τη μετάδοση των πληροφοριών και ειδήσεων είναι αντικειμενική αρχή με απόλυτη ισχύ. Δεσμεύει όχι μόνο το κράτος αλλά και τη δημόσια τηλεόραση.¹⁰⁴ Η «αντικειμενικότητα» του άρθρου 15 παρ. 2 έχει την έννοια της *αμεροληψίας*¹⁰⁵.

Για την «ίση μεταχείριση» μπορούν να επαναληφθούν όσα λέχθηκαν περί αντικειμενικότητας. Σε μια φιλελεύθερη δημοκρατία όπως η ελληνική , όλες οι ιδέες είναι «ποιοτικώς ίσες» υπό την έννοια ότι δεν υπάρχουν ιδέες a priori ορθότερες από τις άλλες. Στην πράξη όμως και εν όψει του περιορισμένου χρόνου και προϋπολογισμού της ραδιοτηλεόρασης δε μπορεί να αγνοηθεί η πρακτική σπουδαιότητα, ο βαθμός διάδοσης και δημοτικότητας μιας ιδέας. Υπό την προϋπόθεση ότι δε θα αγνοούνται ή αποσιωπούνται ιδέες τις οποίες εκπροσωπούν μειοψηφίες , η κατανομή του χρόνου και των χρηματικών μέσων της ραδιοτηλεόρασης πρέπει να ανταποκρίνεται στην πραγματική

¹⁰³ ΣτΕ 930/1990, Αρχή της Αντικειμενικότητας στην Ραδιοηλεκτρονική, Η «Τρίτη απόφαση του ΣτΕ για τη Ραδιοηλεκτρονική Α λ ι β ι ζ ά τ ο υ Ν., ΤοΣ 1990 σελ. 68 επ. «Η αρχή της αντικειμενικότητας συνιστά τη χρήση και τη διάθεση των ραδιοηλεκτρονικών μέσων κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να ακούγονται όλες οι απόψεις, χωρίς εξαίρεση[.....] Πέραν της διάθεσης του χρόνου αυτού επιτρέπεται κατ' επιταγή της αρχής της αναλογικής ισότητας, η διαφοροποίηση της μεταχείρισης των κομμάτων στην ποσοτική κατανομή του διατιθέμενου χρόνου, πάντοτε βάσει αντικειμενικών και πρόσφορων κριτηρίων που δε μπορούν να έχουν σχέση με την ιδεολογία αλλά με την πολιτική σημασία των κομμάτων, όπως π.χ. η κοινοβουλευτική τους δύναμη στη διαλυθείσα Βουλή»

¹⁰⁴ Δ η μ η τ ρ ο υ λ ο ς Α., Συνταγματικά Δικαιώματα σελ. 288

¹⁰⁵ Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π., Ραδιοηλεκτρονική και Σύνταγμα, σελ 43-44

υποστήριξη και το ενδιαφέρον που βρίσκουν οι ιδέες στο κοινό. Η ίση μεταχείριση αποτελεί εξειδίκευση της δημοκρατικής αρχής.

iii) εξασφάλιση της ποιοτικής στάθμης των προγραμμάτων

«Ο άμεσος έλεγχος του κράτους ... έχει ως σκοπό την εξασφάλιση της ποιοτικής στάθμης των προγραμμάτων που επιβάλλει η κοινωνική αποστολή της ραδιοφωνίας και της τηλεόρασης και η πολιτιστική ανάπτυξη της Χώρας»

Σύμφωνα με τη συνταγματική διάταξη η τρίτη διάσταση της θεσμικής εγγύησης στη Ραδιοτηλεόραση συνίσταται στη διασφάλιση της ποιότητας των ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών. Όντας η ραδιοτηλεόραση μέσο μετάδοσης πληροφοριών και ειδήσεων άμεσα υπαγόμενο στον κρατικό έλεγχο, δε θα μπορούσε παρά να κατευθύνει τη δραστηριότητα της στην προβολή προγραμμάτων που χαρακτηρίζονται ως ποιοτικά¹⁰⁶. Η εξάρτηση της ραδιοτηλεόρασης από τον κρατικό έλεγχο έχει ως αποτέλεσμα ο σκοπός του κράτους να καθίσταται και σκοπός της ραδιοτηλεόρασης. Ο τρόπος με τον οποίο μπορεί να συμβάλλει η ραδιοτηλεόραση στην επίτευξη της κοινωνικής προόδου είναι η εξασφάλιση της ποιοτικής στάθμης στις προβαλλόμενες εκπομπές, η ανάδειξη δηλαδή ενδιαφερόντων θεμάτων και η μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων που να προάγουν τα ήθη και να οδηγούν τη Χώρα στην πολιτιστική ανάπτυξη.

iv) ο σεβασμός της αξίας του ανθρώπου και η προστασία της παιδικής ηλικίας και νεότητας

Στο τελευταίο εδάφιο του άρθρου 15 υπογραμμίζεται πως η δραστηριότητα της ραδιοτηλεόρασης δε θα πρέπει σε καμία περίπτωση να προσβάλλει την καταστατική αρχή της έννομης τάξης, την ανθρώπινη αξία (άρθρο 2§1) αλλά θα πρέπει αντιθέτως να τη σέβεται. Επίσης γίνεται λόγος για την προστασία της παιδικής ηλικίας και νεότητας (άρθρο 21§1,3). Η αναφορά αυτή θα μπορούσε να χαρακτηριστεί περιττή εφόσον η ανθρώπινη αξία ως καταστατική αρχή της έννομης τάξης αλλά και οι διατάξεις των συνταγματικών δικαιωμάτων στο σύνολό τους συνιστούν οριοθετήσεις, για τις οποίες δε κρίνεται απαραίτητο να επαναλαμβάνονται στο τέλος κάθε συνταγματικής διάταξης. Το γεγονός δηλαδή πως η λειτουργία της ραδιοτηλεόρασης οριοθετείται από το σεβασμό της ανθρώπινης αξίας και του περιεχομένου των υπολοίπων συνταγματικών διατάξεων είναι αυτονόητο.

¹⁰⁶ Τέτοια αξίωση του συντακτικού νομοθέτη δε θα ήταν δικαιολογημένη σε περίπτωση που η ραδιοτηλεόραση δεν υπάγονταν στον άμεσο έλεγχο του κράτους, όπως π.χ. στις Ηνωμένες Πολιτείες είναι ελεύθερη για τους ιδιώτες η εγκατάσταση και εκμετάλλευση ραδιοτηλεοπτικών πομπών. Το 95% των ραδιοφωνικών πομπών βρίσκονται σε ιδιωτικά χέρια. UNESCO, World Communications, Press, Television, Film, 1964 βλ Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π. , Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα σελ 157, σημ. 3

Ωστόσο η επανάληψη των οριοθετήσεων αυτών καταδεικνύει τη σημασία που αποδίδει ο συντακτικός νομοθέτης στο σεβασμό των αξιών αυτών στο τρόπο της λειτουργίας της ραδιοτηλεόρασης.

4) νομικό πλαίσιο ραδιοτηλεόρασης

α) κρατική ραδιοτηλεόραση

i) νομοθετική ρύθμιση (ν.1730/87)

Η ΕΡΤ ΑΕ διαμορφώθηκε σε ενιαίο φορέα με το νόμο 1730/87 (ΦΕΚ Α' 145), ο οποίος θέτει τις βασικές αρχές οργάνωσης και λειτουργίας της. Η ΕΡΤ ΑΕ είναι δημόσια επιχείρηση (ν.1256/82) η οποία προσφέρει υπηρεσίες χάριν του γενικού συμφέροντος υπό τους όρους του άρθρου 15 παρ. 2 του Συντάγματος. Με το νόμο 1730/1987 η κρατική τηλεόραση συγκροτήθηκε υπό τη μορφή ανωνύμου εταιρείας. Η ΕΡΤ ΑΕ ως ενιαίος φορέας περιλαμβάνει την ΕΤ-1, την ΕΤ-2 (που μετονομάστηκε σε ΝΕΤ με σχετική υπουργική απόφαση), την ΕΡΑ και την «Εταιρεία παραγωγής και εμπορίας εκπομπών και προγραμμάτων ραδιοτηλεόρασης» (άρθρο 1 παρ. 5 του ν. 1730/87)

ii) σκοπός και αρμοδιότητες

«Σκοπός της ΕΡΤ ΑΕ είναι η οργάνωση, εκμετάλλευση και ανάπτυξη της κρατικής ραδιοφωνίας και τηλεόρασης καθώς και η συμβολή της με τα μέσα αυτά α) στην ενημέρωση β) στη μόρφωση και γ) στη ψυχαγωγία του Ελληνικού λαού» (άρθρο 2 παρ. 1 του νόμου 1730/87).

Στην ΕΡΤ ΑΕ παραχωρείται α) το δικαίωμα για την πραγματοποίηση ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών εκπομπών εθνικής εμβέλειας με το νόμο 1730/87. Το μονοπώλιο της ΕΡΤ ΑΕ έχει καμφθεί με τις διατάξεις των ν. 2328/1995 και 2644/1995. β) το δικαίωμα εγκατάστασης πομπών, αναμεταδοτών, επίγειων σταθμών αναμετάδοσης μέσω δορυφόρου. (ν. 1866/89 άρθρο 18 παρ. 1) γ) το δικαίωμα «παραγωγής και εκμετάλλευσης με οποιονδήποτε τρόπο ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών, δημιουργίας μεταποιητικών μονάδων παραγωγής κάθε είδους, αγαθού ή υπηρεσίας σχετικές με τα οπτικοακουστικά μέσα μαζικής επικοινωνίας» (άρθρο 2 παρ. 3 ν. 1730/87) δ) δικαίωμα ίδρυσης ή συμμετοχής σε εταιρείες στην Ελλάδα ή στην αλλοδαπή. Στις εταιρείες αυτές μπορεί να διατίθεται προσωπικό της ΕΡΤ ΑΕ (άρθρο 2 παρ.14 ν. 1730/87)

iii) γενικές αρχές εκπομπών

Το άρθρο 3§2 του ν. 1730/87 ορίζει ότι « οι ραδιοτηλεοπτικές αρχές διέπονται από τις αρχές α) της αντικειμενικότητας, πληρότητας και επικαιρότητας της πληροφόρησης, β) της πολυφωνίας, γ) της καλής

ποιότητας των εκπομπών, δ) της διαφύλαξης της ποιότητας της ελληνικής γλώσσας, ε) του σεβασμού της προσωπικότητας και του ιδιωτικού βίου του ατόμου και στ) της διαφύλαξης, προαγωγής και διάδοσης του ελληνικού πολιτισμού και της ελληνικής παράδοσης». Επίσης πρέπει να παρουσιάζονται θέματα που αφορούν τους ΟΤΑ, κοινωνικούς φορείς και οργανωμένες παραγωγικές τάξεις (άρθρο 6§3 του ν. 1730/87).

Καθίσταται σαφές πως η ΕΡΤ ΑΕ οφείλει να παρέχει καλής ποιότητας εκπομπές και ειδήσεις προβάλλοντας την πολιτιστική κληρονομιά και τη γλώσσα. Σε αντίθεση με την ιδιωτική τηλεόραση, η δημόσια έχει τη δυνατότητα να διαμορφώνει το πρόγραμμα κατά τρόπο που να καλύπτει περισσότερους τομείς ενδιαφέροντος.

β) ιδιωτική τηλεόραση ελεύθερης λήψης

i) ελληνική νομοθεσία για την ιδιωτική τηλεόραση ελεύθερης λήψης (ν.1866/89, ν.1943/91, ν.2328/95, ν.2644/98)

Το 1989 ψηφίστηκε ο νόμος 1866/89 (ΦΕΚ Α' 145) με τον οποίο καταργήθηκε το κρατικό τηλεοπτικό μονοπώλιο και επιτράπη η ίδρυση και λειτουργία ιδιωτικών σταθμών τοπικής εμβέλειας αρχικά (άρθρο 4). Με το νόμο 1943/1991 (ΦΕΚ Α' 50) προβλέφθηκε η δυνατότητα δικτύωσης των σταθμών προκειμένου να αποκτήσουν εθνική εμβέλεια. Στη συνέχεια με το ν. 2328/1995 (ΦΕΚ Α' 159) τέθηκε ένα νέο συνολικό θεσμικό πλαίσιο για την ιδιωτική ραδιοτηλεόραση. Ήδη μετά τη θέση σε ισχύ του ν.2644/1998 (ΦΕΚ Α' 233) για την συνδρομητική τηλεόραση, ο ν. 2328/1995 ρυθμίζει τη ραδιοτηλεόραση ελεύθερης λήψης.

ii) οι βασικές ρυθμίσεις του ν. 2328/1995

Στο άρθρο 1 του ν. 2328/1995 τίθενται οι βασικές αρχές που διέπουν τη μη κρατική τηλεόραση, σύμφωνα με τις διατάξεις του 15§1 του Συντ. Το άρθρο 1§1 ορίζεται ότι «επιτρέπεται η ίδρυση, εγκατάσταση και λειτουργία ιδιωτικών τηλεοπτικών σταθμών που εκπέμπουν σήμα κοινής λήψης από τους από τους οικιακούς δέκτες στους διαθέσιμους για το σκοπό αυτό διαύλους ή τις διαθέσιμες ραδιοσυχνότητες, μόνο μετά από άδεια που χορηγείται σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου αυτού. Οι άδειες χορηγούνται για την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος και η χρήση τους συνιστά δημόσια λειτουργία. Οι σταθμοί[...] υποχρεούνται να μεριμνούν για την ποιότητα του προγράμματος, την αντικειμενική ενημέρωση, τη διασφάλιση της πολυφωνίας, καθώς και την προαγωγή του πολιτισμού...»

iii) διακρίσεις ιδιωτικών τηλεοπτικών σταθμών ως προς την εμβέλεια σε εθνικούς, περιφερειακούς και τοπικούς

Οι ιδιωτικοί τηλεοπτικοί σταθμοί διακρίνονται σε σταθμούς εθνικής, περιφερειακής και τοπικής εμβέλειας (άρθρο 1§3 του ν. 2328/1995).

Οι σταθμοί εθνικής εμβέλειας είναι αυτοί στους οποίους χορηγείται η άδεια για την ίδρυση και λειτουργία τους υπό τον όρο της κάλυψης όλης της επικράτειας εντός χρονικού διαστήματος ενός έτους και την κάλυψη όλων των νησιωτικών και μεθοριακών περιοχών εντός εννέα μηνών από την χορήγηση της άδειας. Ως σταθμοί εθνικής εμβέλειας είναι και αυτοί που εκπέμπουν το σήμα τους μέσω δορυφόρου.

Οι σταθμοί περιφερειακής εμβέλειας καλύπτουν το ευρύτερο γεωγραφικό διαμέρισμα το οποίο οριοθετείται με κοινή απόφαση του Υπουργού Μεταφορών και Επικοινωνιών και Τύπου και ΜΜΕ σύμφωνα με το άρθρο 1 §7 του ν. 2328/95.

Οι σταθμοί τοπικής εμβέλειας είναι εκείνοι που καλύπτουν τα όρια ορισμένου νομού ή περισσότερων νομών. Και σε αυτή την περίπτωση η άδεια χορηγείται υπό την προϋπόθεση της κάλυψης της ορισθείσας περιοχής εντός τεσσάρων μηνών από τη χορήγηση της άδειας.

γ) ιδιωτικό ραδιόφωνο ελεύθερης λήψης

Με το ν. 1730/87 (ΦΕΚ Α' 145) επετράπη η ίδρυση ιδιωτικών ραδιοφωνικών σταθμών κοινής λήψης τοπικής εμβέλειας. Εν συνεχεία, με το π.δ. 25/88 (ΦΕΚ Α' 10) ετέθησαν οι όροι και οι προϋποθέσεις υπό τους οποίους εχορηγείτο η σχετική άδεια. Ήδη οι σχετικές με τη ραδιοφωνία κοινής λήψης διατάξεις περιλαμβάνονται στο ν. 2328/95 στον οποίο αναδιατυπώθηκαν οι περισσότερες από τις παραπάνω διατάξεις.¹⁰⁷

---

¹⁰⁷ Κ α ρ ά κ ω σ τ α ς Γ., ΜΜΕ και Δίκαιο, σελ 99-133

5) νομοθεσία κρατικής και ιδιωτικής ραδιοτηλεόρασης – συγκρότηση και λειτουργία του εθνικού συμβουλίου ραδιοτηλεόρασης

α) γενικά

1. ν. 1730/1987 «Ελληνική Ραδιοφωνία – Τηλεόραση Ανώνυμη Εταιρεία»
2. ν. 1866/1989 «Ίδρυση Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης και παροχή αδειών για την ίδρυση και λειτουργία τηλεοπτικών σταθμών»
3. ν. 2145/1993 «Ρύθμιση θεμάτων εκτελέσεως ποινών. Επιταχύνσεως και εκσυγχρονισμού των διαδικασιών απονομής της δικαιοσύνης και άλλων θεμάτων», άρθρο 29
4. ν. 2173/1993 «Ανασυγκρότηση του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης, Ίδρυση της Εθνικής Επιτροπής Ηλεκτρονικής Μέσων Επικοινωνίας και άλλες διατάξεις»
5. Π.Δ 285/1993 «Διαδικασία παραγωγής κινηματογραφικών ταινιών από τους τηλεοπτικούς σταθμούς»
6. Π.Δ 172/1994 «Αναδιοργάνωση του Ινστιτούτου Οπτικοακουστικών Μέσων»
7. Ν. 2328/1995 «Νομικό καθεστώς της ιδιωτικής τηλεόρασης τοπικής ραδιοφωνίας. Ρύθμιση θεμάτων της ραδιοτηλεοπτικής αγοράς και άλλες διατάξεις»
8. Π.Δ 212/1995 «Εθνικό πρόγραμμα πληροφόρησης και εκπαίδευσης για τους Έλληνες τυφλούς»
9. Π.Δ. 213/1995 «Οργάνωση και λειτουργία του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης (Ε.Σ.Ρ) και της γραμματείας του. Καθώς και της Εθνικής Επιτροπής Ηλεκτρονικών Μέσων Επικοινωνίας (Ε.Ε.Η.Μ.Ε)»
10. Π.Δ. 213/1996 «Για τον έλεγχο της διαφάνειας στον ευρύτερο χώρο των ΜΜΕ»
11. Υ.Α. (εσωτερικών) 51529/04.09.1996 «Προσβολή από τα κρατικά και ιδιωτικά ραδιοτηλεοπτικά μέσα μαζικής ενημέρωσης των διαφημιστικών μηνυμάτων των πολιτικών κομμάτων και συνασπισμών κομμάτων, καθώς και των υποψηφίων βουλευτών»
12. Κ.Υ.Α. (Υγείας & Πρόνοιας και Τύπου & ΜΜΕ) Α.Π. 24/1/02.01.1997 «Δωρεάν μετάδοση μηνυμάτων κοινωνικού περιεχομένου από ραδιοφωνικούς σταθμούς»
13. Κ.Υ.Α (Εθνικής Οικονομίας και Τύπου & ΜΜΕ) 12869/Ε/18.06.1998 «Τροποποίηση της υπ' αριθμόν 16144/Ε/05.09.1997 κοινής απόφασης των Υπουργών εθνικής Οικονομίας και Τύπου & ΜΜΕ «Καταβεβλημένο κεφάλαιο ιδιωτικών τηλεοπτικών σταθμών περιφερειακής και τοπικής εμβέλειας»

14. ν. 2623/1998 «ανασύνταξη των εκλογικών καταλόγων. Οργάνωση και άσκηση εκλογικού δικαιώματος των ετεροδημοτών, εκσυγχρονισμός της εκλογικής διαδικασίας και άλλες διατάξεις» άρθρο 6
15. ν. 2644/1998 «Για την παροχή συνδρομητικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών υπηρεσιών και συναφείς διατάξεις»
16. Π.Δ. 123/1998 «Σχετικά με την κατάργηση των περιορισμών στην χρήση καλωδιακών τηλεοπτικών δικτύων για την παροχή ελευθερωμένων υπηρεσιών, σε προσαρμογή προς την Οδηγία 90/388/εοκ όπως αυτή τροποποιήθηκε από την Οδηγία 95/51ΕΚ»
17. Ν. 2725/1999 «Ερασιτεχνικός και επαγγελματικός αθλητισμός και άλλες διατάξεις» άρθρο 84
18. Ν. 2778/1999 «Αμοιβαία Κεφάλαια Ακίνητης Περιουσίας – Εταιρείες Επενδύσεων σε ακίνητη Περιουσία και άλλες διατάξεις» άρθρο 53
19. Π.Δ. 9/1999 «Σχετικά με την χρήση προτύπων για τη μετάδοση τηλεοπτικού σήματος σε προσαρμογή προς την Οδηγία 95/47/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου»
20. Π.Δ. 100/2000
21. «Εναρμόνιση της ελληνικής ραδιοτηλεοπτικής νομοθεσίας στις διατάξεις της Οδηγίας 97/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 30ης Ιουνίου 1997 (ΕΕ αριθ L 202 της 30.07.97, σελ 60) με την οποία τροποποιήθηκαν οι διατάξεις Οδηγίας 89/552/ΕΟΚ του Συμβουλίου (ΕΕ αριθ L 298 της 17.10.89 σελ.23) σχετικά με την παροχή τηλεοπτικών υπηρεσιών»
22. Υ.Α.(Τύπου και ΜΜΕ) 20291/Ε/06.09.2002 «Κατάταξη και σήμανση των τηλεοπτικών προγραμμάτων»
23. Υ.Α.(Τύπου και ΜΜΕ)20291/Ε/06.09.2002 «Εσωτερικός Κανονισμός Λειτουργίας του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης»
24. Π.Δ. 301/2002 «Προσαρμογή της ελληνικής προς τις διατάξεις της οδηγίας 98/27/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 19^{ης} Μαΐου 1998 «περί των αγωγών παραλείψεως στον τομέα της προστασίας των συμφερόντων των καταναλωτών»(ΕΕ αριθ L 166 της 11/06/1998, σ. 51-55) και τροποποίηση του Νόμου 2251/1994 για την «Προστασία των καταναλωτών»
25. Π.Δ. 343/2002 «Εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας στις διατάξεις της Οδηγίας 98/84/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ης Νοεμβρίου 1998 για τη νομική προστασία των υπηρεσιών που βασίζονται ή συνίστανται στην παροχή πρόσβασης υπό όρους»

26. Ν. 3090/2002 «Σύσταση Σώματος Επιθεώρησης και Ελέγχου καταστημάτων κράτησης και άλλες διατάξεις» άρθρο 8

β) νομοθεσία για την προβολή των πολιτικών κομμάτων κατά την προεκλογική περίοδο

1. Κ.Υ.Α. (Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης – Τύπου και ΜΜΕ) 1758518.05.1999 «Όροι, προϋποθέσεις και χρόνος προβολής κατά την προεκλογική περίοδο των πολιτικών κομμάτων και συνασπισμών κομμάτων, που εκπροσωπούνται στη Βουλή των ελλήνων ή στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο από τα κρατικά και ιδιωτικά ραδιοτηλεοπτικά μέσα στις εκλογές για την ανάδειξη αντιπροσώπων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο της 13^{ης} Ιουνίου 1999»
2. Κ.Υ.Α. (Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης-Τύπου και ΜΜΕ) 6140/1/16.03.2000 «Όροι, προϋποθέσεις και χρόνος προβολής κατά την προεκλογική περίοδο των πολιτικών κομμάτων και συνασπισμών κομμάτων, που εκπροσωπούνται στη Βουλή των Ελλήνων από τα δημόσια και ιδιωτικά ραδιοτηλεοπτικά μέσα στις εκλογές της 9^{ης} Απριλίου 2000»
3. Κ.Υ.Α. (Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης – Τύπου & ΜΜΕ) Α.Π. 583/31.03.2000 «Όροι, προϋποθέσεις και χρόνος προβολής κατά την προεκλογική περίοδο των πολιτικών κομμάτων και συνασπισμών κομμάτων, που δεν εκπροσωπούνται στη Βουλή των Ελλήνων από τα δημόσια και ιδιωτικά ραδιοτηλεοπτικά μέσα στις βουλευτικές εκλογές της 9^{ης} Απριλίου 2000»

γ) κανόνες δεοντολογίας ΕΣΡ

1. Κανονισμός ΕΣΡ 1/1991 «περί δημοσιογραφικής δεοντολογίας στη ραδιοτηλεόραση» (Κώδικας Δημοσιογραφικής Δεοντολογίας)
2. Κανονισμός ΕΣΡ 2/1991 «περί ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων» (Κώδικας Ραδιοτηλεοπτικών Προγραμμάτων)
3. Κανονισμός ΕΣΡ 3/1991 «περί δεοντολογίας ραδιοτηλεοπτικών διαφημίσεων» (Κώδικας Δεοντολογίας Ραδιοτηλεοπτικών Διαφημίσεων)
4. Κανονισμός ΕΣΡ 4/1991 «Διαδικαστικός Κανονισμός για υποβολή και εξέταση παραπόνων»

δ) οδηγίες – συστάσεις ΕΣΡ

1. Οδηγία-Σύσταση 5/1998
2. Οδηγία-Σύσταση 6/1998
3. Οδηγία 1/1999
4. Οδηγία 2/1999
5. Οδηγία 1/2000 «Όροι και προϋποθέσεις προβολής των πολιτικών κομμάτων και των συνδυασμών, από τα δημόσια και ιδιωτικά ραδιοτηλεοπτικά μέσα, ενόψει των εκλογών της 9^{ης} Απριλίου του 2000»
6. Οδηγία 1/2001 «Προστασία των ανηλίκων από την προβολή οπτικοακουστικού υλικού με επιβλαβές γι' αυτούς περιεχόμενο σε δελτία ειδήσεων και ενημερωτικές εκπομπές των εθνικών σταθμών εθνικής εμβέλειας ελεύθερης λήψης και παροχής συνδρομητικών υπηρεσιών»
7. Οδηγία 2/2001 «Εφαρμογή των διατάξεων της ραδιοτηλεοπτικής νομοθεσίας σχετικά με τη σήμανση των ψυχαγωγικών εκπομπών και των οπτικοακουστικών έργων που μεταδίδονται από τους τηλεοπτικούς σταθμούς εθνικής εμβέλειας ελεύθερης λήψης»
8. Οδηγία – Σύσταση 1/2002
9. Οδηγία 4/2002 «Έκδοση πιστοποιητικού του άρθρου 4 ν.3021/2002»
10. Οδηγία 4/2002 «Ραδιοτηλεοπτική κάλυψη της προεκλογικής περιόδου των κοινοτικών, δημοτικών και νομαρχιακών εκλογών της 13^{ης} και 20ης Οκτωβρίου 2002»
11. Οδηγία 6/2002 «Δικτύωση ραδιοφωνικών σταθμών»
12. Οδηγία 7/2002 «Μετάδοση από τηλεοπτικούς σταθμούς διαφημίσεων παιδικών παιχνιδιών ενόψει της περιόδου των εορτών των Χριστουγέννων»

III) συνταγματικές διατάξεις αναφερόμενες στο σύνολο των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης

α) υποχρέωση επανόρθωσης , 14§5

Σύμφωνα με το το 14 παρ. 5 «Καθένας ο οποίος θίγεται από ανακριβές δημοσίευμα ή εκπομπή έχει δικαίωμα απάντησης, το δε μέσο ενημέρωσης έχει αντιστοίχως υποχρέωση πλήρους και άμεσης επανόρθωσης. Καθένας ο οποίος θίγεται από υβριστικό ή δυσφημιστικό δημοσίευμα ή εκπομπή έχει, επίσης, δικαίωμα απάντησης, το δε μέσο ενημέρωσης έχει αντιστοίχως υποχρέωση άμεσης δημοσίευσης ή μετάδοσης της απάντησης. Νόμος ορίζει τον τρόπο με τον οποίο ασκείται το δικαίωμα απάντησης και διασφαλίζεται η πλήρης και η άμεση επανόρθωση ή η δημοσίευση και μετάδοση της απάντησης.»

β) ρυθμίσεις για το ιδιοκτησιακό καθεστώς των ΜΜΕ με τις οποίες επιδιώκεται η καθιέρωση διαφάνειας και επιβολή ελέγχου, το άρθρο 14§9

Σύμφωνα με τη διάταξη της παραγράφου αυτής «Το ιδιοκτησιακό καθεστώς, η οικονομική κατάσταση και τα μέσα χρηματοδότησης των μέσων μαζικής ενημέρωσης πρέπει να γίνονται γνωστά, όπως νόμος ορίζει. Νόμος προβλέπει τα μέτρα και τους περιορισμούς που είναι αναγκαίοι για την πλήρη διασφάλιση της διαφάνειας και της πολυφωνίας στην ενημέρωση. Απαγορεύεται η συγκέντρωση του ελέγχου περισσότερων μέσων ενημέρωσης της αυτής ή άλλης μορφής. Απαγορεύεται ειδικότερα η συγκέντρωση περισσότερων του ενός ηλεκτρονικών μέσων ενημέρωσης της αυτής ή άλλης μορφής, όπως νόμος ορίζει. Η ιδιότητα του ιδιοκτήτη του εταίρου, του βασικού μετόχου και του διευθυντικού στελέχους επιχείρησης μέσων ενημέρωσης είναι ασυμβίβαστη με την ιδιότητα του ιδιοκτήτη, του εταίρου, του βασικού μετόχου ή του διευθυντικού στελέχους επιχείρησης που αναλαμβάνει έναντι του δημοσίου ή νομικού προσώπου του ευρύτερου τομέα την εκτέλεση έργων ή προμηθειών ή την παροχή υπηρεσιών. Η απαγόρευση του προηγούμενου εδαφίου καταλαμβάνει και κάθε είδους παρένθετα πρόσωπα, όπως συζύγους, συγγενείς, οικονομικά εξαρτημένα άτομα ή εταιρείες. Νόμος ορίζει τις ειδικότερες ρυθμίσεις, τις κυρώσεις που μπορεί να φθάνουν μέχρι την ανάκληση της άδειας του ραδιοφωνικού ή τηλεοπτικού σταθμού και μέχρι την απαγόρευση σύναψης ή την ακύρωση της σχετικής σύμβασης , καθώς και τους τρόπους ελέγχου και τις εγγυήσεις αποτροπής των καταστρατηγήσεων των προηγούμενων εδαφίων.»

Η διάταξη αυτή, καθώς η διάταξη του 14 παρ. 6 συνιστά αποτέλεσμα της αναθεώρησης του 2001. Ουσιαστικά με τη διάταξη αυτή επιδιώκεται η καθιέρωση διαφάνειας και επιβολής ελέγχου στα ΜΜΕ. Στόχος του νομοθέτη είναι η αποτροπή δημιουργίας μονοπωλιακών ή

ολιγοπωλιακών καταστάσεων στα ΜΜΕ, η διασφάλιση των αρχής της διαφάνειας και της πολυφωνίας που ενισχύεται μέσα από την επιβολή συνταγματικού ασυμβιβάστου και ο έλεγχος του ιδιοκτησιακού καθεστώτος και των μέσων χρηματοδότησης των ΜΜΕ που θα πρέπει να καθίσταται γνωστά σε κάθε περίπτωση. (Πολλές από τις αρμοδιότητες που έχουν ανατεθεί στο ΕΣΡ, άπτονται των παραπάνω θεμάτων, βλ. παραπάνω).

Προς εφαρμογή αυτών των συνταγματικών διατάξεων εκδόθηκε ο εκτελεστικός του Συντάγματος νόμος 3021/2002 με τίτλο «Περιορισμοί στη σύναψη δημοσίων συμβάσεων με πρόσωπα που δραστηριοποιούνται ή συμμετέχουν σε επιχειρήσεις μέσων ενημέρωσης και άλλες διατάξεις».

Αβ) ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ

1) η ανθρώπινη αξία ως ο σκληρός πυρήνας του δικαιώματος της προσωπικότητας και ως εκ τούτου η καταστατική αρχή της έννομης τάξης στα πλαίσια του κοινωνικού ανθρωπισμού

α) το πέρασμα από το φιλελεύθερο κράτος στο κράτος του κοινωνικού ανθρωπισμού

Στην εποχή του φιλελευθερισμού αυτό που προστατεύονταν από την έννομη τάξη μέσω των «ατομικών» δικαιωμάτων ήταν όχι το σύνολο της ανθρώπινης υπόστασης ως **αυταξία**, αλλά μόνο η ελευθερία της, τουτ' έστιν η προστασία της από την καταπίεση και τον έλεγχο της ασύδοτης μέχρι τότε κρατικής εξουσίας. Στόχος του κράτους δεν ήταν η προστασία κάθε πτυχής της ανθρώπινης ύπαρξης, και η στήριξή της προκειμένου να πραγματοποιηθεί η ατομική ευημερία και σε συλλογικό επίπεδο η κοινωνική πρόοδος, αλλά μόνο η παροχή εγγυήσεων πως θα απέχει από κάθε ενέργεια που θα περιορίζει την ελευθερία του ατόμου. Ο τρόπος με τον οποίο το άτομο θα χειριζόταν την ελευθερία αυτή, απέναντι στους άλλους ανθρώπους, άφηνε το κράτος αδιάφορο, και για αυτό οι σχέσεις ελευθερίας - ισότητας σε εκείνη την εποχή κάθε άλλο παρά αρμονικές ήταν.¹⁰⁸

Στην έννομη τάξη του κοινωνικού ανθρωπισμού τα πράγματα αλλάζουν. Το κράτος δίνει σημασία στην παροχή εγγυήσεων που **εξασφαλίζουν** όχι μόνο την ελευθερία του ατόμου αλλά την προστασία του συνόλου της υπόστασης του. Στόχος του κράτους που διέπεται από τις αρχές του κοινωνικού ανθρωπισμού είναι όχι η ατομική ευτυχία και ευημερία, αλλά η πραγμάτωση των εννοιών αυτών προς χάριν του κοινωνικού συνόλου, ενός κοινωνικού συνόλου που δεν καταργεί την ατομικότητα αλλά την αναδεικνύει μέσα από τις αρχές της αλληλεγγύης και της δημοκρατίας.

β) η ανθρώπινη αξία, η προσωπικότητα ως καταστατική αρχή της έννομης μας τάξης, το άρθρο 2 παρ. 1 του Συντ.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 1 «Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου¹⁰⁹ αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας». Η ανθρώπινη αξία αποτελεί λοιπόν κεντρικό άξονα του δικαϊκού μας συστήματος από τον οποίο πηγάζουν όλες οι συνταγματικές ελευθερίες.¹¹⁰ **Αποτελεί τη βάση, την αρχή και το τέλος**

¹⁰⁸ βλ Δ η μ η τ ρ ό π ο υ λ ο ς Α., Συνταγματικά Δικαιώματα, σελ21-31 «Τα ατομικά δικαιώματα εκείνης της εποχής αποτελούν δικαιώματα “self executing”», ενώ σε κάποιο άλλο σημείο ,σελ. 102-113 στην εποχή του ατομικού φιλελευθερισμού ίσχυε το «homo hominis lupus»

¹⁰⁹ Δ η μ η τ ρ ό π ο υ λ ο ς ο π.π. σελ 102 «Ανθρώπινη αξία ως έννοια γένους είναι το σύνολο των γενικών υλικών, πνευματικών και κοινωνικών γνωρισμάτων του ανθρώπινου γένους»

¹¹⁰ Α ν θ ί μ ο υ Κ. , Το Δικαίωμα του Πληροφοριακού Αυτοκαθορισμού του ατόμου ως Έκφραση του δικαιώματος επί της προσωπικότητας., σελ.169

της έννομης τάξης και το σκοπό κάθε νομικού κανόνα.¹¹¹ Η αρχή αυτή συνδυάζει επιτέλους τις έννοιες της ελευθερίας και της ισότητας, οι οποίες πλέον προϋποθέτουν η μια την άλλη.¹¹²

γ) η ανθρώπινη αξία ως πυρήνας της έννοιας της προσωπικότητας

Η ανθρώπινη αξία ως έννοια είδους ταυτίζεται με την προσωπικότητα. Η προσωπικότητα συνιστά την έκφραση της ανθρώπινης αξίας κάθε μεμονωμένου ανθρώπου. «Η ανθρώπινη αξία προσδίδει ουσιαστικό περιεχόμενο στην έννοια της προσωπικότητας, την οποία ταυτόχρονα οριοθετεί».¹¹³ Όλο αυτό το πλέγμα των στοιχείων, των εκφάνσεων και των δικαιωμάτων που όπως θα δούμε πιο κάτω συνιστούν την έννοια της προσωπικότητας, αποπνέει το περιεχόμενο της ανθρώπινης αξίας, της οποίας αποτελούν και εξειδίκευση. Για αυτό πολλά από τα στοιχεία αυτά θα τα συναντήσουμε στο σώμα του συνταγματικού κειμένου ως ξεχωριστά προστατευόμενα θεμελιώδη δικαιώματα.¹¹⁴

2) η προσωπικότητα ως έννοια αφηρημένη και σύνθετη

Η έννοια της προσωπικότητας ταυτίζεται θα λέγαμε με αυτή την ίδια την έννοια του ανθρώπου της οποίας αποτελεί και εξειδίκευση. Για αυτό το λόγο είναι δύσκολο όχι μόνο για την νομική,¹¹⁵ αλλά για το σύνολο των επιστημών που έχουν ως επίκεντρο τους τον άνθρωπο, να την προσδιορίσουν επακριβώς, εφόσον η έννοια αυτού του τελευταίου

¹¹¹ Δημητρόπουλος Α., Κοινωνικός Ανθρωπισμός και Κοινωνικά Δικαιώματα, ΝοΒ 28, σελ 1841

¹¹² Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά Δικαιώματα, σελ 108

¹¹³ Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά Δικαιώματα, σελ 103

¹¹⁴ Καρακωστας Γ., Τύπος και Προσωπικότητα, σελ 51 «αντικείμενο της προστασίας της προσωπικότητας αποτελούν οι αναγνωρισμένες από το Σύνταγμα ελευθερίες του ανθρώπου»

¹¹⁵ Κρίππας Γ.Η., Η Ελευθερία του Τύπου Έναντι του Δικαιώματος επί του Ιδιωτικού Βίου, σελ 37 «Η έννοια της προσωπικότητας δεν έχει προσδιορισθεί μέχρι σήμερα ως γνωστόν. Αυτή έχει ερευνηθεί όχι μόνο από υπό της νομικής επιστήμης, αλλά και υπό της κοινωνιολογίας, της εγκληματολογίας, έτι Δε και της ιατρικής. Μεταξύ του μεγάλου πλήθους των ορισμών, οίτινες έχουν δοθή εις την «έννοιαν προσωπικότης», θα περιορισθώμεν εις τρεις, οίτινες καθ' ημάς κρίνονται ως οι πλέον ενδιαφέροντες. Ούτω ο **Alfred Adler** διατυπώνει τον ορισμόν της προσωπικότητος κατά τρόπο λακωνικό αλλά αξιοπρόσεχτο. Ούτως αναφέρει ότι ως προσωπικότης νοείται εις «εξειδικευμένος τρόπος του ζην». Ο **Kant** όστις ασχολείται και ούτος με την έννοια της προσωπικότητος αναφέρει σχετικώς ότι «...η προσωπικότητα δηλαδή η ελευθερία και η ανεξαρτησία από το μηχανισμό της όλης φύσης μπορεί να είναι υποκειμένο ειδικών νόμων, δηλαδή καθαρών πρακτικών νόμων δοσμένων απ' το δικό του το λογικό, αν αυτή την προσωπικότητα τη θεωρούμε ταυτοχρόνως σαν μια δύναμη ενός όντος. Και άρα το πρόσωπο μια και ανήκει στον αισθητό κόσμο υπόκειται στην ίδια του την προσωπικότητα, εφ' όσον ανήκει ταυτοχρόνως και στο νοητό κόσμο» Τέλος ο **Σηφάκης** επικαλούμενος του Σέλλιν και Ωλλορτ αναφέρει ότι «προσωπικότης είναι ο μικρόκοσμος της κοινωνίας, η υποκειμενική έκφραση του πολιτισμού, ο πολιτισμός μεταπεφυτευμένος εις το άτομο. Εάν όλα τα άτομα ήσαν βιολογικά όμοια, ετίθεντο Δε υπό ομοίας πολιτιστικής επιρροάς, τότε, έκαστον εξ αυτών θα παρουσίαζε ίδια προσωπικά χαρακτηριστικά. Εάν όλα τα άτομα εδέχοντο τας αυτάς πολιτιστικές επιρροας, αλλ' ήσαν βιολογικώς ανόμοια, τότε εν εκάστον εξ αυτών θα παρουσίαζεν ίδια προσωπικά χαρακτηριστικά. Η σύγχρονος αντίληψις είναι ότι δεν υφίστανται ούτε βιολογικώς όμοια άτομα ούτε ακριβή αντίγραφα των πολιτιστικών επιρροών. Κατά συνέπεια δεν υφίστανται, έστω και δύο άτομα έχοντα την αυτήν ακριβώς προσωπικότητα.»

απαρτίζεται από πολλά στοιχεία, επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες διαμορφώνεται από πλήθος δεδομένων. Καθίσταται σαφές πως η έννοια της προσωπικότητας είναι ρευστή. Συναποτελείται από όλες εκείνες τις αστάθμιστες αξίες που απαρτίζουν την ουσία του ανθρώπου και προσδιορίζονται από συγκεκριμένες ιστορικά και χρονικά κοινωνικές και πολιτισμικές αντιλήψεις και έτσι είναι η δυνατή η υπαγωγή σ' αυτή και άλλων νέων εκφάνσεων της ανθρώπινης δραστηριότητας.¹¹⁶

Για να μπορέσουμε να προσδιορίσουμε και να αναλύσουμε περαιτέρω την έννοια της προσωπικότητας, θα πρέπει πρωτίστως να αναζητήσουμε όλες εκείνες τις έννοιες που προσδιορίζουν την έννοια της ανθρώπινης υπόστασης. Δεδομένου του πολυσχιδούς χαρακτήρα αυτής της τελευταίας καθίσταται σαφές πως και αυτή η έννοια της προσωπικότητας συνιστά έννοια αφηρημένη και σύνθετη¹¹⁷.

3) διάκριση της έννοιας της προσωπικότητας στη στατική και τη δυναμική της πλευρά¹¹⁸

α)η στατική πλευρά της έννοιας της προσωπικότητας – η έννοια του ανθρώπου ως αυταξία

ι) εννοιολογική προσέγγιση της «στατικής πλευράς» της προσωπικότητας

Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω αυτή η έννοια της προσωπικότητας αποτελείται από πολλές έννοιες και εκφάνσεις, οι οποίες μάλιστα διαφέρουν και ποιοτικά μεταξύ τους. Επειδή η προσωπικότητα αποτελεί έκφραση των ανθρώπινων ιδιοτήτων και δυνατοτήτων δε μπορούμε παρά να διακρίνουμε το περιεχόμενο της, ανάλογα με αυτές.

Η στατική πλευρά της προσωπικότητας αποτελεί το σύνολο εκείνων των ιδιοτήτων του ανθρώπου που αποτελούν με τη σειρά τους έκφραση της αυταξίας, αυτής της ίδιας της ανθρώπινης υπόστασης. Ως τέτοια εννοούμε όλα εκείνα τα στοιχεία τα οποία κρίνονται άξια προστασίας μόνο και μόνο επειδή συνδυάζονται άμεσα με το πρόσωπο του ανθρώπου, εκείνο τον πυρήνα αξιών που συνοδεύουν το άτομο από τη γέννηση του.¹¹⁹

Η στατική πλευρά αποτελείται κοινώς, από τις εκφάνσεις εκείνες που συνθέτουν την αξία του ανθρώπου, αποτελώντας αναπόσπαστα στοιχεία της ανθρώπινης ιδιότητας και αφετέρου συντελεστές καθοριστικούς της ατομικότητας του προσώπου¹²⁰ και τα δικαιώματα που έχει ο άνθρωπος επ' αυτών.

¹¹⁶ Ανθίμου Κ. Το Δικαίωμα Πληροφοριακού Αυτοκαθορισμού του Ατόμου ως έκφραση του Δικαιώματος Επί της Προσωπικότητας, σελ.168

¹¹⁷ Κρίππας Γ. Η, Η ελευθερία του Τύπου Έναντι του δικαιώματος επί του Ιδιωτικού Βίου, σελ.75

¹¹⁸ Κράκωστας Γ., ΜΜΕ και Δίκαιο, σελ 224

¹¹⁹ Αυτά τα στοιχεία αποτελούν την «εσωτερική τιμή του ανθρώπου»

¹²⁰ Κράκωστας Γ., Τύπος και Προσωπικότητα, σελ 51

ii) τα στοιχεία και τα δικαιώματα που προσδιορίζουν την στατική πλευρά της προσωπικότητας

iiα) το δικαίωμα στην τιμή (Ehrenrecht)

Ως τιμή ή υπόληψη νοείται η κοινωνική και ηθική αξία που έχει κάθε άνθρωπος και που η αξίωση του προς αυτή τυγχάνει καθολικής αναγνώρισης.¹²¹ που ανταποκρίνεται κυρίως στην έννοια του καλού ονόματος, της χρηστότητας, της τιμιότητας, θεμελιωμένης στην ηθική αξία και στον ηθικό χαρακτήρα του ανθρώπου. Χαρακτηριστικό είναι ότι ο νόμος δε δίνει τον ορισμό της τιμής καθ' όσον αυτή τυγχάνει γνωστή και δεδομένη, επαφίεται δε στη θεωρία και στην πράξη, ώστε να καθορίσουν σε κάθε δεδομένη περίπτωση το περιεχόμενο της, με βάση της εκάστοτε κοινωνικές συνθήκες.¹²²

Όπως δέχεται η νομολογία¹²³ η τιμή κάθε ανθρώπου αντικατοπτρίζεται στην αντίληψη, εκτίμηση και αξία που αποδίδεται σε αυτόν από τους άλλους ανθρώπους. Μέσω του χαρακτήρα και της κοινωνικής συμπεριφοράς η εξωτερική τιμή έρχεται να προστεθεί στον πυρήνα των αξιών που συνοδεύουν τον άνθρωπο από τη γέννηση του, δηλαδή, την εσωτερική τιμή.

iiβ) το δικαίωμα επί του ονόματος (Namensrecht)

Το όνομα αποτελείται από το κύριο και το επώνυμο. Γενικότερα θα λέγαμε πως αποτελείται από εκείνη τη λεκτική διατύπωση που χρησιμοποιείται προς διάκριση του ενός ατόμου από το άλλο.

Αποτελεί και αυτό στοιχείο της προσωπικότητας του ατόμου. Το δικαίωμα επ' αυτού αποτελεί έκφανση του δικαιώματος επί της προσωπικότητας και συνίσταται στην αξίωση του ατόμου να μη χρησιμοποιείται η να αμφισβητείται το όνομά του από άλλους. Μαζί με το όνομα προστατεύεται και το ψευδώνυμο.¹²⁴

iiγ) το δικαίωμα επί της εικόνας (Recht am eigenem Bild)

Αναπόσπαστο μέρος της προσωπικότητας του ανθρώπου είναι η εξωτερική του εμφάνιση, τα σωματικά του χαρακτηριστικά, η υλική του υπόσταση. Το άτομο είναι ελεύθερο να ορίζει το ίδιο τα σχετικά με την εικόνα του και να αξιώνει το σεβασμό των άλλων απέναντι της.

¹²¹ Παλαγιαννάκος, Το δικαίωμα επί της ίδιας προσωπικότητας, ΕλλΔνη 7,σελ 155, Hubmann, Persönlichkeitsrecht, σελ 225, Löffler, Presserecht, σελ 552 Staudinger – Cöing, Ehrenschtz und Pressefreiheit, σελ. 13, Nipperdey – Wiese, Persönlichkeitsrecht, σελ 843 επ.

¹²² Hubmann, οπ.π. σελ 225, Κρίππας Γ. Η., οπ.π. σελ 99-100 Καρακωστάς, ΜΜΕ και Δίκαιο, σελ 233

¹²³ Εφαθ 12154/1990, ΕλλΔνη 32, σελ. 1673, ΠολΠρΑθ 709/99, ΝοΒ 1999, σελ. 1438, ΠολΠρΡόδου 506/2000, ΝοΒ 2001, σελ. 512

¹²⁴ Παλαγιαννάκος, οπ.π. σελ 126 επ. Ulmer, Urheber und Verlagsrecht, σελ 268, Löffler, οπ.π. σελ 737

Απόρροια των παραπάνω αποτελεί το δικαίωμα επί της εικόνας. Το δικαίωμα αυτό αναγνωρίσε για πρώτη φορά η παρ. 23 του γερμανικού νόμου περί πνευματικής ιδιοκτησίας της 9.1.1907¹²⁵, η οποία αναφέρεται στο δικαίωμα κάθε ανθρώπου στην εικόνα του, κάτι που έχει ως συνέπεια τη δυνατότητα του να απαγορεύει τη διάδοση της αν το επιθυμεί. Πλέον δεν αμφισβητείται πως το δικαίωμα αυτό δεν ανήκει στην πνευματική ιδιοκτησία αλλά σ' αυτή την ίδια την έννοια της προσωπικότητας.¹²⁶

Το δικαίωμα αυτό ορίζεται από τον Ulmer ως «το δικαίωμα του ατόμου να αποφασίζει για τη διάδοση ή τη δημόσια έκθεση της εικόνας του»¹²⁷ Ως εικόνα νοείται οποιαδήποτε εικονική παράσταση, (bildliche Darstellung) πάσης φύσεως.

Το δικαίωμα επί της ίδιας εικόνας υφίσταται υπό διπλή μορφή. Το άτομο προστατεύεται όχι μόνο έναντι της δημοσίευσης της εικόνας του, αλλά και έναντι της λήψης της.

Σύμφωνα με την νομολογία, η εικόνα παριστάνει την εξωτερική μορφή του ανθρώπου, τα εξωτερικά του χαρακτηριστικά. Έτσι λοιπόν ανήκει στο πρόσωπο το οποίο περιβάλλει, το οποίο όπως επιλέγει τότε θα εμφανιστεί το ίδιο δημόσια, έτσι επιλέγει και τότε και υπό ποιες προϋποθέσεις μπορεί να εμφανιστεί και η εικόνα που το απεικονίζει. Το δικαίωμα επί της ίδιας εικόνας αποτελεί αναμφισβήτητο μέρος του δικαιώματος της προσωπικότητας.¹²⁸

β) η δυναμική πλευρά της έννοιας της προσωπικότητας

ι) εννοιολογική προσέγγιση, το θεμελιώδες άρθρο 5§1- η δυνατότητα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας- die Handlungsfreiheit

Η προσωπικότητα ως έννοια απορρέουσα και ταυτιζόμενη εν πολλοίς με την ανθρώπινη αξία, περιλαμβάνει όλα τα στοιχεία που την εξειδικεύουν. Αποτελείται λοιπόν από έννοιες όχι μόνο στατικές (στοιχεία που είτε δε μπορούν να αποσπαστούν από το φορέα τους γιατί γεννιέται μ' αυτά [όνομα, τιμή ελευθερία] είτε στοιχεία που αποκτά κατά τη διάρκεια της ζωής του, όπως π.χ. θρησκευτικές πεποιθήσεις)¹²⁹, αλλά και από έννοιες δυναμικές.

¹²⁵ από το νόμο αυτό εκπήγασε θα λέγαμε και η θεωρία της «Zeitgeschichte» (θεωρία διασήμων προσώπων), η οποία θα μας απασχολήσει στη συνέχεια και η οποία ασχολείται με την άρση της σύγκρουσης μεταξύ της ελευθερίας του τύπου και γενικά των ΜΜΕ και της προστασίας της προσωπικότητας.

¹²⁶ Π λ α γ ι α ν ν ά κ ο ς , οπ.π. 118, H u b m a n n , οπ.π. 219 επ., L ö f f l e r , οπ. π. σελ.763, U l m e r οπ.π σελ. 39

¹²⁷ « das ausschliessliche Recht des Menschen, über die Verbreitung und öffentliche Schaustellung eines Bildnisses zu entscheiden »

¹²⁸ βλ. αποφάσεις Εφαθ 3346/1996 ΕλλΔνη 98 σελ. 665, Εφαθ 5783/1997, ΕλλΔνη 1998, σελ. 667 ΕφΠειρ. 954/1999, Επισκ.ΕΔ 99, σελ 1168 ΠολΠρΑθ 7795/2000, Επισκ.ΕΔ 2000, σελ. 829

ΠολΠρΑθ 1189/2001 ΧρΙΔ 2001, σελ 416

¹²⁹ Κ α ρ ά κ ω σ τ α ς Γ. Τύπος και προσωπικότητα σελ. 51

Η δυναμική πλευρά της έννοιας της προσωπικότητας, είναι η ελευθερία του να δραστηριοποιείται ελεύθερα στον κοινωνικό του χώρο, η δυνατότητα του να εκφράζεται, να επιδεικνύει και να αναπτύσσει τις ικανότητες του, να κατευθύνει τη δράση του σε οποιαδήποτε περιοχή μπορεί να του προσφέρει η ανθρώπινη συνύπαρξη. Πρόκειται ουσιαστικά για το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα της ελευθερίας ανάπτυξης της προσωπικότητας, το οποίο άλλωστε επονομάζεται συχνά και θεμελιώδες δικαίωμα (**Mutterrecht**) εξαιτίας της μεγάλης του σημασίας.

Σύμφωνα με το άρθρο 5§1, «Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον δε προσβάλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα και τα χρηστά ήθη.»

Στο άρθρο αυτό η ανάπτυξη της προσωπικότητας νοείται ως «η έκφανση, η εκδίπλωση, η φανέρωση της ηθικής, πνευματικής και δημιουργικής οντότητας του ανθρώπου, η πραγμάτωση της αξίας του».¹³⁰

Σύμφωνα με πολλούς συγγραφείς αυτή ακριβώς η δυνατότητα του ατόμου να προβαίνει σε διάφορες εκδηλώσεις και να δραστηριοποιείται σε διάφορους τομείς της ανθρώπινης συνύπαρξης, είτε ιδιωτικής, είτε δημόσιας, αποτελεί και την πεμπτούσια της έννοιας της προσωπικότητας.

Κατά τον Κρίππα, η προσωπικότητα «από νομικής απόψεως τυγχάνει έννοια δυναμική, και νοείται ως γνωστόν ως η ελευθερία να πράττει τις ό,τι αποφασίζει (εφ' όσον δεν αντίκειται στο νόμο) άνευ ουδεμίας κρατικής εγκρίσεως»¹³¹ (Handlungsfreiheit)¹³². Αποτελείται από τις εκδηλώσεις εκείνες του ατόμου που σχετίζονται με τη δράση του ως κοινωνική μονάδα. Αυτές οι εκδηλώσεις μπορεί να ανήκουν είτε με την ιδιωτική, είτε με τη δημόσια ζωή.¹³³

ii) Τα στοιχεία και τα δικαιώματα που προσδιορίζουν την δυναμική πλευρά της έννοιας της προσωπικότητας

iiα) το δικαίωμα του ατόμου στον ιδιωτικό βίο (Recht der Privat und –Intimsphäre)

αα) η έννοια του «ιδιωτικού βίου»

Έχουν καταβληθεί πολλές προσπάθειες στη θεωρία για τη διατύπωση ενός ορισμού του ιδιωτικού βίου καθολικά αποδεκτού. Ο

¹³⁰ Ανθίμου Κοπ.π σελ 170

¹³¹ Κρίππας Γ Η, Η Ελευθερία του Τύπου και το Δικαίωμα επί του Ιδιωτικού Βίου, σελ 38

¹³² βλ και Human, οπ.π. σελ 48. Ομοίως ΑΠ 212/67 EEN 34, σελ 197

¹³³ έτσι και ΑΠ 31/1967, ΝοΒ 15 σελ. 652, ΑΠ 743/1963 ΝοΒ 12 σελ. 514, ΕφΚρ 65/1963 ΝοΒ 12 σελ 211, ΑΠ 212/1967 EEN 34, σελ 606 έτσι και Κεφαλάς Χ, Σκέψεις για την Έννοια της Προσωπικότητας και το Προστατευτικό της Δικαίωμα, ΕλλΔνη 24 (1983) σελ.357 επ. «Η προσωπικότητα αποτελεί το άθροισμα των αποτιμημένων παροχών των προσώπων προς το κοινωνικό σύνολο μαζί με τις ενσωματωμένες σ' αυτό αξίες»

πρώτος ορισμός του ιδιωτικού βίου δόθηκε πριν από 100 χρόνια στην αμερικανική θεωρία,¹³⁴ όπου τονίστηκε πως ο κάθε άνθρωπος έχει το δικαίωμα σε μια πλήρη ασυλία, δηλαδή το δικαίωμα του να μην ενοχλείται από τους άλλους και να αφήνεται μόνος στην ηρεμία του (**a right of complete immunity: to be let alone**)¹³⁵. Το δικαίωμα αυτό που αποτελεί βασικό πυρήνα της προστασίας του ιδιωτικού βίου¹³⁶, καλείται από πολλούς συγγραφείς «δικαίωμα στη μόνωση» ή στην «αυτοσυγκέντρωση»¹³⁷.

Άλλος ένας επίσης εύστοχος ορισμός είναι ο εξής: «ιδιωτικός βίος (privacy) είναι η περιοχή εκείνη της ζωής του ανθρώπου, στην οποία σε κάθε δεδομένη περίπτωση, ένας λογικός άνθρωπος με επίγνωση των θεμιτών αναγκών της κοινωνίας, θα θεωρούσε άδικο να εισβάλλει»¹³⁸.

«Μέχρι το τελευταίο τέταρτο του περασμένου αιώνα ο ιδιωτικός βίος περιοριζόταν στην έννοια του οικιακού κυρίως καταλύματος (my home is my castle) και η συνταγματική διάσταση της έννοιας αφορούσε μόνο την απαγόρευση προς τα όργανα της εξουσίας να εισέρχονται και να ερευνούν χωρίς δικαστικές εγγυήσεις.»¹³⁹ Σήμερα η έννοια αυτή έχει διευρυνθεί και σχετίζεται περισσότερο, όπως εκθέσαμε και πιο πάνω με το ίδιο το άτομο και τις ελευθερίες του.

Συγκεκριμένα θα λέγαμε πως ιδιωτικός βίος είναι εκείνη η περιοχή ελευθερίας που θα πρέπει να αφήνεται **άθικτη**¹⁴⁰ και στην οποία θα

¹³⁴ Μιχαηλίδης - Νουάρος Γ., Το Απαραβίαστο του Ιδιωτικού Βίου και η Ελευθερία του Τύπου, ΤοΣ 1983, σελ. 376

¹³⁵ Παρόμοια έκφραση στο βούλευμα του ΕφΘες 189/1981, ΝοΒ 30, σελ 103-104 «η άνευ βουλήσεως του ομιλούντος φωνοληψία αποτελούν προσβολήν της προσωπικότητας του ανθρώπου, ήτοι παραβίασιν της ιδιωτικής εκείνης περιοχής του ανθρώπου, όπου δικαιούται να παραμείνει τελείως μόνος»

¹³⁶ Ο Πλαγιανάκος, Το δικαίωμα επί της ίδιας προσωπικότητας, σελ 110επ. διακρίνει τα γεγονότα του ιδιωτικού βίου σ' αυτά που ανήκουν στην εν στενή έννοια σφαίρα του απορρήτου του ιδιωτικού βίου, τα οποία περιέρχονται σε γνώση μόνο του στενού οικογενειακού κύκλου και σε σχέση με τα οποία τα άτομα προστατεύονται έναντι μόνο α π λ ή ς γ ν ώ σ ε ω ς των τρίτων και σ' αυτά που υπάγονται στην εν ευρεία έννοια σφαίρα του απορρήτου του ιδιωτικού βίου, τα οποία περιέρχονται σε γνώση όχι μόνο του φιλικού αλλά και του οικογενειακού κύκλου και σε σχέση με τα οποία το άτομο προστατεύεται έναντι της δημοσιότητας.

¹³⁷ Σ β ώ λ ο ς - Β λ ά χ ο ς, Το Σύνταγμα της Ελλάδος, τόμ. Β' σελ 311. Χαρακτηρίζουν το δικαίωμα αυτό ως «κατ' εξοχήν ατομοκεντρικό, άξιο όμως εντελώς ιδίου σεβασμού, διότι περιβάλλει το εσωτερικό είναι του ανθρώπου και εξασφαλίζει στο στενότατο κύκλο εκάστου, την ακτινοβολία αυτού» καθώς και ότι «πρόκειται εν τη σχετικότητι της σύγχρονης σημασίας πολλών εκ των ατομικών δικαιωμάτων, ίσως περί του ιερωτάτου και του πλέον αναγκαίου δι' αυτή ταύτην την αξιοπρέπειαν του ανθρώπου».

¹³⁸ Μ α υ ρ ι ά ς Κ, Το συνταγματικό δικαίωμα ιδιωτικού βίου, σελ. 87, σημ.81, «ο ορισμός αυτός υποβλήθηκε στη Nordic Conference of the Right of Privacy από το βρετανικό τμήμα της διεθνούς επιτροπής Νομικών βλ επίσης για τι ίδιο θέμα Μιχαηλίδης - Νουάρος Γ. Το Απαραβίαστο του Ιδιωτικού Βίου και η Ελευθερία του Τύπου, σελ 378.

¹³⁹ Μ α υ ρ ι ά ς Κ, οπ.π. σελ166

¹⁴⁰ Βλ και την απόφαση του BverfG της 15.12.1983, NJW 1984, Heft 8, σελ. 419 επ. ,που έκρινε αντισυνταγματικές κάποιες διατάξεις του νόμου για την απογραφή του πληθυσμού μετά από προσφυγές πολιτών. Κατά την απόφαση αυτή, **πρέπει να παραμένει απρόσιτη μια περιοχή αυτοδιαμόρφωσης της ζωής του ανθρώπου, ένας απαραβίαστος χώρος ελευθερίας.**

πρέπει να μην επιτρέπεται επέμβαση χωρίς σοβαρούς λόγους. Αποτελεί το δικαίωμα του να διαμορφώνει κανείς τη ζωή του κατά τις πεποιθήσεις του, ανώνυμα και ανενόχλητος από ξένες παρεμβάσεις και συνακολούθως αποτελεί την εξουσία του να απαγορεύει στους τρίτους να παραβιάσουν τον προσωπικό ατομικό του χώρο και την ανωνυμία του,¹⁴¹ απαγόρευση που περιλαμβάνει γεγονότα της ζωής του, τόσο του παρελθόντος, όσο και του παρόντος.¹⁴²

Πάντως και ο ιδιωτικός βίος, οι εκδηλώσεις μέσα στον οποίο αποτελούν σημαντική πτυχή της έννοιας της προσωπικότητας, δεν συνιστά έννοια μονοδιάστατη, αλλά αντιθέτως σύνθετη και αφηρημένη.

ββ) ο αυτοπροσδιορισμός του ατόμου (υποκειμενικό κριτήριο) και οι επικρατούσες κοινωνικές συνθήκες (αντικειμενικό κριτήριο) ως κριτήρια που προσδιορίζουν την έννοια του ιδιωτικού βίου

Η έννοια του ιδιωτικού βίου προσδιορίζεται από το αντικειμενικό κριτήριο των επικρατουσών κοινωνικών αντιλήψεων, που ανταποκρίνονται στη στάθμη του πολιτισμού κάθε λαού, σε συνδυασμό με το υποκειμενικό κριτήριο, της βούλησεως του ενδιαφερομένου ατόμου. Βάσει των δυο αυτών κριτηρίων¹⁴³, ως ιδιωτικός βίος νοείται όλος ο κύκλος των θεμάτων που έχουν προσωπικό χαρακτήρα, των οποίων δηλαδή η ρύθμιση κατά τις κοινωνικές αντιλήψεις και τη βούληση του ενδιαφερομένου προσώπου ανήκει αποκλειστικά στην αρμοδιότητα του, και στα οποία θέματα απαγορεύεται η ανάμιξη τρίτων προσώπων, χωρίς τη ρητή ή σιωπηρή συναίνεση του ενδιαφερομένου¹⁴⁴.

Ο χώρος του ιδιωτικού βίου εκτείνεται μεταξύ του ευρύτερου πλαισίου της κοινωνικής και επαγγελματικής ζωής ενός προσώπου και του απορρήτου χώρου της αυστηρά προσωπικής του ζωής¹⁴⁵, η οποία αποκαλείται «σφαίρα του απορρήτου» και προσδιορίζεται επίσης από το συνδυασμό του αντικειμενικού με το υποκειμενικό κριτήριο. Έτσι βάσει του αντικειμενικού κριτηρίου αναγνωρίζεται σε κάθε κοινωνία ένας

¹⁴¹ Παπαρηγόπουλου – Σκορίνη Φ., Η πληροφόρηση του κοινού δια του τύπου και η προστασία του κατηγορουμένου, σελ.282 επίσης «Το δικαίωμα απορρήτου, ως προς το περιεχόμενο της ιδιωτικής ζωής και η αξίωση σεβασμού της από κάθε τρίτο, **αναγνωρίζονται ως θεμελιώδη δικαιώματα του εν κοινωνία ανθρώπου.** Ένας πολιτισμός που εγγυάται την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας πρέπει να αφήνει στον καθένα μια άθικτη περιοχή ελευθερίας»

¹⁴² Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά δικαιώματα, σελ 5 «Όπως το κοινό έτσι και το συνταγματικό δικαίωμα, αποτελεί εξουσία (παρεχόμενη στο άτομο από το δίκαιο, που αποσκοπεί στην ικανοποίηση συμφέροντος»

¹⁴³ Σταθάτος Ν., Ιδιωτικός και Δημόσιος Βίος, ΠοινΧρον ΙΗ' 1968 σελ 640 «η διαστολή του δημοσίου βίου από τον ιδιωτικό . η οποία γίνεται 'από απόψεως αντικειμένου' δεν ικανοποιεί απολύτως. Είναι απαραίτητο να ληφθεί υπ' όψιν και το υποκείμενο, το πρόσωπο δηλαδή που είναι φορέας του ιδιωτικού βίου»

¹⁴⁴ τέτοια θέματα είναι η ρύθμιση του τρόπου της οικιακής διαβίωσης του κάθε ατόμου. Οι προσωπικές του συνθήκες για τη ψυχαγωγία και τον ελεύθερο χρόνο, οι σχέσεις του με τους στενούς συγγενείς και τους φίλους του, η κατάσταση της υγείας και της περιουσίας του κτλ

¹⁴⁵ Καρακωστας Γ. ΜΜΕ και Δίκαιο, σελ245

γενικά παραδεκτός πυρήνας θεμάτων, τα οποία κάθε άτομο ανεξάρτητα από το επάγγελμα και από την κοινωνική του θέση, δικαιούται να κρατήσει μυστικά, ένας πυρήνας στον οποίο δεν επιτρέπεται να εισχωρήσουν τρίτοι¹⁴⁶.

Βάσει του υποκειμενικού κριτηρίου ο γενικά παραδεκτός αυτός πυρήνας της σφαίρας του απορρήτου είναι δυνατό είτε να διευρυνθεί είτε να περιοριστεί. Περιορισμός της σφαίρας του απορρήτου υπάρχει, όταν ο ενδιαφερόμενος δημοσιοποιεί γεγονότα που σύμφωνα με τις κρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις θα έπρεπε να κρατηθούν μυστικά, ενώ διεύρυνση υπάρχει όταν ο ενδιαφερόμενος αποκρύπτει θέματα που ανήκουν ενδεχομένως και στον δημόσιο του βίο.¹⁴⁷

Ανακεφαλαιώνοντας, ο προσδιορισμός του ιδιωτικού βίου είναι αποτέλεσμα διττής διαδικασίας, του αυτοπροσδιορισμού από το φορέα του δικαιώματος και ενός αντικειμενικού καθορισμού βάσει σταθερών κριτηρίων, όπως οι κρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις. Ο χώρος στον οποίο συγκλίνουν τα δυο αυτά κριτήρια αποτελεί το αντικείμενο του δικαιώματος του ιδιωτικού βίου (right of privacy ή right to be left alone του αγγλικού δικαίου, Menschenrecht auf Einsamkeit ή Recht der Privat- und Intimsphäre του γερμανικού δικαίου).¹⁴⁸

γγ) οι καταβολές της αναγνώρισης του δικαιώματος επί του ιδιωτικού βίου και η διεθνής του κατοχύρωση

Η αναγνώριση του δικαιώματος επί του ιδιωτικού βίου, έχει τις καταβολές του στην Γαλλική επανάσταση του 1789 και την Αμερικανική Επανάσταση την Ανεξαρτησίας του 1776, όπως και τα περισσότερα ατομικά δικαιώματα. Η αντίδραση κατά του απολυταρχισμού, που είχε ως αποκορύφωμα τις επαναστάσεις αυτές, οδήγησε στην κατοχύρωση μιας σειράς ατομικών δικαιωμάτων,¹⁴⁹ μεταξύ των οποίων και το δικαίωμα αυτό, το οποίο κρίνεται ως ένα από τα πιο σημαντικά¹⁵⁰.

Το δικαίωμα επί του ιδιωτικού βίου κατοχυρώνεται σε διεθνές επίπεδο στο άρθρο 12 της Οικουμενικής Διακήρυξης των ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, στο οποίο ορίζεται πως κανείς δεν υπόκειται σε αυθαίρετες επεμβάσεις στον ιδιωτικό του βίο, εις την οικογένεια του, την κατοικία του. Η διάταξη αυτή έχει ωστόσο ως γνωστόν πανηγυρικό

¹⁴⁶ στον πυρήνα του απορρήτου ανήκουν η ερωτική ζωή, τα κρυφά σωματικά ελαττώματα, οι ενδοοικογενειακές έριδες κτλ

¹⁴⁷ Μιχαηλίδης – Νούρος Γ., Το Απαραβίαστο του Ιδιωτικού Βίου και η Ελευθερία του Τύπου, σελ 379-8

¹⁴⁸ Μαυριάς Κ., οπ.π, σελ 59

¹⁴⁹ Δημητρόπουλος Α., Συνταγματικά Δικαιώματα σελ.10

¹⁵⁰ Durkheim E., Lecons de Sociologie. Physique des moeurs et du Droit, σελ 68 επ. «αρχικά χαμένη στους κόλπους της κοινωνικής μάζας, η προσωπικότητα του ατόμου απελευθερώνεται. Ο κύκλος της ατομικής ζωής, αρχικά περιορισμένος και πολύ λίγο σεβαστός, επεκτείνεται και γίνεται ένα προέχον αντικείμενο ηθικού σεβασμού... Όσο προχωρεί κανείς στην ιστορία, τόσο η αξιοπρέπεια του προσώπου ολοένα αυξάνεται».

χαρακτήρα και δε δεσμεύει τα επιμέρους κράτη. Περαιτέρω κατοχυρώνεται και στο άρθρο 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η οποία έχει κυρωθεί από την Ελλάδα με το ν.2329/1953. Στην πρώτη παράγραφο αυτού του άρθρου γίνεται λόγος για το δικαίωμα του ατόμου σεβασμού του ιδιωτικού του βίου, της κατοικίας και της αλληλογραφίας του.

δδ) η συνταγματική κατοχύρωση, τα άρθρα 9§1 και 93§2

Το σύνταγμα στο άρθρο 9 παρ. 1 ορίζει «Η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη».

Η κατοχύρωση του απαραβίαστου της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής από τον συντακτικό νομοθέτη δηλώνει πως το Σύνταγμα ως «ιδιωτικό βίο» δεν εννοεί μόνο το οικογενειακό κατάλυμα, αλλά το σύνολο των ενεργειών του ανθρώπου που αναφέρονται στο άτομο του και στο στενό κύκλο που τον περιβάλλει.¹⁵¹ Η αναγνώριση του δικαιώματος αυτού συνιστά καινοτομία του συντακτικού νομοθέτη του 1975 ενώ η ratio της διάταξης αυτής είναι η αντιμετώπιση των κινδύνων από την χρησιμοποίηση της σύγχρονης τεχνολογίας με σκοπό την παρακολούθηση και κατασκόπευση.¹⁵²

Έτσι λοιπόν, κατά το Σύνταγμα όλες οι ενέργειες του ατόμου που ανάγονται στη σφαίρα της ιδιωτικής του ζωής προστατεύονται. Άξιο μνείας είναι το γεγονός πως η συνταγματική προστασία παρέχεται ανεπιφυλάκτως, υπό την έννοια πως η διάταξη δεν περιλαμβάνει ρητούς περιορισμούς του δικαιώματος, ούτε απευθείας, ούτε μέσω της επιφύλαξης υπέρ του νόμου με τη γνωστή ρήτρα «όπως νόμος ορίζει»,¹⁵³ κάτι που αποδεικνύει τη μεγάλη σημασία που αποδίδει το δημοκρατικό πολίτευμα στην προστασία του ιδιωτικού βίου, και κατ' επέκταση αυτής της ίδιας της προσωπικότητας του συνταγματικού πολίτη, εφ' όσον «...η προστασία της ατομικής ζωής συνδέεται με την προστασία της προσωπικότητας. Ο άνθρωπος ιδιώτης προστατεύεται καταρχήν ως προς την προσωπικότητα του. Με την έννοια αυτή προστατεύεται η φυσική, πνευματική και κοινωνική του υπόσταση, αλλά και το σύνολο των δραστηριοτήτων που ανάγονται στο άτομο του»¹⁵⁴

Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος επί του ιδιωτικού βίου προκύπτει επίσης από το άρθρο 93 παρ.2. Σύμφωνα με το άρθρο

¹⁵¹ Δημητρόπουλος Α., οπ.π. σελ 207

¹⁵² Χρυσόγονος Κ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, σελ 209, «Η ratio (για την κατοχύρωση του απαραβίαστου της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής) ήταν όπως προκύπτει από τις σχετικές συζητήσεις στην Ε' Αναθεωρητική Βουλή, η αντιμετώπιση των κινδύνων από τη χρησιμοποίηση της σύγχρονης ηλεκτρονικής τεχνολογίας παρακολούθησης και κατασκόπευσης, οι οποίοι είχαν γίνει ιδιαίτερα αισθητοί μετά το πρόσφατο τότε σκάνδαλο Watergate στις ΗΠΑ»

¹⁵³ βλ. Τσάτσος Δ.Θ., Σκουρής Β., Σπυρόπουλος Φ., Ελευθερία του Τύπου και Προστασία του Ατόμου από την Επεξεργασία Προσωπικών Πληροφοριών, ΤοΣ 1998, σελ 510 καθώς και Δαγτόγλου Π., Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Α', σελ. 330

¹⁵⁴ Δημητρόπουλος Α., οπ.π σελ207

αυτό, «Οι συνεδριάσεις κάθε δικαστηρίου είναι δημόσιες, εκτός αν το δικαστήριο κρίνει με απόφαση του [...] ότι συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των διαδίκων».

Και εδώ ο σεβασμός και η προστασία του ιδιωτικού βίου κρίνονται από το συνταγματικό νομοθέτη άξιοι προστασίας σε τέτοιο βαθμό, ώστε κάμπει προς χάριν τους την αρχή της δημοσιότητας των συνεδριάσεων των δικαστηρίων, η οποία ανήκει στις βασικές αρχές που διέπουν την κύρια διαδικασία (άρθρο 329 ΚωδΠολΔικ) και αποτελεί κανόνα-επιδίωξη του κράτους δικαίου.¹⁵⁵

εε) άλλες διατάξεις της έννομης τάξης που εξειδικεύουν το περιεχόμενο της συνταγματικής διάταξης και που προστατεύουν τον ιδιωτικό βίο, 57ΑΚ, 366ΠΚ, 241ΠΚ, 344ΠΚ

Εφ' όσον ο ιδιωτικός βίος αποτελεί εκδήλωση (της δυναμικής πλευράς) της έννοιας της προσωπικότητας δε θα μπορούσε παρά να προστατεύεται εκτός από το άρθρο 9 του Συντ. και από το άρθρο 57 ΑΚ που προστατεύει το σύνολο των δικαιωμάτων που υπάγονται στην έννοια της προσωπικότητας.

Περαιτέρω ο ιδιωτικός βίος προστατεύεται και από το άρθρο 366ΠΚ, σύμφωνα με το οποίο επί απλής δυσφήμισης η πράξη μένει ατιμώρητη αν το γεγονός είναι αληθές, η απόδειξη όμως της αλήθειας απαγορεύεται εφ' όσον αφορά σε σχέσεις οικογενειακού ή ιδιωτικού βίου που δε θίγουν το δημόσιο συμφέρον.

Στο άρθρο 241 ΠΚ προστατεύεται το οικογενειακό άσυλο ενώ το άρθρο 344 ΠΚ προβλέπει πως τα εγκλήματα κατά των ηθών τιμωρούνται μόνο κατ' έγκληση προκειμένου να προστατευτεί ο ιδιωτικός βίος.

iiб) Το δικαίωμα της επικοινωνίας σε οικειότητα, η κατοχύρωση του απορρήτου,

α) το άρθρο 19§1

Ένα άλλο δικαίωμα που προκύπτει από την δυναμική πλευρά της έννοιας της προσωπικότητας και προστατεύεται από το Σύνταγμα είναι το δικαίωμα στην επικοινωνία. Σύμφωνα με το άρθρο 19 παρ. 1 εδ.α' «Το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιοδήποτε άλλο τρόπο είναι απόλυτο απαραβίαστο».

Το δικαίωμα που θεμελιώνεται στο άρθρο αυτό βρίσκεται στο μεταίχμιο περισσότερων της μιας ελευθεριών. Αποτελεί μια επιπλέον εγγύηση της προσωπικής ελευθερίας, οιονεί προέκταση του ασύλου της

¹⁵⁵ βλ. σχετικά Παπαρηγόπουλου – Σκορίνη Φ. οπ. π. σελ. 278 Αναφέρει επίσης πως «ο τρόπος που εκδηλώνεται (η αρχή της δημοσιότητας των συνεδριάσεων) είναι διπλός : πρώτον επιτρέπεται η είσοδος στην αίθουσα του δικαστηρίου κάθε προσώπου που επιθυμεί να παρακολουθήσει τη δίκη και δεύτερον είναι επιτρεπτή η αναμετάδοση της δίκης από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Πρόκειται για τις λεγόμενες άμεση και έμμεση δημοσιότητα». Προφανώς το πνεύμα του 93παρ 2 επιβάλλει την κάμψη της αρχής της άμεσης, όχι όμως και της έμμεσης δημοσιότητας.

κατοικίας και εξειδικευμένη προστασία της ιδιωτικής ζωής, αλλά και της πνευματικής ελευθερίας και κίνησης.¹⁵⁶

Εδώ καθιερώνεται η προστασία της επικοινωνίας σε οικειότητα σε αντίθεση με το άρθρο 14 παρ'1 που κατοχυρώνει την επικοινωνία σε δημοσιότητα. Η «οικειότητα» αυτή προσδίδει ένα προσωπικό χαρακτήρα στο δικαίωμα αυτό, που για αυτό το λόγο θεωρείται πως συνδέεται άμεσα με το δικαίωμα επί της προσωπικότητας.¹⁵⁷ Ως επικοινωνία νοείται η ανθρώπινη δραστηριότητα με την οποία ο άνθρωπος έρχεται σε επαφή, σε συνεννόηση με άλλους ανθρώπους.¹⁵⁸

Το σχετικό επί μέρους δικαίωμα έχει δυο επί μέρους συνιστώσες. Πρώτον την ελευθερία των ανταποκρίσεων και της επικοινωνίας. Το κατά παράδοση προστατευτικό περιεχόμενο του άρθρου 19 αναφέρεται στην έμμεση επικοινωνία ή ανταπόκριση, η οποία ξεκίνησε με τη μορφή των επιστολών και πραγματοποιείται σήμερα με πολλούς άλλους τρόπους. Επί πλέον σήμερα φαίνεται να έχει επέλθει αλλαγή του νοήματος του συνταγματικού κανόνα, καθώς η διάταξη αυτή φαίνεται να προστατεύει όχι μόνο την έμμεση επικοινωνία¹⁵⁹, αλλά και την άμεση.

Δεύτερον, το απόρρητο όλων αυτών των μορφών επικοινωνίας, εφόσον όσοι επικοινωνούν θέλουν να διατηρήσουν την μυστικότητα και έλαβαν τα κατάλληλα προς τούτο μέτρα. Αντίθετα εάν κανείς απ' αυτούς που επικοινωνούν δε θέλει τη μυστικότητα, τότε δεν τίθεται θέμα ανταποκρίσεων αλλά ελευθερίας της έκφρασης. Το απόρρητο προστατεύεται για κάθε μέσο επικοινωνίας, υπαρκτό ή μελλοντικό, εφόσον το μέσο αυτό είναι από τη φύση του κατάλληλο για τη διεξαγωγή επικοινωνίας μέσα σε οικειότητα

b) η προστασία του απορρήτου σε επίπεδο κοινής νομοθεσίας

αα) τα άρθρα 248-250ΠΚ, 370ΠΚ και 370Α

Το δικαίωμα στην επικοινωνία και το απόρρητο προστατεύονται επίσης από τον Ποινικό Κώδικα με τα άρθρα 248-250, τα οποία τιμωρούν την παραβίαση του απορρήτου από ταχυδρομικούς, τηλεγραφικούς και τηλεφωνικούς υπάλληλους, ενώ τα άρθρα 370 και 370Α τιμωρούν την παραβίαση του απορρήτου των επιστολών και των τηλεφωνημάτων και των προφορικών συνομιλιών αντίστοιχα.¹⁶⁰

¹⁵⁶ Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Α', σελ349'επ.

¹⁵⁷ Χ ρ υ σ ο γ ο ν ο ς Κ., οπ.π σελ 213

¹⁵⁸ Δ η μ η τ ρ ό π ο υ λ ο ς Α, οπ.π σελ 228

¹⁵⁹ Στην έμμεση επικοινωνία τα επικοινωνούντα μέρη δεν βρίσκονται αντιμέτωπα, αλλά σε ικανή απόσταση, ώστε η «δια ζώσης» επικοινωνία να μην καθίσταται δυνατή.

¹⁶⁰ 248ΠΚ, παραβάσεις των ταχυδρομικών υπαλλήλων: «Ταχυδρομικός υπάλληλος που παράνομα ανοίγει, υπεξάγει ή καταστρέφει επιστολή ή άλλο αντικείμενο εμπιστευμένο στο ταχυδρομείο και που του είναι προσιτό λόγω της υπηρεσίας του ή ο οποίος εν γνώσει επιτρέπει σε άλλον να επιχειρήσει μια τέτοια πράξη ή τον βοηθεί σ' αυτό ή γνωστοποιεί σε τρίτον το περιεχόμενο ενός κλειστού τέτοιου αντικειμένου, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους» 249ΠΚ παραβάσεις των τηλεγραφικών υπαλλήλων: «Τηλεγραφικός υπάλληλος που παράνομα ανοίγει, υπεξάγει ή καταστρέφει τηλεγράφημα εμπιστευμένο σε τηλεγραφικό γραφείο που του είναι προσιτό λόγω της υπηρεσίας του,

ββ) ν. 2225/1994, ίδρυση «Εθνικής Επιτροπής Προστασίας των Επικοινωνιών»

Με το άρθρο 1 του ν.2225/1994 ιδρύθηκε η «Εθνική Επιτροπή Προστασίας του Απορρήτου των Επικοινωνιών», η οποία αποτελείται κυρίως από μέλη του κοινοβουλίου και η οποία εξοπλίστηκε με το άρθρο 2 του ίδιου νόμου, με μια σειρά σχετικών αρμοδιοτήτων ελέγχου και εποπτείας. Ο νόμος αυτός θέτει επίσης τις προϋποθέσεις για τη νόμιμη άρση του απορρήτου.¹⁶¹

ii) το δικαίωμα του ατόμου στο δημόσιο βίο

a) έννοια του δημοσίου βίου

Απόρροια του άρθρου 5§1 είναι το δικαίωμα του ατόμου να δραστηριοποιείται ελεύθερα στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο και να συμμετέχει στην «κοινωνική, πολιτική και οικονομική ζωή της Χώρας». Αποτελεί δηλαδή πτυχή της προσωπικότητας του η δυνατότητα του να εκφράζεται και να κατευθύνει την ενέργεια του σε διάφορες περιοχές της ανθρώπινης συμβίωσης. Ο δημόσιος βίος του ατόμου σε αντίθεση με τον ιδιωτικό αφορά σε εκδηλώσεις του ατόμου που περιέρχονται σε γνώση ευρύτατου κύκλου ανθρώπων.

Συνιστούν δηλαδή έκφραση της δυναμικής πλευράς της ανθρώπινης προσωπικότητας οι οποιεσδήποτε εκδηλώσεις του ανθρώπου που σχετίζονται με την δράση του ως κοινωνική μονάδα και οι οποίες ανήκουν στη δημόσια ζωή.

Από τη δραστηριοποίηση του ατόμου στον δημόσιο βίο απορρέουν κάποια δικαιώματα που σχετίζονται με τη δυναμική πλευρά της προσωπικότητας του, με το δικαίωμα του δηλαδή να εκφράζεται ή όπως π.χ. το δικαίωμα του επί των λεχθέντων, ή το δικαίωμα επί της διανοίας.

b) το δικαίωμα επί των λεχθέντων (Recht am gesprochenen Wort)

Μέσα στα πλαίσια της κοινωνικής συμβίωσης, και της κοινωνικής δραστηριοποίησης, το άτομο μπορεί να προβαίνει σε οποιοδήποτε εκδηλώσεις οι οποίες αποτελούν πτυχή της προσωπικότητας του. Τέτοια

ή εν γνώσει επιτρέπει σε άλλον να επιχειρήσει τέτοια πράξη ή τον βοηθεί σ' αυτό ή γνωστοποιεί σε τρίτο το περιεχόμενο τέτοιου τηλεγραφήματος που γνωρίζει λόγω της υπηρεσίας του, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους» 250ΠΚ, παραβάσεις των τηλεφωνικών υπαλλήλων «Τηλεφωνικός υπάλληλος που γνωρίζει λόγω της υπηρεσίας του το περιεχόμενο τηλεφωνήματος και το γνωστοποιεί σε τρίτον ή που εν γνώσει του επιτρέπει σε τρίτον να ακούσει κάποια τηλεφωνική ανακοίνωση τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους 370ΠΚ Παραβίαση του απορρήτου των επιστολών, «1. Οποιος αθέμιτα και με σκοπό να λάβει γνώση του περιεχομένου τους ανοίγει κλειστή επιστολή ή άλλο κλειστό έγγραφο ή παραβιάζει τον κλειστό χώρο στον οποίο είναι φυλαγμένα ή με οποιοδήποτε τρόπο εισχωρεί σε ξένα απόρρητα διαβάζοντας ή αντιγράφοντας ή αποτυπώνοντας με άλλο τρόπο

επιστολή ή άλλο έγγραφο τιμωρείται με χρηματική ποινή ή με φυλάκιση μέχρι ενός έτους». 370Α ΠΚ, Παραβίαση του απορρήτου των τηλεφωνημάτων και της προφορικής συνομιλίας.

¹⁶¹ Χ ρ υ σ ο γ ο ν ο ς , οπ.π σελ 213, Δ η μ η τ ρ ό π ο υ λ ο ς Α, οπ.π σελ 229

εκδήλωση αποτελεί και η επικοινωνία σε δημοσιότητα, το δικαίωμα του εκφράζεσθαι όπως το αναλύσαμε πιο πάνω. Κάθε άτομο έχει δικαίωμα να διατηρεί και να εκφράζει τις απόψεις του, να διατυπώνει γνώμες και κρίσεις κτλ.

Συμπυκνώνοντας τα παραπάνω θα λέγαμε πως ο πτυχή της προσωπικότητας είναι και το δικαίωμα επί των λεχθέντων. Ως τέτοιο γίνεται νοητό το δικαίωμα του ατόμου να γίνονται σεβαστά τα λεγόμενα του, να αποδίδονται σε αυτόν και να μη λαμβάνουν δημοσιότητα εφόσον πάντοτε δεν επιθυμεί κάτι τέτοιο.¹⁶²

c) δικαίωμα επί των προϊόντων της διανοίας (Urheberrecht)

Το δικαίωμα επί των προϊόντων της διανοίας αμφισβητείται εάν αποτελεί ειδικότερη έκφραση του δικαιώματος επί της προσωπικότητας. Έχουν αναπτυχθεί διάφορες θεωρίες σχετικά, η ανάπτυξη των οποίων δεν ανήκει στο περιεχόμενο της παρούσας εργασίας. Εμείς θα το εντάξουμε το δικαίωμα αυτό στα δικαιώματα της προσωπικότητας για το λόγο του ότι αποτελεί έκφραση της ανθρώπινης δραστηριότητας στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο και πτυχή του ανθρώπινου δικαιώματος για έκφραση σε δημοσιότητα των σκέψεων και των απόψεων.

Απόρροια του δικαιώματος της πνευματικής διανοίας είναι η εξουσία (το δικαίωμα δηλαδή) του ατόμου να αποφασίζει σε σχέση με οτιδήποτε αφορά το έργο που δημιούργησε ο ίδιος. Συγκεκριμένα αναγνωρίζεται σειρά ορισμένων ηθικών εξουσιών, όπως το δικαίωμα δημοσίευσης, αναδημοσίευσης κτλ

iiid) η ικανότητα αυτοπροσδιορισμού του ατόμου, ως απόρροια του 5§1 και της δυνατότητας ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και ο περιορισμός της (Gemeinschaftsprinzip)

Όπως αναφέραμε η ανάπτυξη της προσωπικότητας συνίσταται στην εκδίπλωση και τη φανέρωση της ηθικής, πνευματικής και δημιουργικής οντότητας του ανθρώπου. Άλλως είναι συνυφασμένη με την ικανότητα του ανθρώπου να αυτοπροσδιορίζεται, να διαμορφώνει ο ίδιος τη μοίρα του.¹⁶³ Συνακολούθως, να επιλέγει την εικόνα με την οποία θα εμφανιστεί στον κοινωνικό του περίγυρο, να περιχαράσσει την κοινωνική του παρουσία¹⁶⁴, με το να επιλέγει ποιες πτυχές της προσωπικότητας του θα αποκαλύψει στους τρίτους και ποιες όχι.¹⁶⁵

Η ουσία της προσωπικότητας του ατόμου έγκειται στην αυτονομία και την ηθική ελευθερία¹⁶⁶. Άξιο παρατήρησης είναι το γεγονός πως αυτή η ικανότητα αυτοπροσδιορισμού παρέχεται από το δίκαιο σε όλα τα

¹⁶² Κ ρ ί π π α ς ο π.π σελ 99, U l m e r , ο π.π σελ 234

¹⁶³ A ν θ ί μ ο υ K, ο π.π. σελ 170

¹⁶⁴ H u b m a n n, ο π.π σελ 175 επ

¹⁶⁵ Κ α ρ ά κ ω σ τ α ς Γ., Τύπος και Προσωπικότητα σελ. 58

¹⁶⁶ Π α π α ρ ρ η γ ο π ο ύ λ ο υ, ο π.π σελ 282

άτομα του κοινωνικού συνόλου, με αποτέλεσμα η αυτονομία του κάθε ατόμου να περιορίζεται από το ανάλογο δικαίωμα των άλλων για αυτεξουσιασμό και αυτόπροσδιορισμό. Το δικαίωμα λοιπόν επί της προσωπικότητας και της ελεύθερης ανάπτυξης της είναι συνυφασμένα με τους περιορισμούς που θέτει σ' αυτά η «αρχή της κοινωνίας» (Gemeinschaftsprinzip)

4)το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού του ατόμου ως νέα έκφανση του δικαιώματος επί της προσωπικότητας¹⁶⁷ (Informationelles Selbstbestimmungsrecht)

α) το περιεχόμενο του δικαιώματος

Το δικαίωμα του πληροφοριακού αυτοκαθορισμού συνιστά μια νέα ακτίνα στο δικαίωμα της προσωπικότητας, μια περαιτέρω εξειδίκευση του υπό την πίεση των εξελίξεων.¹⁶⁸

Αποτελεί το δικαίωμα του ατόμου να γνωρίζει, να παρακολουθεί και να ελέγχει ποιος και γιατί συλλέγει και διατηρεί πληροφορίες που το αφορούν, έτσι ώστε να είναι σε θέση να προστατεύει τον εαυτό του αλλά και να προσδιορίζει και να προασπίζει την κοινωνική του παρουσία και συμμετοχή. Το δικαίωμα αυτό αποτελεί έκφραση της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και συνίσταται στην απεριόριστη δύναμη εξουσίασεως των πληροφοριών που αφορούν τον φορέα του δικαιώματος.¹⁶⁹

β) αναγκαιότητα κατοχύρωσης του δικαιώματος αυτού

Με τη σύγχρονη δυνατότητα ηλεκτρονικής επεξεργασίας των δεδομένων και την ταυτόχρονη τροφοδοσία ηλεκτρονικών αρχείων, η προσωπικότητα και οι διάφορες της εκφάνσεις απειλούνται, εφόσον οι πληροφορίες αυτές μπορούν ανά πάσα στιγμή να γίνουν προσιτές σε οποιονδήποτε τις αναζητήσει, καθιστώντας έτσι γνωστές πτυχές της ζωής του ατόμου,¹⁷⁰ προσβάλλοντας έτσι την ατομικότητα του ως κοινωνική ιδιότητα του πολίτη¹⁷¹ και περαιτέρω την προσωπικότητα και ως εκ τούτου την αξία του. Αντίστοιχο του δικαιώματος αυτοπροσδιορισμού του ατόμου είναι και το δικαίωμα πληροφοριακού αυτοκαθορισμού, λοιπόν, το οποίο θα προστατεύει το άτομο από την διακίνηση, συλλογή και επεξεργασία των πληροφοριών που το αφορούν.

¹⁶⁷ Ανθίμου, Κ. Το Δικαίωμα Πληροφοριακού Αυτοκαθορισμού του Ατόμου ως Έκφανση του Δικαιώματος επί της Προσωπικότητας, ΚριτΕπιθ, 1998, σελ.155 επ

¹⁶⁸ Γέροντας Α., Πληροφορική και Δίκαιο 1991, σελ. 48

¹⁶⁹ Simitis S. Das informationelle Selbstbestimmungsrecht, NJW, σελ.400

¹⁷⁰ Καρακωστας Γ., Τύπος και Προσωπικότητα, σελ. 161 επίσης «το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο δέχτηκε με απόφαση του την ύπαρξη ενός «δικαιώματος αυτοπροσδιορισμού των ίδιων πληροφοριών», απόρροια του άρθρου 2 παρ.1 για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας του Θεμελιώδους Νόμου»

¹⁷¹ Μάνεσης Α., Οι κύριες συνιστώσες του συστήματος θεμελιωδών δικαιωμάτων του Συντάγματος του 1975, ΝοΒ 34, σελ. 628

γ) η αναγνώριση του δικαιώματος από το Σύνταγμα, το άρθρο 9^A

Σύμφωνα με το άρθρο 9^A του Συντ. «Καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα των προσωπικών δεδομένων, όπως νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει».

Το άρθρο αυτό προστέθηκε στο κείμενο του Συντάγματος με την Αναθεώρηση του 2001. Το άρθρο αυτό πέρα από το ότι κατοχυρώνει τη συνταγματική προστασία του ατόμου έναντι της συλλογής και επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων, περαιτέρω κατοχυρώνει τη λειτουργία ανεξάρτητης διοικητικής αρχής, με αντικείμενο την προστασία των προσωπικών δεδομένων, η οποία είχε ιδρυθεί από το 1997 με το ν. 2472/1997 περιβάλλεται όμως με τη διάταξη αυτή συνταγματικού κύρους.

δ) η αναγνώριση του δικαιώματος σε επίπεδο κοινής νομοθεσίας - ο ν. 2472/1997

Σε επίπεδο κοινής νομοθεσίας το δικαίωμα πληροφοριακού αυτοκαθορισμού του ατόμου κατοχυρώνεται μέσω του ν. 2472/1997, ο οποίος αντανakλά τις ρυθμίσεις της κοινής Οδηγίας 95/46/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου.¹⁷²

Στο πρώτο άρθρο του νόμου ορίζεται ότι αντικείμενο του είναι η προστασία των δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών των φυσικών προσώπων και ιδίως, της ιδιωτικής ζωής.

Ο νόμος αυτός επιτάσσει την γενική απαγόρευση της επεξεργασίας, (άρθρα 1, 4§1, 5 και 7§2) δίνοντας προτεραιότητα στην συγκατάθεση και άρα βούληση του ίδιου του υποκειμένου, ενώ προσδιορίζει και τα ίδια τα προστατευόμενα δεδομένα. Απλά (προσωπικού χαρακτήρα) δεδομένα είναι κάθε πληροφορία που αναφέρεται στο υποκείμενο, ενώ τα ευαίσθητα είναι αυτά που αφορούν

¹⁷² Τ σ ά τ σ ο ς Δ.Θ.- Σ κ ο υ ρ ή ς Β.- Σ π υ ρ ό π ο υ λ ο ς Φ., Γνωμοδότηση επί σχεδίου νόμου, Ελευθερία του Τύπου και Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών πληροφοριών, σελ. 498 επ. «Η κοινή οδηγία 95/46/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου έχει ως αντικείμενο την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και αποσκοπεί στη διευκόλυνση της ελεύθερης κυκλοφορίας δεδομένων μεταξύ των κρατών μελών. Στο πλαίσιο της προστασίας αυτής η Οδηγία εισάγει μια σειρά από κανόνες, σύμφωνα με τους οποίους πραγματοποιείται η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων Σε ό,τι αφορά τα ιδιαίτερος ευαίσθητα δεδομένα, το άρθρο 8 θέτει τον γενικό κανόνα ότι τα κράτη μέλη «απαγορεύουν την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που παρέχουν πληροφορίες για τη φυλετική ή εθνική καταγωγή, τα πολιτικά φρονήματα, τις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις, τη συμμετοχή σε συνδικαλιστικές ενώσεις και την υγεία και τη σεξουαλική ζωή». Ο κανόνας της γενικής αυτής απαγόρευσης διασπάται, όταν συντρέχουν περιπτώσεις όπου η ανάγκη προστασίας της προσωπικής ζωής του ατόμου, στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα, έρχεται σε αντίθεση με συνταγματικές επιταγές ίσης περιωπής.»

στη φυλετική ή εθνική προέλευση, τα πολιτικά φρονήματα κτλ.¹⁷³ Όλα τα στοιχεία που στα οποία αναφέρονται τα ευαίσθητα δεδομένα αποτελούν εκδηλώσεις του αυτοκαθορισμού, προϋπόθεση της ελευθερίας δράσης του ατόμου, ως ανεξάρτητης οντότητας, αλλά και ως κοινωνικού όντος. Είναι και αυτά όμως που προσφέρονται για δυσμενείς διακρίσεις και στιγματισμό.¹⁷⁴

Ο νόμος αυτός, εκτός των άλλων (άρθρο 15) θεσμοθετεί την ανεξάρτητη διοικητική αρχή με την ονομασία «Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων», η οποία περιβάλλεται συνταγματικού κύρους με την αναφορά του άρθρου 9^A, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω.

5) το άρθρο 57ΑΚ, ως εξειδίκευση των αναφερόμενων στην προσωπικότητα συνταγματικών διατάξεων

Το δικαίωμα επί της προσωπικότητας¹⁷⁵ προβλέπεται και προστατεύεται εκτός από τη συνταγματική διάταξη και από τον κοινό νόμο κατ' εξειδίκευση της, με το άρθρο 57ΑΚ. Γίνεται δεκτό πως η προστασία της προσωπικότητας κατά το άρθρο αυτό καταλαμβάνει τα διάφορα συνδεδόμενα με το πρόσωπο αγαθά όπως τιμή, ιδιωτική ζωή, σφαίρα απορρήτου κτλ, καθώς και οι προστατευόμενες από το Σύνταγμα ελευθερίες. Στο χώρο του ιδιωτικού δικαίου το δικαίωμα επί της προσωπικότητας θεωρείται «δικαίωμα πλαίσιο»¹⁷⁶, στο οποίο περιλαμβάνονται αφενός εκφάνσεις που συνθέτουν την αξία του ανθρώπου, αποτελώντας αναπόσπαστα στοιχεία της ανθρώπινης ιδιότητας και αφετέρου συντελεστές καθοριστικούς της ατομικότητας του προσώπου.

6) ο προσδιορισμός της έννοιας της προσωπικότητας μέσω της νομολογίας

¹⁷³ βλ. προηγούμενη σημείωση, περιεχόμενο της Οδηγίας

¹⁷⁴ Α ν θ ί μ ο υ Κ, οπ.π σελ166 επ

¹⁷⁵ Κ α ρ ά κ ω σ τ α ς Γ, τύπος και Προσωπικότητα, σελ 40, σχετικά με την αναγνώριση του δικαιώματος της προσωπικότητας στους νεότερους χρόνους «...έχει τις άμεσες καταβολές της στο ορθολογικό πνεύμα της εποχής του Διαφωτισμού. Η ιδέα περί φυσικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων αναγνωρίστηκε στη μεγάλη Βρετανία, τη Γαλλία και τις ΗΠΑ στην πολιτική τους μορφή και αποτέλεσε τη βάση της θεωρίας των ατομικών δικαιωμάτων. Οι απόψεις περί ηθικής προσωπικότητας του νεότερου φυσικού δικαίου βρήκαν άμεση μεταχείριση στις κωδικοποιήσεις του ιδιωτικού δικαίου του 19^{ου} αιώνα και ιδιαίτερα στις διατάξεις για τη γενική ικανότητα δικαίου του ανθρώπου. Ρητή διάταξη κατοχύρωσε πρώτος ο Γενικός Αστικός Κώδικας των Χωρών της αυτρο-ουγγρικής μοναρχίας του 1811, η οποία αναγνωρίζει τον άνθρωπο ως υποκείμενο δικαιωμάτων από τη γέννηση του. Με τη διάταξη αυτή, ο αυστριακός κώδικας έθεσε και τη νομοθετική βάση πάνω στην οποία στηρίχθηκε, στο αυστριακό ιδιωτικό δίκαιο, η περαιτέρω προστασία της προσωπικότητας.

¹⁷⁶ ο χαρακτηρισμός του δικαιώματος επί της προσωπικότητας ως «δικαιώματος πλαισίου» ανάγεται στην γερμανική θεωρία βλ σχετικά, Κ α ρ ά κ ω σ τ α ς Γ. Τύπος και Προσωπικότητα, σελ51 σημ.67-68

Η νομολογία¹⁷⁷ στην προσπάθεια προσδιορισμού της προσωπικότητας, δέχεται πως «το δικαίωμα της προσωπικότητας αποτελεί πλέγμα αγαθών ποτ συνθέτουν την υπόσταση του προσώπου, με το οποίο είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη». Συχνά τονίζεται πως «η εξαντλητική απαρίθμηση των αγαθών που απαρτίζουν το περιεχόμενο του δικαιώματος της προσωπικότητας δεν είναι δυνατή¹⁷⁸» και έτσι η κάθε απόφαση προβαίνει σε ενδεικτική αναφορά ορισμένων αγαθών ποτ εμπíπτουν στην προστασία του άρθρου 57 ΑΚ, όπως τα σωματικά και ψυχικά αγαθά, η τιμή κάθε ανθρώπου κτλ¹⁷⁹

---

¹⁷⁷ ΜονΠρΑθ 6361/1989, ΝοΒ 38, σελ. 1462, ΕφΑθ 12154/1990, ΕλλΔνη 1991, σελ. 1673, ΜονΠρΑθ 1322/1997, ΝοΒ 2000, σελ. 285, ΕφΑθ 6277/1999, ΕλλΔνη 2000, σελ. 1431

¹⁷⁸ ΕφΑθ 7347/1998, ΝοΒ 2000, σελ. 642

¹⁷⁹ ΕφΠειρ 927/1997, ΕλλΔνη 1999, σελ. 1412, ΑΠ (Ολ) 13/1999, ΕλλΔνη 1999, σελ. 753

ΒΒ) ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ- ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ-ΘΕΣΜΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ

1) θεωρία στάθμισης συμφερόντων (Güterabwägung)

α) περιεχόμενο

Η σύγκρουση του δικαιώματος της έκφρασης μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης και του δικαιώματος επί της προσωπικότητας συνιστά περίπτωση αντινομίας δικαίου, μια αμφισβήτηση δηλαδή που εγείρεται, όταν ένας κανόνας δικαίου επιτάσσει ή επιτρέπει κάτι που άλλος κανόνας απαγορεύει. Οι αντινομίες των κανόνων δικαίου επιλύονται με τρία κατά βάση «αξιώματα»: ότι ο ανώτερος κανόνας κατισχύει του κατώτερου, ότι ο νεώτερος κατισχύει του παλαιότερου και ότι ο ειδικός κατισχύει του γενικού¹⁸⁰. Τέλος οι αντινομίες δικαίου επιλύονται με τη χρήση ορισμένων αξιωμάτων που προκύπτουν από συνδυασμούς των παραπάνω κριτηρίων.

Οι συγκρούσεις στο επίπεδο των συνταγματικών κανόνων που αφορούν αυτοτελή συνταγματικά δικαιώματα, ως περιπτώσεις αντινομίας δικαίου, δεν μπορούν να επιλυθούν βάσει των παραπάνω αρχών, καθώς οι κατοχυρωτικοί των ατομικών δικαιωμάτων συνταγματικοί κανόνες είναι ίσου τυπικού κύρους μεταξύ τους,¹⁸¹ εφόσον έχουν θεσπιστεί την ίδια χρονική στιγμή, δεν τελούν σε σχέση ειδικού προς γενικό μεταξύ τους¹⁸² και εφόσον αποτελούν συλλήβδην βασικά στοιχεία του δημοκρατικού πολιτεύματος.¹⁸³

Συνεπώς η σύγκρουση αυτή δεν μπορεί να λυθεί βάσει των γενικών αυτών κανόνων, αλλά πρέπει να ρυθμίζεται από τα δικαστήρια – σύμφωνα με τη θεωρία αυτή- μετά από στάθμιση των συγκρουομένων εκάστοτε αγαθών του προσώπου¹⁸⁴ (Güterabwägung).¹⁸⁵

β) υπόθεση Lebachurteil

Η θεωρία της στάθμισης των συμφερόντων ως μέσο άρσης των συγκρούσεων μεταξύ των αυτοτελών συνταγματικών διατάξεων έγινε δεκτή από το Συνταγματικό Δικαστήριο της Γερμανίας στην απόφαση του, της 3 Ιουνίου 1973 (γνωστή ως Lebachurteil)¹⁸⁶ και ως εκ τούτου αναπτύχθηκε στην γερμανική θεωρία.

¹⁸⁰ Δημητρόπουλος Α., Γενική Συνταγματική Θεωρία, Παραδόσεις Συνταγματικού δικαίου, Τόμος Α', σελ.13, Πρόκειται για τις γνωστές αρχές (lex superior derogat inferiori, lex posterior derogat priori και lex specialis derogat legi generali)

¹⁸¹ ΣτΕ 292/1984, ΤοΣ 11 (1985), σελ. 506

¹⁸² Τσάτσος-Σκουρής-Σπυρόπουλος, οπ.π σελ 513

¹⁸³ Μιχαηλίδης-Νούρος Γ. οπ.π. σελ 381

¹⁸⁴ Δαγτόγλου Π. Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, σελ. 516 επ.

¹⁸⁵ Παπαρρηγόπουλου-Σκορίνη Φ. οπ.π. σελ. 283

¹⁸⁶ Bundesverfassungsgericht vom 5. Juni 1973, Archiv für Presserecht, 2 (1973), σελ. 423 επ.

Η θεωρία αυτή έχει εφαρμογή και στο δικό μας δίκαιο, όπου το δικαίωμα του εκφράζεται μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης και το δικαίωμα επί της προσωπικότητας συνιστούν συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα.

γ) προϋποθέσεις εφαρμογής της θεωρίας στάθμισης των συμφερόντων

ι) Ύπαρξη «δικαιολογημένου συμφέροντος»

Η «σύγκρουση» αυτή μπορεί πράγματι να επιλυθεί με τη θεωρία στάθμισης συμφερόντων, εάν θεωρηθεί ότι πράγματι συγκρούονται δύο συμφέροντα, εν προκειμένω το συμφέρον του κοινωνικού συνόλου για πληροφόρηση (δικαιολογημένο συμφέρον) και από την άλλη πλευρά το συμφέρον του ατόμου να προασπίσει την προσωπικότητα του.

ια) ορισμός δικαιολογημένου συμφέροντος

Η επιστήμη θεωρεί ως δικαιολογημένο συμφέρον ή ενδιαφέρον, σκοπό που αναγνωρίζεται από την έννομη τάξη ως εναρμονιζόμενος με αυτήν ή μη αντιτιθέμενος προς το θετικό δίκαιο και τα χρηστά ήθη¹⁸⁷. Η αναγνώριση δικαιολογημένου συμφέροντος δεν εξαρτάται από την ύπαρξη ρητής διάταξης η οποία αποδέχεται ή επιδοκιμάζει το σκοπό. Αρκεί ο σκοπός να εναρμονίζεται με την έννομη τάξη και τα χρηστά ήθη, σχέση που πρέπει να διατηρείται ακόμα και όταν με τη διαφύλαξη του δικαιολογημένου ενδιαφέροντος προσβάλλεται η τιμή τρίτου προσώπου.

Σύμφωνα με την παραπάνω άποψη, η οποία ανήκει στον χώρο του ποινικού δικαίου, το δικαιολογημένο συμφέρον μπορεί να κείται στον τομέα του ιδιωτικού ή του δημοσίου ή ακόμα και να μη ρυθμίζεται απ' ευθείας από την έννομη τάξη. *Η διαφύλαξη δικαιολογημένου συμφέροντος αποβλέπει στην επίτευξη ενός άμεσου και συγκεκριμένου σκοπού και προϋποθέτει την ύπαρξη κινδύνου για το συγκεκριμένο συμφέρον.*¹⁸⁸

Θεωρείται πως στην περίπτωση της «σύγκρουσης» μεταξύ έκφρασης των ΜΜΕ και προστασίας της προσωπικότητας, το δικαιολογημένο συμφέρον προκύπτει από τις διατάξεις 14§1, 14§2 και 15§2 αντίστοιχα, όπου ο συνταγματικός νομοθέτης θεσπίζει τη θεσμική εγγύηση της ελευθερίας του τύπου και την θεσμική εγγύηση της λειτουργίας της ραδιοτηλεόρασης, προκειμένου να εξυπηρετηθεί το συμφέρον του κοινωνικού συνόλου για πληροφόρηση. Σκοπός της διάταξης είναι η παροχή εγγυήσεων για την απρόσκοπτη διαφύλαξη ξένων συμφερόντων και όχι για το συμφέρον των ίδιων φορέων, των ΜΜΕ δηλαδή. Προκύπτει δηλαδή η ύπαρξη ενός δικαιολογημένου συμφέροντος, το οποίο καλούνται να προασπίσουν μέσω της λειτουργίας τους τα ΜΜΕ.

¹⁸⁷ Κ ο ν τ α ξ ή ς Α., Τύπος και Δίκαιο σελ. 380

¹⁸⁸ βλ και σχετικά Κ α ρ ά κ ω σ τ α ς Γ. Τύπος και Προσωπικότητα σελ.29

ib) εκδηλώσεις των ΜΜΕ που καλύπτονται από την έννοια του δικαιολογημένου συμφέροντος

Από το δικαιολογημένο συμφέρον, ως έννοιας ο που ο σκοπός της αναγνωρίζεται από την έννομη τάξη και εναρμονίζεται με αυτή, και που συνίσταται στην εξυπηρέτηση αλλοτρίων συμφερόντων, και συγκεκριμένα του συμφέροντος του κοινωνικού συνόλου, μπορεί να καλυφθούν οι περισσότερες εκδηλώσεις των ΜΜΕ, που ενδεχομένως να θίγουν την προσωπικότητα του ατόμου, όπως για παράδειγμα δημοσιογραφική ή έρευνα ή η δημοσίευση ειδήσεων, σχολίων και κριτικών απόψεων, εφόσον εντάσσονται στις δραστηριότητες του τύπου ως μέσου πληροφόρησης και παράγοντα σχηματισμού της κοινής γνώμης σε θέματα που άπτονται του ενδιαφέροντος του κοινωνικού συνόλου¹⁸⁹.

a) η δημοσιογραφική έρευνα και δημοσίευση ειδήσεων ως αποτέλεσμα της

αα) έννοια δημοσιογραφικής έρευνας

Η δημοσιογραφική έρευνα συνιστά διαδικασία πολύπλοκη που ξεκινά από τη εντόπιση ενός γεγονότος και ολοκληρώνεται σε ένα πλήρες ειδησεογραφικό προϊόν. Περιλαμβάνει τη συλλογή πληροφοριών, την επαλήθευσή τους, την επιλογή τους και τελικά τη σύνθεσή τους σε ένα πλήρες εννοιολογικό σύνολο.

ββ) ερευνητική δημοσιογραφία- η εξέλιξη της παραδοσιακής έρευνας –ενίοτε παράνομη λόγω του διεισδυτικού της χαρακτήρα

Η ερευνητική δημοσιογραφία διαφοροποιείται από την παραδοσιακή έρευνα αφενός λόγω της δυνατότητας χρησιμοποίησης νέων τεχνολογικών μεθόδων πρόσβασης στις πληροφορίες, αφετέρου λόγω του επιδιωκόμενου σκοπού. Σκοπός της ερευνητικής δημοσιογραφίας είναι η αποκάλυψη μιας είδησης που εξυπηρετεί επιτακτικό δημόσιο συμφέρον. *Στην ύπαρξη επιτακτικού δημοσίου συμφέροντος έγκειται και η διαφορά μεταξύ ερευνητικής δημοσιογραφίας και κοινής δημοσιογραφικής έρευνας, η οποία εξυπηρετεί το γενικότερο ενδιαφέρον του κοινού για πληροφόρηση.*¹⁹⁰

γγ) οι κίνδυνοι της ερευνητικής δημοσιογραφίας για την προσωπικότητα

Οι κίνδυνοι της ερευνητικής δημοσιογραφίας για την προσωπικότητα προκύπτουν όταν η δημοσιογραφική έρευνα ταυτίζεται με τη διείσδυση στον ιδιωτικό βίο και την παραβίαση του απορρήτου (με τη χρήση τεχνικών ή άλλων μέσων αντήλησής πληροφοριών), όταν παίρνει ανακριτικό χαρακτήρα απομακρυνόμενη από την πληροφόρηση, όταν δε γίνεται με τη οφειλόμενη ευσυνειδησία (όταν προς χάριν της

¹⁸⁹ ΑΠ 60/1979 ΝοΒ 27, σελ 842

¹⁹⁰ Κ α ρ ά κ ω σ τ α ς Γ. ΜΜΕ και Δίκαιο, σελ 170

«αποκλειστικότητα» δημοσιεύονται πληροφορίες και στοιχεία ανακριβή, το οποία δεν έχουν επαληθευθεί από το δημοσιογράφο, αλλά αποτελούν απλά υπόνοιες¹⁹¹) και όταν διεξάγεται με ηλεκτρονικά μέσα πληροφόρησης.

δδ) η συνταγματική κατοχύρωση της δημοσιογραφικής έρευνας

Η αναζήτηση πληροφοριών είναι λογικώς προηγούμενη και πρακτικά αναγκαία για την άσκηση του δικαιώματος μέσω των ΜΜΕ διαδόσεως ιδεών και ειδήσεων. Χωρίς της αναγνώριση ενός προηγούμενου δικαιώματος δημοσιογραφικής έρευνας το δικαίωμα δημοσιεύσεως καθίσταται ανενεργό.

Η ελευθερία πληροφόρησης σε αντίθεση με άλλα Συντάγματα δεν κατοχυρώνεται με ρητή διάταξη στο ελληνικό Σύνταγμα. Πάραυτα τόσο η θεωρία¹⁹², όσο και η νομολογία¹⁹³ θεωρούν ως δεδομένο, βεβαίως, πως το συγκεκριμένο δικαίωμα υφίσταται στα πλαίσια της έννομης τάξης.

Η ελευθερία της πληροφόρησης μπορεί να βρεί συνταγματικό έρεισμα στο άρθρο 14§1, εφόσον η ελεύθερη πληροφόρηση αποτελεί προϋπόθεση της ελευθερίας έκφρασης γνώμης και της ελευθερίας έκφρασης των στοχασμών, στο άρθρο 5§1, ως επιμέρους έκφανση του γενικού δικαιώματος ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και τέλος στο συνδυασμό των ανωτέρω άρθρων.

Επίσης θα λέγαμε πως μπορεί να θεμελιωθεί και στην παθητική πλευρά του δικαιώματος, (δικαίωμα πληροφορείσθαι, 14§2 και 15§1,2), εφόσον το δικαίωμα αυτό δε θα είχε νόημα εάν δεν εξασφαλιζόταν και η ελευθερία πληροφόρησης του δημοσιογράφου.

Τα άρθρο που συνιστά την συνταγματική κατοχύρωση της ελευθερίας της πληροφόρησης του δημοσιογράφου και της δημοσιογραφικής έρευνας είναι το 14§2, που θεμελιώνει θεσμική εγγύηση υπέρ του Τύπου, απ' όπου προκύπτει πως η δράση του δημοσιογράφου στα πλαίσια της επαγγελματικής του δραστηριότητας δεν έχει ως κύριο σκοπό την ατομική του πληροφόρηση, αλλά αντίθετα την δημοσιοποίηση των πληροφοριών που συλλέγει σε ένα ευρύτατο κύκλο προσώπων. Η συνταγματική κατοχύρωση της ελευθεροτυπίας δεν καλύπτει μόνο το «ενεργητικό» δικαίωμα πληροφόρησης του

¹⁹¹ βλ. και BGH, NJW 1977, σελ. 1288 επ Εφόσον τα στοιχεία που συνελέγησαν είναι αναληθή και εφόσον αυτό αποδειχτεί στο στάδιο της δημοσιογραφικής έρευνας, ακολουθώντας τους κανόνες δημοσιογραφικής δεοντολογίας και τις συναλλακτικές τους υποχρεώσεις, τα ΜΜΕ οφείλουν να αποτρέψουν τη διάδοση αναληθών και προσβλητικών για την προσωπικότητα πληροφοριών και ειδήσεων. .

¹⁹² Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π., Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Α', σελ 431 επ.

¹⁹³ ΣτΕ 2209/1977, ΤοΣ 1977, σελ.636 επ, ΣτΕ 2787/1980, ΤοΣ 1981, σελ. 675 επ., ΣτΕ 5040/1987, ΤοΣ 1987, σελ. 727, ΣτΕ (Ολ) 1144 και 1145/1988, ΝοΒ 1989, σελ. 811, ΑΠ 752/1988, ΝοΒ 1988, σελ. 598 επ.

δημοσιογράφου, αλλά περιλαμβάνει και όλα τα προηγούμενα στάδια μέχρι τη δημοσίευση. Καλύπτει επομένως τόσο την ελευθερία λήψης πληροφοριών, όσο και την ελευθερία της δημοσιογραφικής έρευνας.¹⁹⁴

b) άσκηση κριτικής και διατύπωση σχολίων

Σύμφωνα με την νομολογία¹⁹⁵ «η ελευθεροτυπία και η ελεύθερη δημοσιογραφία μέσα στο πλαίσιο της συνταγματικά κατοχυρωμένης ελευθερίας του τύπου εμφανίζεται ως αδέσμευτη ειδησεογραφία και ως έντυπη άσκηση κριτικής και ελέγχου των δημόσιων προσώπων και πραγμάτων. Πρόσωπα λοιπόν που συνδέονται με τη λειτουργία των ΜΜΕ μπορούν να δημοσιεύσουν ειδήσεις και γεγονότα και να προχωρήσουν σε ανακοινώσεις σχετικά με πράξεις και συμπεριφορά φυσικών ή νομικών προσώπων που ενδιαφέρουν το κοινωνικό σύνολο, ακόμα και αν ασκούν οξεία κριτική και χρησιμοποιούν δυσμενείς χαρακτηρισμούς». Όμως «είναι επιτρεπτά δημοσιεύματα για την πληροφόρηση, ενημέρωση και κατατόπιση του κοινού συνοδευόμενα και από οξεία κριτική και δυσμενείς χαρακτηρισμούς των προσώπων στα οποία αναφέρονται. Και στην περίπτωση όμως αυτή ο άδικος χαρακτήρας της εξυβριστικής ή δυσφημιστικής εκδήλωσης δεν αίρεται και συνεπώς παραμένει η παρανομία ως συστατικό στοιχείο της αδικοπραξίας όταν η ως άνω εκδήλωση αποτελεί συκοφαντική δυσφήμιση ή όταν από τον τρόπο και τις περιστάσεις που έγινε προκύπτει σκοπός εξύβρισης δηλαδή σκοπός που κατευθύνεται ειδικώς σε προσβολή της τιμής του άλλου με αμφισβήτηση της ηθικής ή πνευματικής αξίας του προσώπου του ή με περιφρόνηση αυτού».¹⁹⁶

ic) ο όρος «δικαιολογημένο συμφέρον» ως έννοια του ποινικού δικαίου, 20ΠΚ, 367ΠΚ

Η θεωρία της στάθμισης των συμφερόντων η οποία ακολουθείται για την επίλυση της «σύγκρουσης» ΜΜΕ και προσωπικότητας, προϋποθέτει για την εφαρμογή της όπως είδαμε την έννοια του «δικαιολογημένου συμφέροντος», του οποίου τον ορισμό δώσαμε πιο πάνω.

Η έννοια αυτή κείται στον χώρο του ποινικού δικαίου. Το δικαιολογημένο συμφέρον συνιστά ειδικό λόγο άρσης του αδικού

¹⁹⁴ βλ. Μ έ λ φ ο ς Θ. Ελευθερία Πληροφόρησης του Δημοσιογράφου και Προστασία της Προσωπικότητας, σελ.298 επ. Κ α ρ ά κ ω σ τ α ς Γ, Δημοσιογραφικά Έρευνα και Προστασία της Προσωπικότητας, σελ. 146 επ. Τ σ ά τ σ ο ς- Σ κ ο υ ρ ή ς -Σ π υ ρ ό π ο υ λ ο ς, Ελευθερία του Τύπου και Προστασία του Ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών πληροφοριών, σελ.509 Μ ι χ α η λ ί δ η ς - Ν ο υ ά ρ ο ς, οπ.π. σελ.385-6, Κ α ρ ά κ ω σ τ α ς, ΜΜΕ και Δίκαιο, σελ.169 επ.

¹⁹⁵ ΕφΑθ 6277/1999 ΕλλΔνη 2000, σελ 1431

¹⁹⁶ ΑΠ 1407/1988, ΝοΒ, σελ. 1207, ΕφΑθ 1652/1988, ΕλλΔνη 30, σελ. 814, ΕφΑθ 594/1992 ΕλλΔνη 34, σελ. 1515, ΕφΑθ 1112/1997 ΕλλΔνη 1997, σελ.1599, ΕφΑθ 6277/1999, ΕλλΔνη 2000, σελ 1431, ΠολΠρωτΑθ 709/1999, ΝοΒ 1999. Σελ. 1438

χαρακτήρα της πράξης, αναγνωριζόμενο αποκλειστικά και μόνο στις περιπτώσεις που ορίζει ο ποινικός νόμος. Πρόκειται για την διάταξη του άρθρου 367ΠΚ, η οποία αποτελεί εξειδίκευση της αρχής του άρθρου 20ΠΚ, σύμφωνα με την οποία ο άδικος χαρακτήρας της πράξης αποκλείεται, οσάκις αυτή αποτελεί ενάσκηση δικαιώματος ή καθήκοντος που επιβάλλεται από το νόμο.

Ως εξειδίκευση του άρθρου 20ΠΚ, η διάταξη του άρθρου 367ΠΚ, παρόλο που ρυθμίζει ειδικά την προσβολή της τιμής, επιβάλλεται να εφαρμοστεί με τελολογική διαστολή, σε κάθε περίπτωση προσβολής εννόμου αγαθού της προσωπικότητας. Η αστική προστασία της τελευταίας υποχωρεί, οσάκις η προσβολή της συνιστά το αναγκαίο μέσο για την προστασία του δικαιολογημένου συμφέροντος.

Το δικαιολογημένο συμφέρον, μέσω των διατάξεων του ποινικού δικαίου, αίρει τον παράνομο χαρακτήρα της δυσφήμισης, κατοχυρώνοντας έτσι τη νομιμότητα των ενεργειών του τύπου για τη διαφύλαξη ξένων συμφερόντων.

id) η αόριστη έννοια του δικαιολογημένου συμφέροντος ως «πύλη εισόδου(Einbruchstelle)» των συνταγματικών διατάξεων στο χώρο του ιδιωτικού δικαίου

Το δικαιολογημένο ενδιαφέρον που στο χώρο του ποινικού δικαίου αίρει τον άδικο χαρακτήρα της πράξης, αποτελεί ταυτόσημη έννοια με το δικαιολογημένο συμφέρον που εκφράζεται από το συνταγματικό δικαίωμα του πληροφορείσθαι.

Η συνεισφορά του άρθρου 14 παρ. 1 και 2 έγκλειται στο ότι λειτουργεί ως γνώμονας για την ερμηνεία μιας διάταξης της κοινής νομοθεσίας και για την αξιολόγηση βάσει της ερμηνείας αυτής μιας ατομικής συμπεριφοράς. Πιο συγκεκριμένα οι διατάξεις των άρθρων 14 παρ. 1 και 2 εισέρχονται στο πεδίο του ιδιωτικού δικαίου έχοντας ως «πύλη εισόδου»¹⁹⁷ κατά την έκφραση που χρησιμοποιείται στην γερμανική θεωρία, την αόριστη νομική έννοια του δικαιολογημένου συμφέροντος του άρθρου 367ΠΚ.

Ο δικαστής αξιοποιεί τη συνταγματική διάταξη ως «ερμηνευτικό εργαλείο» προκειμένου να εξειδικεύσει το περιεχόμενο της αόριστης αυτής έννοιας και να υπάγει περαιτέρω τα πραγματικά περιστατικά στην έννοια αυτή, με επόμενο βήμα τη στάθμιση των εκατέρωθεν συμφερόντων.¹⁹⁸

¹⁹⁷ Η λ ι ο π ο ύ λ ο υ - Σ τ ρ ά γ γ α Τζ. Η τριτενέργεια των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων του Συντάγματος του 1975, σελ 54. Ως «πύλες εισόδου» ή «σημεία εισβολής» (Einbruchstellen) του Συντάγματος στο ιδιωτικό δίκαιο χαρακτηρίζονται από την γερμανική θεωρία οι γενικές ρήτρες και οι αόριστες νομικές έννοιες του ιδιωτικού δικαίου

¹⁹⁸ Μ έ λ φ ο ς ο π . π , σελ 329 επ., Κ α ρ ά κ ω σ τ α ς Γ . , Τύπος και Προσωπικότητα, σελ.38

ie) η έννοια του δικαιολογημένου συμφέροντος κατά τη διαδικασία στάθμισης συμφερόντων

a) πότε συντρέχει η έννοια δικαιολογημένου συμφέροντος-απαραίτητη προϋπόθεση αλήθεια γεγονότος (περιπτώσεις άγνοιας, ελλιπούς γεγονότος)

Δικαιολογημένο συμφέρον υπάρχει όταν η θυσία που επιβάλλεται στο θύμα κρίνεται κατώτερη από το όφελος που μπορεί να αποκομίσει μια ομάδα προσώπων.¹⁹⁹

Η νομολογία δέχεται με πάγιο τρόπο πως η δημοσίευση πληροφοριών κάθε είδους στα ΜΜΕ συνιστά άσκηση δικαιολογημένου συμφέροντος ακόμα και όταν αυτές αντικειμενικά θίγουν τη τιμή προσώπων που αναφέρονται στα σχετικά δημοσιεύματα.²⁰⁰ Επίσης «δικαιολογημένο συμφέρον που πηγάζει από την προστατευόμενη από το Σύνταγμα και τους νόμους ελευθερία και κοινωνική αποστολή του τύπου και ειδικότερα των εφημερίδων έχουν και τα πρόσωπα που άμεσα συνδέονται με τη λειτουργία τους για τη δημοσίευση ειδήσεων και γεγονότων σχετικά με πράξεις και συμπεριφορά φυσικών ή νομικών προσώπων και ομάδων προσώπων που ενδιαφέρουν το κοινωνικό σύνολο.»²⁰¹ Το ενδιαφέρον αυτό αναγνωρίζεται στα πλαίσια της ελευθερίας του λόγου και στα πρόσωπα που συνδέονται άμεσα με τη λειτουργία των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών, στους οποίους αυθεντικώς αναγνωρίζεται η εκτέλεση κοινωνικής αποστολής.²⁰²

Αποφασιστικό για το εάν η εκ μέρους των ΜΜΕ επίκληση δικαιολογημένου συμφέροντος συνιστά λόγο που επιτρέπει την επέμβαση στην προσωπικότητα είναι το αληθές ή όχι του περιεχομένου του δημοσιεύματος. Κατά κανόνα δικαιολογημένο συμφέρον για τη δημοσίευση ενός γεγονότος υπάρχει μόνο εφόσον το γεγονός ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα.²⁰³ Αν αντίθετα ο ισχυρισμός είναι αναληθής, τότε δεν υπάρχει πεδίο εφαρμογής της ελευθερίας έκφρασης και δεν τίθεται θέμα αντικειμενικής σύγκρουσης συμφερόντων.

Ωστόσο υπάρχει και η περίπτωση κατά την οποία ο ισχυρισμός είναι αναληθής, ο δράστης όμως το αγνοεί. Σε αυτή την περίπτωση υφίσταται σύγκρουση, καθώς και δικαιολογημένο συμφέρον υπό την προϋπόθεση όμως του ότι ο δράστης τελεί αφενός σε άγνοια, αφετέρου

¹⁹⁹ Κ α ρ ά κ ω σ τ α ς Γ, ΜΜΕ και Δίκαιο, σελ. 254

²⁰⁰ βλ και ΑΠ 563/1977, ΠοινΧρον 1977, σελ. 680, ΑΠ 920/1977 ΠοιΧρον 78, σελ. 211, ΑΠ 60/1979 ΠοινΧρον 79, σελ. 373, ΑΠ 1653/1983 ΝοΒ 32 1982 σελ. 543, ΑΠ 137/1985 ΝοΒ 33, σελ. 510, ΕφΑθ 9975/1986 ΕλλΔνη 28, σελ. 299

²⁰¹ ΑΠ 1653/1983 οπ.π., ΑΠ 137/1985 οπ.π. ΑΠ 224/1963 ΠοινΧρον 63, σελ. 501 ΑΠ 1421/1980 ΠοινΧρον 1981, σελ. 350 ΕφΑθ 675/1988 ΠοινΧρον 1989 σελ. 520, ΕφΑθ 2323/1986 ΕλλΔνη 1986, σελ. 694, ΕφΑθ 1652/1988 ΕλλΔνη 1989 σελ. 816 ΑΠ 1147/1998 ΝοΒ 47, σελ. 112, ΠολΠρωτΑθ 7403/1998 ΑρχΝ 1998, σελ 523, ΕφΑθ 594/92, ΕλλΔνη 34. σελ 1515, ΕφΑθ 6277/99 ΕλλΔνη 2000, σελ. 1431 ΑΠ 825/2002 ΧρΙδ 2002, σελ 691

²⁰² ΑΠ 167/2000, ΝοΒ 2001 σελ. 248

²⁰³ ΑΠ 167/2000 ΝοΒ 2001, σελ. 247

δεν είχε τη δυνατότητα καταβάλλοντας τη την απαιτούμενη επιμέλεια και προσοχή να διαπιστώσει την αναλήθεια του υλικού στο οποίο βασίστηκαν τα δημοσιεύματα.²⁰⁴

Στην περίπτωση ελλιπούς δημοσιεύματος πρέπει να διακρινουμε, προκειμένου να αποφανθούμε αν παραμένει ο λόγος δικαιολογημένου συμφέροντος, εάν ο χαρακτήρας των ελλিপών στοθχείων είναι ουσιώδης ή όχι. Εάν τα στοιχεία είναι απαραίτητα για τη γνώση ενός πραγματικού περιστατικού, η επίκληση δικαιολογημένου συμφέροντος δεν είναι δυνατή. Εάν αντίθετα αποτελούν στοιχεία ήσσονος σημασίας σε σχέση με το περιεχόμενο του δημοσιεύματος, συντρέχει κανονικά λόγος δικαιολογημένου συμφέροντος.²⁰⁵

b) σκοπός του φορέα του ΜΜΕ η διαφύλαξη του δικαιολογημένου συμφέροντος- επιβαλλόμενο και αναγκαίο μέσο προσβολής – σκοπός εξύβρισης

Σύμφωνα με τα παραπάνω θα λέγαμε ότι καθιερώνεται ένα ιδιότυπο τεκμήριο υπέρ του τύπου μέσα από την έννοια του δικαιολογημένου συμφέροντος. Οι πληροφορίες που δημοσιεύει έστω και προσβλητικές της τιμής, τεκμαίρεται ότι αποβλέπουν στη διαφύλαξη του δικαιολογημένου συμφέροντος, του καθήκοντος δηλαδή του δημοσιογράφου για ενημέρωση του κοινού.

Η νομολογία δέχεται όπως είδαμε ως δεδομένη τη συνδρομή του αντικειμενικού στοιχείου της ύπαρξης λόγου διαφύλαξης δικαιολογημένου συμφέροντος. Περαιτέρω πρέπει να εξακριβωθεί αν η πράξη της προσβολής έγινε επειδή υπήρχε στο δράστη, από υποκειμενική άποψη σκοπός διαφύλαξης του ενδιαφέροντος αυτού,²⁰⁶ ή εάν συνέτρεχε σκοπός εξύβρισης.

Το δικαστήριο πρέπει να ελέγξει εάν η δημοσίευση των πληροφοριών είναι το *επιβαλλόμενο και αντικειμενικά αναγκαίο* μέσο για τη διαφύλαξη του δικαιολογημένου συμφέροντος²⁰⁷ καθώς και αν από τον τρόπο προσβλητικής εκδήλωσης προκύπτει *σκοπός εξύβρισης*.

Κατά τη νομολογία « ο ειδικός αυτός σκοπός της συκοφαντικής ή εξυβριστικής συμπεριφοράς υπάρχει στον τρόπο εκδήλωσης της, όταν δηλαδή δεν ήταν πραγματικά αναγκαίος και το επιβαλλόμενο *in concreto* μέτρο για να αποδοθεί όπως έπρεπε αντικειμενικά το περιεχόμενο της σκέψης του πράττοντα για την προστασία του δικαιολογημένου συμφέροντος, για αυτό και το δικαστήριο της ουσίας πρέπει να προσδιορίζει ποιες, αντί εκείνων που χρησιμοποιήθηκαν φράσεις ή

²⁰⁴ σχετικά ΠολΠρΑθ 4703/98 ΑρχΝ 1998 σελ. 523

²⁰⁵ Κ α ρ ά κ ω σ τ α ς Γ. ΜΜΕ και Δίκαιο, σελ 254 επ.

²⁰⁶ Μ έ λ φ ο ς Θ. οπ.π. σελ 325

²⁰⁷ ΑΠ 701/1381, ΠοινΧρον 1982, σελ. 27, ΑΠ 8/1982, ΠοινΧρον 1982, σελ. 750, ΑΠ 1653/1983 ΝοΒ 1984, σελ. 543 επ. ΑΠ 1912/1984, ΠοινΧρον 1985 σελ. 586, ΑΠ 100/1985 ΠοινΧρον 1985, σελ. 670 ΑΠ 1832/1988 ΠοινΧρον 1989, σελ 619

εκφράσεις ήταν δυνατόν να χρησιμοποιηθούν χωρίς να θίγεται η τιμή και η υπόληψη του τρίτου για την εκδήλωση του δικαιολογημένου συμφέροντος του δράστη»²⁰⁸

ii) η συνδρομή προϋποθέσεων κατάστασης ανάγκης

Προϋπόθεση της στάθμισης του δικαιολογημένου συμφέροντος με άλλο προσβληθέν ή απειλούμενο έννομο αγαθό είναι να συντρέχουν οι προϋποθέσεις της κατάστασης ανάγκης και ειδικότερα, να υπάρχει επικείμενος κίνδυνος που στην περίπτωση των ΜΜΕ συνίσταται στο ενδεχόμενο βλάβης του κοινωνικού συνόλου λόγω της μαδραστηριοποίησης τους, ο κίνδυνος να μη μπορεί να αποτραπεί με άλλο τρόπο παρά μόνο με την επέμβαση των ΜΜΕ στην προσωπικότητα και τέλος, η αξία του θυσιαζόμενου αγαθού να είναι τουλάχιστον ανάλογη προς την αξία του αγαθού που απειλείται.²⁰⁹

iii) η παραβίαση των συναλλακτικών υποχρεώσεων από πλευράς ΜΜΕ- η προσβολή του δικαιώματος επί της προσωπικότητας

Η στάθμιση μεταξύ του δικαιολογημένου συμφέροντος και του εννόμου αγαθού της προσωπικότητας επιβάλλεται μόνο στις περιπτώσεις κατά τις οποίες έχουμε προσβολή του δικαιώματος επί της προσωπικότητας. Τούτ' έστιν, υπάρχει δικαιολογημένο συμφέρον (δημοσίευση αληθινού γεγονότος, ο τρόπος εκδήλωσης αναγκαίος και επιβαλλόμενος, έλλειψη σκοπού εξύβρισης), αλλά ο φορέας των ΜΜΕ κατά την προσπάθεια διαφύλαξης του παραβίασε (είτε κατά το στάδιο της έρευνας, είτε κατά το στάδιο της δημοσίευσης τις συναλλακτικές του υποχρεώσεις και ως εκ τούτου προσέβαλλε την προσωπικότητα τεκείνου στον οποίο αφορούσε το δημοσίευμα.

δ) τα στάδια της στάθμισης συμφερόντων στην περίπτωση σύγκρουσης ΜΜΕ και προσωπικότητας

Στην διαδικασία της στάθμισης των συμφερόντων διακρίνονται κάποια στάδια κοινά στις περισσότερες των περιπτώσεων . Κατ' αρχάς διαπιστώνεται εάν εθίγη το δικαίωμα επί της προσωπικότητας και σε καταφατική περίπτωση σε τι βαθμό. Στη συνέχεια εξετάζεται η βαρύτητα

²⁰⁸ ΕφΑθ 9975/1986 ΕλλΔνη 28, σελ. 299 επ., βλ. επίσης ΑΠ 1653/1983, ΝοΒ 32, σελ. 543 επ.(υπόθεση δικηγόρων Σύρου) ΑΠ 137/1985, ΝοΒ 33, σελ. 510 επ. ΑΠ 641/ 1985 ΝοΒ 33, σελ. 886 ΑΠ 1407/1988, ΝοΒ 37, σελ. 1207(πολιτικό απόβλητο της Βουλής) ΑΠ 876/2000 Χριδ 2001 σελ. 226, ΑΠ355/1999 ΝοΒ 99, σελ 1337, ΕφΑθ 8039/1999 ΝΟΜΟΣ, ΕφΘες. 208/2000 Αρμ. 2000, σελ. 1369, ΕφΘες 207/2000 Αρμ. 2000 σελ. 1204, ΕφΑθ 4054/1992 ΝοΒ 40, σελ. 923 ΜονΠρωτΛιβαδειάς 2/2000, ΑρχΝ 2000 σελ. 548 ΕφΘες 769/1999 Αρμ. 1999 σελ. 932 ΑΠ 355/1999 ΝοΒ 1999 σελ. 1337 ΑΠ(ΤμΕ') 1003/2001 ΝοΒ 2002, σελ. 413 ΕφΑθ 7630/2001 ΝοΒ 50, σελ. 534 ΑΠ1683/83 ΝοΒ 32, σελ.543 ΜονΠρωτΑθ 2753/1987 ΕλλΔνη 87, σελ. 1984 Πλημ/κειόΘες 143/1993 ΠοινΧρον ΜΓ σελ. 217 ΒουλΣυμβΠλημΔράμας 196/1991 ΑρχΝ 43, σελ. 182, ΕφΑθ 594/1992, ΕλλΔνη 34, σελ 1515, ΕφΑθ 1652/1988 ΕλλΔνη 1989 σελ. 816 ΕφΑθ 2456/1988 ΕλλΔνη 30, σελ. 810

²⁰⁹ βλ. 25ΠΚ και 32ΠΚ

των συγκρουόμενων συμφερόντων, κατά πόσο η προσβλητική ενέργεια είναι προσήκουσα και απαραίτητη για την πραγματοποίηση του συμφέροντος που υπηρετούν τα ΜΜΕ, καθώς επίσης κατά πόσο το συμφέρον πληροφόρησης δεν είναι στην συγκεκριμένη περίπτωση αξιολογικά υποδεέστερο της προσβολής. Εφόσον συντρέχουν οι παραπάνω προϋποθέσεις, δηλαδή εθίγη και μάλιστα σε σημαντικό βαθμό το δικαίωμα σεβασμού του προσώπου, τα χρησιμοποιούμενα μέσα δεν ήταν τα προσήκοντα και απαραίτητα για την ικανοποίηση του ενδιαφέροντος του κοινού για πληροφόρηση ή, τέλος, η βαρύτητα της προσβολής υπερέβη το μέγεθος του εξυπηρετούμενου συμφέροντος, τότε το συμφέρον προστασίας του προσώπου υπερτερεί της πληροφόρησης και υπάρχει προσβολή της προσωπικότητας.²¹⁰

ε) κριτήρια τα οποία λαμβάνονται υπόψη κατά τη στάθμιση των συμφερόντων

Κατά τη στάθμιση των δυο συμφερόντων, του δικαιολογημένου συμφέροντος των ΜΜΕ και του συμφέροντος προστασίας της προσωπικότητας θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη αφενός οι περιλαμβανόμενοι στο νόμο, σε καταστατικά δημοσιογραφικών ενώσεων, συλλογικές συμβάσεις, διακηρύξεις ή δημοσιογραφικούς κώδικες δεοντολογικοί κανόνες δημοσιογραφικής συμπεριφοράς, οι οποίοι δε δεσμεύουν το δικαστή, η παραβίαση τους μπορεί όμως να θεμελιώσει τον παράνομο χαρακτήρα της προσβολής, αφετέρου δε τα διεθνή κείμενα που έχουν διατυπωθεί σχετικά με τη θέση και τις δραστηριότητες των ΜΜΕ και τα οποία συντελούν στη διαμόρφωση του περιεχομένου των συναλλακτικών ηθών και της αντικειμενικής καλής πίστης.²¹¹

Περαιτέρω πρέπει να ληφθούν υπόψη οι ειδικές συνθήκες, όπως η προσωπικότητα του θιγόμενου²¹² (αν αποτελεί δημόσιο πρόσωπο ή πρόσωπο της επικαιρότητας), η φύση της πληροφορίας (εάν πρόκειται για γεγονός που δικαιολογείται να περιέλθει στη γνώση τρίτων, διότι συμβάλλει στο σχηματισμό της κοινής γνώμης²¹³, οι αποδέκτες της πληροφόρησης, ο κύκλος των προσώπων δηλαδή στους οποίους απευθύνεται το δημοσίευμα, τα μέσα με τα οποία αποκτήθηκε η πληροφορία και οι περιστάσεις.²¹⁴

στ) η θεωρία στάθμισης των συμφερόντων σε αναλογία με τη θεωρία της «κοινωνικής προσφορότητας» (Sozialadäquanz, Gemeinschaftsprinzip)

²¹⁰ Κ α ρ ά κ ω σ τ α ς Γ., Δημοσιογραφική Έρευνα και Προστασία της Προσωπικότητας, σελ. 148-9

²¹¹ Κ α ρ ά κ ω σ τ α ς Γ., ΜΜΕ και Δίκαιο, σελ. 255

²¹² ΠολΠρΑθ 709/1999 ΝοΒ 1999 σελ. 1438

²¹³ ΠολΠρΑθ 4703/1998, ΑρχΝ 1998, σελ.523

²¹⁴ Κ α ρ ά κ ω σ τ α ς Γ. οπ.π. σελ. 258

i) η «κοινωνική προσφορότητα» ως θεωρία του ποινικού δικαίου- το περιεχόμενο της

Η θεωρία της «κοινωνικής προσφορότητας» αναπτύχθηκε από συγγραφείς του ποινικού δικαίου στη γερμανική αρχικά θεωρία²¹⁵. Αποτελεί εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας²¹⁶, και ως εκ τούτου βρήκε απήχηση και στο χώρο του αστικού δικαίου.

Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή δεν θεωρείται άδικη η πράξη εφόσον τυγχάνει «κοινωνικώς πρόσφορη». Ως κοινωνικώς πρόσφορες θεωρούνται εκείνες οι πράξεις που κινούνται μέσα στα πλαίσια «του ιστορικώς αναπτυσσόμενου κοινωνικού ρυθμού της ανθρώπινης συμβίωσης και εμφανίζονται ως εκ τούτου επιτρεπόμενες».²¹⁷ Στο πλαίσιο δηλαδή της κοινωνικής συμβίωσης, ορισμένες επεμβάσεις είναι αναπόφευκτες και πρέπει να είναι ανεκτές²¹⁸. Η αρχή της κοινωνίας θέτει δηλαδή κάποιους περιορισμούς στα διάφορα δικαιώματα του ατόμου (Gemeinschaftsprinzip),²¹⁹ οι οποίοι δεν είναι επιλήψιμοι.

Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή μια πράξη που προσβάλλει ή εκθέτει σε κίνδυνο αγαθά του προσώπου είναι κοινωνικά πρόσφορος και συνεπώς θεμιτή, μόνο αν εμφανίζει κοινωνική χρησιμότητα (εξυπηρετεί ένα τομέα της κοινωνικής ζωής) και δεν προξενεί στο προσβαλλόμενο πρόσωπο ζημία δυσανάλογη προς την κοινωνική της χρησιμότητα, δηλαδή ζημία που στην συγκεκριμένη περίπτωση (in concreto) δε βρίσκεται σε ορθή αναλογία με το μέγεθος της προσβολής ή της διακινδύνευσης, και συνεπώς δεν είναι ανεκτή από τις επικρατούσες συνθήκες²²⁰

ii)η θεωρία της «κοινωνικής προσφορότητας» στην περίπτωση της «σύγκρουσης» ΜΜΕ και προσωπικότητας – αποτέλεσμα της, η στάθμιση των συμφερόντων

Στην περίπτωση της «σύγκρουσης» της λειτουργίας των ΜΜΕ με τις εκφάνσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας, κατ' εφαρμογή της θεωρίας αυτής, πρέπει κάθε φορά να σταθμίζουμε το αν η συγκεκριμένη ενέργεια των ΜΜΕ είναι κοινωνικά χρήσιμη (πρόσφορος), πράγμα που δε συμβαίνει όταν η ηθική και υλική ζημία που υφίσταται το πρόσωπο αυτό είναι υπέρμετρη και δυσανάλογη, υπερβαίνει δηλαδή τα όρια του εύλογου συμφέροντος του κοινού για πληροφόρηση, το όριο το οποίο έχουν θέσει οι συνθήκες της κοινωνικής συμβίωσης.

²¹⁵ Μιχαηλίδης – Νούρος Γ, οπ.π σελ 384, σημ. 37

²¹⁶ Σταθάτος Ν., Ιδιωτικός και Δημόσιος Βίος, σελ. 640, Μιχαηλίδης – Νούρος οπ.π., σελ.384, σημ.37

²¹⁷ Κατσάντωνης, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, σελ. 111 επ

²¹⁸ Coing, Ehrenschutz und Presserecht

²¹⁹ Παπαρηγόπουλου – Σκορίνη Φ., σχετικά με την αρχή της κοινωνίας οπ.π σελ.282 και 283, καθώς και σημ.65 όπου παραπέμπει στον Hubmann οπ.π.σελ 256

²²⁰ Μιχαηλίδης – Νούρος Γ., οπ.π σελ 384-385, Μέλλος Θ. οπ.π σελ 334 Κρίππας οπ.π σελ. 70, Καρακωστας Γ. ΜΜΕ και Δίκαιο, σελ 232

2) θεωρία των «διασήμων προσώπων» ή «προσώπων της επικαιρότητας» (θεωρία της Zeitgeschichte)²²¹

α) ο γερμανικός νόμος περί πνευματικής ιδιοκτησίας του 1907-η αφορμή για τη δημιουργία της θεωρίας των διασήμων προσώπων

Αφορμή για τη δημιουργία της θεωρίας της Zeitgeschichte στάθηκε η παράγραφος 23 του γερμανικού νόμου περί πνευματικής ιδιοκτησίας των έργων πλαστικών τεχνών και φωτογραφίας της 9.1.1907 (Gesetz betreffend das Urheberrecht an Werken der bildenden Künste und der Photographie).

Η διάταξη αυτή του γερμανικού νόμου ορίζει πως είναι επιτρεπτή χωρίς την απαιτούμενη συναίνεση, για την οποία γινόταν λόγος στην προηγούμενη παράγραφο, η διανομή και η έκθεση σε κοινή θέα εικόνων που ανήκαν στην περιοχή της Zeitgeschichte²²² (επικαιρότητα). Έτσι βάσει της διάταξης αυτής, επιτρέπεται ελεύθερα η δημοσίευση εικόνας χωρίς την συναίνεση του εικονιζόμενου, εφόσον αυτή ανήκει στην περιοχή της επικαιρότητας. Αφορά δηλαδή σε εικόνες προσώπων που απασχολούν την επικαιρότητα.

β) η ανάπτυξη της θεωρίας της Zeitgeschichte από τον Neumann-Duesberg, -η διάκριση σε απόλυτα και σχετικά πρόσωπα της επικαιρότητας (Absolute und relative Personen der Zeitgeschichte)

Σύμφωνα με το γερμανικό νόμο ως πρόσωπα της επικαιρότητας θεωρήθηκαν εκείνα που αναπτύσσουν δραστηριότητα γενικότερου ενδιαφέροντος, εφόσον ένα τμήμα της ζωής τους λαμβάνει κατ' ανάγκη δημοσιότητα, χωρίς αυτό να μπορεί να αποφευχθεί. Πρόκειται για πρόσωπα που απασχολούν **τακτικά** την επικαιρότητα λόγω της άσκησης κάποιου λειτουργήματος.

Ωστόσο εκτός από τα πρόσωπα αυτά απασχολούν ενίοτε την επικαιρότητα και άλλα πρόσωπα, τα οποία δεν ασκούν κάποια δημόσια

²²¹ βλ σχετικά Κ ρ ί π π α ς , Γ, Η Ελευθερία του Τύπου έναντι του Δικαιώματος επί του Ιδιωτικού Βίου, σελ. 52 επ, Φ ί λ ι α ς, Β, Το Συνταγματικό Δικαίωμα της Ελευθεροτυπίας και η κατ' άρθρο 367πκ πρόσθετη προστασία, σελ. 39 επ., Μ ι χ α η λ ί δ η ς – Ν ο υ ά ρ ο ς Γ, Το Απαρβίαστο του Ιδιωτικού Βίου και η Ελευθερία του Τύπου σελ 384 επ. Μ α υ ρ ι ά ς Κ., Το Συνταγματικό Δικαίωμα του Ιδιωτικού Βίου, σελ. 97 επ., Π λ α γ ι α ν ν ά κ ο ς Γ., Το Δικαίωμα επί της ίδιας Προσωπικότητας, σελ. 131 επ., Κ ο ν τ α ξ ή ς Α. Τύπος και Δίκαιο, σελ 503-507, Σ τ α θ ά τ ο ς Ν., Ιδιωτικός και Δημόσιος Βίος, σελ 640, Π α π α ρ ρ η γ ο π ο ύ λ ο υ – Σ κ ο ρ ί ν η Φ., Η Πληροφόρηση του Κοινού Δια του Τύπου και η Προστασία της Προσωπικότητας του Κατηγορουμένου, σελ 283, Μ έ λ φ ο ς Θ., Ελευθερία Πληροφόρησης του Δημοσιογράφου και Προστασία της Προσωπικότητας, σελ.334-337, Τ σ ά τ σ ο ς Δ.Θ. – Σ κ ο υ ρ ή ς Β – Σ π υ ρ ό π ο υ λ ο ς Φ., Ελευθερία του Τύπου και Προστασία του Ατόμου από την Επεξεργασία Προσωπικών Πληροφοριών, σελ. 514-515

²²² “Ohne die nach § 22 erforderliche Einwilligung dürfen verbreitet oder zyn Schau gestellt werden:1 Bildnisse aus den bereich der Zeitgeschichte”

λειτουργία, αλλά τυγχάνει εκτάκτως κάποιες φορές να λαμβάνει δημοσιότητα κάποιο τμήμα της ζωής του. Σχετικά ο Γερμανός καθηγητής Neumann-Duesberg υποστήριξε πως ως πρόσωπα της Zeitgeschichte δεν είναι δυνατό να εννοεί ο νόμος μόνο αυτά που απασχολούν τακτικά την επικαιρότητα. Περαιτέρω διαίρεσε τα πρόσωπα της επικαιρότητας σε δυο κατηγορίες, στα απόλυτα και στα σχετικά (Absolute und relative Personen der Zeitgeschichte). Ως απόλυτα θεωρούνται όσα απασχολούν τακτικά την επικαιρότητα, ενώ ως σχετικά, όσα την απασχολούν πρόσκαιρα. Τα πρόσωπα αυτά ενδιαφέρουν την επικαιρότητα εξαιτίας ενός συγκεκριμένου γεγονότος, που μπορεί να είναι εκτεταμένης ή περιορισμένης χρονικής διάρκειας.²²³

Παρόλο που ο νόμος αναφέρεται στο επιτρεπτό της δημοσίευσης εικόνας προσώπου που ανήκει στην επικαιρότητα, η θεωρία της Zeitgeschichte, δεν έχει εφαρμογή μόνο σχετικά με τη δημοσίευση των εικόνων των προσώπων αυτών, αλλά σχετικά με κάθε γεγονός που τα αφορά²²⁴ και που μπορεί να προκαλέσει προσβολή της προσωπικότητας τους (δημοσίευση πληροφοριών, παραβίαση του ιδιωτικού βίου, προσβολή της τιμής, προσβολή του δικαιώματος επί των λεχθέντων, προσβολή του δικαιώματος επί των προϊόντων της διανοίας κτλ²²⁵)

γ) η εφαρμογή της θεωρίας των «διασήμων προσώπων» για την άρση της σύγκρουσης ΜΜΕ και προσωπικότητας

ι) ΜΜΕ και σχετικά πρόσωπα της δημοσιότητας

Όσον αφορά τα σχετικά πρόσωπα της επικαιρότητας η θεωρία «των διασήμων προσώπων» δέχεται πως είναι επιτρεπτή η δημοσίευση μόνο εκείνων των γεγονότων που κατέστησαν τα πρόσωπα αυτά πρόσωπα της επικαιρότητας.

Τα πρόσωπα αυτά οφείλουν συνεπώς να ανέχονται επεμβάσεις που δικαιολογούνται από το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης²²⁶, εφόσον με τις πράξεις τους κατηύθησαν προσωπικά²²⁷ τα ίδια το ενδιαφέρον της προς το άτομο τους,²²⁸ μόνο όμως για το σύντομο χρονικό διάστημα που τα

²²³ Ως γεγονότα γενεσιουργά των σχετικών προσώπων της επικαιρότητας νοούνται τα γενικού και δικαιολογημένου ενδιαφέροντος και όχι αυτά που έχουν σκανδαλοθηρικό χαρακτήρα Ulmer οπ.π σελ.40, Löffler οπ.π σελ. 764

²²⁴ Σε αυτό δε συμφωνούν όλοι οι συγγραφείς, αλλά ύστερα από την αποδοχή της άποψης αυτής στο συνέδριο των Γερμανών και Ιταλών νομικών στη Ρώμη το 1966, το θέμα έληξε. Βλ σχετικά Κ ρ ί π π α ς Γ, οπ.π σελ.58-9

²²⁵ βλ αναλυτικότερα Κ ρ ί π π α ς οπ.π σελ 82 επ

²²⁶ Κ α ρ ά κ ω σ τ α ς Γ., Τύπος και Προσωπικότητα, σελ. 60

²²⁷ Κ α ρ ά κ ω σ τ α ς, ΜΜΕ και Δίκαιο, σελ 227 επ. «Ο φορέας του δικαιώματος οφείλει να ανέχεται επεμβάσεις στην προσωπικότητα του, οι οποίες συνδέονται με τον τρόπο ζωής που ο ίδιος διάλεξε» σχετικά με σχετικά πρόσωπα της επικαιρότητας βλ ΠολΠρΑθ 1189/2001 ΧρΙΔ 2001, σελ 416επ, η συμμετοχή προσώπου φορέα του AIDS σε τηλεοπτική εκπομπή, το κατατάσσει στα πρόσωπα της σχετικής επικαιρότητας, οπότε είναι δικαιολογημένες και οφείλει να ανέχεται τις επεμβάσεις στην προσωπικότητα του εκ μέρος των τρίτων.

²²⁸ Π α π α ρ ρ η γ ο π ο ύ λ ο υ – Σ κ ο ρ ί ν η , οπ.π. σελ.133

πρόσωπα αυτά απασχολούν το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης.²²⁹ Πάντως όταν το ενδιαφέρον προκλήθηκε από ένα συνταρακτικό γεγονός, το χρονικό αυτό διάστημα μπορεί να παραταθεί για πολλά χρόνια.²³⁰

ii) ΜΜΕ και απόλυτα πρόσωπα της δημοσιότητας –η διάκριση τους σε πρόσωπα «γενικού ενδιαφέροντος» και «περιορισμένου ενδιαφέροντος»

Όπως αναφέραμε και πιο πάνω τα απόλυτα πρόσωπα της επικαιρότητας καθίστανται τέτοια εξ αιτίας ορισμένης ιδιότητας τους. Για τα πρόσωπα αυτά δημιουργείται λοιπόν δικαιολογημένο ενδιαφέρον της κοινής γνώμης, το οποίο καλύπτεται με τη δημοσίευση όσο το δυνατόν περισσότερων πληροφοριών από τα ΜΜΕ, προκειμένου να καταστεί η πληροφόρηση του κοινού πλήρης και ολοκληρωμένη. Υφίστανται λοιπόν ορισμένα γεγονότα του ιδιωτικού βίου των απολύτων προσώπων της επικαιρότητας, που συνδέονται με τη λειτουργία και την ιδιότητα των προσώπων αυτών, έτσι ώστε να καθίσταται αναγκαία η δημοσίευση τους προς χάριν της ολοκληρωμένης πληροφόρησης του κοινού.

Είναι επόμενο όμως πως δε μπορεί να λάβει δημοσιότητα κάθε γεγονός του ιδιωτικού βίου των απολύτων προσώπων της επικαιρότητας, αλλά αντίθετα μόνο εκείνα τα γεγονότα που συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με την ιδιότητα τους, όπως αναφέραμε. Επειδή τα γεγονότα αυτά δεν μπορούν να είναι τα ίδια για όλα τα απόλυτα πρόσωπα της δημοσιότητας, σκόπιμη είναι η διάκριση των προσώπων αυτών σε πρόσωπα «γενικού ενδιαφέροντος» και σε πρόσωπα «περιορισμένου ενδιαφέροντος».

Τα πρώτα απασχολούν σε μεγάλο βαθμό το κοινό. Καθίσταται αναγκαία λοιπόν η δημοσίευση όχι μόνο των γεγονότων της ιδιωτικής τους ζωής που συνδέονται άμεσα με την ιδιότητα τους, αλλά και των εμμέσως συνδεόμενων μ' αυτή. Χαρακτηριστικά αναφέρεται πως «όσο υψηλότερη θέση κατέχουν στο δημόσιο βίο τα πρόσωπα της απόλυτης επικαιρότητας, τόσο πιο περιορισμένη η σφαίρα του απορρήτου τους, τόσο περισσότερο είναι υποχρεωμένα να ανέχονται προσβολές της προσωπικότητάς τους».²³¹

Τα δεύτερα, αν και μπορεί να παρουσιάζουν πολύ σημαντική δραστηριότητα, δεν απασχολούν πολύ την κοινή γνώμη, ώστε να καθίσταται αναγκαία η δημοσίευση μόνο εκείνων των πληροφοριών που

²²⁹ Μαυριάς Κ. οπ.π σελ 98, Παπαρηγόπουλου – Σκορίνη Φ., σελ. 281-286, για το ποιο χρονικό σημείο είναι θεμιτή η δημοσίευση πληροφοριών για την ιδιωτική ζωή προσώπου που καταδικάστηκε σε έγκλημα.

²³⁰ Βλ σχετικά Μιχαηλίδης – Νούρος Γ., οπ.π σελ. 387 σημ. 46

²³¹ Μιχαηλίδης – Νούρος Γ. οπ.π σελ. 387 Τσάτσος κτλ οπ.π σελ 514-5 «η ιδιωτική σφαίρα των προσώπων αυτών είναι συρρικνωμένη, σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις σε μεγάλο βαθμό, πράγμα που δικαιολογείται από το ότι βρίσκεται στο επίκεντρο της προσοχής του κοινού και συνεπώς του τύπου» Κονταξής οπ.π σελ. 504

αφορούν το πρόσωπο τους που συνδέονται άμεσα με το λειτούργημα τους.

Όσον αφορά τα πρόσωπα της απόλυτης επικαιρότητας, θεμιτή είναι όχι μόνο η δημοσίευση πληροφοριών που αφορούν στο άτομο τους, αλλά και η άσκηση κριτικής απέναντί τους και η διατύπωση σχολίων σχετικά με ενέργειες τους. Σύμφωνα με τη νομολογία «σε μια δημοκρατική κοινωνία, το άτομο το οποίο αποφασίζει να αναλάβει οποιοδήποτε θέση που θεωρείται ή μπορεί να θεωρηθεί ότι αφορά το δημόσιο βίο, υπόκειται στον αμείλικτο έλεγχο του τύπου, τον οποίο, εφόσον δε θίγει ανεπίτρεπτα τη τιμή ή την υπόληψη του, είναι υποχρεωμένο να ανεχθεί»²³²

---

²³² Εφαθ 9975/1986 ΕλλΔνη 28, σελ. 300, Εφαθ3129/1988 ΝοΒ 36, σελ. 1247 Εφαθ 8908/1998 ΝοΒ 36, σελ 1666, ΔιοικΠρΑθ 16280/1995, ΤοΣ 1996, σελ. 195 «οι δημοσιογράφοι μπορούν να δημοσιεύουν ή να μεταδίδουν ειδήσεις, εικόνες από την ιδιωτική τους ζωή και σχόλια, για την σχετική πληροφόρηση και ενημέρωση του κοινού, με δριμεία κριτική ή δυσμενείς, ακόμα και σκωπτικούς χαρακτηρισμούς για τα πρόσωπα αυτά χωρίς αυτό να συνιστά μη σύννομη προσβολή της προσωπικότητας τους ή παραβίαση των κανόνων δεοντολογίας, αφού είναι αναντίρρητο ότι κάθε επικριτική εκπομπή ή δημοσίευμα δημιουργεί αναπόφευκτα δυσμενείς εντυπώσεις σε βάρος των δημοσίων αυτών προσώπων»

3) η θεωρία των θεμιτών αναγκών για πληροφόρηση σε μια δημοκρατική κοινωνία

α) η θεωρία αυτή ως προϋπόθεση για την εφαρμογή των δυο προηγούμενων θεωριών

Η θεωρία των θεμιτών αναγκών για πληροφόρηση σε μια δημοκρατική κοινωνία αποτελεί προϋπόθεση για την εφαρμογή των προηγούμενων θεωριών. Χωρίς τη γνώση της κοινότητας για πληροφόρηση, δεν είναι δυνατή η εφαρμογή της πρώτης θεωρίας κατά την οποία η σύγκρουση μεταξύ ΜΜΕ και προσωπικότητας, πρέπει να επιλύεται κάθε φορά μετά από στάθμιση των εκατέρωθεν συμφερόντων. Χωρίς τη θεωρία αυτή δεν είναι δυνατή ούτε η καλή εφαρμογή της δεύτερης θεωρίας, γιατί χωρίς τη γνώση των πληροφοριακών αναγκών της κοινότητας δεν είναι δυνατό να διακρίνουμε ποια είναι τα πρόσωπα της απόλυτης ή σχετικής επικαιρότητας.

β) ο καθορισμός των θεμιτών ή αντικειμενικών αναγκών πληροφόρησης του κοινού σε μια δημοκρατική κοινωνία – τα κριτήρια του γενικού συμφέροντος και του μέσου κοινωνικού ανθρώπου

Οι θεμιτές ή αντικειμενικές ανάγκες πληροφόρησης του κοινού σε μια δημοκρατική κοινωνία μπορούν να προσδιορισθούν βάσει των κριτηρίων του γενικού συμφέροντος αφενός, των εθίμων και της θετικής ηθικής που επικρατούν στο μέσο κοινωνικό άνθρωπο αφετέρου, οι οποίες διαφέρουν από χώρα σε χώρα.

Ο συνδυασμός των κριτηρίων αυτών μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως η πληροφόρηση της κοινότητας για την ιδιωτική ζωή των διαφόρων ατόμων είναι αντικειμενικά αναγκαία και θεμιτή όταν εξυπηρετεί τους (ενδεικτικά αναφερόμενους) σκοπούς της παροχής βιογραφικών στοιχείων χρήσιμων για επιστημονικούς ή μορφωτικούς σκοπούς, της παροχής στοιχείων για την ιδιωτική ζωή των προσώπων που διαδραματίζουν ένα γενικά ενδιαφέροντα ρόλο στην κοινωνική ζωή, και ειδικότερα των στοιχείων που παρέχουν στο κοινό τη δυνατότητα να σχηματίσει μια σαφή γνώμη για την προσωπικότητα, τις ικανότητες και τις συνήθειες των προσώπων αυτών, από τα οποία μερικά είναι πρότυπα προς μίμηση και άλλα πρότυπα προς αποφυγή, της παροχής πληροφοριών χρήσιμων για το κοινωνικό έλεγχο, της ενημέρωσης του κοινού για την εικόνα και την ιδιωτική ζωή εγκληματιών ή άλλων ατόμων που είναι επικίνδυνα για τη δημόσια ή την ιδιωτική ασφάλεια.²³³

²³³ Μιχαηλίδης – Νουάρος Γ., οπ.π σελ 388-389, Μέλος Θ. οπ.π σελ.338-339

3) η θεσμική εφαρμογή των θεμελιωδών δικαιωμάτων α) περιεχόμενο

Σύμφωνα με τη θεωρία της θεσμικής εφαρμογής των συνταγματικών δικαιωμάτων, τα θεμελιώδη δικαιώματα εφαρμόζονται όχι μόνο στη σχέση μεταξύ κράτους - πολιτών, ή των πολιτών μεταξύ τους, αλλά συνηθέστερα σε επίπεδο μερικότερων εννόμων σχέσεων ή θεσμών ανεξάρτητα από τον χαρακτηρισμό τους ως ιδιωτικού ή δημοσίου δικαίου.

Η ανθρώπινη ζωή, έτσι όπως έχει διαμορφωθεί από την κοινωνική συμβίωση αποτελείται από «νομικά μορφώματα», τουτ' έστιν από θεσμούς, διαπροσωπικές σχέσεις, δικαιώματα και υποχρεώσεις. Ο άνθρωπος δραστηριοποιούμενος μέσα σ' αυτά τα νομικά μορφώματα δεν μπορεί να ασκήσει τα θεμελιώδη του δικαιώματα στην έκταση που θα τα ασκούσε έξω απ' αυτά. Τα θεμελιώδη δικαιώματα είναι επόμενο δηλαδή, να **θεσμοποιούνται**, να συστέλλονται, στα πλαίσια των μερικότερων θεσμών.

β) ο επηρεασμός του περιεχόμενου των θεμελιωδών δικαιωμάτων από την πολυμορφία της ανθρώπινης ζωής (Natur der Sache- η σύζευξη Sollen και Sein)

Τα θεμελιώδη δικαιώματα δε μπορούν να γίνουν αντιληπτά ως αμετάβλητες σταθερές. Κάτι τέτοιο θα ήταν λανθασμένο. Αυτός ο ίδιος ο άνθρωπος αποτελεί οντότητα σύνθετη και πολυδιάστατη, που δραστηριοποιείται έντονα και που συνδυάζει πολλά χαρακτηριστικά. Τα δικαιώματα λοιπόν, ως εξειδικεύσεις της ανθρώπινης αξίας δε θα μπορούσαν αντίθετα να έχουν χαρακτήρα **στατικό**, μονοδιάστατο.

Τα συνταγματικά δικαιώματα ως νομικοί κανόνες διαμορφώνουν το περιεχόμενο τους προσαρμοζόμενοι στην ανθρώπινη πραγματικότητα. Η τελευταία αποτελεί δηλαδή όχι μόνο αντικείμενο του δικαίου, αλλά και πηγή του. Από τη φύση των πραγμάτων προκύπτει πως η ανθρώπινη ζωή διακρίνεται για την πολυμορφία της και για το πλήθος των εκφάνσεών της. Συνδεδεμένο λοιπόν το δίκαιο με την πραγματικότητα, διαμορφώνει τους θεμελιώδεις κανόνες δικαίου, τα θεμελιώδη δικαιώματα δηλαδή ως **ελαστικά** νομικά μεγέθη. Μόνο ως τέτοια μπορούν να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της πραγματικότητας. Μόνο μέσω τέτοιων δικαιωμάτων μπορεί να επιτυγχάνεται η σύζευξη του **δέοντος (Sollen)** και του **είναι (Sein)**.²³⁴

Τα θεμελιώδη δικαιώματα συνιστούν επομένως νομικά μεγέθη των οποίων το περιεχόμενο παραλλάσει ανάλογα και με το περιεχόμενο της

²³⁴ Δ η μ η τ ρ ό π ο υ λ ο ς Α., Γενική Συνταγματική Θεωρία, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Α', σελ. 17 καθώς και Δ η μ η τ ρ ό π ο υ λ ο ς Α., Συνταγματικά Δικαιώματα, παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος ΙΙΙ σελ.80

σχέσης, μέσα στην οποία **επιδιώκεται** η εφαρμογή του. Πέρα από το σημασιολογικό τους πυρήνα που παραμένει σε κάθε περίπτωση αμετάβλητος, η σημασιολογική του περιφέρεια είναι δυνατόν να προσαρμόζεται στις περιστάσεις.

γ) η έννοια της αντιπαράθεσης δικαιώματος και θεσμού – θεσμική εφαρμογή, από τον εντοπισμό της αντίθεσης, στην αποκάλυψη της φυσικής τους σχέσης

Το άτομο όταν δραστηριοποιείται στα πλαίσια κάποιου θεσμού ή κάποιας διαπροσωπικής σχέσης, δεν μπορεί να ασκήσει τα θεμελιώδη δικαιώματα του σε όλο τους το εύρος, με τον τρόπο δηλαδή που θα τα ασκούσε έξω από το θεσμό αυτό. Η φυσική πραγματικότητα και ως εκ τούτου η νομική πραγματικότητα, έτσι όπως έχει διαμορφωθεί αναφορικά με τη σχέση αυτή δεν καθιστά δυνατή την άσκηση όλου του εύρους του περιεχομένου του δικαιώματος. Θα λέγαμε, αντιπαράτιθενται, το συγκεκριμένο δικαίωμα με το συγκεκριμένο θεσμό.

Η αντιπαράθεση έχει την έννοια ότι η ενότητα της έννομης τάξης επιβάλλει τον περιορισμό του συγκεκριμένου δικαιώματος, προκειμένου να μπορέσει να ασκηθεί μέσα στα πλαίσια της συγκεκριμένης έννομης σχέσης, μέσα στα πλαίσια του συγκεκριμένου θεσμού. Δεν είναι δυνατόν να γίνει αποδεκτή η αξίωση του φορέα του δικαιώματος να ασκήσει το δικαίωμα του μέσα στο πλαίσιο της εν λόγω διαπροσωπικής σχέσης, χωρίς να ληφθεί υπόψη η αναγκαιότητα της εφαρμογής και του δικού της περιεχόμενου. Μέσω του περιορισμού του θεμελιώδους δικαιώματος επιτυγχάνεται η ταυτόχρονη εφαρμογή και του θεμελιώδους δικαιώματος, και του περιεχομένου της διαπροσωπικής σχέσης.

δ) το κριτήριο για τον περιορισμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων-η έννοια της αιτιώδους συνάφειας – η έννοια του απλού περιορισμού

Όπως αναφέρθηκε, τα θεμελιώδη δικαιώματα είναι δυνατόν να περιοριστούν όταν εφαρμόζονται στα πλαίσια εννόμων σχέσεων ή θεσμών. Κριτήριο όχι μόνο για τον περιορισμό του δικαιώματος αλλά και για το μέτρο του περιορισμού αυτού είναι η **αιτιώδης συνάφεια**, η συνάντηση δηλαδή του περιεχομένου του συγκεκριμένου θεσμού και του συγκεκριμένου δικαιώματος σε κοινό αντικειμενικό στοιχείο, το περιεχόμενο του οποίου μπορεί να αναφέρεται στις φυσικές, νομικές ή κοινωνικές ιδιότητες των φορέων των δικαιωμάτων που συμμετέχουν στους εκάστοτε θεσμούς, ή σε τυποποιημένες μορφές συμπεριφοράς.

Το κοινό αντικειμενικό στοιχείο ως επίκεντρο της έννοιας της αιτιώδους συνάφειας, αφενός ενώνει το περιεχόμενο του δικαιώματος και το περιεχόμενο του θεσμού, στο πλαίσιο του οποίου επιδιώκεται η εφαρμογή του. Με κριτήριο το κοινό αντικειμενικό στοιχείο διακρίνεται

φυσική σχέση μεταξύ του θεσμού και του δικαιώματος , η οποία λαμβάνει τη νομική της μορφή μέσω της έννοιας της αιτιώδους συνάφειας.

Αφετέρου όμως το κοινό αντικειμενικό στοιχείο χωρίζει το δικαίωμα από την σχέση, εφόσον, αποτελεί το λόγο που δε μπορούν να εφαρμοστούν τα περιεχόμενα τους ταυτόχρονα σε όλη τους την έκταση. Κρίνεται δηλαδή απαραίτητος ο περιορισμός του γενικού αμυντικού περιεχομένου του δικαιώματος αναφορικά με το κοινό αντικειμενικό στοιχείο, διαφορετικά, η εφαρμογή του θα οδηγούσε στη διάλυση της έννομης σχέσης και του θεσμού.

Στις περιπτώσεις κατά τις οποίες υπάρχει αιτιώδης συνάφεια μεταξύ δικαιώματος και διαπροσωπικής σχέσης , ο περιορισμός του πρώτου κρίνεται όπως είπαμε απαραίτητος, καθόσον επιβάλλεται από την φυσική σχέση που υπάρχει μεταξύ τους. Ο περιορισμός αυτός είναι αιτιώδης, ονομάζεται απλός περιορισμός και αποτελεί συνταγματική επιταγή που προκύπτει από την ταυτόχρονη προστασία δικαιωμάτων και σχέσεων.

ε) έλλειψη της αιτιώδους συνάφειας – αναιτιώδης περιορισμός ή προσβολή δικαιώματος

Στην περίπτωση που το θεμελιώδες δικαίωμα και η διαπροσωπική σχέση μέσα στην οποία επιδιώκει να εφαρμοστεί δε συνδέονται μεταξύ τους μέσω φυσικής σχέσης (η οποία προσλαμβάνει τη νομική της μορφή μέσα από την έννοια της αιτιώδους συνάφειας) δεν υπάρχει λόγος περιορισμού του θεμελιώδους δικαιώματος . Ο περιορισμός σ' αυτή την περίπτωση κρίνεται αναιτιώδης και απαγορεύεται από την έννομη τάξη. Ο προκαλών τον περιορισμό χαρακτηρίζεται ως επιτιθέμενος και η ενέργεια του που συνίσταται στην προσβολή του θεμελιώδους δικαιώματος είναι χωρίς δικαίωμα.

ζ) θεσμική εφαρμογή: η «θεσμοποίηση» των θεμελιωδών δικαιωμάτων και η «φιλελευθεροποίηση» των θεσμών

Το σύνταγμα δεν επιτάσσει μόνο την εφαρμογή του γενικού αμυντικού περιεχομένου του θεμελιώδους δικαιώματος, αλλά και τον περιορισμό του, όποτε παρίσταται αυτό αναγκαίο, προκειμένου να επικρατεί αρμονία στην έννομη τάξη. Ο απλός περιορισμός των δικαιωμάτων και η αιτιώδης σχέση που τον επιβάλλει, προσδιορίζουν ουσιαστικά το περιεχόμενο των θεμελιωδών δικαιωμάτων, αλλά και των θεσμών. Η θεσμική εφαρμογή των θεμελιωδών δικαιωμάτων βασίζεται στην αλληλοσύνδεση και τον αλληλοεπηρεασμό δικαιώματος και θεσμού. Αυτή η διαλεκτική σχέση που υπάρχει στην πραγματικότητα, δε θα μπορούσε να μην επηρεάζει και το παραγόμενο από αυτή δίκαιο. Η

θεσμική εφαρμογή των θεμελιωδών δικαιωμάτων οδηγεί στην φιλελευθεροποίηση των θεσμών, αλλά στη θεσμοποίηση των δικαιωμάτων.

η) η θεσμική εφαρμογή ως απόρροια του κοινωνικού ανθρωπισμού- η αντίθεση της με την παραδοσιακή νομική θεωρία.

Η παραδοσιακή νομική θεωρία εφαρμόζει τα θεμελιώδη δικαιώματα μόνο στις σχέσεις δημοσίου δικαίου. Η εφαρμογή των δικαιωμάτων αυτών στις διαπροσωπικές σχέσεις εμφανίζεται προβληματική. Οι αντιθέσεις που προκύπτουν απλά εντοπίζονται από την παραδοσιακή θεωρία. Οι αντιλήψεις του ατομικισμού περί ανταγωνιστικής δράσης των ατόμων μέσα στην κοινωνία χρησιμοποιούνται προκειμένου να δίνεται τέλος στην αντιπαράθεση. Κρίνεται θεμιτή, δηλαδή, η παραβίαση από το δυνατό των δικαιωμάτων του λιγότερο δυνατού. Το κατάλοιπο των θεωριών αυτών στη σύγχρονη νομική θεωρία είναι η στάθμιση των συμφερόντων. Τα συμφέροντα σταθμίζονται, και κρίνεται ποιο συμφέρον θα προτιμηθεί έναντι του άλλου.

Αντίθετα η θεσμική εφαρμογή επιδιώκει όχι απλά τον εντοπισμό της αντίθεσης και την προτίμηση του ενός μέρους έναντι του άλλου, αλλά αντίθετα την άρση της αντίθεσης, μέσω της ταυτόχρονης άσκησης του περιεχομένου αμφοτέρων των αντιτιθεμένων στοιχείων. Όχι την διατήρηση της αντιπαράθεσης, αλλά την αντιμετώπιση της. Αυτό προκύπτει από το περιεχόμενο του δημοκρατικού πολιτεύματος και από την ενότητα της έννομης τάξης, μέσα στα πλαίσια της οποίας προορισμός και αξία του δικαίου είναι η επιβολή της αρμονικής συμβίωσης των δικαιοκόνων κανόνων και όχι η σύγκρουση τους. Η αρμονική συμβίωση δε μπορεί να επιτευχθεί άλλως, παρά με την επιβολή απλών περιορισμών που προσδιορίζουν το περιεχόμενο του δικαιώματος, με τρόπο ώστε να καθίσταται δυνατή η άσκηση του και μέσα σε ομοιογενείς προς αυτό θεσμούς.

Αυτό επιβάλλει και ο **κοινωνικός ανθρωπισμός**. Τα δικαιώματα θα πρέπει να εφαρμόζονται από τον άνθρωπο ως κοινωνικά δικαιώματα, μέσα στα πλαίσια της ανθρωπιστικής άμιλλας.

5) κριτική στη θεωρία της στάθμισης των συμφερόντων

α) η θεωρία της «στάθμισης των συμφερόντων» ως απόρροια της αντίληψης της «σύγκρουσης δικαιωμάτων»

Η θεωρία της στάθμισης των συμφερόντων βασίζεται στη αντίληψη της σύγκρουσης των δικαιωμάτων. Η έννοια όμως της σύγκρουσης των δικαιωμάτων είναι κατάλοιπο της κλασσικής νομικοπολιτικής σκέψης. Η αντιπαράθεση ατόμου προς άτομο, που γινόταν αποδεκτή από τον φιλελεύθερο ατομικισμό και που πήρε στη συνέχεια τη νομική μορφή της αντιπαράθεσης δικαιώματος προς δικαίωμα, συμφέροντος προς συμφέρον αποτέλεσε τη βάση για τη δημιουργία της αντίληψης της «σύγκρουσης των δικαιωμάτων».

Οι αρχές όμως του φιλελεύθερου ατομικισμού και της κλασσικής νομικής θεωρίας δεν είναι πλέον δυνατό να εφαρμόζονται μέσα στα πλαίσια μιας έννομης τάξης που διέπεται και διαπνέεται από τις αρχές του κοινωνικού ανθρωπισμού, μιας έννομης τάξης που έχει ως εκ τούτου μεταβληθεί, ενοποιηθεί, στερούμενης πλέον χωρίς διαχωριστικών όριων κράτους – κοινωνίας.

Το κράτος πλέον παρεμβαίνει προκειμένου να προφυλάσσει τα άτομα από επιθετικές ενέργειες συνανθρώπων. Οι δεσμεύσεις που αναλαμβάνει έναντι των πολιτών δεν αναλύονται μόνο σε παράλειψη προσβολής της ελευθερίας τους από το ίδιο, αλλά αντίθετα στην προστασία της από τις προσβολές των συγκοινωνών τους. Οι συνταγματικές ρυθμίσεις διαχέονται σε όλη την έννομη τάξη και δρούν προστατευτικά.

Μέσα στα πλαίσια του κοινωνικού ανθρωπισμού είναι επιβεβλημένη η άσκηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου ως κοινωνικών δικαιωμάτων. Το δικαίωμα, ως παρεχόμενη από το δίκαιο εξουσία για την εξυπηρέτηση συμφέροντος, παρέχεται σε όλα τα μέλη της κοινωνίας, οπότε δεν είναι δυνατή η απομονωμένη εξέταση του. Αντίθετα επιτάσσεται η ένταξη του μέσα σε ένα ευρύτερο πλέγμα εννόμων διαπροσωπικών σχέσεων και θεσμών, μέσα στους οποίους μόνο μπορεί να νοηθεί η άσκηση του. Ταυτόχρονα, τα παρεχόμενα στα άτομα κοινωνικά δικαιώματα, ακριβώς λόγω του κοινωνικού τους χαρακτήρα οριοθετούν το δικαίωμα όχι μόνο του συγκεκριμένου φορέα, αλλά και το περιεχόμενο του δικαιώματος των άλλων φορέων.

Περαιτέρω, τα συνταγματικά δικαιώματα παρέχουν εξουσία στα άτομα σε σχέση πάντοτε με τον εαυτό τους, με την έννοια του αυτεξουσιασμού και του αυτοπροσδιορισμού. Δεν παρέχουν εξουσία στο άτομο σε σχέση με τα άλλα άτομα της κοινωνίας.

Η «σύγκρουση δικαιωμάτων» ως « η ταυτόχρονη αναγνώριση και νόμιμη άσκηση των δικαιωμάτων περισσότερων φορέων κατά τρόπο ώστε η νόμιμη άσκηση του δικαιώματος του ενός να περιορίζει την επίσης νόμιμη άσκηση του δικαιώματος του άλλου» Δε μπορεί λοιπόν να

γίνει αποδεκτή από την έννομη τάξη του κοινωνικού ανθρωπισμού. Δε μπορεί ο τρόπος με τον οποίο θίγεται αλλότριο δικαίωμα να είναι νόμιμος και να αναγνωρίζεται από την έννομη τάξη. Ως εκ τούτου δεν μπορούμε να μιλάμε για σύγκρουση δικαιωμάτων, αλλά για προσβολή δικαιώματος.

β) η θεωρία «στάθμισης συμφερόντων» και η έμμεση τριτενέργεια - η χρησιμοποίηση του Συντάγματος ως γνώμονα , με Einbruchstellen τις γενικές ρήτρες

Η θεωρία της στάθμισης των συμφερόντων αντιλαμβάνεται τις συνταγματικές διατάξεις όχι σαν διατάξεις του θεμελιώδους νόμου που διέπει το σύνολο της έννομης τάξης , αλλά ως σύνολο κανόνων που έχουν γενική εφαρμογή, και που δεν μπορούν να εφαρμοστούν στο ιδιωτικό δίκαιο, παρά μόνο μέσω των γενικών ρητρών που τις εξειδικεύουν.²³⁵ Οι γενικές ρήτρες αποτελούν την «πύλη εισόδου» (Einbruchstelle) των συνταγματικών διατάξεων στο κοινό δίκαιο.

Η θεωρία της στάθμισης των συμφερόντων είναι επηρεασμένη από τις αρχές της ατομικιστικής έννομης τάξης. Θεωρεί πως η αντιπαράθεση δικαιωμάτων και θεσμών λαμβάνει χώρα μέσα στο πλαίσιο μιας έννομης τάξης δυαδιστικής, που διακρίνει αυστηρά το δημόσιο από το ιδιωτικό δίκαιο. Για αυτό το λόγο κατά τη διαδικασία στάθμισης των εκατέρωθεν συμφερόντων, χρησιμοποιεί γενικές ρήτρες, όπως αυτή του δικαιολογημένου συμφέροντος προκειμένου να καταστεί δυνατή η εφαρμογή των συνταγματικών διατάξεων.

γ) η προσβολή του δικαιώματος ως προϋπόθεση της εφαρμογής της θεωρίας «στάθμισης συμφερόντων»

Τέλος, η θεωρία της στάθμισης των συμφερόντων, αναλαμβάνει την επίλυση της σύγκρουσης των δικαιωμάτων, εφόσον αυτή έχει λάβει χώρα. Εμπλέκεται δηλαδή, μόνο για να αποφανθεί για το παράνομο ή όχι της πράξης εφόσον έχει συντελεστεί η προσβολή του δικαιώματος της μιας πλευράς. Η θεωρία αυτή δεν αναπτύσσεται προκειμένου να προλάβει ενδεχόμενη προσβολή, αλλά αντίθετα, αυτής τελεσθείσης, να προτιμήσει το ένα ή το άλλο μέρος της διαφοράς.

Η θεωρία αυτή δεν εξασφαλίζει την αρμονική συμβίωση, εφόσον δεν αναπτύσσεται προκειμένου να προληφθούν οι συγκρούσεις, αλλά αφού αυτές λάβουν χώρα, να δικαιώσει το ένα ή το άλλο μέρος, τον αμυνόμενο ή τον επιτιθέμενο.

---

²³⁵ Η λ ι ο π ο ύ λ ο υ - Σ τ ρ ά γ γ α Τζ., Η τριτενέργεια των Ατομικών και Κοινωνικών Δικαιωμάτων του Συντάγματος του 1975, σελ. 54

6η θεσμική εφαρμογή στην αντιπαράθεση ΜΜΕ και Προσωπικότητας

α) περιεχόμενο

Όπως όλα τα θεμελιώδη δικαιώματα, έτσι και το δικαίωμα της προσωπικότητας που κατοχυρώνεται σε πολλές διατάξεις του Συντάγματος, δεν εφαρμόζεται μόνο στα πλαίσια της γενικής κυριαρχικής και κοινωνικής σχέσης, αλλά στα πλαίσια κυρίως μερικότερων εννόμων σχέσεων ή θεσμών, όπως τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.

β) η δημοσιότητα ως η φυσική σχέση μεταξύ του δικαιώματος επί της προσωπικότητας και των ΜΜΕ και ως εκ τούτου η αιτιώδης συνάφεια που επιτρέπει τον περιορισμό της σημασιολογικής περιφέρειας του δικαιώματος επί της προσωπικότητας

Όπως αναλύσαμε πιο πάνω, ο περιορισμός του θεμελιώδους δικαιώματος είναι μόνο τότε δυνατός και συνταγματικά επιτασσόμενος, όταν το περιεχόμενο του δικαιώματος και του θεσμού συναντώνται μεταξύ τους σε κοινό αντικειμενικό στοιχείο, όταν υπάρχει δηλαδή αιτιώδης συνάφεια που τα συνδέει.

Το δικαίωμα επί της προσωπικότητας συντιθέμενο από όλες τις εκφάνσεις που το στοιχειοθετούν μπορεί να περιοριστεί από τη λειτουργία και τη δραστηριότητα των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, μόνο εφόσον τελεί σε σχέση αιτιώδους συνάφειας μαζί τους.

Σε τέτοια σχέση τελεί, εφόσον ο φορέας του δικαιώματος αναπτύσσει τέτοια δραστηριότητα στα πλαίσια της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας του, ώστε να επιδιώκει την εφαρμογή του δικαιώματος του αυτού στα πλαίσια εννόμων σχέσεων που καλύπτονται από τη δραστηριότητα του τύπου και της ραδιοτηλεόρασης συλλήβδην.

Όταν ένα πρόσωπο αναλαμβάνει σημαντική κοινωνική ή πολιτιστική δραστηριότητα, επιθυμεί πλέον να ασκεί το δικαίωμα επί της προσωπικότητας, σημαντική πτυχή του οποίου είναι το δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της (5§1), μέσα στα πλαίσια της έννομης σχέσης της δραστηριότητας των ΜΜΕ, εφόσον απ' αυτά καλύπτονται οι δραστηριότητες που αφορούν το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Η ενάσκηση των δικαιωμάτων του ατόμου αυτού μέσα στα πλαίσια της έννομης σχέσης που διέπεται από τη δραστηριότητα των ΜΜΕ αποτελεί ελιυθερη επιλογή του ατόμου και ως αποτέλεσμα έχει την αδυναμία του ατόμου να ασκεί κάποιες πτυχές του δικαιώματος επί της προσωπικότητας, κατά τον τρόπο και με την έκταση που θα τις ασκούσε έξω από το θεσμό της ενημέρωσης. Μοιραία η σημασιολογική περιφέρεια του δικαιώματος επί της προσωπικότητας παραλλάσσει, στο

μέτρο που επιβάλλεται από το κοινό αντικειμενικό στοιχείο, από το στοιχείο δηλαδή της δημοσιότητας.

Εκ των πραγμάτων, το γενικό αμυντικό περιεχόμενο των πτυχών του δικαιώματος επί της προσωπικότητας δεν μπορεί να εφαρμοστεί σε όλη του την έκταση. Δεν είναι δυνατόν, να αξιώνει το άτομο αφενός τη δραστηριοποίηση του στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο με ενέργειες που ενδιαφέρουν το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο και οι οποίες είναι μοιραίο γνωστοποιούνται και λαμβάνουν δημοσιότητα μέσω της δημοσίευσης ή μετάδοσης τους από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας και αφετέρου την εφαρμογή του γενικού αμυντικού περιεχομένου σε όλη του την έκταση. Κάτι τέτοιο απλά δεν είναι δυνατόν.

Το ζεύγος λοιπόν, του δικαιώματος της προσωπικότητας και του θεσμού των ΜΜΕ είναι ομοιογενές, καθώς τα δυο μέρη συνδέονται μεταξύ τους μέσω του δεσμού της αιτιώδους συνάφειας. Το δικαίωμα επί της προσωπικότητας ενός ατόμου, οι ενέργειες του οποίου απασχολούν την κοινή γνώμη και ως εκ τούτου τα ΜΜΕ τελεί με αυτά τα ίδια τα μέσα μαζικής ενημέρωσης σε φυσική σχέση. Η φυσική αυτή σχέση λαμβάνει νομική μορφή μέσω του θεσμού της αιτιώδους συνάφειας, ο οποίος συνίσταται εν προκειμένω στη σχέση δημοσιότητας.

γ) η θεσμοποίηση του δικαιώματος επί της προσωπικότητας και φιλελευθεροποίηση του θεσμού των ΜΜΕ

Η θεσμική εφαρμογή του δικαιώματος επί της προσωπικότητας στο θεσμό των ΜΜΕ, έχει σαν αποτέλεσμα τη συστολή του δικαιώματος αυτού, την θεσμοποίηση του. Προκειμένου να ασκηθεί το δικαίωμα επί της προσωπικότητας μέσα στα πλαίσια της δημοσιότητας προσαρμόζει το περιεχόμενο του στο περιεχόμενο της σχέσης αυτής μέσα στην οποία άλλωστε επιδιώκει και την εφαρμογή του. Δεν είναι δυνατή η απλή μεταφορά του «κανονιστικού περιεχομένου» του δικαιώματος της προσωπικότητας στο πεδίο των διαπροσωπικών σχέσεων αλλά αντίθετα είναι απαραίτητη η προσαρμογή του. Η δραστηριοποίηση του ατόμου μέσα στο πλαίσιο της δραστηριότητας των ΜΜΕ, μετατρέπει το δικαίωμα του ατόμου σε θεσμό υπό μια έννοια, Πραγματικά το δικαίωμα θεσμοποιείται, εφόσον λαμβάνει περιεχόμενο σταθερό αποτελούμενο πλέον μόνο από το σημασιολογικό πυρήνα του δικαιώματος.

Από την άλλη πλευρά, ο περιορισμός του περιεχομένου του δικαιώματος επί της προσωπικότητας, προσδιορίζόμενο, προσδιορίζει. Συγκεκριμένα προσδιορίζει το περιεχόμενο του θεσμού των ΜΜΕ μέσα στα πλαίσια του οποίου επιδιώκει να εφαρμοστεί. Από την άποψη αυτή και τα ΜΜΕ φιλελευθεροποιούνται. Κατόπιν της παραλλαγής του περιεχομένου του δικαιώματος, αποκτούν φιλελεύθερο περιεχόμενο από την άποψη πως δε μπορούν πλέον να δραστηριοποιούνται χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τους το φορέα του δικαιώματος.

Δικαίωμα και θεσμός αλληλεπιδρούν. Στο γεγονός αυτό βασίζεται και η θεσμική εφαρμογή, που ως μέθοδος διαλεκτική, ουσιαστική και αντικειμενική οδηγεί τα δυο νομικά μεγέθη στην ταυτόχρονη άσκηση του περιεχομένου τους. Δεν έχουμε συνεπώς μόνο την εφαρμογή του δικαιώματος της προσωπικότητας στο θεσμό των μέσων μαζικής ενημέρωσης, αλλά και την εφαρμογή του περιεχομένου του θεσμού των μέσων μαζικής ενημέρωσης σε σχέση με το δικαίωμα επί της προσωπικότητας. Η θεσμική εφαρμογή οδηγεί αμφοτέρωθεν, δικαίωμα και θεσμό, θεσμό και δικαίωμα, σε έναν αμφίδρομο αλληλοεπηρεασμό, από το θεμελιώδες δικαίωμα επί της προσωπικότητας στο θεσμό των ΜΜΕ και από το θεσμό των ΜΜΕ στο θεμελιώδες δικαίωμα της προσωπικότητας.

Από τα παραπάνω προκύπτει πως από τη μια το πρόσωπο θα πρέπει να δέχεται τον περιορισμό της σημασιολογικής περιφέρειας του δικαιώματος επί της προσωπικότητας του, όσον αφορά τις δραστηριότητες του, που αφορούν το θεσμό των ΜΜΕ και ασκούνται μέσα σε αυτόν και από την άλλη πως τα ΜΜΕ θα πρέπει να ασκούν τη δραστηριότητα τους λαμβάνοντας υπόψη τον πραγματοποιούμενο περιορισμό του δικαιώματος της προσωπικότητας του δημοσίου προσώπου.

δ) περιπτώσεις αιτιώδους περιορισμού του γενικού αμυντικού περιεχομένου του δικαιώματος επί της προσωπικότητας

i) άσκηση κριτικής

Είναι δυνατή η άσκηση δριμείας κριτικής απέναντι σε πρόσωπο που έχει αναλάβει δημόσιο καθήκον, και που οι πράξεις του χαρακτηρίζονται από τη στοιχείο της δημοσιότητας. Το τελευταίο αυτό στοιχείο αποτελεί το κοινό αντικειμενικό στοιχείο, στο οποίο συναντάται το περιεχόμενο του δικαιώματος του προσώπου επί της προσωπικότητας και το περιεχόμενο της θεσμικής λειτουργίας των ΜΜΕ και το οποίο καθιστά ομοιογενές το ζεύγος των νομικών αυτών μεγεθών, και άρα αιτιώδη και συνταγματικά επιτασσόμενο τον απλό περιορισμό του δικαιώματος της προσωπικότητας του δημοσίου προσώπου, του οποίου οι πράξεις και οι παραλήψεις μπορούν όχι μόνο λαμβάνουν δημοσιότητα αλλά και επίσης να αποτελούν αντικείμενο κριτικής και σχολιασμού.²³⁶

ii) δημοσίευση ή μετάδοση ειδήσεων

Το δικαίωμα της προσωπικότητας περιορίζεται επίσης στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η θεσμική λειτουργία του επιβάλλει τη δημοσίευση ειδήσεων σε σχέση με κάποιο πρόσωπο, του οποίου η

²³⁶ βλ. ΠολΠρΑθ. 709/99, ΝοΒ 99 σελ. 1438 «άσκηση δριμείας κριτικής κατά μέλους Κυβέρνησης», ΑΠ 167/2000 ΝοΒ 2001, σελ 248 «υπόθεση Βουλής των Εφήβων» ΕφΑθ 1652/1988 ΕλλΔνη 1989 σελ. 816 «υπόθεση έξωσης 18 οικογενειών»

δραστηριότητα είναι σημαντική για το κοινωνικό σύνολο. Το πρόσωπο αυτό εφόσον επιθυμεί να ασκήσει το δικαίωμα της προσωπικότητας του μέσα στα πλαίσια της δημοσιότητας και προβαίνει έτσι οικειοθελώς ή μη σε πράξεις που προσελκύουν το ενδιαφέρον των ΜΜΕ, θα μπορεί να εφαρμόσει το περιεχόμενο του δικαιώματος του σε όλη του την έκταση, και θα πρέπει να ανεχτεί τη δημοσιοποίηση είδησης που το αφορά εφόσον άπτεται του ενδιαφέροντος του κοινωνικού συνόλου.²³⁷

iii) δημοσίευση φωτογραφιών διασήμων προσώπων

Εφόσον ένα πρόσωπο δραστηριοποιείται μέσα στη δημοσιότητα ή με τις ενέργειες του προσελκύει το ενδιαφέρον των ΜΜΕ, το δικαίωμα του επί της προσωπικότητας και συγκεκριμένα το δικαίωμα του επί της ίδιας εικόνας περιορίζεται αιτιωδώς, εφόσον τελεί σε φυσική σχέση με την λειτουργία των ΜΜΕ.²³⁸ Είναι δυνατή λοιπόν η δημοσίευση της φωτογραφίας του ή η μετάδοση της εικόνας του από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.

iv) δημοσίευση των λεχθέντων ή δηλώσεων

Όπως παραπάνω και σε αυτή την περίπτωση εφόσον το άτομο επιθυμεί να ασκήσει το δικαίωμα της προσωπικότητας του μέσω στο πλαίσιο της δημοσιότητας τελεί σε φυσική σχέση με τη λειτουργία των ΜΜΕ και έτσι η σημασιολογική περιφέρεια της προσωπικότητας του και συγκεκριμένα της πτυχή του δικαιώματος επί των λεχθέντων του υφίσταται αιτιώδη περιορισμό. Έτσι είναι δυνατή η δημοσίευση ή μετάδοση των λεγομένων του ή των δηλώσεων του, εφόσον αυτές έγιναν βέβαια στο πλαίσιο δημοσιότητας και όχι οικειότητας.

ε) περιπτώσεις αναιτιώδους περιορισμού του γενικού αμυντικού περιεχομένου του δικαιώματος επί της προσωπικότητας

i) προσβολή της προσωπικότητας μέσω δημοσίευσης ή μετάδοσης αναληθών ή ψευδών ειδήσεων

Αντίθετα με τα όσα λέχθηκαν παραπάνω, δεν υπάρχει αιτιώδης συνάφεια και επομένως λόγος περιορισμού του γενικού αμυντικού περιεχομένου της προσωπικότητας στην εξής περίπτωση. Δεν υπάρχει φυσική σχέση και επομένως και αιτιώδης συνάφεια μεταξύ του περιεχομένου του δικαιώματος της προσωπικότητας και τις θεσμικής λειτουργίας των ΜΜΕ, στην περίπτωση της δραστηριοποίησης του φορέα του δικαιώματος μέσα στο πεδίο δραστηριότητας και

²³⁷ Πλημ/κειοΘες 143/1993 143/1993 ΠοινΧρον ΜΓ σελ. 217 «λάδωμα υπαλλήλου Συγκοινωνιών» ΜονΠρΑθ 2753/1987 ΕλλΔνη 87, σελ. 1984 «Υπόθεση Προσωρινού Επιτρόπου της Τράπεζας της Ελλάδος»

²³⁸ ΕφΑθ 2323/1986 ΕλλΔνη 86 σελ. 694 «υπόθεση ληστή της Βουλιαγμένης – πλάνη δημοσιογράφου ως προς το πρόσωπο»

ενδιαφέροντος των ΜΜΕ και στην δημοσίευση από πλευράς των τελευταίων αναληθών ή ψευδών περιστατικών που ανάγονται στην προσωπικότητα του ατόμου. Σ' αυτήν την περίπτωση ανάγεται από το επιτιθέμενο μέρος (ΜΜΕ) σε στοιχείο της σχέσης ,του αντικειμενικού στοιχείου της δημοσίευσης ψευδών ή αναληθών περιστατικών που δεν ανήκει στο φυσικό περιεχόμενο της σχέσης και που έχει ως αποτέλεσμα την παραβίαση του φυσικού ή νόμιμου περιεχομένου του συγκεκριμένου νομικού μορφώματος, του θεσμού δηλαδή των ΜΜΕ

Το ζεύγος των νομικών αυτών μορφών είναι ως εκ τούτου ανομοιογενές, δε συνδέεται δηλαδή μέσω της αιτιώδους συνάφειας, με αποτέλεσμα, να επιβάλλεται η αποχή από τον περιορισμό του δικαιώματος. Εφόσον λάβει χώρα ο περιορισμός του δικαιώματος από τον επιτιθέμενο, (εφόσον ενεργήσει με άλλα λόγια ο επιτιθέμενος χωρίς δικαίωμα) μπορούμε να πούμε πως συντρέχει προσβολή του δικαιώματος επί της προσωπικότητας.²³⁹

ii)προσβολή της προσωπικότητας μέσα από τη δημοσίευση ή τη μετάδοση προσβλητικής για τη τιμή κριτικής

Και εδώ ισχύουν όσα ελέχθησαν παραπάνω περί δημοσίευσης αναληθών περιστατικών. Και η άσκηση προσβλητικής για τη τιμή κριτικής δεν αποτελεί κοινό αντικειμενικό στοιχείο στο οποίο συνδέονται τα περιεχόμενα αμφοτέρων των νομικών μεγεθών. Συνεπώς δεν υπάρχει αιτιώδης συνάφεια μεταξύ τους, ο περιορισμός του δικαιώματος δεν είναι ως εκ τούτου συνταγματικά επιτασσόμενος , αλλά αντίθετα απαγορευόμενος. Το ζεύγος θεσμού – δικαιώματος είναι ανομοιογενές και επομένως οποιοσδήποτε περιορισμός του δικαιώματος συνιστά επίθεση στο γενικό αμυντικό περιεχόμενο της προσωπικότητας και επομένως προσβολή του συνταγματικού δικαιώματος.²⁴⁰

iii)η λήψη και δημοσίευση φωτογραφιών ασήμων προσώπων

Στην περίπτωση αυτή δεν υπάρχει καν βούληση του ατόμου και φορέα του δικαιώματος της προσωπικότητας να ασκήσει το δικαίωμα του αυτό μέσα στα πλαίσια του θεσμού των ΜΜΕ. Πρόκειται για αδικαιολόγητη εισβολή των ΜΜΕ στην ιδιωτική σφαίρα του ατόμου, χωρίς τη συναίνεση του. Δεν υπάρχει κανένα αντικειμενικό στοιχείο που να συνδέει το δικαίωμα επί της προσωπικότητας και τη θεσμική λειτουργία

²³⁹ ΑΠ 825/2002 ΧρΙδ 2002, σελ. 691 «υπόθεση ΡΙΦΙΦΙ, Τράπεζα της Ελλάδος, διακίνηση ναρκωτικών» ΑΠ 1147/1998, ΝοΒ 47, σελ. 112, «υπόθεση Τράπεζας» ΕφΑθ 4054/1992. ΝοΒ 40, σελ. 923επ. «υπόθεση πώλησης όπλων Ιραν» ΑΠ 1653/1983, ΝοΒ 32, σελ.543 «υπόθεση δικηγόρων Σύρου» ΕφΘες 208/2000 Αρμ.2000, σελ.1369 «υπόθεση ΟΣΕ»

²⁴⁰ ΕφΑθ 8268/1991, ΕλλΔνη 34, σελ. 1510 «κατά συνδικαλιστή ηθοποιού» ΑΠ 355/1999 ΝοΒ 1999, σελ. 1337 «έλλειψη πολιτικής ηθικής» ΑΠ 137//1985 ΝοΒ 33, σελ. 510 επ. «υπόθεση μελαμψού τύπου του υποκόσμου» ΑΠ 1147/1998 ΝοΒ 47, σελ. 112, υπόθεση «σπείρας απατεώνων» ΑΠ 1407/1988 ΝοΒ 37, σελ. 1207, υπόθεση «το πολιτικό απόβλητο της Βουλής» ΕφΘες 769/1999 Αρμ 1999, σελ.932 υπόθεση «Θερμοκέφαλοι, μέλη της ΝΔ»

των ΜΜΕ. Το ζεύγος δικαιώματος και θεσμού είναι εντελώς ανομοιογενές, δεν υφίσταται μεταξύ τους οποιαδήποτε μορφή αιτιώδους συνάφειας. Η σημασιολογική περιφέρεια του δικαιώματος δεν παραλλάσσει, ενώ οποιοσδήποτε περιορισμός του γενικού αμυντικού περιεχομένου του δικαιώματος συνιστά κατάφωρη προσβολή της προσωπικότητας του ατόμου.²⁴¹

---

²⁴¹ Εφαθ 4887/1992, ΕλλΔνη 34, σελ. 1516, «υπόθεση δημοσίευσης φωτογραφιών νοσηλευομένων γυναικών» Εφαθ 8908/1998 ΝοΒ 36, σελ. 1666 «υπόθεση λουόμενης συνταξιούχου» ΕφΘες 3424/1989, Αρμ τ.43, 1989, σελ.1205 «υπόθεση φωτογράφισης ηθοποιών» Εφαθ 3346/1996 ΕλλΔνη 1998, σελ.665, Εφαθ 5783/1997 ΕλλΔνη 1998, σελ. 667

ΒΑΣΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- ✓ η θεωρία της «στάθμισης συμφερόντων» προσιδεάζει σε νομική θεωρία της εποχής του ατομικισμού. Μπορεί να εφαρμοστεί μόνο αν γίνει δεκτή η ισχύς της «έμμεσης τριτενέργειας».
- ✓ Βασίζεται στον υποκειμενισμό και στον δυαδισμό της έννομης τάξης
- ✓ η θεωρία της «στάθμισης συμφερόντων» δεν μπορεί να γίνει δεκτή στα πλαίσια του κοινωνικού ανθρωπισμού, εφόσον δε οδηγεί στην ταυτόχρονη και αρμονική εφαρμογή των συνταγματικών δικαιωμάτων, αλλά στην προτίμησης του ενός έναντι του άλλου
- ✓ Άλλωστε, η παραπάνω θεωρία σχετίζεται με την θεωρία της «κοινωνικής προσφορότητας» η οποία αναπτύσσεται στο χώρο του ποινικού δικαίου. Οι συνταγματικές διατάξεις όμως ρυθμίζουν συνολικά την έννομη τάξη και ιεραρχικά πριϋστάνται του κοινού δικαίου. Ως εκ τούτου, δεν έχουν ανάγκη τις διατάξεις του ποινικού δικαίου προκειμένου να εξασφαλίσουν την εφαρμογή τους.
- ✓ Η Θεωρία της Zeitgeschichte μπορεί να χρησιμοποιηθεί στα πλαίσια της θεσμικής εφαρμογής
- ✓ η αιτιώδης συνάφεια που συνδέει το δικαίωμα επί της προσωπικότητας και τη δραστηριότητα των ΜΜΕ συνίσταται στο στοιχείο της δημοσιότητας
- ✓ το δικαίωμα επί της προσωπικότητας περιορίζει το σημασιολογικό του πυρήνα, όταν ασκείται μέσα στα πλαίσια της δημοσιότητας
- ✓ το στοιχείο της δημοσιότητας καθιστά το περιορισμό αιτιώδη, και άρα συνταγματικά επιτασσόμενο
- ✓ Αν, ωστόσο το δικαίωμα επί της προσωπικότητας και η λειτουργία και δραστηριότητα των ΜΜΕ δεν συνδέονται μέσω του κοινού αντικειμενικού στοιχείου της δημοσιότητας δε χωρεί περιορισμός του δικαιώματος. Στην περίπτωση που κάτι τέτοιο πραγματοποιηθεί από πλευράς των ΜΜΕ στοιχειοθετείται ουσιαστικά προσβολή σε βάρος του φορέα του δικαιώματος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Από το Σύνταγμα κατοχυρώνεται η λειτουργία των ΜΜΕ μέσω των άρθρων 14§1,2 και 15§2. η οποία και αποτελεί θεσμό της έννομης τάξης. Ταυτόχρονα κατοχυρώνεται και προστατεύεται από το Σύνταγμα και το δικαίωμα στην προσωπικότητα μέσω των άρθρων 2§1, 5§1, 9§1, 19§1 και 9^Α. Το περιεχόμενο αυτών των δυο νομικών μορφωμάτων είναι δυνατόν, μέσα στην έννομη τάξη του κοινωνικού ανθρωπισμού να ασκείται ταυτόχρονα, χωρίς αλληλοαποκλείσεις ή προσβολές. Σ' αυτό το συμπέρασμα καταλήγουμε μέσω της θεσμικής εφαρμογής, η οποία σε αντίθεση με άλλες θεωρίες που έχουν διατυπωθεί σχετικά, οδηγεί στη αρμονική συνύπαρξη των δυο νομικών μεγεθών, μέσα από την προσαρμογή του περιεχομένου αμφοτέρων, ανάλογα με τη μεταξύ τους αλληλεπίδραση

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ
α) ελληνική
ΜΜΕ και ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ

ΕφΑθ 8908/1998, ΝοΒ 36, σελ. 1666, «υπόθεση λουόμενης συνταξιούχου» ΕφΑθ 3129/1988, ΝοΒ 36, σελ. 1243 «υπόθεση Τράπεζας της Κεντρικής Ελλάδος» ΑΠ 1683/1983, ΝοΒ 32, σελ. 543 «υπόθεση Δικηγόρων Σύρου» ΜονΠρΑθ 2753/1987 ΕλλΔνη 87, σελ. 1984 «υπόθεση Προσωρινού Επιτρόπου της Τράπεζας» ΠλημΘες 143/1993 ΠοινΧρον ΜΓ' σελ. 217 «λάδωμα υπαλλήλου Διεύθυνσης Συγκοινωνιών» ΒουλΣυμβΠλημΔραμ 196/1991 ΑρχΝ 43 σελ. 182 «υπόθεση σχολίου ανίδεου δημοσιογράφου» ΜονΠρΛιβαδειας 2/2000 ΑρχΝ 2000 σελ. 548 ΑΠ(Τμ.Ε') 1003/2001, ΝοΒ 2002 σελ. 413 «το διεθνές ρεζιλίκι της Ελλάδας στη Γιουροβίζιον» ΕφΑθ 7630/2001, ΝοΒ 50, σελ. 534 «Βουλή Εφήβων» ΑΠ 355/1999 ΝοΒ 99, σελ. 1337 «σχόλιο για έλλειψη πολιτικής ηθικής» ΕφΑθ 4054/1992 ΝοΒ 40, σελ. 923 «υπόθεση πώλησης όπλων Ιράν» ΑΠ 641/1985 ΝοΒ 33 σελ. 886 «υπόθεση Διευθυντή Γεωπόνου» ΑΠ 137/1985 ΝοΒ 33, σελ. 510 «υπόθεση γνωστού μελαμψού του υποκόσμου» ΑΠ 1147/1998 ΝοΒ 47, σελ. 112 «υπόθεση σπείρας απατεώνων» ΠολΠρΑθ 709/99 ΝοΒ 99 σελ. 1438 «άσκηση δριμείας κριτικής κατά μέλους Κυβέρνησης» ΑΠ 1407/1988 ΝοΒ 37 σελ. 1207 «πολιτικό απόβλητο της Βουλής» ΕφΑθ 1652/1988 ΕλλΔνη 89, σελ.816 «βίαση έξωση 18 οικογενειών» ΕφΑθ 2323/1986 ΕλλΔνη 86, σελ. 694 «υπόθεση ληστή της Βουλιαγμένης – πλάνη του δημοσιογράφου περί το πρόσωπο» ΕφΑθ 2456/1988 ΕλλΔνη 30, σελ. 810 «περιοδικό ΤΟ ΠΟΝΤΙΚΙ, κύκλωμα της ΙΝΤΡΑΚΟΜ μέσα στον ΟΤΕ» ΕφΘες 208/2000 Αρμ 2000 σελ. 1369, «υπόθεση ΟΣΕ» ΕφΘες 207/2000 Αρμ. 2000, σελ. 1204 « “κατηγορώ” βόμβα για δικαστές στην Άρτα-στημένες υποθέσεις και φακελάκια» ΕφΘες 769/1999 Αρμ. 1999 σελ. 932 «Θερμοκέφαλοι, μέλη της ΝΔ» ΑΠ 876/2000 ΧρΙδ 2001 σελ.226 «υπόθεση κρανίου Μικροκεφάλου» ΑΠ 825/2002 ΧρΙδ 2002 σελ. 691 «υπόθεση ΡΙΦΙΦΙ - Τράπεζα της Ελλάδος – Διακίνηση ναρκωτικών ΠολΠρΑθ 7403/1998 ΑρχΝ 1998 σελ. 523 «υπόθεση κυκλώματος δικαστών» ΕφΑθ 4887/1992 ΕλλΔνη 34, σελ.1516 «υπόθεση δημοσίευσης φωτογραφιών νοσηλευόμενων γυναικών» ΑΠ(Τμ.Δ')60/1979, ΝοΒ 27, σελ. 843 «κατά Μητροπολίτη» ΕφΑθ 10745/1991 , ΝοΒ 40 σελ.290 «υπόθεση τηλεπαρουσιάστριας» ΑΠ(Τμ.Δ') 590/1974 , ΝοΒ 23, σελ.688 «υπόθεση ψιλικατζή» ΕφΑθ 1704/1975, ΝοΒ 23 σελ. 940 «έκλυτος βίος συζύγου» ΑΠ(Τμ.Α') 1238/1985, ΝοΒ 33, σελ. 1740 «δυσφήμιση» ΑΠ(Τμ.ΣΤ')729/1985, ΝοΒ 33, σελ. 1075 «κομματικά τυφλωμένοι δάσκαλου» ΑΠ(Τμ.Ε') 457/1987 «υπόθεση κατά Εισαγγελέα» ΕφΑθ 12123/1987, ΕλλΔνη 29, σελ.1232 «σκάνδαλο ΛΕΟΠΑΡΝΤ» ΕφΑθ 5224/1991, ΕλλΔνη 34, σελ. 1509

«υπόθεση κατά ηθοποιού» ΕφΑθ 8268/1991 ΕλλΔνη 34 σελ. 1510
«σχετικά με αστική ευθύνη Τύπου» ΕφΑθ 3346/1996 , ΕλλΔνη 1998 σελ.
665 «σχετικά με το δικαίωμα επί της ίδιας εικόνας» ΕφΑθ 5783/1997
ΕλλΔνη 1998 σελ. 667 «το ίδιο» ΕφΑθ 8268/1991 ΕλλΔνη 34 σελ. 510
ΕφΠειρ 954/99 ΕπισκΕΔ 99, σελ.1168 «περί εικόνας» ΠολΠραθ
7795/2000 ΕπισκΕΔ 2000 σελ. 829 «περί εικόνας» ΠολΠραθ 1189/2001
ΧρΙδ 2001 σελ. 416

ΔΙΑΦΟΡΕΣ

ΑΠ 212/1967 ΕΕΝ 34, σελ. 197 «περί προσωπικότητας» ΑΠ 31/1967
ΝοΒ 15 σελ 652 «περί προσωπικότητας» ΑΠ 743/1936 ΝοΒ 12, σελ. 514
«περ'ι προσωπικότητας» ΕφΚρ 65/1963 ΝοΒ 12 , σελ.211 «περί
προσωπικότητας» ΣτΕ 2209/1977, ΤοΣ 1977, σελ. 636 «περί
δημοσιογραφικής έρευνας» ΜονΠραθ 6361/1989 ΝοΒ 38, σελ. 1462
«περί προσωπικότητας» ΣτΕ 2787/1980, ΤοΣ 1981 σελ. 675
«δημοσιογραφική έρευνα» ΣτΕ(ολ) 1144,5/1988 ΝοΒ 89 σελ. 811,
«καθεστώς Ραδιοτηλεόρασης» ΣτΕ 5040/87, ΤοΣ 87 σελ. 727 «κρατικό
μονοπώλιο Ραδιοτηλεόρασης» ΣτΕ 930/90, ΤοΣ 1990 σελ. 68επ. «αρχή
αντικειμενικότητας στη Ραδιοτηλεόραση» ΑΠ 563/1977 ΠοινΧρον 1977,
σελ. 680 «περί δικαιολογημένου συμφέροντος» ΕφΑθ 6277/1999
ΕλλΔνη 2000 σελ. 1431 «περί δικαιολογημένου συμφέροντος» ΕφΑθ
12154/1990 ΕλλΔνη 91, σελ. 1673 «περί προσωπικότητας» ΜονΠραθ
132/1997 ΝοΒ 2000, σελ. 285 «περί προσωπικότητας» ΕφΑθ 6277/1999
ΕλλΔνη 2000, σελ. 1431 «περί προσωπικότητας» ΕφΑθ 7347/1998 ΝοΒ
2000, σελ 642 «περί προσωπικότητας» ΕφΠειρ 927/1997 ΕλλΔνη 99, σελ
1412 «περί προσωπικότητας» ΑΠ(Ολ) 13/1999 ΕλλΔνη 99, σελ. 753
«περί προσωπικότητας» ΠολΠρΡοδ 506/2000 ΝοΒ 2001, σελ.512 «περί
τιμής»

β) ξένη

Informationsverein Lentia κατά Αυστρίας, ΤοΣ 1996, σελ. 200
BverfG 15.12.1983, NJW 1984, Heft 8, σελ. 419 «απογραφή
πληθυσμού»
BverfG 5.6.73, Archiv für Presserecht 2 (1973) σελ. 423επ. «υπόθεση
Lebachurteil»
BGH, NJW 1977, σελ. 1288 «υποχρέωση δημοσιογράφου μη
δημοσίευσης αναληθειών»

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ελληνική

- Α ι δ α λ ή ς , Αι Παρεκτροπαί του Τύπου, 1966
- Α λ ι β ι ζ ά τ ο ς , Ν., Η «Τρίτη» Απόφαση του ΣτΕ για την Ραδιοτηλεόραση, Αρχή Αντικειμενικότητας Στην Ραδιοτηλεόραση ΣτΕ 930/90, ΤοΣ 1990, σελ. 68 επ.
- Α ν α γ ν ώ σ τ ο υ Δ., Τα συνταγματικά Όρια της Κρατικής Επέμβασης στη Ραδιοτηλεόραση (ΣτΕ 5040/87), ΤοΣ 1987, σελ.719 επ.
- Α ν θ ί μ ο υ Κ. , Το Δικαίωμα Πληροφοριακού Αυτοκαθορισμού του Ατόμου ως Έκφραση του Δικαιώματος επί της Προσωπικότητας, ΚριτΕ 1998/1, σελ.155-179
- Α ν τ ω ν ό π ο υ λ ο ς Μ., Εθνικό Ραδιοτηλεοπτικό Συμβούλιο, Η Πρώτη Ανεξάρτητη Διοικητική Αρχή στην Ελλάδα, ΝοΒ, 1991, σελ.1193-1200
- Α ρ α β α ν τ ι ν ό ς Β., Η προστασία των Στοιχείων Προσωπικού Χαρακτήρα από την Αθέμιτη Επεξεργασία τους με Ηλεκτρονικό Υπολογιστή, Αθήνα-Κομοτηνή, 1997
- Β λ ά χ ο ς Γ. Κ, Πολιτική, Γ', 1981
- Γ έ ρ ο ν τ α ς Απ., Η Προστασία του Πολίτη από την Ηλεκτρονική Επεξεργασία Προσωπικών Δεδομένων, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002
- Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π., Ραδιοτηλεόραση και Σύνταγμα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1989
- Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π., Συνταγματικό Δίκαιο. Ατομικά Δικαιώματα, Αθήνα – Κομοτηνή 1991
- Δ α γ τ ό γ λ ο υ Π. Τύπος και Σύνταγμα, Αθήνα 1989
- Δ η μ η τ ρ ό π ο υ λ ο ς Α., Γενική Συνταγματική Θεωρία, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Α', Αθήνα 2001
- Δ η μ η τ ρ ό π ο υ λ ο ς Α, Συνταγματικά Δικαιώματα, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ', Αθήνα 2004
- Δ η μ η τ ρ ό π ο υ λ ο ς Α., Κοινωνικός Ανθρωπισμός και Ανθρώπινα Δικαιώματα, ΝοΒ 28, σελ. 1841
- Η λ ι ο π ο ύ λ ο υ – Σ τ ρ ά γ γ α Τζ., Η Τριτενέργεια των Ατομικών και Κοινωνικών Δικαιωμάτων του Συντάγματος του 1975, Αθήνα – Κομοτηνή, 1991
- Κ α ι τ α τ ζ ή – Γ ο υ ί τ λ ο κ Σ., Δικαίωμα Απάντησης και Αυτορρύθμιση στην Τηλεόραση, ΤοΣ 3-4/1999, σελ.468-498
- Κ α τ σ α ν τ ώ ν η , Ποινικόν Δίκαιον, Γεν.Μέρος Ι, Α', 1969
- Κ α ρ ά κ ω σ τ α ς Γ., Δημοσιογραφική Έρευνα και Προστασία της Προσωπικότητας, Αρμενόπουλος 1996/2, σελ. 146-151

- Καράκωστας Γ. ΜΜΕ και Δίκαιο, 2002
- Καράκωστας Γ., Προσωπικότητα και Τύπος, Αθήνα-Κομοτηνή 2000
- Καράκωστας Γ., Η Προστασία του Ιδιωτικού Βίου των Προσώπων της Επικαιρότητας από τη σκοπιά του Συγκριτικού Δικαίου, ΔΕΕ 12/1999, σελ. 1222-1236
- Κεφάλιας Χ., Σκέψεις για την Έννοια της Προσωπικότητας και το Προστατευτικό της Δικαίωμα, ΕλλΔνη 24, 1983, σελ. 357-376
- Κική Γ., Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας. Το Δίκαιο της Πληροφόρησης. Αναλύσεις – Κείμενα, Αθήνα 1989
- Κονταξής Α., Τύπος και Δίκαιο, Αθήνα 1989
- Κόρσο Δ., Τύπος και Ραδιοτηλεόραση, Αθήνα- Κομοτηνή 1989
- Κρίππας Γ.Η., Η Ελευθερία Του Τύπου Έναντι Του Δικαιώματος Επί Του Ιδιωτικού Βίου, Αθήνα, 1972
- Κρουσταλάκης Ε., Η Ελευθερία Έκφρασης Γνώμης και Πληροφόρησης, ΕλλΔνη 28 (1987), σελ. 302-307
- Μάνεσης Α., Η συνταγματική Προστασία της Ελεύθερης Κυκλοφορίας των Εντύπων και η Εφαρμογή της στην Πράξη, ΤοΣ 3 (1977), σελ 78 επ.
- Μάνεσης Α., Οι κύριες συνιστώσες του συστήματος θεμελιωδών δικαιωμάτων του Συντάγματος του 1975, ΝοΒ 34, σελ. 628επ.
- Μαυριάς Κ., Το Συνταγματικό Δικαίωμα Ιδιωτικού Βίου, Αθήνα-Κομοτηνή, 1982
- Μιχαηλίδης – Νουάρος Γ., Το Απαραβίαστο του Ιδιωτικού Βίου και η Ελευθερία του Τύπου, ΤοΣ 1983 , σελ.369-391
- Μέλλφος Θ., Ελευθερία Πληροφόρησης του Δημοσιογράφου και Προστασία της Προσωπικότητας , ΔτΑ 2/1999, σελ.297 επ.
- Παπαρρηγόπουλος – Σκορίνη Φ., Η Πληροφόρηση Δια του Τύπου και η Προστασία της Προσωπικότητας του Κατηγορουμένου, ΝοΒ 25, 1977, σελ.278-286
- Πλαγιανάκος Γ., Το Δικαίωμα επί της Ίδιας Προσωπικότητας (ιδία εν τη νομολογία του Γερμανικού και Ελβετικού Ακυρωτικού), ΕλλΔνη 7, 1966 , σελ. 101-176
- Σαρίπολος Ν.Ν, Σύστημα του συνταγματικού δικαίου της Ελλάδος, Γ', 4^η έκδοση, 1923
- Σγουρίτσας Χρ., Συνταγματικόν Δίκαιον, τόμος Β, τεύχος β', 1966
- Σταθάτος Ν., Ιδιωτικός και Δημόσιος Βίος , ΠοινΧρον ΙΗ', 1968, σελ 640
- Τσάτσος Δ.Θ.- Σκουρής Β.- Σπυρόπουλος Φ., Ελευθερία του Τύπου και Προστασία του Ατόμου από την Επεξεργασία Προσωπικών Πληροφοριών, ΤοΣ 3/1998, σελ.497-518
- Φίλιας Β., Το Συνταγματικό Δικαίωμα της Ελευθεροτυπίας και η κατ' άρθρον 367ΠΚ Πρόσθετη Προστασία, 1966

Χ ρ υ σ ό γ ο ν ο ς Κ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Αθήνα-Κομοτηνή 1998

Ξένη

G i g g e r H., Massenmedien, Informationsbetrug und Persönlichkeitsschutz als privatrechtliches Problem ZSR, 1970, σελ.33 επ.

H u b m a n n, Persönlichkeitsrecht, Köln,1953

L ö f f l e r M. , Presserecht, 3.Auflage, Bd I Landespressegesetze, 1983

L ö f f l e r M., Persönlichkeitsschutz und Meinungsfreiheit, NJW 1959, σελ. 1 επ.

M ü l l e r J.P. Zur Bedeutung der Pressefreiheit beim Privat- und strafrechtlichen Ehrenschatz, ZSR 1967 σελ. 115-146

N i p p e r d e y – W i e s e, Persönlichkeitsrecht, “die Grundrechte”, τόμ.4, ημιτομ.2, σελ. 848 επ.

R e h b i n d e r u. S c h w e n k , Grenzen der Meinungs- und Pressefreiheit, NJW 1962, Heft 47, σελ.2140-2142

S i m i t i s S., Das Infonatinelles Selbstbestimmungsrecht, NJW 1984, sel. 400

S t a d l e r A., Persönlichkeitsrecht contra Medienfreiheit, JZ 23/1989, σελ.1084-1095

S t a u n d i g e r – C o i n g, Ehrenschatz und Pressefreiheit, 1960

U l m e r, Urheber und Verlagsrecht, 2^η έκδ. 1960

ΔΕΙΓΜΑ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ

ΕφΑθ 4054/1992 Τριμ. ΥΠΟΘΕΣΗ ΠΩΛΗΣΗΣ ΟΠΛΩΝ ΙΡΑΝ

Τύπος-δυσφήμιση.*Στο στάδιο της προδικασίας που διέπεται από το τεκμήριο της αθωότητας του κατηγορημένου βαρύνει περισσότερο η προστασία της προσωπικότητας του από το δικαίωμα πληροφόρησης της κοινότητας. –Κατά τη γνώμη της μειοψηφίας δεν στοιχειοθετείται συκοφαντική δυσφήμιση σε περίπτωση δημοσίευσης πορίσματος σε σύμπτυξη και με δριμύ δημοσιογραφικό ύφος, που αποσκοπούσε στην διαφώτιση της κοινής γνώμης για σπουδαίο πολιτικοκοινωνικό ζήτημα.*

1) Με τη διάταξη της παρ.1 του άρθρου 5 του Συντάγματος η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και η συμμετοχή στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας. Με τη διάταξη 2 παρ.1, η οποία είναι βασική και δεν υπόκειται σε αναθεώρηση (άρθρο 110) ορίζεται ότι ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας. Η συνταγματική αυτή διάταξη που αναφέρεται στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια καθιερώνει γενική συνταγματική προστασία της προσωπικότητας και δεσμεύει κάθε όργανο που ασκεί κρατική λειτουργία. Μετά τη συνταγματική καθιέρωση της αρχής αυτής, οι διατάξεις του ιδιωτικού δικαίου που προστατεύουν την προσωπικότητα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως ειδικές συνταγματικές επιταγές, διαπίστωση που έχει μεγάλη σημασία για την ερμηνεία τους. 2) Εκτός από την ανωτέρω συνταγματική διάταξη, οι κατ' ιδίαν εκδηλώσεις ή τα κατ' ιδίαν αγαθα της προσωπικότητας προστατεύονται με επιμέρους ατομικά δικαιώματα (π.χ. η τιμή, η ελευθερία της γνώμης και του τύπου, η ανθρώπινη αξιοπρέπεια κ.τ.λ.) που ισχύουν κατά την κρατούσα στη νομική φιλολογία γνώμη όχι μόνο έναντι του κράτους αλλά και έναντι των ιδιωτών. 3) Η προσβολή της τιμής του άλλου μπορεί να γίνει όχι μόνο με έργα αλλά και με πράξεις διαταρακτικές της κοινωνικής προσωπικότητας του ανθρώπου όπως είναι όσες εμπεριέχουν π.χ. αμφισβήτηση της προσωπικής ή επαγγελματικής εντιμότητας του ανθρώπου ακόμη και αν αυτές τον καθιστούν απλά ύποπτο ότι μετέρχεται ανέντιμες μεθόδους κατά την ενάσκηση των επαγγελματικών του καθηκόντων ή άλλων εκφράσεων της δραστηριότητας του. 4) Σειρά διατάξεων του αστικού κώδικα (άρθρα 361-3) προβλέπουν και τιμωρούν την εξύβριση, την απλή και συκοφαντική δυσφήμιση. 5) Σύμφωνα με τις διατάξεις αυτές η προστασία της τιμής συνεπάγεται τη νομική εξασφάλιση της αξιώσεως κάθε ανθρώπου για σεβασμό της «εσωτερικής» του τιμής η οποία είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με την αξία του

ανθρώπου, όπως επίσης και του δικαιώματος του για αναγνώριση της κοινωνικής καταξίωσης, δηλαδή της «εξωτερικής τιμής». Η προσβολή της τιμής με το τύπο είναι ιδιαίτερα επικίνδυνη για αυτό ειδικές διατάξεις παρέχουν σχετική προστασία.⁶) Για την επίλυση του δυσχερούς προβλήματος του προσδιορισμού των θεμιτών ή αντικειμενικών αναγκών πληροφόρησης του κοινού σε μια δημοκρατική κοινωνία και του ειδικότερου προσδιορισμού της εκτάσεως και του περιεχομένου των αναγκών αυτών, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη και το ότι α) το δικαίωμα του κοινού για πληροφόρηση αποτελεί βασικό ατομικό και πολιτικό δικαίωμα, αφού αποτελεί την προϋπόθεση για τη διαμόρφωση υπευθυνης γνώμης από τον πολίτη β) ότι τα κριτήρια προσδιορισμού των θεμιτών αναγκών πληροφόρησης του κοινού πρέπει να είναι διαφορετικά όταν πρόκειται για πρόσωπα που διαδραματίζουν έναν ενδιαφέροντα ρόλο στην κοινωνική ζωή και γενικά συμμετέχουν στο δημόσιο βίο.

7) Ιδιαίτεροι προβληματισμοί ανακύπτουν στην περίπτωση που είναι «πρόσωπο της επικαιρότητας» κάποιος κατηγορούμενος ενόψει του ότι βρισκόμαστε μπροστά σε μια οριακή περίπτωση θεμιτής ανάγκης του κοινού για πληροφόρηση η οποία συγκρούεται με το δικαίωμα του κατηγορούμενου να προστατέψει την προσωπικότητά του.⁸) Στο στάδιο της προδικασίας που πρέπει να διέπεται από το τεκμήριο της αθωότητας του κατηγορουμένου θα βαρύνει η προστασία της προσωπικότητας, από το δικαίωμα πληροφόρησης της κοινότητας. Εξάλλου από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 362 και 363 ΠΚ προκύπτει ότι για την στοιχειοθέτηση του εγκλήματος της συκοφαντικής δυσφήμισης απαιτείται η διάδοση ή ισχυρισμός από τον δράστη ενώπιον άλλου για τρίτον γεγονός που μπορεί να βλάψει την τιμή ή την υπόληψη αυτού. Απαιτείται επίσης το γεγονός το οποίο αναφέρεται η διάδοση αυτή ή ο ισχυρισμός να είναι ψευδές και ο υπαίτιος να γνώριζε την αναλήθεια του. Ως γεγονός θεωρείται κατά την έννοια των ανωτέρω διατάξεων κάθε συγκεκριμένο περοστατικό του εξωτερικού κόσμου που ανάγεται στο παρελθόν ή παρόν που υποπίπτει στις αισθήσεις και αντίκειται στην ηθική και στην ευπρέπεια. Κτά το άρθρο 367 ΠΚ ο άδικος χαρακτήρας των σευβριστικών ή δυσφημιστικών εκδηλώσεων αίρεται, εκτός άλλων περιπτώσεων και όταν έγιναν προς εκτέλεση νομίμου καθήκοντος, όπως είναι η προστασία δικαιώματος, ή άλλου δικαιολογημένου συμφέροντος υπό την απαραίτητη προϋπόθεση ότι η εκδηλώσεις αυτές δεν περιέχουν συστατικό στοιχείο της συκοφαντικής δυσφήμισης αποτελούν στη συγκεκριμένη περίπτωση το επιβαλλόμενο και ανικειμενικώς αναγκαίο μέσο για την διαφύλαξη του δικαιώματος ή την ικανοποίηση του δικαιολογημένου ενδιαφέροντος και ο σκοπός του δράστη δε κατευθύνεται στην προσβολή της τιμής του άλλου. Ως δικαιολογημένο συμφέρον κατά την έννοια της ανωτέρω διατάξεως θα πρέπει να νοηθεί και το συμφέρον και του κοινού για πληροφόρηση. Το συμφέρον του

κοινού για πληροφόρηση δε σινιστά απόλυτο δικαιολογητικό λόγο επεμβάσεως στην προσωπικότητα, αλλά η επίκληση του από το δράστη οδηγεί σε στάθμιση συμφερόντων κατά την οποία πρέπει να ληφθούν υποψιν μεταξύ των άλλων α) η συνταγματική αναγνώριση της ελευθερίας εκφράσεως και ειδικότερα μασω του τύπου, η οποία προσδίδει ιδιαίτερο βάρος στην αποστολή του τύπου β) τα διεθνή κείμενα που έχουν διατυπωθεί σχετικά με τη θέση και τις δραστηριότητες του τύπου και τα οποία συντελούν στη διαμόρφωση του περιεχομένου των συναλλακτικών ηθών και της αντικειμενικής καλής πίστης. Πρέπει να γίνει δεκτό ότι δημοσιεύματα που περιέχουν αναληθείς ισχυρισμούς που συνδέονται με μια αληθινή πραγματική κατάσταση και για τα οποία ο συντάκτης Δε τήρησε τις συναλλακτικές υποχρεώσεις θενελιώνουν χωρίς άλλο τον παράνομο χαρακτήρα της προσβολής της προσωπικότητας και δεν τίθεται θέμα δικαιολογημένου ενδιαφέροντος και σταθμίσεως συμφερόντων. Περαιτέρω ως αδικήματα που τελούνται δια του τύπου νοούνται τα αδικήματα του κοινού ποινικού δικαίου, εκείνα δηλαδή που προβλέπονται και τιμωρούνται από τον ποινικό κώδικα ή από τους ειδικούς ποινικούς νόμους όταν τελούνται με κατάχρηση του τύπου ως μέσου για την εκδήλωση τους. Τέλος κατά το άρθρο 46 § 1 περίπτ. β' του α.ν. 1092/1938 που επανήλθε σε ισχύ με το άρθρο 2 του ν. 10/1975 όπως το άρθρο αυτό αριθμήθηκε με το άρθρο 1§13 του α.ν. 1683/1939 και προποποιήθηκε με τα άρθρα 28 του ν. 2493/1953 και 1 του ν.δ. 3824/1958 όταν πρόκειται για εφημερίδες ή περιοδικά για τα αδικήματα που διαπράττονται με αυτά, μεταξύ των άλλων τιμωρούνται: α) ο συγγραφέας του δημοσιεύματος, β) ο διευθυντής και ιδιοκτήτης της εφημερίδας όπως και ο εκδότης αυτής. Στην προκειμένη περίπτωση από τις καταθέσεις των μαρτύρων της κατηγορίας που εξετάστηκαν ενόρκως στο δικαστήριο τούτο καθώς και τα έγγραφα που αναγνώστηκαν και αναφέρονται στα πρακτικά, την απολογία του παρόντος κατηγορουμένου και την όλη αποδεικτική διαδικασία αποδείχθηκε ότι οι κατηγορούμενοι με περισσότερες πράξεις που συνιστούν εξακολούθηση του ίδιου εγκλήματος, δια της εκδιδόμενης στην Αθήνα ημερίδας εφημερίδας «Ε.Τ**» ισχυρίστηκαν και διέδωσαν για τον εγκαλούντα Α.Μ** γεγονότα που μπορούσαν να βλάψουν τη τιμή και την υπόληψή του με γνώση της αναλήθειας των γεγονότων. Συγκεκριμένα στην ανωτέρω ημερήσια εφημερίδα των Αθηνών καταχωρίστηκαν τα αναφερόμενα στο κατηγορητήριο δημοσιεύματα των οποίων συγγραφέας είναι ο κατηγορούμενος Ι.Ν** , δικηγόρος. Αφορμή για τη δημοσίευση των εν λόγω δημοσιευμάτων έδωσε το πόρισμα της Διοικητικής επιτροπής Έρευνας στην Ε** τράπεζα σχετικά με τη συναλλαγή πωλήσεως όπλων από την Ε** στο Ιράν. Με τα δημοσιεύματα αυτά Δε γίνεται παράθεση ορισμένων τμημάτων του πορίσματος ή περιληπτική ανασκόπηση αυτού αλλά δημοσιεύονται για τον εγκαλούντα αναληθή γεγονότα τα οποία

ουδόλως περιλαμβάνονται στο πόρισμα ή περιλαμβάνονται με διαφορετική έννοια. Ειδικότερα με το ανωτέρω πόρισμα καταλογίζονταν ορισμένες πλημμέλειες στα αναφερόμενα σ αυτό πρόσωπα μεταξύ των οποίων και ο εγκαλόν που ήταν τότε διοικητής της Ε** τράπεζας αναφορικά με την υλοποίηση απ'ο τραπεζικής πλευράς ορισμένων εξαγωγών όπλων προς το Ιράν.Με το πόρισμα Δε καταλογίζονται άμεσα ευθύνες στον εγκαλούντα αλλά αφήνεται από το όλο περιεχόμενο του να εννοηθεί ότι παρέλειψε υπό τη προεκτεθείσα ιδιότητα του να λάβει τα ενδυνκνειόμενα μέτρα ώστε η εξαγωγή όπλων από τραπεζικής πλευράς να γίνει με διαφάνεια αι όλων των θεσμοθετημένων διαδικασιών. Από το όλο περιεχόμενο του πορίσματος ουδόλως προκύπτει πως εγκαλόν είχε κάποια ανάμειξη σε λαθρεμπόριο όπλων ή σε οπισθογραφήσεις συναλλαγματικών ούτε ότι ήταν άμεσος συνεργός ή μέλος συμμορίας στην οποίαν συμμετείχαν και συγγενικά του πρόσωπα και η οποία είχε ως σκοπό την διανομή «τεράστιας μίζας»από το λαθρεμπόριο όπλων όπως αναληθώς δημοσιεύεται στα επίμαχα δημοσιεύματα. Έτσι οι κατηγορούμενοι δημοσίευσαν τα ακόλουθα ανακριβή γεγονότα , τα οποία ουδόλως αναφέρονται άμεσα ή έμμεσα στο πρόσωπο του εγκαλούντος στο πόρισμα [...] Το ανώτερω δημοσίευμα θίγει σαφώς την τιμή και την υπόληψη του εγκαλούντα γιατί τον εμφανίζει να έχει ενεργό ανάμειξη σε λαθρεμπόριο όπλων, ως συμμετέχοντα σε τμήμα μεγάλης κομπίνας και συνεργό παράνομης εξόφλησης συναλλαγματικής.Αναληθώς αναφέρεται επίσης στο δημοσίευμα ότι το ανωτέρω πόρισμα επιρρίπτει ευθύνες στον Κ**για λαθρεμπόριο όπλων [...] Ανεξάρτητα του ότι, το πόρισμα ουδόλως αναφέρει ότι ο εγκαλόν είχε οποιαδήποτε ανάμειξη, οι κατηγορούμενοι ουδόλως επικαλούνται κάποιο άλλο αποδεικτικό στοιχείο από το οποίο να προκύπτει έστω και έμμεσα η ανάμειξη του εγκαλούντα[...]

Από την προσήκουσα αξιολόγηση όλων των προσκομιζόμενων συντακτικών στοιχείων προκύπτει σαφώς πως ο συντάκτης των ανωτέρω δημοσιευμάτων γνώριζε την αναλήθεια των παραπάνω γεγονότων, με την μόρφωση Δε την οποία κατέχει και την κοινωνική του πείρα μπορούσε ευχερώς να αντιληφθει ότι τα περιλαμβανόμενα στα ανωτέρω δημοσιεύματα μπορούσαν να βλάψουν τη τιμή και την υπόληψη του εγκαλούντος. Απ'όλο το περιεχόμενο των δημοσιευμάτων διαφαίνεται η πρόθεση του συντάκτη αυτών να προσβάλλει τη τιμή και την υπόληψη του εγκαλούντος.Αν σκοπός των κατηγορουμένων ήταν η πληροφόρηση του κοινού, μπορούσαν με άλλες εκφράσεις να αποδώσουν το περιεχόμενο του παραπάνω πορίσματος και να εκτελέσουν το λειτύργημα του δημοσιογράφου χωρίς να θιγεί η προσωπικότητα του εγκαλούντα.Το συμφέρον του κοινού για πληροφόρηση πρέπει να θεωρηθεί δικαιολογημένο συμφέρονκατά την έννοια του 367 Πκ, Δε σινιστά όμως απόλυτο δικαιολογητικό λόγο επέμβασης στην προσωπικότητα.Η

δημοσίευση εν προκειμένω των συγκεκριμένων αναληθών γεγονότων και ισχυρισμών τα οποία Δε συνδεονται με μια αληθινή πραγματική κατάσταση και για τα οποία Δε τηρήθηκαν οι συναλλακτικές υποχρεώσεις θεμελιώνουν τον παράνομο χαρακτήρα της προσβολής της προσωπικότητας του του εγκαλούντα μια από τις εκφάνσεις της οποίας αποτελεί και η τιμή και η υπόληψη αυτού, η οποία προσβλήθηκε και μάλιστα κατά τρόπο έντονο. Η δημοσίευση των ανωτέρω έγινε ενώ όλη η υπόθεση βρισκόταν στο στάδιο της προδικασίας , η οποία διέπεται από το τεκμήριο αθωότητας του κατηγορουμένου. Στο στάδιο αυτό πρέπει να βαρύνει περισσότερο η προστασία της προσωπικότητας του κατηγορουμένου από το δικαίωμα πληροφόρησης της κοινότητας. Ύστερα από όσα προαναφέρθηκαν πρέπει κατά την πλειοψηφούσα γνώμη του δικαστηρίου να κηρυχθούν ένοχοι οι κατηγορούμενοι της αποδιδόμενης σ' αυτούς αξιοποινης πράξης της συκοφαντικής δυσφήμισης δια του τύπου.[...]